

ISSN 1857-1999

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**Moldavian Journal
of International Law and International Relations**

**Молдавский журнал
международного права и международных отношений**

Nr. 2 2008

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei
și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova

ISSN 1857-1999

Apare de 4 ori pe an

Nr. 2, 2008

CONSILIUL REDACȚIONAL:

Alexandru BURIAN

doctor habilitat în drept, profesor universitar
(președinte)

Natalia CHIRTOACĂ,

doctor în drept, conferențiar universitar
(secretar științific)

Diana CUCOȘ

doctor în drept
(secretar de redacție)

Victoria ARHILIUC

doctor habilitat în drept, profesor cercetător

Oleg BALAN

doctor în drept, conferențiar universitar

Valentin BENIUC

doctor habilitat în politologie

Jose Luis IRIARTE ANGEL

doctor în drept, profesor universitar (Spania)

Anatolii KAPUSTIN

doctor habilitat în drept, profesor universitar (Rusia)

Sergiu NAZARIA

doctor habilitat în politologie

Dumitra POPESCU

doctor în drept, profesor universitar (România)

Alla ROȘCA

doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Alexandru ROMAN

doctor habilitat în istorie, profesor universitar

Vasilii SACOVICI

doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar (Belarusi)

Leonid TIMCENCO

doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)

Consilier editorial: *Serghei MARAR*

Lector:

Tehnoredactare computerizată: *Cristina BREAZU-URSU*

ADRESA NOASTRĂ:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,

Tel. (37322) 23.33.10

Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© Institutul de Istorie, Stat și Drept al A.Ș.M. , 2008

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
Научно-теоретический и информационно-практический журнал

Соучредители:
Институт истории, государства и права Академии наук Молдовы
Ассоциация международного права Республики Молдова
ISSN 1857-1999
Выходит 4 раза в год
№. 2, 2008

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

Александр БУРИАН
доктор юридических наук, профессор
(председатель)

Наталья КИРТОАКЭ
кандидат юридических наук, доцент
(ученый секретарь)

Диана КУКОШ
кандидат юридических наук
(редакционный секретарь)

Виктория АРХИЛЮК
доктор юридических наук, профессор
Олег БАЛАН

кандидат юридических наук, доцент
Валентин БЕНЮК
доктор политических наук

Хосе Луис ИРИАТИ АНХЕЛ
доктор права, профессор (Испания)

Анатолий КАПУСТИН
доктор юридических наук, профессор (Россия)

Сергей НАЗАРИЯ
доктор политических наук

Думитра ПОПЕСКУ
доктор права, профессор (Румыния)

Алла РОШКА
доктор политических наук, профессор

Александр РОМАН
доктор исторических наук, профессор

Василий САКОВИЧ
доктор политических наук, доцент (Беларусь)

Леонид ТИМЧЕНКО
доктор юридических наук, профессор (Украина)

Редактор консультант: *Сергей МАРАР*
Редактор:
Компьютерная верстка: *Кристина БРЯЗУ-УРСУ*

НАШ АДРЕС:
str. 31 august 1989, nr. 82, Chişinău, Republica Moldova, MD 2012,
Tel. (37322) 23.33.10
Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com

© Institutul de Istorie, Stat și Drept al A.Ș.M. , 2008

MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

Academic and informative-practical periodical publication founded by
the Institute of History, State and Law of the Academy of Sciences of Moldova and
the Association of International Law from the Republic of Moldova
ISSN 1857-1999

Issues 4 times a year
Nr. 2, 2008

EDITORIAL BOARD:

Alexandru BURIAN
Doctor Habilitat in Law, Professor
(head)

Natalia CHIRTOACĂ,
Doctor in Law, Associate Professor
(learned secretary)

Diana CUCOȘ
Doctor in Law
(editing secretary)

Victoria ARHILIUC
Doctor Habilitat in Law, Professor
Oleg BALAN

Doctor in Law, Associate Professor
Valentin BENIUC

Doctor Habilitat in Politology
Jose Luis IRIARTE ANGEL

Doctor in Law, Professor (Spain)
Anatolii KAPUSTIN

Doctor Habilitat in Law, Professor (Russia)
Sergiu NAZARIA

Doctor Habilitat in Politology
Dumitra POPESCU

Doctor in Law, Professor (Romania)
Alla ROȘCA

Doctor habilitat in Politology, Professor
Alexandru ROMAN

Doctor Habilitat in History, Professor
Vasilii SACOVICI

Doctor Habilitat in Politology, Associate Professor (Belarus)
Leonid TIMCENCO

Doctor Habilitat in Law, Professor (Ukraine)

Consulting editor: *Serghei MARAR*
Lecturer: *Cristina BREAZU-URSU*
Computerized technical editing:

OUR ADDRESS:

str. 31 august 1989, nr. 82, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,
Tel. (37322) 23.33.10
Fax: (37322) 23.45.41

e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com
© Institutul de Istorie, Stat și Drept al A.Ș.M. 2008

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- Victoria ARHILIUC.* Cadrul juridic al relațiilor internaționale ale Republicii Moldova 8
Diana CUCOȘ. Protecția diplomatică: metodă contemporană de protecție a drepturilor cetățenilor 11

DREPT EUROPEAN

- Natalia CHIRTOACĂ.* Statutul cetățeanului în Uniunea Europeană 16

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

- Ghenadie RADU.* Valoarea mărfii în vamă, nomenclatura vamală și regulile de determinare a țării de origine a mărfii – elemente de bază ale politicii vamale 21
Tudor LAZĂR. Recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine 25
Aurel BĂIEȘU. Clauzele contractuale exoneratoare și limitative de răspundere în dreptul comerțului internațional 30

RELAȚII INTERNAȚIONALE

- Alexandru BURIAN.* Perspectivele geopolitice ale statalității moldovenești (Moldovan Statehood: geopolitical perspective and prospects) 37
Vlada LYSENKO. Societatea civilă și ONG-le: statutul juridic național și internațional (Civil society and NGOs: their domestic and international legal status) 50

TRIBUNA DOCTORANDULUI

- Ana HARUȚA.* Vânzarea armamentului: principalele probleme și modelele de soluționare (Торговля оружием: основные проблемы и способы их разрешения) 58
Tatiana BICHERSCHI. Cooperarea internațională în domeniul contracarării criminalității cibernetice 62
Ruslana GROSU. Cadrul juridic al relațiilor Republicii Moldova cu Republica Turcia. 68
Vladimir SACAGIU. Acordurile bilaterale încheiate de SUA cu unele state-părți ale Statutului Curții Penale Internaționale. Poziția unei superputeri 73
Natalia SOLCAN. Noțiunea, scopul, principiile și prioritățile Politicii Europene de Vecinătate. 78
Renata LAPTI. Perfecționarea legislației electorale. 88
Rodica NICHIFOR. Influența factorului extern asupra determinării statelor de a stabili relații de parteneriat. 94
Dumitrița BOLOGAN. Soluționarea pașnică a diferendelor internaționale (Peaceful settlement of international disputes). 98
Cristina MORARI. Implementarea Planului de Acțiuni Moldova-Uniunea Europeană: rezultate și restanțe. 102
Aliona BEZVERHNII. Retrospectivă istorică a relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Primele aspectele ale Politicii Europene de Vecinătate. 105

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- Vasile SACOVICI.* Энергетические ресурсы. Перспективы развития мировой энергетики. 111

NOUȚĂȚI ȘTIINȚIFICE

- Cerințele privind publicațiile în „Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale”. 125
Date despre autori. 128

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- Виктория АРХИЛЮК.* Правовая основа международных отношений Республики Молдова 8
Диана КУКОШ. Дипломатическая защита: современный метод защиты граждан 11

ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРАВО

- Наталья КИРТОАКЭ.* Статус гражданина в Европейском Союзе 16

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- Геннадий РАДУ.* Таможенная стоимость товара, таможенная номенклатура и правила определения страны происхождения товара - главные элементы таможенной политики 21
Тудор Лазэр. Признание и выполнение решений иностранных арбитражных судов 25
Аурел БЭЕШУ. Договорные условия исключаящие и ограничивающие ответственность в международном коммерческом праве 30

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- Александр БУРИАН.* Геополитические перспективы молдавской государственности 37
Влада ЛЫСЕНКО. Гражданское общество и НПО: национальное и международно-правовое регулирование статуса 50

Трибуна молодых ученых

- Анна ХАРУЦА.* Торговля оружием: основные проблемы и способы их разрешения 58
Татьяна БИКЕРСКАЯ. Международное сотрудничество в области борьбы с информационной преступностью 62
Руслана ГРОСУ. Юридические рамки отношений Республики Молдова с Турцией 68
Владимир САКАЖИУ. Двусторонние соглашения заключенные США с некоторыми государствами-участниками Устава международного уголовного суда
Позиция супердержавы 73
Наталья СОЛКАН. Европейская политика добрососедства:
Определение, принципы и приоритеты 78
Рената ЛАПТИ. Совершенствование избирательного законодательства 88
Родика НИКИФОР. Влияние внешнего фактора на определение государств в установлении партнерских отношений 94
Думитрица БОЛОГАН. Мирное решение международных споров 98
Кристина МОРАРЬ. Implementarea Planului de Acțiuni Moldova-Uniunea Europeană: rezultate și restante 102
Алена БЕЗВЕРХНИЙ. Историческая ретроспектива отношений Республики Молдова с Европейским Союзом Первые аспекты Европейской Политики Соседства 105

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- Василий САКОВИЧ.* Энергетические ресурсы. Перспективы развития мировой энергетики . . . 111

НОВОСТИ НАУЧНОГО МИРА

- Требования к оформлению рукописей направляемых для опубликования в журнале „Молдавский журнал международного права и международных отношений” 125
Наши авторы 128

SUMMARY/CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- Victoria ARHILIUC.* The legal framework of Moldova's international relations 8
Diana CUCOȘ. Diplomatic protection: contemporary protection method of citizen's rights. 11

EUROPEAN LAW

- Natalia CHIRTOACĂ.* The status of citizen in The European Union 16

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- Ghenadie RADU.* The value of the goods in custom, the custom nomenclature and the determination rules of origin of the goods - essential elements of the customs politics 21
Tudor LAZĂR. The recognition and enforcement of foreign arbitral awards 25
Aurel BAESU. Contract clauses regarding the exemption and the limitation of liability in the International Trade Law 30

INTERNATIONAL RELATIONS

- Alexander BURIAN.* Moldovan Statehood: geopolitical perspective and prospects 37
Vlada LYSENKO. Civil society and NGOs: their domestic and international legal status 50

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- Ana HARUȚA.* Торговля оружием: основные проблемы и способы их разрешения. 58
Tatiana BICHERSCHI. International cooperation in combating the cybercrime 62
Ruslana GROSU. The legal frame of the relations between Republic of Moldova and Republic of Turkey 68
Vladimir SACAGIU. Bilateral agreements concluding between the United States of America with some of states-part to the Statute of International Criminal Court- the position of the super power 73
Natalia SOLCAN. European Neighborhood Policy: Definition, scope, principles and priorities 78
Renata LAPTI. Improvement of electoral legislation 88
Rodica NICHIFOR. Influence of foreign factor upon the determination of states to establish partnership relations. 94
Dumitrița BOLOGAN. Peaceful settlement of international disputes 98
Cristina MORARI. The European Union-Moldova Action Plan 102
Aliona BEZVERHNII. Historical retrospective of the relations of the Republic of Moldova with the European Union. First aspects of the European Vicinity Policy 105

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- Vasile SACOVICI.* Энергетические ресурсы. Перспективы развития мировой энергетики 111

SCIENTIFIC NEWS

- The requirements regarding the publications in the „Moldavian Journal of International Law and International Relations” 125
About authors 128

CADRUL JURIDIC AL RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE ALE REPUBLICII MOLDOVA

Victoria ARHILIUC,
doctor habilitat în drept, profesor cercetător

ПРАВОВАЯ ОСНОВА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

После провозглашения независимости Республика Молдова стала участником международных отношений.

Правовые рамки международных отношений Республики Молдова основываются на положения международных договоров, соглашений и конвенций, участником которых является Республика Молдова, и внутригосударственных актов, содержащие нормы определяющие внешние функции государства, порядок заключения, исполнения и денонсации международных договоров.

Главное место в правовой основе международных отношений Республика Молдова занимает Устав ООН.

THE LEGAL FRAMEWORK OF MOLDOVA'S INTERNATIONAL RELATIONS

After its Declaration of Independence, the Republic of Moldova became an active participant at many international relations.

The legal framework of Moldova's international relations is based on the provisions of international treaties, agreements and conventions that Moldova signed, as well as on the norms of internal legal acts establishing the external functions of the State, and the order of signature, realization and denunciation of international treaties.

The central place in the legal framework of Moldova's international relations is playing the Charter of the United Nations.

După proclamarea independenței la 27 august 1991 și recunoașterea internațională de către majoritatea statelor lumii Republica Moldova beneficiază pe deplin de drepturile sale ca stat suveran și independent, egal în drepturi cu alți subiecți ai sistemului internațional contemporan. Sistemul internațional la etapa actuală, include subiecții ca actori ai acestui sistem, relațiile ce se stabilesc între ei și normele de drept care reglementează aceste relații.

Legăturile, contactele, conexiunile ce se stabilesc între participanții sistemului internațional în totalitatea lor sunt relații internaționale.

Relațiile internaționale ale Republicii Moldova se desfășoară într-un mediu politic corespunzător situației din sistemul internațional actual. Aceste relații se stabilesc și se dezvoltă în afara limitelor teritoriale, a competenței și jurisdicției statelor. Ele pot avea caracter bilateral, multilateral sau regional. Pot să cuprindă concomitent toate aspectele vieții sociale sau doar unele dintre ele. Acestea pot fi relații politice, economice, tehnico-științifice, culturale, etc.

În funcție de participanți, relațiile internaționale pot fi relații internaționale interstatatelor ; relații dintre

stat și organizațiile internaționale ; relații dintre stat și entități cu caracter statal contestat (Vatican) etc.

Relațiile internaționale interstatatelor au caracter politic deoarece principalii participanți ale acestora sînt statele - formațiuni organizaționale politice. În sistemul internațional există și relații internaționale fără caracter statal, cum ar fi cele cu participarea organizațiilor internaționale neguvernamentale sau a unor asociații, fundații, mișcări sociale, corporații transnaționale. Relațiile internaționale fără caracter statal nu cad sub incidența ansamblului de norme juridice care reglementează relațiile internaționale dintre state și dintre acestea și celelalte entități componente ale societății internaționale, care formează dreptul internațional contemporan cu funcții tot mai accentuate în organizarea societății mondiale.

Odată cu sfîrșitul războiului rece, sistemul internațional contemporan este un sistem în tranziție. În sistemul internațional actual, asistăm la transformarea conceptelor de securitate națională și internațională, cărora li se atribuie, pe lîngă aspecte clasice militare, și aspecte economice, sociale, ecologice, politice și individuale. Chestiunii de stabilitate a ordinii mondiale,

i se adaugă o multitudine de probleme legate de guvernarea globală, precum liberalizarea comerțului, protejarea mediului înconjurător, securitatea energetică, folosirea în scopuri pașnice a tehnologiilor nucleare și neproliferarea, dezvoltarea durabilă și combaterea sărăciei. Din cele expuse, se poate afirma că sistemului internațional în tranziție îi sunt caracteristice trăsături și tendințe specifice. Una din trăsăturile specifice sistemului internațional în tranziție este natura sa multilaterală, care se manifestă prin faptul că statele, în acest sistem, se confruntă cu numeroase categorii de subiecți nonstatali legali, precum corporații transnaționale sau organizații internaționale neguvernamentale, și subiecți ilegali, precum grupări teroriste sau carteluri criminale transnaționale. De asemenea la nivel regional, datorită proceselor integratoare, apar și se întăresc, acumulând tot mai multe competențe, o serie de actori suprastatali, cum ar fi Mercosur, APEC (Asia –Pacific Economic Cooperation), Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau Uniunea Europeană.

Se poate argumenta, desigur, că și în aceste circumstanțe statele rămân actorii principali ai sistemului internațional, însă multiplicarea actorilor și natura diferită a acestora crează mai multă incertitudine, precum și o imagine cu mult mai complexă a relațiilor politice, economice, sociale și culturale ale sistemului internațional.[1]

Mediul internațional în care statele își realizează în prezent capacitatea lor juridică poate fi caracterizat astăzi ca incert și ambiguu, ca urmare a apariției și implicării active în sistem a unor actori nonconformiști, care nu mai joacă după regulile sistemului internațional modern. Au putere, dar nu poartă nicio responsabilitate. Pe arena internațională în prezent domină un stat supraputere și respectiv grupe de state cu potențial diferit, iar în același timp, statele ca actori principali ai sistemului internațional se confruntă cu instabilitate în ordinea juridică mondială.

Cu toate acestea ordinea juridică mondială are la bază principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan unul dintre care este principiul egalității suverane a statelor.

În conformitate cu principiul egalității suverane a statelor, consacrat în art.2 al Cartei Organizației Națiunilor Unite, în Declarația ONU referitoare la principiile dreptului internațional privind relațiile de prietenie și cooperare dintre state din 1970, în Actul Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa din 1975 și în alte acte multilaterale și bilaterale, Republica Moldova de rînd cu alte state, în plan internațional are dreptul :

la personalitate internațională, la respectarea și apărarea integrității sale teritoriale ;

dreptul de a-și alege liber, fără amestecul străin, sistemul social-politic, economic și cultural, și de a folosi în mod liber bogățiile naturale, și de a promova o politică internă și externă independentă ;

dreptul de a participa la organizații și conferințe internaționale, la crearea normelor de drept internațional.

Precizînd elementele conținutului principiului egalității suverane a statelor, Declarația ONU din 1970 indică următoarele :

a) statele sînt egale din punct de vedere juridic ;
b) fiecare stat se bucură de drepturi inerente deplinei suveranități ;
c) fiecare stat are obligația de a respecta personalitatea altor state ;
d) integritatea teritorială și independența politică ale statului sînt inviolabile ;
e) fiecare stat are dreptul să-și aleagă în mod liber sistemul său politic, economic și cultural ;
f) fiecare stat are datoria de a se achita pe deplin și cu bună-credință de obligațiile sale internaționale și de a trăi în pace cu alte state.

Respectarea principiului egalității suverane a statelor permite stabilirea unor relații internaționale democratice. În aceste condiții, Republica Moldova în perioada de după proclamarea independenței a desfășurat o activitate intensă de afirmare pe plan internațional prin aderarea la un șir de organizații internaționale, prin încheierea tratatelor internaționale, prin stabilirea relațiilor diplomatice și deschiderea ambasadelor peste hotare.[2]

Concomitent cu diversificarea și aprofundarea relațiilor internaționale ale Republicii Moldova are loc și formarea cadrului juridic ale acestora.

Cadrul juridic al relațiilor internaționale ale Republicii Moldova poate fi tratat din două puncte de vedere:

- prin expunerea a multilelelor tratate, acorduri, convenții și alte instrumente juridice internaționale la care Republica Moldova este parte și care prezintă reglementarea juridică a relațiilor internaționale ale statului;

- prin elucidarea mediului legal intern care stabilește procedurile în urma cărora Republica Moldova devine parte la tratate internaționale și modalitățile concrete prin care își va îndeplini angajamentele asumate prin tratate.

Faptul că Republica Moldova a devenit parte la 586 tratate multilaterale și tratate încheiate cu organizații internaționale [3]și a 1344 tratate bilaterale [4] încheiate cu diferite state ale lumii este un argument convingător că relațiile internaționale ale Republicii Moldova au devenit raporturi juridice interstatale în care sunt clar stabilite drepturile și obligațiile părților, scopul urmărit, instrumentele, metodele și procedeele prin care pot fi atinse obiectivele propuse.

Dintre tratatele multilaterale la care Republica Moldova este parte și care are un impact primordial asupra cadrului juridic al relațiilor internaționale nu numai ale statului nostru, dar și ale tuturor statelor părți este Carta Organizației Națiunilor Unite. Republica Moldova a devenit parte la Carta ONU la 2 martie 1992.

Carta ONU este un tratat internațional multilateral, actul constitutiv al ONU care consfințește principiile de guvernare a relațiilor dintre state. Carta ONU constituie documentul cu putere juridică supremă în lumea contemporană.

Această afirmare reiese din art.103 al Cartei ONU în care se prevede că „în caz de conflict între obligațiile Membrilor Națiunilor Unite decurgând din prezenta Cartă și obligațiile lor decurgând din orice alt acord internațional vor prevala prezenta Cartă.”

În prezent se elaborează programe privind reforma ONU și modificarea Cartei ONU, în corespundere cu noile realități și exigențe internaționale.

Acest document însă rămâne a fi produsul voinței statelor lumii, este semnat de 191 de state pentru care scopul și principiile proclamate în Carta ONU au putere juridică supremă, fiind fundamentul relațiilor internaționale interstatale contemporane.

Carta ONU a fost adoptată la 16 iunie 1945 la San Francisco și a intrat în vigoare la 24 octombrie 1945. Se compune din preambul și 111 articole dispuse în 19 capitole, privind scopurile și principiile organizației, membrii, organele de lucru, modurile de reglementare pașnică a diferendelor, acțiunile în cazul actelor de agresiune, cooperarea economică și socială, acordurile regionale. De asemenea Carta cuprinde prevederi referitoare la Curtea Internațională de Justiție, precum și diverse dispoziții privind procedura de semnare, ratificare și modificare a Cartei, etc. În esența Cartei este încorporat efortul rațiunii umane de a făuri un model pentru scoaterea relațiilor dintre state de sub imperiul forței și arbitrarului, pentru așezarea lor pe postulatele dreptului și moralei, ale respectului existenței, egalității și libertății fiecărei națiuni.[5]

Devenind parte la Carta ONU, Republica Moldova pe lângă drepturile obținute în relațiile sale cu alte state are și obligația de a promova o politică de pace și colaborare; de a nu interveni în afacerile interne sau externe ale altui stat; de a soluționa diferendele cu alte state numai pe cale pașnică; de a nu recurge la aplicarea forței sau amenințarea cu forța; de a-și îndeplini cu bună credință angajamentele internaționale; de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

În același timp numărul impunător de tratate multilaterale și bilaterale încheiate de Republica Moldova în calitate de actor al sistemului internațional confir-

mă ideea că „nicio categorie de raporturi sociale nu poate exista în afara unui sistem de norme oricât de simple, care să guverneze raporturile dintre entitățile părți ale respectivelor grupuri de raporturi”[6].

În ceea ce privește mediul legal intern ca parte componentă a cadrului juridic al relațiilor internaționale ale Republicii Moldova aceasta include în sine totalitatea normelor juridice din sistemul național de drept care stabilesc raportul între normele de drept internațional și cel intern, modul de încheiere, intrare în vigoare, îndeplinire a tratatelor internaționale la care este parte Republica Moldova, funcțiile și competența organelor de stat în domeniul politicii externe.

Astfel de norme se conțin în Constituția Republicii Moldova[7] art.4,art.8, art.86, art.96, în Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova în Regulamentul privind mecanismul de încheiere a tratatelor internaționale, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.120 din 12 februarie 2001.[8]

Din cele expuse rezultă că: cadrul juridic al relațiilor internaționale ale Republicii Moldova este format din norme de drept internațional și drept intern care reflectă nivelul conștiinței juridice al societății internaționale și naționale la etapa actuală și include în sine tratate, convenții, acorduri internaționale la care Republica Moldova este parte, acte juridice din dreptul intern, care conțin norme destinate să reglementeze relațiile internaționale ale statului.

Cadrul juridic al relațiilor internaționale ale Republicii Moldova este în ascensiune dinamică, în dezvoltare și perfecționare, materializând multiplele legături externe ale statului în acte juridice concrete, prevederile cărora ulterior urmează să fie realizate în practică, îndeplinite, aplicate, implementate.

Referințe bibliografice:

1. Andrei Miroiu, Radu-Sebastian Ungureanu, Manual de relații internaționale. Iași, Editura Polirom, 2006, p.325
2. Oleg Balan, Eduard Serbenco, Drept internațional public, Chișinău 2001, p. 45-48.
3. www.mfa.md/img/docs/lista_tratate_multilaterale.pdf
4. www.mfa.md/docs/lista_tratate_bilaterale
5. I. Cloșca, Dicționar de drept internațional, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p.48-49.
6. Raluca Miga-Besteliu, Drept Internațional. Introducere în dreptul internațional public. Ediția a III-a. Editura ALLBECK, București, 2003, p.2
7. Constituția Republicii Moldova, Chișinău, Moldpress, 2004
8. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.24-26/137 din 2 martie 2000.

PROTECȚIA DIPLOMATICĂ: METODĂ CONTEMPORANĂ DE PROTECȚIE A DREPTURILOR CETĂȚENILOR

Diana CUCOȘ
doctor în drept

DIPLOMATIC PROTECTION: CONTEMPORARY PROTECTION METHOD OF CITIZEN'S RIGHTS

The national State has the right to protect the individual who has suffered injury in consequence of a breach of international law by another State. Diplomatic protection is primarily exercised by the State towards its citizens and exceptionally non-citizens.

Diplomatic protection has changed in recent years. The development of human rights has advanced the position of the individual in international law, thing that has led some scholars to argue that diplomatic protection is obsolete. Their arguments represent the exaggeration of the present state of international protection of human rights. Individuals may have rights under international law as human beings, but they don't have remedies under international law. The only way to protect their rights is through the intervention of their national State. Diplomatic protection cannot be abandoned until the individual acquires procedural rights under international law.

The State cannot grant diplomatic protection unless the prerequisites are met: the rule of nationality, exhaustion of local remedies, breach of international law, "clean hands" doctrine.

Intensificarea colaborării internaționale și amplificarea relațiilor comerciale au modificat esențial societatea internațională. Accentuarea decalajelor în diferite zone ale globului cu privire la standardele de viață ale populației, precum și variația opțiunilor privind locul de muncă, instituția de instruire și țara de reședință au implicații în domeniul raporturilor juridice internaționale. Dreptul persoanelor de a se stabili într-o altă țară, libera circulație a oamenilor, libertatea de comunicare între oameni, perfectarea căsătoriilor încheiate între persoane având cetățenii diferite generează numeroase probleme cu care se confruntă populația în dreptul internațional. Această circulație globală a persoanelor, alături de cea a bunurilor, capitalului și informației, fiind, de altfel, avantajoasă pentru ambele state implicate, fixează anumite legături de interdependență între state, iar în unele situații reprezintă și izvorul anumitor conflicte¹.

Odată cu intrarea pe teritoriul unui stat străin, individul cade imediat sub jurisdicția sa teritorială, deși, în același timp, el rămâne sub jurisdicția personală a statului național. Printr-un acord comun interstatal s-a stabilit un anumit standard de conduită care trebuie urmat de către state cu privire la tratamentul aplicabil străinilor. În absența vreunei autorități capabile să aplice sau să urmărească executarea acestui standard, dreptul internațional a autorizat statul național să revendice drepturile naționalilor² săi prin metode diplomatice sau alte metode sancționate de către dreptul internațional.

Expresia juridică care desemnează dreptul statului de a proteja cetățenii săi și drepturile acestora în statul de reședință este aceea de „protecție diplomatică”³. Nerespectarea de către un stat, prin intermediul organelor sale legislative, executive sau judecătorești, a obligațiilor cu privire la tratamentul străinilor aflați pe teritoriul său angajează răspunderea statului culpabil.

Protecția diplomatică se acordă atât pentru încălcarea drepturilor patrimoniale, cât și pentru prejudicierea drepturilor morale. Odată cu emanciparea drepturilor omului, au apărut și unele păreri care pledau pentru inițierea protecției diplomatice doar în prezența unui prejudiciu material. Dacă acordarea protecției diplomatice ar fi exclusă pentru un prejudiciu care rezultă din violarea drepturilor omului, atunci cetățenii statului ar fi privați de orice protecție în cazul violării unui drept pentru revendicarea căruia nu există proceduri înaintea unui organism internațional al drepturilor omului. În majoritatea cazurilor de violare a drepturilor omului cu privire la străini, de exemplu, întemnițarea ilegală sau maltratarea, procedurile internaționale lipsesc și este absolut vital de confirmat dreptul statului național de a acorda protecție diplomatică. Ignorarea sau respingerea protecției diplomatice în favoarea drepturilor omului ar însemna privarea indivizilor de protecția de care ei au beneficiat anterior.

Schimbările aduse societății internaționale au afectat și drepturile omului. Instrumentele internaționale din domeniul drepturilor omului⁴ au modificat remar-

cabil situația indivizilor. Mai mult decât atât, poziția internațională a individului îi oferă dreptul de a înainta reclamații individuale în diferite foruri internaționale. Astfel, „emanciparea” statutului individului a dus la apariția unor păreri nihiliste cu privire la actualitatea protecției diplomatice. Susținătorii⁵ acestei idei considerau că individul se bucură de capacitate procesuală pentru protecția drepturilor sale la nivel internațional, iar statul național poate înainta o reclamație din numele cetățeanului său doar în lipsa metodelor disponibile de reglementare și cu acordul cetățeanului și a statului reclamat. În acest caz, statul era considerat reprezentant al cetățeanului său, iar dreptul statului de a acționa din nume propriu era condiționat de atingerea intereselor naționale reale ale statului. Aceste argumente nu s-au bucurat de susținere în dreptul internațional, deoarece se supraaprecia nivelul internațional actual de protecție a drepturilor omului.

În timp ce Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale prezintă metode reale de protecție pentru europeni, este dificil de afirmat existența unor astfel de prevederi în Convenția americană privind drepturile omului sau Harta africană a drepturilor omului și popoarelor. Pe lângă aceasta, o mare parte a populației care se afla în regiunea asiatică nu este cuprinsă în sfera de acțiune a convenției regionale cu privire la drepturile omului. Convențiile universale cu privire la drepturile omului nu asigură indivizilor metode efective de protecție a drepturilor sale, iar susținerea contrariului nu înseamnă altceva decât apelarea la „fantezii care [...] nu își au locul în drept”⁶.

Deseori, statele înaintează drept argument violarea drepturilor omului pentru acordarea protecției diplomatice, deoarece o reclamație ce are la bază drepturile omului este mai evidențiată pentru multe state în comparație cu o reclamație ce are la bază standardul minim internațional de tratament al străinilor. Însă, intervenția statului prin intermediul protecției diplomatice necesită timp, deoarece guvernele statelor nu vor acționa niciodată cu precipitație în relațiile internaționale. Pe de altă parte, avantajul protecției diplomatice constă în aceea că statul reclamat va avea o atitudine mult mai serioasă față de o reclamație, obiectul căreia este comportamentul său, înaintată de către statul reclamant ca rezultat al acordării protecției diplomatice, decât o asemenea acțiune înaintată de către un organism al drepturilor omului.

Utilitatea și actualitatea protecției diplomatice este confirmată și de către actele internaționale. Adunarea Generală a ONU, prin rezoluția nr. 40/144, din 13 decembrie 1985, a adoptat Declarația cu privire la drepturile indivizilor care nu sunt cetățeni ai țării de reședință⁷. Declarația nu prevede mecanismul de

asigurare a respectării prevederilor sale, dar ea confirmă dreptul străinilor de a se adresa reprezentanțelor consulare și diplomatice ale statului național în scopul acordării protecției. În concluzie, se poate de afirmat că actualmente cetățenii străini, în calitate de persoane fizice, pot avea anumite drepturi prevăzute în dreptul internațional, dar ei nu dispun de mijloace juridice de protecție în dreptul internațional, cu excepția acelor mijloace care le sunt oferite ca rezultat al intervenției statului național⁸.

Adunarea Generală a ONU, prin rezoluția nr. 45/158, din 18 decembrie 1990, a adoptat Convenția internațională cu privire la protecția drepturilor tuturor muncitorilor migranți și a membrilor familiilor acestora⁹. Articolul 23 al convenției prevede: „Muncitorii migranți și membrii familiilor acestora au dreptul la protecție și ajutor din partea misiunilor diplomatice și consulare ale statului de proveniență sau ale statului care reprezintă interesele acestui stat, când sunt încălcate drepturile recunoscute de prezenta convenție”¹⁰. În acest caz, însă, legiuitorul nu a avut în vedere acordarea protecției diplomatice *stricto sensu*.

Antrenarea protecției diplomatice este determinată de cumularea mai multor condiții:

Legătura de cetățenie

Protecția diplomatică reprezintă cea mai importantă consecință a cetățeniei individului¹¹. Cu excepția unor circumstanțe speciale, statul nu poate să acorde protecție sau să susțină plângerea unui individ care nu posedă cetățenia sa¹², legătura de cetățenie fiind condiția esențială a protecției diplomatice.

Practica actuală din domeniul protecției diplomatice este complicată de faptul că, în timp ce protecția diplomatică constituie o chestiune de drept internațional, dobândirea cetățeniei intră în competența dreptului național. În cazul exercitării dreptului la protecție diplomatică, cetățenia capătă relevanță și în dreptul internațional. Această implicație internațională face ca legile statului referitoare la cetățenie să fie în concordanță cu principiile și normele dreptului internațional, adică statul nu are dreptul absolut de a determina cetățenia persoanei fizice. Instituția cetățeniei, în reglementarea sa actuală, după I. Deleanu, nu mai este o instituție care să aparțină în exclusivitate dreptului constituțional al statului național¹³. În aceeași ordine de idei, V. Popa menționează că cetățenia servește drept obiect de studiu pentru mai multe discipline juridice, cum ar fi: dreptul internațional public și privat, dreptul familiei, dreptul civil, etc¹⁴. Aceste două idei circulă în dreptul internațional contemporan fără rezerve. În opinia lui Iu. M. Colosov, actuala instituție a cetățeniei, cuprinde în sine atât norme ale legislației naționale, cât și ale dreptului internațional¹⁵.

Dreptul statului de a acționa la discreția sa poate fi limitat de obligațiile asumate de acesta anterior. În așa fel, regulile dreptului internațional limitează jurisdicția statului. Deși conform articolului 1 al Convenției de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie (1930), statul are dreptul de a determina, conform legilor interne, cine sunt cetățenii săi, în continuare, convenția condiționează acest drept: „Aceste legi trebuie să fie recunoscute de alte state ca fiind în conformitate cu convențiile internaționale, cutuma internațională și principiile dreptului care reglementează raporturile de cetățenie”. În scopul protecției diplomatice, nașterea¹⁶ și naturalizarea reprezintă legături general acceptate și suficiente dintre stat și persoana fizică pentru acordarea cetățeniei, precum și cei mai frecvenți factori de conexiune pentru dobândirea cetățeniei. Dreptul internațional cutumiar recunoaște că efectele cetățeniei obținute prin fraudă, imprudență sau eroare gravă pot fi nerecunoscute, iar organul judiciar internațional este obligat să cerceteze cazul¹⁷. Acordarea cetățeniei în scopul protecției diplomatice va fi recunoscută doar în prezența unui proces *bona fide* de obținere a cetățeniei. Trebuie de subliniat, totuși, că în dreptul internațional există prezumția acțiunii de bună credință a statelor.

Societății contemporane îi sunt caracteristice multe schimbări, bipatridia și pluricetățenia fiind fenomene de o frecvență în ascensiune pentru perioada contemporană. Dreptul internațional nu interzice obținerea dublei cetățenii, dar nici nu obligă individul să renunțe la cetățenia primară. Cele două cauze, care de cele mai dese ori generează dubla cetățenie, sunt conflictele dintre legislațiile interne, prin estimarea divergentă a principiilor *jus sanguinis* și *jus soli*, sau prin reglementarea diferită a metodelor de dobândire și pierdere a cetățeniei. O cauză importantă, în acest sens, o are și procesul de naturalizare fără pierderea cetățeniei precedente.

Problema protecției diplomatice în caz de dublă cetățenie apare sub două forme:

Este un stat în drept să exercite protecția diplomatică în favoarea cetățeanului său care beneficiază și de cetățenia statului reclamat?

Cum va fi exercitată protecția diplomatică pentru un bipatrid împotriva unui stat terț?

Deși încercările de codificare, practica statelor, hotărârile judecătorești și doctrina nu conțin un răspuns uniform și unanim acceptat cu privire la prima situație, concluzia generală care poate fi făcută este în favoarea prevederii articolului 6 al proiectului de articole din Raportul cu privire la protecția diplomatică, prezentat la sesiunea a cincizeci și doua a Comisiei de Drept Internațional de către raportorul John R. Du-

gard. Conținutul articolului 6 al proiectului prevede: „Ținând cont de articolul 9 (4)¹⁸, statul național poate exercita protecția diplomatică din numele cetățeanului său împotriva unui stat al cărui cetățenie acesta, de asemenea, o posedă, dacă primul stat posedă cetățenia [dominantă] [efectivă]”¹⁹.

Principiul cetățeniei efective a fost adoptat în rapoartele prezentate de către raportorul Comisiei de Drept Internațional, F. V. García Amador. Articolul 21 (4) al celui de al treilea raport cu privire la răspunderea statelor prevede: „În caz de dublă cetățenie sau pluricetățenie dreptul de a înainta o reclamație îi aparține doar statului cu care străinul are cele mai strânse sau reale legături juridice sau de altă natură”²⁰.

Convenția de la Haga privind reglementarea unor probleme ce țin de conflictul de legi cu privire la cetățenie, din anul 1930, reglementează cea de a doua situație generată de dubla cetățenie. Articolul 5 al convenției prevede: „Pe teritoriul unui stat terț, individul care beneficiază de pluricetățenie este tratat ca fiind cetățeanul unui singur stat, fără prejudicierea normelor de drept din domeniul statutului personal aplicabile pe teritoriul statului terț și sub rezerva convențiilor în vigoare. Statul terț va recunoaște în exclusivitate pe teritoriul său fie cetățenia statului în care individul își are reședința sau domiciliul permanent, fie cetățenia statului cu care, luând în considerare circumstanțele, individul are cele mai strânse legături”²¹. Convenția, deși pare a fi în susținerea principiului cetățeniei efective, nu prevede expres aplicarea acestei reguli în scopul protecției diplomatice, dar nici nu exclude această posibilitate.

Raportorul John R. Dugard nu susține regula cetățeniei efective în cauzele ce implică un stat terț. Articolul 7 (1) al proiectului de articole prezentat de către John R. Dugard Comisiei de Drept Internațional prevede: „Oricare stat, cetățeanul căruia este persoana cu dublă cetățenie, în conformitate cu criteriile enumerate în articolul 5, poate exercita protecția diplomatică din numele cetățeanului împotriva statului al cărui cetățenie acesta nu o posedă”²². Astfel, conflictul care există cu privire la obligativitatea cetățeniei efective în scopul acordării protecției diplomatice împotriva unui stat terț poate fi soluționat pe baza unui compromis care presupune doar obligația legăturii de cetățenie *bona fide* între statul reclamant și cetățeanul lezat în drepturi pe teritoriul statului terț. Statul reclamant, însă, are dreptul la obiecții, iar în anumite circumstanțe poate să refuze reclamația dacă se va dovedi că persoana a obținut cetățenia *mala fide* în scopul de a beneficia de sprijinul și protecția unui anumit stat.

Astfel, protecția diplomatică a unui bipatrid împotriva unui stat terț este condiționată doar de legătura de cetățenie *bona fide* între persoană și statul reclamant.

Unii teoreticieni, inclusiv John R. Dugard, consideră că nu există niciun impediment în exercitarea comună a protecției diplomatice de către cele două state naționale, cetățenia cărora persoana lezată a dobândit-o *bona fide*²³.

Regula epuizării recursului local

Conform dreptului internațional, statul național nu poate pune în acțiune protecția diplomatică în favoarea unui cetățean, care a fost lezat în drepturi de către un stat terț, decât după epuizarea nesatisfăcătoare a mijloacelor interne de jurisdicție²⁴. Persoana lezată în drepturi este obligată să epuizeze doar mijloacele de protecție care sunt „accesibile, efective și adecvate”²⁵. Disponibilitatea implică, printre alte lucruri, și accesibilitatea. Existența *in abstracto* a recursurilor este insuficientă, ceea ce presupune că mijloacele prevăzute de legislația internă a statului teritorial trebuie să ofere cetățeanului lezat șanse efective de protecție la momentul comiterii acțiunii sau inacțiunii generatoare de prejudiciu. Pentru ca regula epuizării recursului local să nu fie un impediment în soluționarea cauzei, ea trebuie să întrunească ideea unui efect util. Un anumit dezacord apare în situațiile când străinul trebuie să demonstreze epuizarea mijloacelor de protecție locală care sunt accesibile mai mult din punct de vedere teoretic decât practic. Anume instanța de judecată internațională, cu luarea în considerare a circumstanțelor specifice pentru fiecare caz în parte, este organul competent care urmează să se pronunțe asupra epuizării recursurilor locale în asemenea situații.

În prezența anumitor circumstanțe, cetățeanul lezat poate să solicite ajutorul statului său, fără a recurge la epuizarea recursurilor prevăzute de legislația internă a statului reclamat. Astfel, obligația epuizării recursurilor locale nu se va cere atunci când:

1. Recursurile: (a) sunt evident inutile, (b) nu oferă nicio perspectivă rezonabilă și reală de succes și (c) nu oferă nicio posibilitate rezonabilă de a obține un mijloc de protecție și reparare efectivă;

2. Statul reclamat renunță la obligația epuizării recursurilor locale;

3. Lipsa unei legături voluntare între individul lezat și statul reclamat sau comiterea delictului internațional în afara limitelor de jurisdicție a statului reclamat (lipsa legăturii teritoriale);

4. Statul reclamat este responsabil pentru reținerea abuzivă în oferirea recursurilor locale;

5. Statul reclamat împiedică accesul persoanei lezate la instituțiile sale care pun la dispoziție recursurile locale (motive de natură tehnică).

Prezența delictului internațional

Problema protecției diplomatice nu se pune decât în cazul în care există o violare a dreptului internațional, adică în caz de răspundere internațională. Exer-

citarea protecției diplomatice se caracterizează prin apariția unui raport juridic interstatual, în cadrul căruia statul național își manifestă dreptul său față de statul de reședință, care este obligat să răspundă din punct de vedere internațional, deoarece pe teritoriul său au fost prejudiciate interesele unei persoane, cetățean al primului stat. Obligația statului teritorial culpabil apare în domeniul dreptului privat, acesta, însă, devine internațională din momentul în care statul național își face proprii interesele prejudiciate ale naționalului său și își asumă apărarea acestora în temeiul dreptului de protecție diplomatică.

Teoria „clean hands”

În contextul protecției diplomatice, teoria „clean hands” este adusă drept argument pentru a împiedica statul național să acorde protecție, dacă persoana fizică în favoarea căreia se efectuează protecția a fost prejudiciată ca rezultat al comportamentului său ilegal. Susținătorii teoriei nu aduc argumente convingătoare în favoarea opiniei lor. În majoritatea cazurilor ei doar afirmă că partea solicitantă a protecției trebuie să fie cu „mâinile curate”. Apariția unor opinii sceptice cu privire la aplicarea acestei teorii cazurilor de protecție diplomatică este și rezultatul lipsei izvoarelor autorizate din care să rezulte faptul dat.

Nu există nicio prevedere internațională care ar putea împiedica statul național să acorde protecție diplomatică cetățenilor săi prejudiciați pe teritoriul altor state, chiar dacă nu a fost respectată legea statului teritorial. Din acest motiv, precum și datorită scopului său, teoria „clean hands” trebuie să se aplice domeniului protecției diplomatice. Ea, însă, nu privește și nu afectează admisibilitatea intervenției statului național, ci se referă la circumstanțele atenuante sau care absolvă statul reclamat de răspundere.

Deși, în prezent, persoanele fizice se bucură de mai multe metode de protecție ale drepturilor sale, protecția diplomatică rămâne a fi un mijloc important de asigurare a protecției drepturilor cetățenilor. Deoarece statele continuă a fi subiecte predominante în relațiile internaționale, susținerea de către acestea a reclamațiilor cetățenilor săi, prejudiciați pe teritoriul statelor terțe, rămâne a fi, practic, cel mai efectiv mijloc juridic de protecție și consacrare a drepturilor omului.

Referințe bibliografice:

(Endnotes)

¹ Diana Cuceș, *Protecția diplomatică a naționalilor în dreptul internațional public*, Chișinău, 2007, p. 8.

² Termenul de „naționalitate” în sensul cetățeniei unui stat nu trebuie confundat cu termenul de „naționalitate” în sensul apartenenței la o anumită națiune în sensul rasei. În legislația unor state și în practica internațională pentru cetățenie se folosește și termenul de naționalitate, iar pentru cetățean și cel de național sau de resortisant.

³ ANGHEL, I. M., *Dreptul diplomatic și consular*, ediția a II-a, volumul I, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 247-248.

⁴ Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale și alte instrumente internaționale omoloage din Europa, America de Nord și Sud, Africa.

⁵ GARCÍA AMADOR, F. V., *State Responsibility: Some New Problems*, *R.C.A.D.I.*, 1958-II, vol. 94, p. 437-439.

⁶ DUGARD, J. R., *First Report on Diplomatic Protection*, United Nations, Document A/CN.4/506 (7 March 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>, punctul 25.

⁷ Declaration on the Human Rights of Individuals Who are not Nationals of the Country in which They Live, 1985, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/o_nonnat.htm.

⁸ GECK, W. K., "Diplomatic Protection", în: R. Bernhardt (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, 1992, Volume I, p. 1059-1061.

⁹ International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 1990, http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/m_mwctoc.htm.

¹⁰ Convenția a intrat în vigoare la 1 iulie 2003. În prezent, 37 țări au ratificat convenția, ultima fiind Albania.

¹¹ RANDEIZHOFER, A., Nationality, în: R. Bernhardt (ed.), *Encyclopedia of Public International Law*, 1997, vol. III, p. 506.

¹² DUGARD, J. R., *op. cit. supra*, nota 6, punctul 94.

¹³ DELEANU, I., *Drept constituțional și instituții politice*, Tratat, volumul 2, Editura Europa Nova, București, 1996, p. 25.

¹⁴ POPA, V., *Dreptul public*, Academia de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, Chișinău, 1998, p. 284.

¹⁵ КОЛОСОВ Ю. М., КРИВЧИКОВА Э. С., *Международное право*: учебник, Издательство Международные отношения, Москва, 2003, с. 146.

¹⁶ Fie urmând principiul „dreptului sângelui”, fiind caracteristic pentru Europa, America Latină și multe țări în care limba oficială este cea engleză, fie pe cel al „dreptului solului” sau prin combinarea acestor două principii alternative. Unii autori consideră această recunoaștere drept normă cutumiară, alții - drept principiu de drept. Cea din ultimă părere este confirmată atât de tratatele internaționale, cât și de jurisprudență.

¹⁷ *Flegenheimer claim*, *I.L.R.*, 1958, vol. 25, p. 96-112.

¹⁸ DUGARD, J. R., *First Report on Diplomatic Protection*, Addendum, United Nations, Document A/CN.4/506/Add.1 (20 April 2000), <http://www.un.org/law/ilc/index.htm>.

¹⁹ DUGARD, J. R., *op. cit. supra*, nota 6.

²⁰ GARCÍA AMADOR, F. V., *Third Report on International Responsibility*, United Nations, Document A/CN.4/111, *Yearbook of the International Law Commission*, 1958, vol. II, p. 61.

²¹ Hague Convention on Certain Questions relating to the Conflict of Nationality Laws, 1930, Haga, <http://www.dal.ca/~wwwlaw/kindred.intllaw/conflictfnationality.htm>.

²² DUGARD, J. R., *op. cit. supra*, nota 6.

²³ *Ibidem*, art. 7 (2) al proiectului de articole.

²⁴ CURRIE, J. H., *Public International Law*, Irvin Law, Toronto, 2001, p. 407.

²⁵ LAW, C. H. P., *The Local Remedies Rule in International Law*, Genève [etc.], 1961, p. 63.

STATUTUL CETĂȚEANULUI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Natalia **CHIRTOACĂ**,

doctor în drept, conferențiar universitar

THE STATUS OF CITIZEN IN THE EUROPEAN UNION

The European Union citizenship represents a major conceptual innovation of the Maastricht Treaty which includes rights, obligations and the participation at the political life. Also, the European citizenship vises the consolidation of the European Union's image and identity, and a deeper citizen's involvement in the European integration process. The European Union citizenship completes the national citizenship, it superposes itself, without to substitute the national citizenship, so making possible to exert some rights of the EU citizen both in the state of origin and in any other EU state.

СТАТУС ГРАЖДАНИНА В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ

Гражданство Европейского Союза представляет собой концептуальное нововозно Мاستрийского договора, которое включает совокупность прав и обязанностей, а также участие в политической жизни. Европейское гражданство консолидирует образ и идентичность Европейского Союза и более глубокого участия гражданина в процессе европейской интеграции. Оно дополняет национальное гражданство, но не исключает её. Европейское гражданство даёт право гражданину реализовать свои права на территории своего государства, а также и на территории любого другого государства-члена ЕС.

Definind cetățenia, menționăm că aceasta reprezintă legătura politico-juridică permanentă dintre o persoană fizică și un stat, care generează și exprimă **totalitatea drepturilor și obligațiilor reciproce** dintre persoană și statul al cărei cetățean este¹.

În înțelegerea cetățeniei europene, literatura de specialitate pornește de la „caracterul unitar al magnificei pluralități europene”, cea care-l făcea și pe Montesquieu să spună că „Europa nu e decât o națiune alcătuită din mai multe”, iar pe Balzac îl făcea să vorbească, pe un ton mai romantic, despre „marea familie continentală, a cărei eforturi, toate, tind către nu știu ce mister al civilizației”².

Cetățenia europeană a fost instituită prin dispozițiile Tratatului de la Maastricht³, introducând în Tratatul CE partea a doua, intitulată “Cetățenia Uniunii”, care cuprinde art.8(17) - 8E(22). Aceasta reprezintă o inovație conceptuală majoră a Tratatului asupra Uniunii Europene, care include drepturi, obligații și participarea la viața politică. De asemenea, cetățenia europeană vizează consolidarea imaginii și a identității Uniunii Europene și o implicare mai profundă a cetățeanului în procesul de integrare europeană.

În acest sens, art. 8(17) par. 1, stipulează că cetățean al Uniunii Europene este orice persoană care

are cetățenia unui stat membru, conform legilor în vigoare în statul respectiv.

Cetățenia Uniunii Europene vine în completarea cetățeniei naționale, ea se suprapune, fără a se substitui, cetățeniei naționale, făcând posibilă exercitarea unora dintre drepturile cetățeanului Uniunii pe teritoriul statului membru în care locuiește (și nu numai în țara din care provine, așa cum se întâmpla înainte). O Declarație anexată Tratatului de la Maastricht subliniază că “*problema dacă o persoană posedă cetățenia unui stat membru va fi determinată numai prin referire la legislația națională a statului membru respectiv*”. Așadar, în ultimă instanță îi revine fiecărui stat membru să indice care persoane sunt cetățenii săi. De aici decurg două concluzii practice: este mai întâi necesar ca o persoană să aibă cetățenia unui stat membru pentru a putea beneficia de cetățenia Uniunii; cetățenia europeană va completa și va adăuga la drepturile conferite de cetățenia statală.

Art. 8(17) par. 2 dispune că cetățenii Uniunii Europene se bucură de drepturi și sunt supuși, implicit, îndatoririlor prevăzute de tratat. Alte dispoziții relative la cetățenia europeană sunt cuprinse în art. 255 par. 1 din Tratatul CE, care reglementează dreptul de

acces la documentele instituțiilor comunitare (Consiliu, Comisia, Parlamentul European).

Tratatul de la Maastricht instituie 5 categorii de drepturi supranaționale, complementare cetățeniei naționale:

- Dreptul la libera circulație, dreptul la sejur, de stabilire, dreptul la muncă și studiu în celelalte state membre ale Uniunii. Legislația Uniunii stabilește însă numeroase condiții pentru exercitarea acestor drepturi. Pentru un sejur mai lung de 3 luni este necesar un certificat de sejur. Intrarea pe teritoriul altui stat membru nu poate fi interzisă decât din rațiuni de securitate și sănătate publică, iar interzicerea trebuie justificată (art.18 al TCE);

- Dreptul de vot și dreptul de a candida la alegerile pentru Parlamentul european și la alegerile locale în statul de reședință, în aceleași condiții cu cetățenii statului respectiv (art.19 al TCE);

- Dreptul de a beneficia pe teritoriul unui stat terț de protecție consulară din partea autorităților diplomatice ale unui alt stat membru al UE, în cazul în care țara din care provine nu are reprezentanță diplomatică ori consulară în statul terț respectiv (art.20 al TCE);

- Dreptul de petiție în fața Parlamentului european (art.21 al TCE);

- Dreptul de a apela la Mediatorul (Ombudsmanul) european pentru examinarea cazurilor de administrare defectuoasă din partea instituțiilor și organismelor comunitare (art.21 al TCE).

Tratatul de la Amsterdam⁴ completează drepturile de mai sus cu următoarele:

- Dreptul de adresare către instituțiile europene într-una dintre limbile oficiale și de a primi răspuns în acea limbă (articolul 22 al Tratatului CE);

- Dreptul de a avea acces, în anumite condiții, la documentele Parlamentului European, Consiliului și Comisiei (articolul 255 al Tratatului CE). Comisia europeană, având rolul de a veghea la respectarea tratatelor (denumită în doctrină ”*Gardianul Tratatelor*”), supraveghează aplicarea prevederilor legate de cetățenia europeană și elaborează rapoarte periodice asupra progreselor realizate și asupra dificultăților întâlnite .

Prevederile Tratatului de la Amsterdam statuează că cetățenia europeană are la bază principiile comune ale statelor membre, și anume:

- principiul libertății;
- principiul democrației;
- principiul respectării drepturilor omului și al libertăților fundamentale;
- principiul statului de drept (decurge din drepturile fundamentale ale omului și drepturile specifice acordate cetățeanului european - drepturi de liberă circulație și drepturi civice).

Acest tratat întărește protecția drepturilor fundamentale, condamnă orice formă de discriminare și recunoaște dreptul la informație și protecția consumatorilor. Cu privire la dreptul la informație, în Tratatul de la Amsterdam este specificat că orice cetățean european și orice persoană fizică sau juridică, având sediul într-un stat membru are drept de acces la documentele Parlamentului european, ale Consiliului Uniunii Europene, în limita rațiunilor de interes public sau privat. Informarea cetățeanului este considerată o prioritate de către instituțiile europene.

În anul 1998, Comisia europeană a lansat serviciul de informare ”*Europe direct*”, în scopul de a informa cetățenii asupra posibilităților și drepturilor care le sunt oferite prin cetățenia europeană. Drepturile fundamentale și valorile democratice sunt respectate în statele membre ale Uniunii Europene, acestea fiind semnatare ale unor texte, precum Convenția Europeană a Drepturilor Omului (1950), Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), Carta Socială Europeană (1962) sau Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor (1996).

Uniunea și statele sale membre sunt deci obligate să respecte aceste valori, organismele care veghează la respectarea lor fiind tribunalele naționale și Curtea Europeană de Justiție. Dacă un stat membru încalcă drepturile fundamentale și valorile democratice în mod flagrant și sistematic, Uniunea poate să îi impună sancțiuni politice ori economice. Una din condițiile care trebuie îndeplinite pentru aderarea la Uniunea Europeană este respectarea acestor drepturi fundamentale.

Angajamentul Uniunii a fost reafirmat, în mod oficial, în decembrie 2000, când a fost proclamată Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene. Prin acest document sunt reunite într-un cadru unic drepturile civile, politice, economice și sociale – consacrate într-o serie de documente internaționale, europene și naționale. Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene este structurată în 6 capitole - Demnitatea, Libertățile, Egalitatea, Solidaritatea, Cetățenia și Justiția (existând și un al VII-lea titlu: Dispoziții generale care reglementează interpretarea și aplicarea Cartei) - cuprinzând în total 54 de articole care definesc valorile fundamentale ale Uniunii Europene și drepturile civile, politice, economice și sociale ale cetățeanului european. Primele capitole ale Cartei sunt dedicate demnității umane, dreptului la viață, dreptului la integritatea persoanei, libertății de exprimare și libertății de conștiință.

În capitolul ”*Solidaritatea*” sunt introduse drepturi sociale și economice, precum: dreptul la grevă, dreptul salariaților la informație și consultări, dreptul de a avea atât viață de familie, cât și viață profesională,

dreptul la protecție socială și la serviciile sociale din interiorul Uniunii Europene, protecția sănătății.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene promovează, de asemenea, egalitatea între sexe și introduce drepturi, precum protecția datelor, interzicerea practicării eugeniei și a clonării ființelor umane, dreptul la un mediu protejat, drepturile copilului și ale persoanelor în vârstă sau dreptul la o bună administrare.

Așa cum am menționat anterior, apartenența unui stat la Uniunea Europeană asigură cetățenilor acestuia o serie de drepturi, care au menirea de a spori considerabil implicarea activă și responsabilă a fiecărei persoane în procesul de integrare a țării în Uniune. Printre aceste drepturi enumerăm:

Dreptul la vot și dreptul de a fi ales la alegerile locale și în Parlamentul European este reglementat prin dispozițiile art. 8B (19) par. 1 și respectiv par. 2 din Tratatul CE⁵.

Conform acestor dispoziții, orice cetățean al Uniunii domiciliind într-un stat membru fără să fie cetățean al statului respectiv are dreptul de a alege și de a fi ales în cadrul alegerilor municipale și pentru Parlamentul European din statul în care domiciliază. Acest drept va fi exercitat sub rezerva modalităților adoptate de către Consiliu, statuând în unanimitate pe baza propunerii Comisiei și după consultarea Parlamentului European. Aceste modalități pot prevedea dispoziții derogatorii atunci când problemele specifice ale unui stat membru o justifică.

Dreptul la protecție diplomatică și consulară este consacrat prin dispozițiile art. 8C (20) din Tratatul CE⁶.

Conform acestor dispoziții, orice cetățean al Uniunii beneficiază, pe teritoriul unei țări în care statul membru al cărei cetățean este nu dispune de reprezentare, de protecția autorităților diplomatice și consulare ale oricărui stat membru, în aceleași condiții ca naționali statului respectiv. Statele membre vor stabili între ele regulile necesare și vor angaja negocierile internaționale cerute în vederea asigurării acestor protecții.

Astfel, din analiza textului de lege rezultă anumite aspecte, și anume:

- beneficiar al acestui drept poate fi orice cetățean al Uniunii aflat pe teritoriul unei țări decât cea al cărei cetățean este;

- statul al cărei cetățean este persoana respectivă nu dispune de reprezentare pe teritoriul țării în care se află cetățeanul;

- protecția poate fi acordată de autoritățile diplomatice și consulare ale oricărui stat membru care dispune de reprezentare în statul pe teritoriul căruia se afla cetățeanul. Astfel, alegerea autorităților unui stat

membru pentru a acorda protecție este lăsată la latitudinea cetățeanului beneficiar;

- conținutul dreptului de protecție diplomatică și consulară este același ca în cazul drepturilor acordate propriilor cetățeni de autoritățile sesizate.

În principiu, protecția se referă la: asistența socială în caz de deces, asistența sanitară în caz de accident sau boală gravă, asistența juridică în caz de arestare, repatrierea etc.

Dreptul de a adresa petiții Parlamentului European este consacrat în art. 8D (21) par. 1 din Tratatul CE⁷, conform căruia orice cetățean al Uniunii are drept de petiționare către Parlamentul European. Astfel, beneficiar al drepturilor de petiționare poate fi orice cetățean al Uniunii, ca și orice persoană fizică sau juridică domiciliind sau având sediul statutar într-un stat membru. Petiția poate fi individuală sau colectivă, obiectul căreia trebuie să se refere la un subiect legat de domeniile de activitate ale Comunității și să îl privească în mod direct pe autorul ei.

Dreptul de a se adresa mediatorului european este consacrat prin dispozițiile art. 8D (21) par. 2 din Tratatul CE și art. 43 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

Astfel, Parlamentul numește un mediator, abilitat să primească plângerile emanând de la orice cetățean al Uniunii sau orice persoană fizică sau juridică domiciliind sau având sediul statutar într-un stat membru și relative la cazuri de proastă administrare în acțiunea instituțiilor sau organelor, cu excepția Curtii de Justiție și a Tribunalului de primă instanță în exercițiul funcțiilor lor jurisdicționale. Conform misiunii sale, mediatorul efectuează anchetele pe care le consideră justificate, fie din proprie inițiativă, fie în baza plângerilor care i-au fost prezentate direct sau prin intermediul unui membru al Parlamentului European, afară de cazul în care faptele respective fac sau au făcut obiectul unei proceduri jurisdicționale. În cazul în care mediatorul a constatat un caz de proastă administrare, sesizează instituția în cauză, care dispune de un termen de 3 luni pentru a lua măsuri. Mediatorul transmite apoi un raport Parlamentului European și instituției în cauză. Persoana de la care emană plângerea este informată de rezultatul acestei anchete. În fiecare an, mediatorul prezintă un raport Parlamentului European asupra rezultatelor anchetelor sale.

Mediatorul este numit după fiecare alegere a Parlamentului European pentru durata legislaturii. Mandatul său poate fi reînnoit. Mediatorul poate fi declarat demisionar de către Curtea de Justiție, la cererea Parlamentului European, dacă nu mai îndeplinește condițiile necesare funcționării sale sau dacă a comis o greșeală gravă.

Mediatorul își exercită funcțiunile în deplină independență. În îndeplinirea îndatoririlor sale, el nu solicită și nici nu acceptă instrucțiuni de la niciun organism. Pe durata funcționării lui, mediatorul nu poate exercita nicio activitate profesională, remunerată sau nu.

Parlamentul European fixează statutul și condițiile generale de exercitare a funcțiilor mediatorului după avizul Comisiei și cu aprobarea Consiliului statuând cu majoritate calificată.

Dreptul de comunicare cu instituțiile și organele comunitare a fost introdus în art. 8D(21) par.3 din Tratatul de la Amsterdam. Conform acestei reglementări fiecare cetățean european poate să se adreseze în scris oricărei instituții sau organ comunitar și să primească un răspuns de la acestea.

Dreptul de comunicare este prevăzut și în art. 41 par. 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

Dreptul de acces la documentele Consiliului, Comisiei și Parlamentului European, este consacrat prin dispozițiile art.191A(225) par. 1 introdus în Tratatul CE de la Amsterdam⁸.

Conform dispozițiilor acestui articol, orice cetățean al Uniunii și orice persoană fizică sau juridică domiciliind sau având sediul într-un stat membru are dreptul de acces la documentele Parlamentului European, Consiliului și Comisiei, sub rezerva principiilor și condițiilor ce vor fi stabilite conform paragrafelor 2 și 3 (acestea se referă la faptul că pot fi impuse anumite limitări ale liberului acces, pe motive de interes public sau privat, fiecare instituție stabilind prin regulamentul său interior dispoziții specifice privind accesul publicului la documentele sale).

Dreptul la liberă circulație a persoanelor constă în eliminarea discriminărilor bazate pe naționalitate între cetățenii statelor membre. Aceste discriminări pot să privească condițiile de intrare, deplasare, muncă, angajare sau remunerare. Prin asigurarea unui regim nediscriminatoriu privind aceste aspecte, se realizează libera circulație a persoanelor în spațiul comunitar⁹.

Libera circulație a persoanelor constituie o parte a conceptului mai cuprinzător - Piața Internă - care nu poate fi realizată în condițiile existenței unor frontiere interne și a restricționării circulației persoanelor.

Sensul conceptului de liberă circulație a persoanelor a evoluat mult de la apariția sa, odată cu evoluția reglementărilor comunitare, ajungând de la persoana privită doar ca agent economic la noțiunea de cetățean al Uniunii.

Primele prevederi referitoare la liberă circulație a persoanelor sunt menționate în Tratatul de la Roma, care stabilea eliminarea între statele membre ale obstacolelor în calea liberei circulații a persoanelor, ser-

viciilor și capitalului și statua că este interzisă orice discriminare pe motiv de naționalitate.

Semnarea acordului de la Schengen, la 14 iunie 1985 (de Franța, Belgia, Olanda, Luxemburg și RF Germania), a constituit un salt calitativ în calea realizării ulterioare a liberei circulații a persoanelor. Prin semnarea acordului, părțile contractante și-au propus în materie de circulație a persoanelor, să suprimă controalele la frontierele comune și să le transfere la frontierele externe. În 1990 părțile contractante ale acordului semnează Convenția de aplicare a Acordului de la Schengen, imprimând o nouă dimensiune eforturilor de realizare a liberei circulații a persoanelor. Ulterior, Convenția a fost semnată de majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene, cu excepția Marii Britanii, Irlandei, Ciprului, României și Bulgariei. Norvegia și Islanda, fiind în afara spațiului comunitar, au încheiat acorduri de cooperare privind spațiul Schengen.

Prin Actul Unic European (intrat în vigoare în 1987) libera circulație a persoanelor capătă o nouă calificare, fiind definită drept una dintre cele patru libertăți fundamentale ale Pieței Interne. Acest nou statut a condus la accelerarea procesului de extindere a dreptului de liberă circulație privind noi categorii de persoane, cum ar fi studenții, pensionarii, persoanele care nu desfășoară activități economice, dar au resurse suficiente de trai¹⁰.

Tratatul de la Maastricht a introdus conceptul de "cetățenie europeană", prin intermediul căreia s-a acordat drept de liberă circulație și de liberă rezidență în interiorul Uniunii Europene tuturor cetățenilor statelor membre. În plus, Tratatul a inclus în domeniul de interes comun al statelor membre și politica referitoare la azil, trecerea frontierelor externe și politica referitoare la imigrație¹¹.

Libera circulație a persoanelor trebuie însoțită de măsuri de securitate și justiție, pentru a se crea un cadru favorabil de exercitare a acesteia în interesul și beneficiul tuturor. Această cerință a fost înscrisă în Tratatul de la Amsterdam sub forma înființării progresive a unei zone de libertate, securitate și justiție.

Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene reglementează dreptul oricărui cetățean al Uniunii de a avea libertatea să caute serviciu, să lucreze, să se stabilească sau să furnizeze servicii în orice stat membru. De asemenea, rezidenții țărilor părți care sunt autorizați să muncească pe teritoriul statelor membre, au dreptul la condiții de muncă echivalente cu acelea de care beneficiază cetățenii sau cetățenele Uniunii Europene¹².

Astfel, orice cetățean al Uniunii Europene are dreptul de a se deplasa și de a-și stabili reședința în mod liber pe teritoriul statelor membre. Libertatea de

circulație și de ședere poate să fie acordată, în conformitate cu Tratatul instituind Comunitatea Europeană, cetățenilor unor țări care domiciliază legal pe teritoriul unui stat membru¹³.

Libera circulație a persoanelor se poate prezenta în una din următoarele forme:

- dreptul de liberă circulație și dreptul de sejur pe teritoriul celorlalte state membre;

- dreptul de liberă circulație a lucrătorilor și accesul liber la locurile de muncă salariate;

- libertatea de stabilire pe teritoriul oricărui stat membru, care presupune accesul la activitățile nesalariate, la constituirea și gestionarea întreprinderilor.

Prin dispozițiile Tratatului CE sunt prevăzute și câteva situații de limitare a liberei circulații a persoanelor¹⁴, și anume:

- libera circulație nu se va aplica angajărilor în serviciul public; Curtea de Justiție a apreciat că astfel de posturi prezumă în fapt din partea celor care le ocupă existența unei legături speciale de loialitate față de stat și reciprocitatea drepturilor și îndatoririlor care constituie fundamentul obligației de naționalitate.

- libera circulație a lucrătorilor poate fi limitată pentru motive de ordine publică, de securitate publică sau de sănătate publică. Determinarea în mod concret a motivelor de ordine publică, de securitate publică sau de sănătate publică rămân la latitudinea statului membru care aplică măsurile de îngrijire a dreptului de liberă circulație a persoanelor pe teritoriul său.

De asemenea, Consiliul European, statuând cu majoritate calificată pe baza propunerii Comisiei, poate excepta anumite activități de la aplicarea privind dreptul de stabilire. O altă limitare poate fi apreciată ca fiind impusă prin reglementările naționale privind accesul la exercitarea unor activități non-salariale.

Cu toate acestea, excepțiile privind libera circulație a persoanelor trebuie interpretate în mod strict, limitele și scopul aplicării restricțiilor fiind în concordanță cu principiile generale ale dreptului comunitar: principiile nediscriminării, proporționalității și protecției drepturilor fundamentale.

Aderarea unui stat la Uniunea Europeană aduce, pe lângă drepturi sporite cetățenilor săi, și o serie de obligații și responsabilități. Dacă drepturile și-au găsit o formă clară de exprimare, în diferite tratate semnate de membrii Uniunii Europene, despre obligații și responsabilități se fac referiri indirecte. În acest sens, este clar că toți cetățenii au obligația respectării normelor, regulilor și cutumelor specifice Uniunii, dar și celorlalte state membre. De asemenea, este necesar ca toți cetățenii să adopte, prin însușire și interiorizare, modelul comportamentului validat la nivelul Uniunii Europene.

În concluzie, putem menționa că statutul de cetățean al Uniunii Europene îl dobândesc numai cetățe-

nii statelor membre, iar acest statut conferă o srie de drepturi persoanei respective atât în statul de origine, cât și în orice alt stat al Uniunii.

Bibliografie:

1. POPESCU, Dumitra, *Drept internațional public*, ed. Universității Titu Maiorescu, București, 2005.
2. BURIAN, Alexandru / BALAN, Oleg / SERBENCO, Eduard, *Drept internațional public*, ediția a II-a, Chișinău, 2005.
3. MAZILU, Dumitru – “Integrarea europeană. Drept comunitar și instituții europene”, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
4. DRAGOMAN, Ion, POPESCU, Emanoil, *Drept european constituțional*, editura Mapamond, Târgu Jiu, 2004.
5. DIACONU, Nicoleta – “Sistemul instituțional al Uniunii Europene”, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
6. DIACONU, Nicoleta / MARCU, Viorel – “Drept comunitar. Politici Comunitare.” Ed. Lumina Lex, București, 2001.
7. MARCU, Viorel / DIACONU, Nicoleta – „Drept comunitar general”, Ed. Lumina Lex, București, 2002.
8. JOSE Ortega y Gasset, *Europa și ideea de națiune*, editura Humanitas, București, 2002.
9. MANOLACHE, Octavian - “Drept comunitar”, Ed. All Beck, 2003.
10. LEICU, Corina – “Drept comunitar”, Ed. Lumina Lex, București, 1998.
11. FUEREA, Augustin – “Drept comunitar European”, Ed. All Beck, 2003.
12. CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE, (2007/C 303/01), www.eur-lex.europa.eu/ro/treaties/dat/.

(Endnotes)

¹ Dumitra Popescu, *Drept internațional public*, ed. Universității Titu Maiorescu, București, 2005, p. 82-83; Alexandru Burian, Oleg Balan, Eduard Serbenco, *Drept internațional public*, ediția a II-a, Chișinău, 2005, p. 196-197.

² Ion Dragoman, Emanoil Popescu, *Drept european constituțional*, editura Mapamond, Târgu Jiu, 2004, p.72-73; Jose Ortega y Gasset, *Europa și ideea de națiune*, editura Humanitas, București, 2002, p. 98-99.

³ Semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993.

⁴ Semnat la 2 octombrie 1997 și intrat în vigoare la 1 mai 1999.

⁵ Vezi și art. 39 și 40 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene care reglementează dreptul de vot și de a fi ales la alegerile pentru Parlamentul European și dreptul de vot și de a fi ales la alegerile municipale.

⁶ Vezi și art. 46 – protecția diplomatică și consulară din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

⁷ Vezi și art. 44 – dreptul la petiție din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

⁸ Vezi și art. 42 – dreptul de acces la documente din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

⁹ Manolache, Octavian - “Drept comunitar”, Ed. All Beck, 2003, p. 137-139.

¹⁰ Fuerea, Augustin – “Drept comunitar European”, Ed. All Beck, 2003, p. 111-115.

¹¹ Marcu, Viorel / Diaconu, Nicoleta – „Drept comunitar general”, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 34-44.

¹² Vezi și art. 15 – libertatea de alegere a ocupației și dreptul la muncă.

¹³ Vezi și art. 45 – libertatea de circulație și de ședere.

¹⁴ Manolache, Octavian - “Drept comunitar”, Ed. All Beck, 2003, p. 140-143.

VALOAREA MĂRFII ÎN VAMĂ, NOMENCLATURA VAMALĂ ȘI REGULILE DE DETERMINARE A ȚĂRII DE ORIGINE A MĂRFII – ELEMENTE DE BAZĂ ALE POLITICII VAMALE

Ghenadie RADU
doctor în drept

THE VALUE OF THE GOODS IN CUSTOM, THE CUSTOM NOMENCLATURE AND THE DETERMINATION RULES OF ORIGIN OF THE GOODS - ESSENTIAL ELEMENTS OF THE CUSTOMS POLITICS

The value of the goods in custom, the custom nomenclature and the rules of determination of the country of origin of the goods are among the most important elements of the custom politics. At the same time, it is about extremely complex notions on whom is relying the international trade, their examination asking a lot of care.

ТАМОЖЕННАЯ СТОИМОСТЬ ТОВАРА, ТАМОЖЕННАЯ НОМЕНКЛАТУРА И ПРАВИЛА ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТРАНЫ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ТОВАРА - ГЛАВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ТАМОЖЕННОЙ ПОЛИТИКИ

Таможенная стоимость товара, таможенная номенклатура и правила определения страны происхождения товара являются одни из самых главных элементов таможенной политики. В то же время, идет речь о достаточно сложных понятиях на которых основывается международная торговля, рассмотрение которых нуждается в большом внимание.

Noțiunea de politică vamală reprezintă o noțiune extrem de largă și cuprinde toate domeniile care țin de sfera activității vamale, cum ar fi elaborarea reglementărilor în această sferă, protecția spațiului economic prin aplicarea măsurilor tarifare și netarifare, aplicarea regimurilor vamale, etc. Însă realizarea politicii vamale ar fi imposibilă fără cele trei elemente de bază ale sale : este vorba de valoarea mărfii în vamă (§1), de nomenclatura vamală (§2) și de regulile de determinare a țării de origine a mărfii (§3).

§1. Valoarea mărfii în vamă

Valoarea mărfii în vamă reprezintă un interes major atât pentru agenții economici care practică schimburile comerciale internaționale, cât și pentru autoritățile vamale. Acest interes este legat de calcularea taxelor vamale ad valorem, aplicarea TVA-ului și stabilirea statisticilor de comerț exterior.

Este adevărat faptul că în cadrul unui sistem de taxare specific (bazat pe perceperea unei sume fixe pentru o unitate de măsură, ca de exemplu : 100 de euro pentru o tonă ; 1 euro pentru un litru ; etc.), valoarea mărfii în vamă nu joacă decât un rol secundar. Însă situația se schimbă în cazul în care se basculează spre

un sistem de taxare ad valorem care se bazează pe prelevarea unui procentaj din valoarea mărfii în vamă. Prin urmare, determinarea valorii în vamă se plasează în centrul operației de import. Totodată, trebuie ținut cont de faptul că interesele țărilor importatoare și a importatorilor sînt foarte contradictorii în acest domeniu. Deseori importatorii încearcă să micșoreze valoarea mărfii în vamă cu scopul de a suporta mai puține plăți vamale. În același timp, interesul autorităților vamale este ca valoarea mărfii în vamă să reflecte o valoare reală, pentru a fi achitate astfel plățile vamale corespunzătoare.

În practică, noțiunea de valoare a mărfii în vamă pune două probleme fundamentale. Prima ține de costul mărfii. În acest sens, trebuie făcută distincția între costul teoretic, care rezultă din adunarea costului materiei prime și a operațiilor de prelucrare, și costul real practicat pe piață. A doua problemă ține de luarea sau nu în considerație a unui șir de elemente complementare cum ar fi cheltuielile de transport, de asigurare și de comercializare.

Pentru o perioadă destul de îndelungată, schimburile comerciale internaționale s-au lovit de absența unei definiții internaționale a valorii mărfii la import.

Prin urmare, fiecare țară aplica propriile sale reguli în această materie, având deseori dificultăți de a ascunde caracterul lor protecționist.

Pe plan internațional, problema privind valoarea mărfii în vamă s-a discutat în cadrul a două conferințe economice internaționale ținute la Geneva în 1927 și 1930 sub egida Societății Națiunilor. Însă principiile generale ale sistemului de evaluare internațională a mărfurilor au fost fixate doar în 1947 în articolul VII al Acordului general pentru tarife vamale și comerț (GATT). Prin urmare, 23 state semnatare ale GATT-lui s-au angajat să respecte următoarele principii : valoarea în vamă a mărfurilor importate trebuia să se fondeze pe « valoarea reală » și nu pe valori « arbitrare sau fictive » ; criteriile și metodele ce serveau la determinarea valorii mărfurilor trebuiau să fie « constante ». Totodată, noțiunea de valoare reală pe care se bazează textul articolului VII al GATT-lui nu constituie decât o declarație de principiu. Prin urmare, fiecare stat urma să aplice propriul său sistem de evaluare. Totodată, principiile fixate de acest articol au servit de fundament pentru elaborarea unei definiții internaționale a valorii în vamă. Constatăm în consecința că reglementarea internațională a avansat mult în acest domeniu, în pofida coexistenței a două sisteme de evaluare concurente, cel de la Bruxelles (A) și cel de la Tokyo (B).

Sistemul de evaluare de la Bruxelles

Pe data de 15 decembrie 1950 a fost semnată la Bruxelles Convenția privind valoarea în vamă a mărfurilor, intrată în vigoare la 28 iulie 1953. Până la începutul anilor 80 ai secolului trecut, dispozițiile acestei convenții au fost aplicate de circa 70 de state. Normele acestei convenții prevăd că valoarea mărfurilor în vamă se determină pe baza « prețului normal », adică pe baza prețului ce ar fi putut fi fixat în condițiile de plină concurență între un vânzător și un cumpărător independent unul de altul. Cu alte cuvinte, « prețul normal », în sensul convenției, nu este decât un preț teoretic și nu reprezintă prețul real al mărfii în momentul trecerii ei peste frontiera vamală. Prin urmare, definiția valorii de la Bruxelles se înscrie mai mult într-o logică administrativă decât într-o logică de comerț liber.

În asemenea condiții, nu este de mirare faptul că definiția valorii de la Bruxelles nu convenea unui mare număr de importatori, deoarece determinarea « prețului normal » era lăsată pe seama autorităților vamale. Cu alte cuvinte, sistemul de evaluare de la Bruxelles permite administrațiilor vamale să evalueze mărfurile în funcție de propriile lor metode și aprecieri. Însă schimburile comerciale internaționale au nevoie de un sistem mult mai suplu și transparent decât definiția

valorii de la Bruxelles. Cu toate acestea, Convenția de la Bruxelles rămâne valabilă pentru un șir de state care nu au procedat la denunțarea ei. Este vorba de un grup de țări în curs de dezvoltare, unde plățile vamale reprezintă deseori mai mult de jumătate din bugetul statului.

Sistemul de evaluare de la Tokyo

Un alt concept al valorii mărfii în vamă a fost reținut în cadrul runde de negocieri de la Tokyo (1973-1979). În cadrul acestei runde de negocieri comerciale a fost semnat Acordul cu privire la aplicarea articolului VII al GATT-lui, numit Codul de evaluare de la Tokyo, semnat pe data de 12 aprilie 1979 și intrat în vigoare la 1 ianuarie 1981. Acest acord a fost semnat de circa 40 de state.

Codul de evaluare de la Tokyo se bazează pe trei elemente fundamentale. Primul element ține de faptul că procesul de evaluare decurge dintr-un sistem pozitiv, acesta bazându-se pe « prețul efectiv plătit sau de plătit » pentru mărfurile supuse importului. Dispozițiile acestui cod indică faptul că prețul în cauză este trecut pe factură. Al doilea element prevede mai multe metode de evaluare care se aplică într-o anumită ordine. În acest sens, de la început se încearcă aplicarea metodei de evaluare în baza valorii tranzacției cu marfa respectivă, ce reprezintă metoda de bază. În cazul în care apar dificultăți la aplicarea acestei metode, pot fi folosite celelalte metode de determinare a valorii în vamă în baza : « valorii tranzacției cu marfa identică », « valorii tranzacției cu marfa similară », « costului unitar al mărfii », « valorii calculate », și în sfârșit în baza metodei « de rezervă ». Al treilea element arată că sistemul de evaluare trebuie să fie « echitabil, uniform și neutru », ceea ce exclude « utilizarea unei valori în vamă arbitrare sau fictive ».

La sfârșitul runde de negocieri comerciale de la Uruguay (1986-1994), Codul de evaluare de la Tokyo a fost înlocuit cu Acordul încheiat în cadrul Organizației mondiale a comerțului (OMC) privind punerea în aplicare a articolului VII al GATT 1994. Acest acord, care și el se bazează pe noțiunea valorii tranzacționale (prețul efectiv plătit sau de plătit), este practic identic cu Codul de evaluare de la Tokyo. Singura deosebire majoră față de Codul de evaluare de la Tokyo constă în faptul că acest acord se aplică de către toate statele-membre ale OMC-lui.

§2. Importanța nomenclurii vamale a mărfurilor în schimburile comerciale internaționale

Este greu de imaginat astăzi că un simplu cod compus din 6 sau mai multe cifre poate avea un impact considerabil asupra schimburilor comerciale internaționale. Acest sistem numeric de clasare a mărfurilor

după poziția tarifară aduce o suplețe considerabilă în organizarea întregă a comerțului internațional. Este vorba de un câștig substanțial de timp, deoarece aceleiași produs i se atribuie un singur cod în baza nomenclurii vamale în majoritatea țărilor lumii. Cu alte cuvinte, nomenclatura vamală apare ca un limbaj numeric comun care permite ca un produs clasat ca « X » într-o țară să nu devină « Y » în altă țară. Prin urmare, propunem să ne interesăm de structura nomenclurii mărfurilor (A) și de operația de clasare tarifară (B).

A. Structura nomenclurii vamale

Nomenclatura vamala nu este decât un catalog unde fiecărui produs i se atribuie un cod după principii bine determinate. Cu alte cuvinte, nomenclatura vamală nu este decât o listă exhaustivă de produse enumerate într-o anumită ordine, unde fiecărui produs îi corespunde un cod numeric.

Ideea creării unei nomenclaturi internaționale a mărfurilor a apărut la începutul secolului trecut, fiind susținută nu numai în rândurile agenților economici, dar și în ale administrației vamale. În pofida eforturilor depuse, prima convenție internațională în acest sens a fost încheiată doar pe 15 decembrie 1950. Ea a fost elaborată sub egida Consiliului de cooperare vamală (transformat în Organizația mondială a vămilor din 1995) și poartă denumirea de Convenția de la Bruxelles privind nomenclatura pentru clasarea mărfurilor. Ținute de dispozițiile convenției, statele semnatare pierdeau orice inițiativă unilaterală privind modificarea nomenclurii.

Însă după câteva decenii de utilizare a acestei nomenclaturi, majoritatea statelor au ajuns la concluzia că ea nu mai putea face față clasărilor de alt ordin decât cel vamal (clasare statistică, de exemplu). Cu toate acestea, Convenția din 1950 a fost aplicată până la 1 ianuarie 1988, data intrării în vigoare a Convenției internaționale privind sistemul armonizat de descriere și de codificare a mărfurilor (Convenția SA), încheiată la Bruxelles pe 14 iunie 1983. Această nomenclatură vamală este considerată ca fiind mult mai elaborată față de nomenclatura din 1950 și poate fi întrebuițată atât în scopuri vamale, cât și în alte scopuri decât vamale (statistice, fiscale, etc.). Ea cuprinde 21 de secțiuni, 97 de capitole, 1250 de poziții și 5000 de sub-poziții a câte 6 cifre.

În ceea ce privește clasarea produselor după sistemul armonizat, ea ține cont de gradul elaborării lor, schimbarea poziției tarifare coincidând deseori cu un procedeu industrial bine determinat. Este de înțeles faptul că statele care s-au angajat să respecte structura rigidă a acestei nomenclaturi nu au posibilitatea de a introduce modificări unilaterale. Pe de altă par-

te, țările semnatare ale acestei convenții au posibilitatea să afineze nomenclatura existentă în funcție de necesitățile lor, adăugând mai multe cifre după cifra a șasea. În acest sens, de exemplu, tariful integrat al Comunităților europene (TARIC) cuprinde 13000 linii tarifare având un cod de 11 cifre, unde primele șase țin de pozițiile și sub-pozițiile sistemului armonizat, cifra a șaptea și a opta referindu-se la sub-pozițiile nomenclurii combinate, cifra a noua fiind rezervată statelor-membre ale CE pentru scopuri statistice, și în sfârșit cifra a zecea și a unsprezecea permițând codificarea măsurilor comunitare complementare (licențierea, cotaarea, etc.).

B. Operația de clasare tarifară

Operația de clasare tarifară consistă în căutarea poziției tarifare adecvate pentru un produs anumit. Cu alte cuvinte, operația de clasare tarifară se reduce la căutarea poziției tarifare sub care marfa ar figura în nomenclatura vamală. Trebuie de ținut cont de faptul că clasarea tarifară a mărfii este de o importanță considerabilă, deoarece ea permite aplicarea măsurilor tarifare și netarifare. Însă nu sînt rare cazurile în care două sau mai multe poziții tarifare intră în concurență în vederea clasării aceluiași produs. În asemenea cazuri, importatorul ar putea să se găsească într-o situație destul de delicată, în cazul în care autoritățile vamale ar stabili că poziția tarifară declarată nu corespunde cu cea reală. În afara amenzilor care se aplică în asemenea cazuri, importatorul ar putea cu ușurință să se găsească în situația în care reclasarea mărfii sub o altă poziție tarifară ar conduce spre refuzul acordării unui regim preferențial la import. Este suficient să ne imaginăm, de exemplu, că un produs clasat ca și « accesoriu muzical » să fie reclasat ca « aparat destinat măsurării frecvenței sunetului », acest reclasament tarifar împiedicând importatorul să beneficieze de un regim preferențial la import.

Clasarea mărfurilor în cadrul nomenclurii tarifare este supusă unor reguli stricte care figurează în note la capitole și secțiuni ale nomenclurii tarifare. De exemplu, un articol incomplet trebuie să fie clasat sub poziția tarifară a unui articol complet. De asemenea, un articol demontat este considerat, din punct de vedere al nomenclurii tarifare, ca un articol întreg. În cazul în care două poziții tarifare ar intra în concurență, ar trebui să se rețină poziția tarifară cea mai specifică față de poziția tarifară generală.

§3. Regulile de determinare a țării de origine a mărfii

Cu siguranță, regulile care țin de determinarea țării de origine a mărfii reprezintă cel mai complex element al politicii vamale. Dacă la nivel internațio-

nal statele au reușit, grosso modo, să se înțeleagă în privința nomenclaturii vamale, precum și în privința determinării valorii mărfii în vamă, problema originii rămâne departe de a fi soluționată.

Determinarea țării de origine a mărfii rămâne o problemă majoră pentru comerțul internațional, și aceasta din trei puncte de vedere. În primul rând, revoluția industrială a condus la specializarea internațională, ceea ce înseamnă că majoritatea mărfurilor comportă elemente de origini diferite – în timp ce trebuie să fie atribuită acestor mărfuri doar o origine unică. În al doilea rând, dezvoltarea tehnicilor protecționiste și de apărare comercială a sporit interesul legat de atribuirea originii. În al treilea rând, proliferarea regimurilor preferențiale a accentuat importanța determinării originii, fiecare acord sau sistem autonom (SPG, de exemplu) fixând o noțiune de origine particulară.

În prezent, noțiunea de origine este de o mare complexitate și este puțin adaptată pentru schimburile comerciale internaționale. Niciodată legătura dintre o marfă și un teritoriu nu a fost atât de importantă cum este cazul astăzi. Pe de altă parte, declararea originii devine o operație foarte riscantă. Astfel, exportatorul

poate să se găsească în fața mai multor definiții ale originii în funcție de țara unde dorește să exporte. Trebuie deci să se țină tot timpul cont de faptul că anume țara de import definește condițiile de atribuire a originii. Însă interesele în conflict (OMC, OMD, autorități vamale, importatori, camere de comerț, etc.) sînt foarte mari astfel încât să fie aplicată doar o singură noțiune de origine acceptată de toți.

Surse:

1. BERR (Claude J.), TRÉMEAU (Henri), *Le Droit douanier communautaire et national*, Paris, Ed. Economica, collection Droit des Affaires et de l'Entreprise, 7ème éd., 2006, 621 p.
2. CARREAU (Dominique), JUILLARD (Patrick), *Droit international économique*, Paris, Ed. Dalloz, 3ème éd., 2007, 744 p.
3. DEHOUSSE (Franklin), VINCENT (Philippe), *Les règles d'origine de la Communauté européenne*, Bruxelles, Ed. Bruylant, collection Pratique du droit communautaire, 1999, 202 p.
4. NATAREL (Elisabeth), *Le rôle de la douane dans les relations commerciales internationales*, Alger, Ed. ITCIS, collection Droit douanier, 2007, 125 p.
5. RADU (Ghenadie), *L'origine des marchandises : un élément controversé des échanges commerciaux internationaux*, Grenoble, Thèse de doctorat dirigée par C.J. BERR, soutenue le 22 juin 2007, 400 p.

RECUNOAȘTEREA ȘI EXECUTAREA HOTĂRÂRILOR ARBITRALE STRĂINE

Tudor LAZĂR,
doctor în drept

THE RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF FOREIGN ARBITRAL AWARDS

The purpose of each arbitration court, as the same to the purpose of judicial instances, is the dispute resolution with adoption of a valid and performable decision.

Deducting that every state is independent and sovereign, we can't impose a foreign law to a state, in order to perform or enforce on its territory foreign judicial decisions. Although, this fact is really possible when the states conclude or adhere to a convention that regulate these situation, and then where international private law provide this possibility.

ПРИЗНАНИЕ И ИСПОЛНЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ АРБИТРАЖНЫХ РЕШЕНИЙ

Возникновение споров между участниками международной хозяйственной деятельности в принципе неизбежны. По сколько не существует ни особого международного суда, ни иной международной процедуры по рассмотрению коммерческих споров, сложился особый механизм рассмотрения этих разногласий который получил название «международный коммерческий арбитраж». Арбитраж, созданный в соответствии с волей сторон изымает спор возникший между ними из компетенции национальных судов общей юрисдикции в целях вынесения окончательного и обязательного для сторон решения. Если решение не исполняется добровольно, заинтересованная сторона вправе обратиться с просьбой о принудительном исполнении. Уверенность участников международной торговли в возможности принудительного исполнения решения становится важным фактором повышения эффективности международного коммерческого арбитража. В этом смысле особую роль играет Нью-Йоркская Конвенция о признании и приведении в исполнение иностранных решений, 1958 года, участником которой является и Республика Молдова.

Государство признаёт и исполняет иностранное арбитражное решение в соответствии со своим процессуальным правом. Заинтересованная сторона обращается в компетентный орган государства, где испрашивается исполнение с просьбой, приложив документы указанные в Конвенции и в законодательство страны где подаётся заявление.

Din punct de vedere istoric, instituția arbitrajului poate fi întâlnită în antichitate. (1) Instituția a putut să ia naștere și să se dezvolte datorită intensificării relațiilor comerciale internaționale unde subiecți ai contractului de comerț internațional erau persoane ce aparțineau unor sisteme de drept diferite și adesea una dintre părți nu avea încredere în judecata celeilalte. Mai mult, instanțele judecătorești erau supraîncărcate cu litigii interne. Aceasta a condus la situația ca părțile contractante să numească una sau mai multe persoane private cu reputație onestă și cunoștințe deosebite în domeniu pentru a acționa ca arbitri între ele. Platon, în Legile, considera tribunalul ca fiind cel mai sfânt dintre toate tribunalele. Motivația este, că părțile l-au creat ele însele după buna lor înțelegere. (2)

Dat fiind scopul propus apare întrebarea, ce este astăzi arbitrajul, în deosebi arbitrajul comercial internațional. Întrebarea fiind pusă nu pentru prima dată a avut și răspunsuri pe măsură. Nu vom stăruii să analizăm toate ideile referitoare la această noțiune, însă unele dintre ele totuși necesită a fi reținute.

Așadar, într-o primă accepțiune, arbitrajul comercial internațional desemnează o jurisdicție specială, derogatorie de la dreptul procesual, menită să asigure rezolvarea litigiilor izvorâte din raporturile comerciale internaționale. (3) Într-o alta accepțiune, arbitrajul semnifică instituția în baza și în cadrul careia părțile împuternicesc, în limitele permise de lege una sau mai multe persoane private ca , în circumstanțele date să tranșeze un diferend juridic care le opun, sustrăgând

astfel acest litigiu din competența instanțelor judecătorești. (4) Din alt punct de vedere, arbitrajul poate fi descris ca un proces privat, care începe cu acordul părților asupra unei dispute existente sau potențiale pe care urmează să o supună spre rezolvare unui tribunal format din unul sau mai mulți judecători. (5)

În opinia noastră, arbitrajul comercial internațional ar putea avea următoarea semnificație, „Arbitrajul comercial internațional este o instituție nonetatică de natură contractuală și jurisdicțională, chemată să tranșeze disputele existente sau virtuale apărute între persoane fizice și/sau juridice care rezultă din raporturi comerciale internaționale, abilitată cu dreptul de a pronunța o hotărâre valabilă și obligatorie pentru părți.”

Noțiunea de hotărâre arbitrală, de asemenea a fost și este pe larg discutată în literatura de specialitate, dându-i-se interpretări diferite. (6) În viziunea noastră, „Hotărârea arbitrală este actul final pe care arbitrul sau arbitrii îl adoptă asupra litigiului supus lor spre soluționare, în baza convenției de arbitraj.” Noțiunea data ar fi valabilă pentru arbitrajul intern, atunci când recunoașterea și executarea hotărârii arbitrale nu se cere a fi pusă în executare pe teritoriul unui alt stat decât statul pronunțării. Odată ce subiectul supus discuției este hotărârea arbitrală străină, problema ce se ridică este, ce înțelegem sub noțiunea de hotărâre arbitrală străină și eficacitatea ei pe teritoriul unui alt stat decât statul unde această hotărâre a fost dată, în deosebi pe teritoriul Republicii Moldova.

Nici Legea cu privire la judecata arbitrală (7) și nici Codul de procedură civilă, Titlul IV- procedura în procesele cu element de extraneitate, nu dau o definiție problemei solicitate. În opinia noastră, prin hotărâre arbitrală străină înțelegem, „Hotărârea unei instanțe de arbitraj dată pe teritoriul unui alt stat decât statul unde se cere recunoașterea și executarea, într-un litigiu cu element de extraneitate.” Noțiunea ar fi valabilă și pentru legislația noastră care reglementează domeniul respectiv. Caracterul străin pe care l-am inclus în noțiunea de hotărâre arbitrală străină corespunde cerințelor Convenției pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine și Convenției Europene de arbitraj comercial internațional. (8) Articolul 1, paragraful 1 din Convenția pentru recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine prevede că, prezenta Convenție se aplică recunoașterii și executării sentințelor arbitrale date pe teritoriul unui alt stat, decât acela unde se cere recunoașterea și executarea sentințelor, rezultate din diferende între persoane fizice și juridice. Ea se aplică de asemenea sentințelor arbitrale care nu sunt considerate ca sentințe naționale în Statul unde este cerută recunoașterea și executarea lor. Convenția varsă lumină și asupra noțiunii de sentință arbitrală, indicând în paragraful 2 că, prin

sentință arbitrală se înțelege nu numai sentințe date de către arbitri numiți pentru cazuri determinate, ci, de asemenea, și acelea care sunt date de către organe de arbitraj permanente carora părțile li s-au supus.

Potrivit concepției prin care s-a constatat că o hotărâre arbitrală este considerată străină, în cazul când a fost dată pe teritoriul unui alt stat decât statul în care se cere recunoașterea și executarea sau când a fost dată pe teritoriul aceluiași stat unde se cere recunoașterea și executarea, dar este stăină acestuia prin elementul de extraneitate, problema ce ne interesează ar fi, instanța de judecată a carui stat este competentă să se expună asupra nulității hotărârii arbitrale. Reșind din conținutul articolului 34 coroborat cu articolul 6 și articolul 1 din Legea-tip a CNUDCI (9), hotărârile arbitrale pot fi anulate de instanțele judecătorești din țara unde a fost stabilit sediul arbitrajului. Dacă dreptul german și cel englez (10) prevăd ca hotărârile arbitrale pot fi anulate atât de instanțele judecătorești din țara unde a fost stabilit sediul arbitrajului cât și de cele din statul al cărui lege a guvernat procedura arbitrală, atunci majoritatea sistemelor de drept, cum ar fi cel belgian, elvețian, francez, olandez, spaniol, român, stabilesc competența numai a instanțelor de judecată din țara unde s-a aflat sediul arbitrajului care a pronunțat hotărârea arbitrală. Legislația română, prin art. 365 alin. 1 Cod procedură civilă, stabilește ca puterea de anulare a hotărârii arbitrale stăine revine instanței judecătorești care în lipsa convenției arbitrale, ar fi fost în competență să judece litigiul în fond, în primă instanță. Referitor la legislația Republicii Moldova, care reglementează domeniul respectiv, putem spune că ea de asemenea urmează principiul sus enunțat. Articolul 12 din Legea cu privire la judecata arbitrală (arbitraj), prevede ca revizuirea hotărârii judecătorești arbitrale este efectuată de curtea de apel conform competențelor. Prevederi similare găsim și în Regulamentul Curții de Arbitraj, care prin articolul 39 stabilește că părțile pot ataca hotărârea arbitrală în conformitate cu prevederile legislației în vigoare în instanțele de judecată competente ale Republicii Moldova. Dat fiind, că aceste reglementări poartă caracter confuz, legiuitorul, la adoptarea Codului de procedură civilă în articolul 30 a stabilit competența concretă a instanței de judecată chemată să se pronunțe asupra anulării hotărârii arbitrale. Alineatul 2 declara ca sunt competente să judece contestația împotriva hotărârii arbitrale curțile de apel de drept comun sau, după caz, Curtea de Apel Economică.

Conform studiului, arbitrajul derulează pe temeiul convenției de arbitraj, părțile fiind acelea care desemnează arbitrii, persoane în care au deplină încredere din punct de vedere al profesionalismului și onestității. Tot părțile sunt în drept să decidă dacă litigiul supus

spre soluționare să fie judecat, conform normelor de drept sau în echitate. Legea aplicabilă procedurii arbitrale de asemenea este lăsată la latitudinea părților.

Scopul oricarui arbitraj, la fel ca și scopul unei instanțe de judecată, este soluționarea disputei cu adoptarea unei hotărâri valabile și executorii.

Reeșind din faptul că fiecare stat este independent și suveran este de neconceput ca acestuia să-i fie impusă o lege străină și, ca pe teritoriul său să fie executate hotărâri ale instanțelor judecătorești străine. Totuși, acest fapt este posibil atunci când statele încheie convenții sau aderă la convenții ce reglementează asemenea situații și, atunci când dreptul internațional privat prevede o asemenea posibilitate. Republica Moldova aderând la Convenția de la New York pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine și- a asumat obligația să recunoască autoritatea unei sentințe arbitrale străine și să acorde executarea acestei sentințe conform regulilor de procedură în vigoare pe teritoriul său. Recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine pe teritoriul statului nostru este reglementată de Codul de procedură civilă, care are norme speciale în această privință.

Un alt document care reglementează procedura de recunoaștere și executare a hotărârilor judecătorești străine este Convenția de la Bruxelles din 1968, cu privire la competența judiciară și executarea deciziilor în materie civilă și comercială, putem observa că aria de acțiune a acestei Convenții este mai restrânsă, fiind aplicată numai în spațiul Uniunii Europene, pe când Convenția de la New York cârmuiește arbitrajul comercial și în afara Uniunii Europene.

Referitor la eficacitatea hotărârilor arbitrale străine pe teritoriul Republicii Moldova, Codul de procedură civilă, prin art. 475 nu ne dă o lămurire clară în ceea ce privește recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine. Anume pentru acest motiv credem să analizăm alte norme care tangențial au legătură cu problema abordată. Articolul 467 alin. 1 Cod proc. civ. statuiază, că hotărârile judecătorești străine sunt recunoscute și se execută de plin drept pe teritoriul Republicii Moldova fie dacă astfel se prevede în tratatul internațional la care Republica Moldova este parte, fie pe principiul reciprocității în ceea ce privește efectele hotărârilor judecătorești străine. Tot această normă de drept dă definiția noțiunii de hotărâre judecătorească străină și modalitatea de înaintare spre executare. Articolul 475 Cod proc. civ., intitulat recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, pentru integritate, face referință la dispozițiile altor articole, cum ar fi, art. 469, 470, 471, 472 Cod proc. civ. și nici într-un fel la dispoziția art. 467 cod proc. civ. Odata ce această referință întârzie, o propunere de lege ferendă se cere a fi făcută. În contextul cerințelor

care se impun, propunerea ar fi ca alineatul 1 al art. 467 Cod proc. civ. să fie completat așa cum urmează. După sintagma, „Hotărârile judecătorești străine”, să fie adăugată sintagma, „hotărârile arbitrale străine.” Sintagma „hotărârile arbitrale străine” necesita a fi introdusă atât în alin. 2, după sintagma „prin hotărâre judecătorească străină”, cât și în alin. 3, după sintagma „Hotărârea judecătorească străină”. În urma acestor modificări ar trebui modificat și art. 475 Cod proc. civ, care să facă referință și la art. 467 Cod. proc. civ. Considerăm că prin aceste modificări, cerințele impuse referitor la eficacitatea hotărârilor arbitrale străine va fi în concordanță cu Convenția de la New York.

Eficacitatea internațională a hotărârilor judecătorești străine sau hotărârilor arbitrale străine se bazează pe un șir de principii de drept internațional public și privat cum ar fi: principiul suveranității statului, principiul colaborării dintre state, principiul egalității în drepturi a statelor, principiul aplicării regimului național cetățenilor străini. (11). Ultimul principiu ar fi mai desăvârșit în formula „principiul aplicării regimului național persoanelor străine”, deoarece noțiunea de „persoane” este mai largă, incluzând atât persoane fizice cât și juridice.

Convenția pentru recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, fiind o convenție internațională, nu neagă principiile enunțate, indicând în articolul V11 că dispozițiile prezentei convenții nu aduc atingere validității acordurilor multilaterale sau bilaterale încheiate de Statele contractante în materie de recunoaștere și executare a sentințelor arbitrale și nu privează nicio parte interesată de dreptul pe care l- ar putea avea de a se prevala de o sentință arbitrală în modul și în măsura admisă de legislația sau tratatele țării în care sentința este invocată.

În conformitate cu prevederile articolului trei din Convenția de la New York fiecare dintre Statele contractante va recunoaște autoritatea unei sentințe arbitrale și va acorda executarea acestei sentințe conform regulilor de procedură în vigoare pe teritoriul unde sentința este invocată în condițiile stabilite de articolele următoare (se are în vedere art. IV și V). Pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale căroro li se aplică prezenta Convenție nu vor fi impuse condiții mai riguroase, nici cheltuieli de judecată mult mai ridicate, decât acelea care sunt impuse pentru recunoașterea sau executarea sentințelor arbitrale naționale.

Pentru ca hotărârea arbitrală străină să fie recunoscută și pusă în executare pe teritoriul statului forului ea necesită a fi verificată de către o instanță de judecată, adică de către o jurisdicție etatică. Recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine conține două noțiuni distincte care cer o tratare separată. Recunoaș-

terea se referă în principiu la puterea de lucru judecat. Această noțiune, fără rezerve, odata ce arbitrajul are și caracter jurisdicțional, poate fi utilizată și în domeniul arbitrajului. Vorbind distinct despre executarea sentinței arbitrale străine, se naște întrebarea dacă se are în vedere procedura de control preliminar sau de verificare a condițiilor de regularitate internațională a sentinței arbitrale invocate și a tribunalului din străinătate care a pronunțat-o. Abordarea globală conduce spre punctul de vedere că executarea necesită a fi înțeleasă exclusiv ca o procedură de verificare a condițiilor de regularitate și a tribunalului străin care a pronunțat-o fără să implice sub nicio formă recurgerea la măsuri de constrângere în statul primitor. (12)

Concluzia care s-a desprins din prevederile articolului trei din Convenție este stipulată și în Codul de procedura al Republicii Moldova. Potrivit articolului 470 alin. 6 Cod proc. civ., la care face referință articolul 475 Cod proc. civ., instanța de judecată, sub rezerva verificării condițiilor prevazute de lege pentru încuviințarea executării hotărârilor judecătorești străine nu poate proceda la reexaminarea fondului hotărârii judecătorești străine și nici la modificarea ei.

Referitor la competența instanței judecătorești chemate să examineze recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, articolul V din Convenția de la New York menționează că aceasta trebuie să fie stabilită de către statul pe teritoriul caruia se cere a fi pusă în executare sentința. Potrivit articolului 36 alin. 1, lit. e), Cod proc. civ., recunoașterea și încuviințarea silită a hotărârilor arbitrale străine este atribuită Curții de Apel Economice, care judeca cererea în primă instanță.

În situația când partea interesată nu dorește să pună în executare hotărârea arbitrală străină, ci numai ca aceasta să fie recunoscută, ea poate s-o facă în temeiul aceluiași articol V din Convenția de la New York. Pe teritoriul Republicii Moldova, recunoașterea unei asemenea hotărâri se efectuează în baza articolului 472 Cod proc. civ., la care face trimitere articolul 475, competența fiind a aceleiași instanțe, Curtea de Apel Economică.

Referindu-se la recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova, prin decizia 2re- 46 din 16 februarie 2006 s-a expus în sensul că cererea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine poate fi respinsă de instanța de judecată doar dacă sunt dovedite împrejurări arătate în articolul 476 Cod proc. civ.

Din concluzia Instanței Supreme de Justiție, coroborată cu articolul V din Convenția de la New York, reesă că recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine nu va fi refuzată pe teritoriul Republicii Moldova, numai dacă partea a cărei sentință i se opune va

face dovadă încălcarea prevederilor articolului V din Convenție și art. 476 Cod proc. civ. Această concluzie este în concordanță cu cerințele stabilite de articolul trei din Convenție.

Partea care solicită recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine pe teritoriul Republicii Moldova depune cerere la Curtea de Apel Economică anexând documentele specificate la articolul 475 alin 2 Cod proc. civ. și anume, hotărârea arbitrală în original sau în copie legalizată și convenția arbitrală, care de asemenea trebuie să fie în original sau în copie legalizată în modul respectiv. Dacă hotărârea arbitrală sau convenția arbitrală, sunt expuse într-o limbă străină, partea este obligată să le prezinte în traducere, traducerea fiind legalizată în modul stabilit de lege. Cerințele stabilite sunt în corespundere cu prevederile articolului IV din Convenția de la New York. Condiția menționată este comună și se referă atât la hotărârile judecătorești străine cât și la sentințele arbitrale străine. Cerința referitoare la traducerea documentelor indicate este necesară, deoarece ele necesită a fi consultate în integritatea lor de instanța de judecată competentă din țara primitoare. Autoritatea este obligată să cunoască toate aspectele referitoare la litigiu, așa cum ar fi, conținutul sentinței arbitrale, identitatea și semnăturile arbitrilor și soluția pronunțată.

Dacă este să urmărim prescrierile articolului IV aliniat 1 din Convenție, documentele menționate trebuie să fie depuse la dosar odată cu cererea de recunoaștere și executare. Condiția „concomitentă”, destul de severă prin textul Convenției, nu este cerută și de legislația Republicii Moldova, care a interpretat-o în termeni generali, indicând, „...este obligată să prezinte în judecată...”, interpretare care ne sugerează ideea că organul de jurisdicție îngăduie și o depunere ulterioară. Prin această abatere, nu putem spune că textul de lege vine în contradicție cu prevederile Convenției, deoarece însăși Convenția îngăduie statelor să procedeze și conform propriilor legislații din domeniu. Articolul VII, alineat 1 declară, „ Dispozițiile prezentei Convenții nu aduc atingere... și nu privează nicio parte interesată de dreptul pe care l-ar putea avea de a se prevala de o sentință arbitrală în modul și în măsura admisă de legislația sau tratatele țării în care sentința este invocată”.

Textele Convenției nu indică autoritatea îndreptățită să autentifice originalul sentinței arbitrale. În lipsa unor restricții, atribuțiile date pot să revină tribunalului care a pronunțat sentința arbitrală sau notarilor din statul pronunțării sentinței. Concluzia nu vine în contradicție cu cerințele impuse de Dreptul internațional privat al Republicii Moldova, care prin articolul 1609, aliniat 1 Cod civil dispune, „ Condițiile de formă ale actului juridic sunt stabilite de legea statului care guvernează fondul actului juridic”.

În cererea de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine se vor insera toate datele necesare care îi privesc pe creditor și debitor, pentru a putea fi citați în instanța de judecată și pentru ca instanța de judecată să cunoască rechizitele, în caz de punere în executare silită sentința arbitrală. În cerere trebuie să fie indicată solicitarea încuviințării sentinței arbitrale silită și termenul de la care se cere executarea hotărârii.

Procedura de executare a cererii de recunoaștere și executare a sentinței arbitrale străine se efectuează în conformitate cu articolele 470, 471 alin. 1, lit. e), f), g) și alin 2, art. 472 Cod proc. civ. În corespundere cu probele dobândite, cerute pentru o asemenea procedură, instanța de judecată va pronunța încheierea cu privire la încuviințarea sau respingerea încuviințării hotărârii arbitrale străine și punerea ei în executare pe teritoriul Republicii Moldova. Hotărârea pronunțată poate fi supusă recursului în Curtea Supremă de Justiție, potrivit articolului 399 aliniat 2 Cod procedură civilă.

Referințe bibliografice:

1. Mark Huleat- James, Nicolas Gould, traducere de Radu Sădulescu, Arbitrajul comercial internațional, Editura Arc, 2001, p. 1-2.
2. Platon, Legile, Editura IRI, 1995, p. 180
3. M. Costin, S. Deleanu, Dreptul comerțului internațional, partea generală, Editura Lumina Lex, București, 1994, p.148.
4. I. Deleanu, S. Deleanu, Arbitrajul intern și internațional, Editura Rosetti, București, 2005, p.10, 309.
5. Mark Huleat ... op. cit., p. 1.
6. I. Deleanu ... op. cit. p. 242, 476-477.
7. Legea cu privire la judecata arbitrală (arbitraj) nr.129-X111 din 31. 05. 1994, M.O. nr. 2/12 din 25. 08. 1994.
8. La Convenția de la New York, R.M. a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 87- XIV din 10. 07.1998, în vigoare de la 17. X11. 1998. iar la Convenția de la Geneva, R. M. a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 1331 din 26. 09. 1997, în vigoare de la 05. 03. 1998.
9. D. Mazilu, Dreptul comerțului internațional, partea generală, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 48-52.
10. I. Deleanu... op. cit. p. 477.
11. V. Roș, Arbitrajul comercial internațional, Regia Monitorul Oficial, București, 2000, p. 523-527.
12. O. Căpățină, Circulația sentințelor arbitrale străine, Revista de drept comercial, Editura Lumina Lex, București, 1997, nr. 12, p.10.

CLAUZELE CONTRACTUALE EXONERATOARE ȘI LIMITATIVE DE RĂSPUNDERE ÎN DREPRUL COMERȚULUI INTER- NAȚIONAL

Aurel BĂIEȘU

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

CONTRACT CLAUSES REGARDING THE EXEMPTION AND THE LIMITATION OF LIABILITY IN THE INTERNATIONAL TRADE LAW

The contract freedom leads to a wide range of liability related clauses in the international commercial contracts, created in function of the respective economic power and and negotiations skills of the parties. Legislators all over the world have made active interventions in the field of this kind of clauses; judges have been found in all jurisdictions to declare liability related clauses unenforceable, on the basis of mandatory provisions of law. In the present article we have analyzed the specific features, the typology and the conditions of the validity of the contract clauses regarding the exemption and the limitation of liability for breach of the contract in various legal systems and instruments of uniform law.

ДОГОВОРНЫЕ УСЛОВИЯ ИСКЛЮЧАЮЩИЕ И ОГРАНИЧИВАЮЩИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В МЕЖДУНАРОДНОМ КОММЕРЧЕСКОМ ПРАВЕ

В международных коммерческих контрактах, в силу принципа свободы договоров, создается большое разнообразие условий об ответственности, в зависимости от соответствующего экономическо-го потенциала договаривающихся сторон и их умения вести переговоры. Законодатели разных стран активно вмешиваются в эту область; судьи в различных правовых системах, на основании императивных норм, зачастую признают такие условия недействительными. В настоящей статье проанализированы характерные черты, основные виды и условия действительности договорных условий исключающих и ограничивающих ответственность в различных правовых системах и международно-правовых актах.

Considerații generale. În virtutea principiului libertății contractuale, părțile pot atât să determine conținutul obligațiilor lor, cât și să cadă de acord asupra consecințelor neexecutării acestora. Astfel, părțile pot stipula clauze contractuale care limitează sau exclud total aplicarea sancțiunilor care ar fi, în mod normal, aplicabile pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligațiilor contractuale.

În pofida rezervelor și criticilor pe care le suscită, clauzele limitative și exoneratoare de răspundere sunt valabile și eficiente. Ele se întâlnesc în cele mai diferite categorii de contracte: în contractele civile și în cele comerciale, în contractele interne și în cele internaționale. Aceste clauze sunt recunoscute pe larg de sistemele juridice naționale și de instrumentele de drept uniform¹, fiind utilizate abundant în practica afacerilor internaționale.

O întreprindere care livrează mărfuri sau prestează servicii se confruntă cu riscuri importante, atunci când fabricarea mărfii poate fi defectuoasă sau când

întreprinderea nu este în măsură să presteze serviciile conforme. Sancțiunile care pot fi aplicate întreprinderii îi pot cauza cheltuieli considerabile, deseori disproporționate în raport cu gravitatea încălcării precum și cu interesul său economic în contractul dat, având în vedere că multe sisteme juridice consacră regula reparării integrale a prejudiciului pentru orice încălcare, fie și neînsemnată. În contractele internaționale aceste pericole sunt agravate de riscurile sporite ce sunt aferente operațiunilor de comerț internațional, precum și de necunoașterea sau cunoașterea mai puțin temeinică a prevederilor legislațiilor străine care guvernează răspunderea contractuală. În aceste condiții, limitarea răspunderii prin clauze contractuale prezintă avantaje considerabile.

Uneori clauzele vizate au ca obiect eliberarea totală de răspundere a debitorului pentru neexecutarea sau executarea neconformă a obligațiilor sale contractuale. De cele mai dese ori exonerarea de răspundere este numai parțială. De aceea se face distincție între clau-

zele ce exonerează de răspundere și cele care stabilesc anumite limite ale acesteia. Totuși această distincție este una relativă, întrucât o limită derizorie echivalează practic cu o exonerare. De aceea abordările acestor două tipuri de clauze sunt, în principiu, aceleași.

Clauzele exoneratoare și limitative coexistă cu alte clauze contractuale referitoare la răspundere, care uneori au scopuri similare. Astfel, clauzele examinate sunt învecinate cu clauzele penale. După cum se știe, clauzele penale stipulează plata unor sume de bani în cazul neexecutării obligațiilor contractuale; aceste clauze stabilesc suma fixă a daunelor-interese datorate în caz de neexecutare. Clauzele penale, de regulă, sunt stipulate în folosul creditorului, eliberându-l astfel de necesitatea de a dovedi existența sau întinderea prejudiciului. Spre deosebire de acestea, clauzele limitative servesc intereselor debitorului. Ele nu stabilesc suma reparației, ci, de regulă, un plafon maximal, sub care suma concretă a indemnizației încă urmează a fi stabilită.

De asemenea, clauzele limitative și exoneratoare sunt învecinate cu clauzele de forță majoră. Acestea din urmă prevăd exonerarea debitorului de răspundere atunci când executarea obligațiilor este imposibilă din cauza survenirii unor împrejurări ce nu îi sunt imputabile și care se caracterizează prin anumite trăsături, cum sunt irezistibilitatea, imprevizibilitatea etc.

La prima vedere distincția între clauzele de forță majoră și cele exoneratoare și limitative este destul de certă, întrucât acestea din urmă prevăd consecințele unei neexecutări imputabile debitorului, pe când clauzele de forță majoră reglementează consecințele neexecutării neimputabile. Totuși, uneori această deosebire este relativă. Este cazul sistemelor juridice de common law în care răspunderea fără culpă este consacrată ca principiu². Într-o atare ipoteză clauza de forță majoră joacă rolul unei clauze exoneratoare, deoarece ea îl eliberează pe debitor de răspunderea, care în mod normal ar trebui să survină.

Clauzele exoneratoare. O clauză exoneratoare (exemption, exclusion or exculpatory clause – engl., clause exonératoire – fr., Haftungs Ausschluss-klausel – germ.) este aceea care are ca scop de a exclude orice răspundere a debitorului, care îl privează pe creditor de dreptul de a cere repararea prejudiciului în cazul neexecutării obligației de către debitor³.

Clauzele exoneratoare se întâlnesc în practică mai rar decât cele limitative, fiind adesea criticate, în special din rațiuni morale și ideologice. A autoriza părțile contractului să stipuleze că debitorul nu va purta răspundere pentru neexecutarea obligațiilor sale ar putea echivala indirect cu admiterea ca acesta să nu își execute obligațiile și, prin urmare, să nu se considere legat prin contract. Asemenea clauze, deci, ar fi contrare principiului forței obligatorii a contractului. Din ace-

te considerente jurisprudența franceză, de exemplu, a refuzat mult timp să recunoască validitatea acestor clauze. Totuși, ținând cont și de alte opinii, jurisprudența a evaluat treptat în sensul admiterii lor. Unul din argumente în favoarea recunoașterii lor este acela că, în virtutea principiului libertății contractuale, voința părților este suverană, sub rezerva dispozițiilor imperative ale legii. Într-adevăr, principiul forței obligatorii a contractului se impune în măsura stipulațiilor liber acceptate de părțile contractului. Or, creditorul a acceptat clauza de neresponsabilitate a debitorului⁴.

Un exemplu de clauză exoneratoare este următorul: „termenul de livrare este indicat numai cu titlu indicativ și depinde de posibilitățile de aprovizionare. Întârzierea livrării în niciun caz nu justifică anularea comenzii și nicio cerere de plată a daunelor-interese. Nicio penalitate nu va putea fi aplicată în caz de întârziere, nici chiar atunci când debitorul va fi pus în întârziere”.

Într-un alt exemplu un auditor evită să își asume răspunderea ce poate rezulta din necunoașterea unei legislații străine: „orice răspundere a auditorului ce poate surveni din nerespectarea legislației străine este exclusă, cu excepția cazului în care auditorul este obligat printr-un mandat, în executarea căruia cunoașterea legislației străine îi este cerută expres.”

Clauzele limitative. O clauză limitativă (clause limitative – fr., clause limiting liability - engl., Haftungsbergengzungsklausel – germ.) este aceea care nu exclude totalmente răspunderea, ci doar restrânge condițiile sau efectele acesteia⁵. În practica internațională au fost elaborate diferite tehnici de formulare a acestora, care vor fi examinate în continuare.

Clauzele limitative de răspundere pot fi grupate în două categorii, în funcție de aceea dacă restrâng: a) condițiile răspunderii, sau b) efectele acesteia.

a) Există diferite tehnici de restrângere a condițiilor răspunderii. Astfel, prin înțelegerea părților, răspunderea poate fi redusă în raport cu cea care este prevăzută în dreptul comun. De pildă, profesioniștii diminuează intensitatea obligațiilor, făcând referințe la „uzanțele ramurii comerciale”, la „regulile profesiei” etc. Iată două exemple:

„Consultantul va depune diligența necesară în vederea prestării serviciilor sale în corespundere cu cerințele obișnuite pentru categoria serviciilor la care s-a angajat.”

„X va executa prestațiile sale în conformitate cu uzanțele în vigoare în ramura transportului maritim internațional”.

Profesionistul care face referință la uzanțele ramurii comerciale se asigură astfel că nu i se va cere ceva ce depășește metodele obișnuite de lucru. Este necesar de menționat că astfel de stipulații contractuale con-

stituie clauze limitative de răspundere numai în cazul în care uzanțele în cauză conțin cerințe mai tolerante în raport cu dreptul comun. Însă, deseori, uzanțele comerciale, din contra, impun profesionistului cerințe mai riguroase decât cele prevăzute de dreptul comun.

De asemenea, constiuie clauză limitativă de răspundere stipulația prin care o obligație de rezultat se transformă într-o simplă obligație de mijloace. De exemplu, un transportator se obligă doar să depună toată diligența pentru a aduce marfa la destinație; un inginer-consultant se obligă să depună toate eforturile pentru executarea prestațiilor, atunci când, în mod normal, el ar trebui să asigure un anumit rezultat.

În sistemele juridice în care se face distincție între obligațiile de mijloace și cele de rezultat⁶ limitarea răspunderii debitorului se poate face prin deplasarea sarcinii probei. Astfel, într-o obligație de rezultat răspunderea debitorului survine din simplul fapt al neexecutării obligației sale, fără ca creditorul să fie ținut să dovedească culpa debitorului. Acesta din urmă trebuie să dovedească cauza străină pentru a se exonera de răspundere. Prin urmare, în cazul în care o obligație de rezultat nu este executată, sarcina probei incumbă debitorului și nu creditorului. Într-o atare ipoteză, clauza de limitare a răspunderii poate deplasa sarcina probei, în sensul că creditorul unei obligații de rezultat este ținut să dovedească neexecutarea culpabilă din partea debitorului, cum ar fi cazul unei obligații de mijloace.

Este cunoscut faptul că răspunderea are limite temporale. Însăși insituația prescripției extinctive constituie o limitare legală a răspunderii; în afara termenului stabilit prin lege creditorul nu mai poate cere în fața instanței răspunderea debitorului. Termenele legale pot fi scurtate prin înțelegerea părților, în măsura în care legea nu se opune acestui lucru; debitorul în așa mod poate limita răspunderea sa în raport cu prevederile dreptului comun.

b) Limitarea răspunderii poate avea loc și pe calea limitării efectelor ei. În această ipoteză problema se pune în felul următor: în cazul în care este stabilit că debitorul trebuie să poarte răspundere, până unde se întinde aceasta?

Un procedeu utilizat frecvent este stabilirea unei sume limite, unui plafon, în afara căruia debitorul nu va mai răspunde. Acest plafon poate fi stabilit într-o valoare absolută; de exemplu: „*răspunderea totală a Companiei X pentru neexecutarea obligațiilor sale nu va depăși ... Euro*”.

Deseori plafoanele se referă la o măsură mai obiectivă a interesului debitorului în executarea prestației, de exemplu, la pețul contractului. Astfel, într-un contract de prestări de servicii de audit răspunderea companiei de audit poate fi limitată la suma onorariilor plătite.

Un alt procedeu constă în excluderea unor categorii de prejudicii. Astfel, neexecutarea obligațiilor contractuale poate cauza atât prejudicii directe cât și indirecte⁷, acestea din urmă putând fi foarte importante în raport cu interesele contractuale ale părților. Întrucât soluțiile de drept comun în diferitele sisteme juridice pot genera incertitudini, contractanții tind să evite repararea eventualelor prejudicii indirecte.

Uneori aceste clauze fac referire abstractă la prejudiciile indirecte, ca în exemplul următor: „*răspunderea părților nu va acoperi prejudiciile speciale, nemateriale, incidente sau indirecte*”. În alte cazuri, pentru a evita dificultățile de interpretare, contractanții încearcă se enumere, cu titlu indicativ, acele categorii de prejudicii indirecte care nu vor fi acoperite de răspundere. În special, părțile se referă de obicei la pierderea beneficiilor, costul livrării de substituie, prejudiciile cauzate altor bunuri decât produsele livrate și recursurile terților.

O altă problemă tipică care se pune în legătură cu răspunderea contractuală este de a ști dacă debitorul este ținut la repararea prejudiciilor imprevizibile⁸. Deși în multe sisteme juridice naționale și instrumente de drept uniform repararea prejudiciului indirect este exclusă prin normele dreptului pozitiv, pentru a evita eventualele incertitudini, contractanții preferă să stipuleze expres acest lucru în contract: „*în cazul în care una din părți este ținută la plata daunelor-interese, acestea nu vor depăși mărimea prejudiciilor pe care partea vinovată putea să le prevadă la momentul încheierii contractului.*”

Validitatea clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere. Cu toate că diferitele sisteme juridice naționale și instrumentele de drept uniform recunosc, în principiu, validitatea clauzelor examinate, acestea nu pot să-și producă efectele într-un mod absolut și necondiționat. În cazuri extreme aceste clauze ar putea permite debitorului să se angajeze să execute obligațiile și în același timp să-l elibereze de orice sancțiuni în caz de neexecutare. Pe de altă parte, se poate întâmpla ca cocontractantul să nu fi consimțit real acestor clauze, să nu fi înțeles sensul acestora sau consecințele aplicării lor. De aceea sistemele juridice naționale, fie prin lege fie în baza jurisprudenței, au instituit mecanisme de control asupra clauzelor examinate. Altfel spus, în virtutea principiului libertății contractuale, clauzele exoneratorii și limitative de răspundere sunt a priori valabile, însă validitatea lor este afectată de numeroase restricții.

Este important de remarcat că în dreptul comparat regimul clauzelor exoneratorii și limitative de răspundere este departe de a fi armonizat. De aceea participanții la raporturile comerciale internaționale, înainte de a insera asemenea clauze în contractele lor,

trebuie să se informeze asupra principiilor dreptului aplicabil contractului în cauză, care vor governa statutul acestor clauze. În continuare vom examina cele mai răspândite restricții care afectează validitatea clauzelor exoneratorii și limitative de răspundere în diferite sisteme legislative și în instrumentele de drept uniform, precum și problemele de drept internațional privat care se ridică în legătură cu redactarea și aplicarea acestor clauze.

În majoritatea sistemelor juridice naționale s-au cristalizat anumite condiții de validitate a clauzelor examinate în funcție de așa criterii ca: a) obligația eludată, b) gravitatea culpei, c) natura prejudiciului și d) calitatea părților.

a) În ceea ce privește *obligația eludată*, clauza nu poate să se refere la obligația *esențială* sau *fundamentală* a contractului, deoarece în acest caz contractul va fi lipsit de substanța sa: vânzătorul nu se poate exoneră de obligația de a furniza bunul vândut, locatorul – bunul închiriat, antreprenorul – de a executa lucrarea la care s-a angajat etc. Obligația poate fi esențială prin natura sa, altfel spus să obțină acest caracter în virtutea locului determinant pe care o ocupă în contract, sau prin voința părților, chiar dacă în mod obiectiv această obligație ar fi calificată ca una accesorie.

Într-o decizie dezbătută pe larg în literatura de specialitate franceză („Chronopost” din 22.10.1996), Curtea de casație a Franței a statuat că este reputată nescrisă clauza ce limita răspunderea societății Chronopost pentru întârzierea livrării unei comunicări poștale. Obligația pe care și-a asumat-o clientul de a plăti o sumă mai mare decât cea obișnuită își găsea cauza în obligația transportatorului de a livra comunicarea poștală cu celeritate, într-un termen scurt, acesta fiind determinant pentru consimțământul clientului. De aceea clauza litigioasă ce reducea practic la nimic indemnizarea transportatorului în caz de întârziere submina însăși cauza angajamentului clientului și așteptările lui legitime⁹.

Prin urmare, obiect al clauzelor exoneratorii și limitative de răspundere pot fi numai obligațiile accesorii, secundare (garanții, termene, sarcina reparației bunurilor etc.)¹⁰. De altfel, nu este întotdeauna ușor de a face o distincție fermă între obligațiile esențiale și cele accesorii. De exemplu, o problemă disputată în jurisprudența franceză este una ce se referă la contractul de locațiune. Locatorul trebuie să pună la dispoziția locatarului un bun, însă obligația de a efectua reparația indispensabilă pentru ca bunul să fie utilizabil, este una accesorie sau face parte din obligația esențială?¹¹

În *common law* al Angliei o perioadă de timp îndelungată jurisprudența a considerat că o clauză exoneratorie sau limitativă de răspundere este inefficientă

în caz de *fundamental breach of the contract* (încălcare fundamentală a contractului): clauza nu putea produce efecte dacă ea acoperea o neexecutare care atenta la „rădăcina contractului” (go to the root of the contract)¹². Însă în 1977 Legea privind clauzele contractuale abuzive (Unfair Contracts Terms Act, în continuare – UCTA) a introdus alte criterii: clauzele exoneratorii și limitative de răspundere pot fi nevalabile per se (datorită unor caractere intrinseci), sau valabile în măsura în care sunt rezonabile. Trebuie de menționat că regulile instituite de UCTA nu se limitează doar la clauzele contractuale abuzive, care nu au fost negociate individual (despre aceste clauze, a se vedea *infra*). Astfel, UCTA invalidează unele genuri de clauze reieșind din natura lor (de exemplu, limitările de răspundere pentru deces sau prejudiciu corporal cauzat prin neglijență în exercițiul activității comerciale) și declară alte categorii de clauze ca fiind valabile cu condiția ca acestea să fie rezonabile (de exemplu, limitările răspunderii vânzătorului dacă mărfurile nu sunt de calitate corespunzătoare), indiferent de faptul dacă clauzele evocate au fost sau nu negociate între părți. În domeniile ce nu sunt acoperite de legea în cauză, la acestea atribuindu-se și majoritatea contractelor internaționale, Camera Lorzilor a instituit o regulă de interpretare, potrivit căreia o clauză exoneratorie nu se aplică, în mod normal, atunci când există o neexecutare a unei clauze esențiale, o neexecutare esențială sau chiar și o neexecutare serioasă¹³.

b) În ceea ce privește *gravitatea culpei*¹⁴, în multe sisteme legislative eficiența clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere este paralizată în prezența culpei dolosive (dolului), căreia îi est deseori asimilată culpa gravă. Într-adevăr, a admite eficiența clauzei exoneratoare sau limitative de răspundere în prezența dolului debitorului ar însemna ca acesta să fie autorizat să nu execute deliberat angajamentul care și l-a asumat. Cît privește culpa gravă, scopul acestei restricții este de a sancționa comportamentul neintenționat, dar care denotă o deosebită neglijență a debitorului. În dreptul francez, această soluție este deja tradițională, fiind afirmată în calitate de principiu în numeroase hotărâri judecătorești¹⁵. În dreptul german, în art. 11 al. 7 al Legii privind condițiile generale din 09.12.1976 se prevede că orice excludere sau limitare a răspunderii pentru prejudiciul rezultat din încălcarea contractului, cauzată intenționat sau din neglijența grosolană a debitorului, a reprezentantului său legal sau a prepușilor săi, este nulă¹⁶.

c) În ceea ce privește *natura prejudiciului*, se consideră de ordine publică obligațiile de securitate în privința integrității corporale; corpul uman nu poate fi obiect al contractelor. În *common law* această soluție este consacrată în UCTA¹⁷. În dreptul francez,

principiul referitor la obligația de securitate este formulat chiar mai larg, fără a se limita doar la prejudiciile corporale: potrivit art. 1386-15 C. Civ., „clauzele care urmăresc să înlăture sau să limiteze răspunderea pentru faptul produselor defectuoase sunt interzise și sunt reputate nescrise.” În dreptul european, Directiva din 05.04.1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii declară nule clauzele ce exclud sau limitează răspunderea profesionistului în cazul morții consumatorului sau prejudiciul corporal cauzat acestuia (Anexa, art. 1a)¹⁸.

d) În ceea ce privește *calitatea părților*, regimul clauzelor examinate depinde de faptul dacă părțile contractului sunt profesioniști sau neprofesioniști, comercianți sau necomercianți. În multe sisteme juridice, legea sau jurisprudența declară nule clauzele exoneratoare sau limitative de răspundere inserate în contractele încheiate între consumatori și profesioniști. În acest context, vom menționa, mai întâi, două directive europene importante, care au impus statelor membre apropierea tratamentului acestui gen de clauze.

Directiva din 05.04.1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (citată mai sus) califică drept abuzive clauzele care nu au fost obiectul unor negocieri individuale, care, „contrar cerințelor buneii credințe”, crează „în detrimentul consumatorului un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților ce rezultă din contract” (art. 3.1). Statele membre trebuie să prevadă că asemenea clauze nu leagă consumatorii (art. 6). O anexă la directivă conține o listă indicativă dar nu exhaustivă a clauzelor care pot fi declarate abuzive, printre care se numără și unele tipuri de clauze limitative și exoneratoare de răspundere.

Directiva din 25.05.1999 privind unele aspecte ale vânzării și ale garanțiilor bunurilor de consum¹⁹ prevede că „clauzele contractuale sau acordurile încheiate cu vânzătorul, înainte ca defectul de conformitate să fie adus în atenția acestuia și care înlătură sau limitează direct sau indirect drepturile ce rezultă din prezenta directivă” (în special garanția conformității) nu îl leagă pe consumator.

În unele țări clauzele studiate sunt reglementate de dispozițiile legale în materia condițiilor generale, clauzelor standardizate și celor abuzive. Astfel, în Franța asemenea dispoziții sunt cuprinse în Decretul din 24.03.1978²⁰, în Germania – în Legea privind condițiile generale din 09.12.1976²¹, în Anglia – în UCTA²². Aceste reglementări a trebuit, eventual, să fie ajustate la dispozițiile directivelor europene citate mai sus.

Numeroase dispoziții privind controlul asupra clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere, în funcție de calitatea părților, sunt cuprinse în reglementările naționale în materia diferitelor contracte speciale: vânzare-cumpărare, transporturi, construcții etc.

În materie de vânzări vom cita, în special, Codul Comercial Uniform (Uniform Commercial Code) al SUA; §2-316 prevede posibilitatea excluderii sau limitării garanțiilor bunului vândut dar numai în măsura în care acest lucru este rezonabil. § 2-719 stipulează dreptul părților de a modifica sau limita remediile în caz de neexecutare a contractului prevăzute de prezenta lege, în special mărimea daunelor-interese. Însă în cazul în care clauza, care modifică sau limitează remediile prevăzute de lege, este nerezonabilă (*unconscionable*), aceasta va fi nulă.²³

În Franța, validitatea clauzelor referitoare garanția viciilor ascunse și răspunderea pentru neconformitate în contractul de vânzare-cumpărare, în virtutea unei jurisprudențe clasice, depinde de calitatea vânzătorului. Dacă vânzătorul este neprofesionist, el nu va putea invoca clauza care exclude sau limitează garanția sa, atunci când cumpărătorul va demonstra rea credință vânzătorului, adică cunoașterea viciului la momentul încheierii contractului. Dacă vânzătorul este profesionist, rea credința lui se prezumă și nicio clauză care exclude sau limitează garanția viciilor ascunse nu va fi eficientă. În plus, în cazul în care cumpărătorul este consumator, acesta din urmă este protejat contra unei asemenea clauze abuzive prin art. R.132-1 al Codului consumului (*Code de la consommation*), care interzice clauzele care au ca obiect sau ca efect de a suprima sau a reduce dreptul la repartitie a neprofesionistului sau a consumatorului în caz de neîndeplinire de către profesionist a obligațiilor sale.

Situația este diferită atunci când ambele părți sunt profesioniști de aceeași specialitate; asemenea clauze sunt eficiente. În afară de aceasta, dacă clauza limitează răspunderea nu pentru viciile ascunse ci pentru neconformitatea mărfii, asemenea clauză este eficientă, indiferent de faptul dacă cumpărătorul este sau nu profesionist.²⁴

Dreptul transporturilor este de cele mai dese ori ostil clauzelor privind răspunderea. Principiul nulității acestor clauze se regăsește în majoritatea convențiilor internaționale în materie: art. 41 al Convenției relativă la contractul de transport internațional al mărfurilor pe șosele CMR, Geneva, 19.05.1956; art. 23 al Convenției pentru unificarea anumitor reguli privind transportul aerian internațional, Varșovia, 12.10.1929; art. 3 al. 8 al Convenției internaționale pentru unificarea anumitor reguli în materie de comasament, Bruxelles, 25.08.1924; art. 32 al Convenției privind transportul internațional de călători și art. 45 al Convenției privind transportul internațional de mărfuri, Berna, 09.05.1980. Aceste convenții, stabilind un regim imperativ atât pentru conținutul obligațiilor cât și pentru răspundere, au încercat să găsească soluții de compromis între interesele părților în cauză, de la

care, de regulă, nu se poate deroga prin contract. Iată un exemplu în acest sens: „orice clauză ce tinde să-l exonereze pe transportator de răspunderea sa sau să stabilească o limită inferioară celei stabilite în prezența Convenției este nulă și cu efect nul, însă nulitatea clauzei nu antrenează nulitatea contractului care rămâne supus dispozițiilor prezentei Convenții” (art. 23 al.1 al Convenției de la Varșovia).

Instrumentele de drept uniform. În ceea ce privește abordările consacrate în instrumentele de drept uniform, vom releva că, pe când Convenția de la Viena din 1980 asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor nu conține prevederi exprese vis-à-vis de clauzele examinate, Principiile UNIDROIT referitoare la contractele de comerț internațional²⁵ (în continuare – Principiile UNIDROIT) și Principiile Dreptului European al Contractelor²⁶ (în continuare – Principiile DEC) cuprind articole special consacrate acestor clauze.

Principiile UNIDROIT tratează validitatea clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere în termenii următori: „Clauza care limitează sau exclude responsabilitatea unei părți pentru neexecutare sau care permite părții să realizeze o executare substanțial diferită, decât ceea ce anticipa, în mod rezonabil, cealaltă parte, nu pot fi invocate dacă aceasta ar constitui o evidență inechitate, având în vedere scopul contractului.” (Art. 7.1.6).

Principiile UNIDROIT au reținut în calitate de criteriu de invalabilitate a clauzelor vizate noțiunea de „inechitate evidentă” care, la prima vedere, este una nouă în comparație cu cele cu care operează sistemele juridice naționale deja examinate. Totuși, în comentariile Principiilor UNIDROIT interpretarea regulilor evocate, se face în baza criteriilor cunoscute de sistemele juridice naționale. Astfel, se precizează că clauza poate fi inechitabilă prin sine, atunci când aplicarea ei ar aduce la un dezechilibru evident între prestațiile părților. De asemenea, se poate întâmpla ca debitorul să nu se poată prevala de clauză, chiar dacă ea nu este inechitabilă prin sine: de exemplu atunci când neexecutarea rezultă din comportamentul său manifest neglijent²⁷ (criteriul culpei care a fost examinat mai sus).

Principiile DEC, recurg la criteriul „bunei credințe”: „mijloacele acordate în caz de neexecutare pot fi excluse sau limitate, numai dacă invocarea excluderii sau limitării nu ar fi contrară exigențelor bunei credințe” (art. 8.109). Criteriul stabilit în art. 8.109 este asemănător cu cel din art. 4.110 – „Clauze abuzive care nu au fost obiectul unei negocieri individuale”, însă între aceste două articole există deosebiri substanțiale.

Art. 4.110 se aplică tuturor categoriilor de clauze care pot fi abuzive, cu condiția că ele nu au fost obiec-

tul unei negocieri individuale și folosește criteriul care constă în a stabili dacă în împrejurările în care contractul a fost încheiat, clauza crează un dezechilibru între drepturile și obligațiile părților în detrimentul părții afectate, contrar exigențelor bunei credințe. Art. 8.109 are o aplicare mai restrânsă, în sensul că se referă doar la clauzele ce exclud sau limitează răspunderea. Pe de altă parte, acest articol poate fi aplicat chiar și unei clauze care a fost obiectul unei negocieri individuale. Astfel, poate fi contrar bunei credințe de a invoca o clauză negociată individual, dacă partea, în favoarea căreia aceasta a fost introdusă, a fost de acord să facă numai unele cedări superficiale, iar cealaltă parte nu a avut altă alegere decât s-o accepte²⁸.

Drept internațional privat. În cazurile în care răspunderea este reglementată de convențiile internaționale care înlătură în mod imperativ orice derogare de la regimul pe care acestea îl instituie, cum este cazul transporturilor internaționale (a se vedea, supra), probleme privind determinarea legii aplicabile care va governa validitatea clauzelor privind răspunderea nu apar. Spre deosebire de convențiile evocate mai sus, Convenția de la Viena din 1980 asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor exclude din domeniul său de aplicare validitatea contractului și a clauzelor sale (art. 4 a), lăsând soluționarea acestor probleme la latitudinea legislațiilor naționale²⁹.

Principiul care guvernează determinarea dreptului aplicabil raporturilor în cauză este cel al autonomiei voinței părților; potrivit art. 10 al Convenției de la Roma din 1980 asupra legii aplicabile obligațiilor contractuale, legea contractului guvernează și “consecințele neexecutării totale sau parțiale a obligațiilor, inclusiv evaluarea prejudiciului în măsura în care regulile de drept o guvernează”.

Prin urmare, validitatea unei clauze limitative sau exoneratoare de răspundere va fi apreciată, în principiu, potrivit legii contractului. Două ipoteze, însă ar putea afecta această regulă generală.

Prima este cea în care clauza litigioasă ar atenta la ordinea publică a forului. Curtea de Casație din Franța a casat o hotărâre în care nu s-a verificat dacă clauzele contractului privind răspunderea, guvernate de dreptul Belgiei, erau conform concepției franceze a ordinii publice internaționale³⁰.

A doua situație în care legea contractului ar putea fi înlăturată este atunci când clauza exoneratoare sau limitativă de răspundere ar contraveni regulilor imperative ale forului; potrivit Convenției de la Roma, dispozițiile acesteia “nu vor putea atenta la aplicarea regulilor legii țării judecătorului care reglementează imperativ situația, care nu ar fi legea aplicabilă contractului” (art. 7 § 2). Ca exemplu, este cazul legislației privind protecția consumatorilor. Astfel,

art. L. 135-1 al Codului consumului al Franței dispune ca reglementările acestui cod în materia clauzelor abuzive sunt aplicabile și atunci când “legea care guvernează contractul este a unui stat ce nu aparține Uniunii Europene, când consumatorul sau neprofesionistul își are domiciliul pe teritoriul unuia din statele-membre și când contractul îi este propus, este încheiat sau este executat în acest stat”³¹.

Observații finale. Diversitatea reglementărilor naționale și internaționale privind controlul asupra clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere se bazează pe o idee comună, și anume – protejarea părții slabe a contractului. Deoarece acestui gen de clauze deseori îi sunt impuse de partea contractului care deține o poziție superioară, aplicarea lor poate cauza un dezechilibru contractual semnificativ. Această considerație implică reflecții asupra oportunității admiterii clauzelor exoneratoare și limitative de răspundere în contractele de adeziune. Însă, este necesar de relevat că pericolul abuzului în contractele de adeziune vine nu numai din partea clauzelor examinate, ci și din partea altor clauze care pot afecta partea slabă și că această problematică ține de o politică generală în materia contractelor de adeziune. Iată de ce Curtea de Casație a Franței nu a ezitat să sublinieze în repetate rânduri că clauzele privind exonerarea sau limitarea răspunderii, în sine, sunt perfect valabile: „nicio dispoziție legală nu interzice în mod general inserarea clauzelor limitative sau exoneratoare de răspundere în contractele de adeziune”³².

Preocuparea principală a legislației și a jurisprudenței este de a asigura ca aceste clauze să fi echitabile și rezonabile, validitatea lor fiind supusă transparenței, altfel spus, cunoașterii și acceptării lor de către creditorul victimă a neexecutării³³. O clauză de acest gen poate fi eficientă numai cu condiția realizării unui veritabil acord între părți, numai atunci când creditorul a acceptat-o în deplină luciditate și cunoștință de cauză, ceea ce presupune că el a fost informat în modul convenit despre existența și consecințele aplicării ei. Această tendință se observă în diferitele legislații naționale, în special în cele europene, care se află în proces continuu de armonizare și unificare.

Referințe bibliografice:

(Endnotes)

¹ G. Rouhette, I. de Lamberterie, D. Tallon, C. Witz, *Principes du Droit Européen du Contrat*, Société de Législation Comparé, Paris, 2003, p. 348 – 354.

² A se vedea: A. Băieșu, *Neexecutarea contractului în dreptul anglo-american*, Revista națională de drept, nr.3, 2007.

³ Ph. Le Tourneau, L. Cadiet, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Dalloz Action, Paris, 2003, p.1126 și urm.

⁴ Pentru o analiză a evoluției jurisprudenței franceze, a se vedea: Ch. Larroumet, *Droit civil. Les obligations. Le contrat. T.III*, 5 édition, Ed. Economica, Paris, 2003, p.700 – 702.

⁵ M. Fontaine, F. De Ly, *Droit des contrats internationaux*, Bruylant, Bruxelles, Forum Européen de la Communication, Paris, 2003, p.387 și urm.

⁶ Referitor la distincția între obligațiile de mijloace și cele de rezultat, a se vedea: A. Băieșu, *Neexecutarea contractului în dreptul francez*, Revista națională de drept, nr. 1, 2007.

⁷ Referitor la distincția între prejudiciile directe și cele indirecte, a se vedea: A. Băieșu, *Caracterele prejudiciului cauzat prin neexecutarea contractului de comerț internațional*, Studia Universitatis, nr.6, 2007.

⁸ Referitor la distincția între prejudiciile previzibile și cele imprevizibile, a se vedea: *ibidem*.

⁹ Ph. Delebecque, D. Mazeaud, *Les clauses de responsabilité: clauses de non responsabilité, clauses limitatives de réparation, clauses pénales*, in *Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé*, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney, Bruylant Bruxelles; LGDJ Paris, 2001, p. 378 – 380; A. Bénabent *Droit civil. Les obligations*, Editions Montchrestien, E.J.A., Paris, 1999, p. 264 -265.

¹⁰ L. Aynès, *Droit français*, in *Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité en Europe*, L.G.D.J, Paris, 1991, p.10.

¹¹ L. Aynès, Ph. Malaurie, *Cours de droit civil. Les obligations*, 2 édition, ed. Cujas, Paris, 1990, p. 468 - 469.

¹² Despre fundamental breach of the contract, a se vedea: Cheshire, Fifoot and Furmston's *Law of Contract*, 12th edition, Butterworths, London, Dublin, Edinburg, 1991, p.539-546; A. Băieșu, *Neexecutarea contractului în dreptul anglo-american*, Revista națională de drept, nr.3, 2007.

¹³ G. Rouhette, I. de Lamberterie, D. Tallon, C. Witz, *op. cit.*, p. 352.

¹⁴ Pentru o analiză a diferitelor forme ale culpei, a se vedea: A. Băieșu, *Culpa – condiție a răspunderii contractuale: aspecte de drept comparat*, Revista de studii și cercetări juridice, nr. 1-2, 2007.

¹⁵ A se vedea: Ch. Larroumet, *op. cit.*, p. 703-705.

¹⁶ J. Schmidt-Salzer, *Introduction: conditions générales de contrats et clauses exonératoires de responsabilité en droit allemand*, in *Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité en Europe*, L.G.D.J, Paris, 1991, p. 55-56, 73.

¹⁷ Cheshire, Fifoot and Furmston, *op. cit.*, p. 188-196.

¹⁸ *Journal Officiel*, 21.04.1993, L 95/29.

¹⁹ *Journal Officiel*, 07.07.1999, L 171/12.

²⁰ L. Aynès, *op. cit.*, p. 15-16.

²¹ J. Schmidt-Salzer, *op. cit.*, p. 43-76.

²² H. Beale, *Droit anglais*, in *Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité en Europe*, L.G.D.J, Paris, 1991, p. 153-176.

²³ B. Stone, *Uniform Commercial Code in a nutshell*, 3rd ed., St. Paul, Minn., West Publishing Co, 1989, p.76-77.

²⁴ Ph. Delebecque, D. Mazeaud, *op. cit.*, p. 372, 384.

²⁵ UNIDROIT *Principles of International Commercial Contracts*, <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm>.

²⁶ *Principles of European Contract Law*, <http://www.storme.be/PECL2en.html>.

²⁷ *Principes relatifs aux contrats du commerce international*, Rome, Unidroit, 1994, p. 173

²⁸ G. Rouhette, I. de Lamberterie, D. Tallon, C. Witz, *op. cit.*, p. 350-351.

²⁹ P. Lagarde, *Droit international privé*, in *Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité en Europe*, L.G.D.J, Paris, 1991, p. 20 și urm.

³⁰ Ph. Delebecque, D. Mazeaud, *op. cit.*, p. 387.

³¹ *Ibidem*.

³² Ch. Larroumet, *op. cit.*, p. 701.

³³ G. Viney, *Rapport de synthèse*, in *Les clauses limitatives ou exonératoires de responsabilité en Europe*, L.G.D.J, Paris, 1991, p. 344-346.

MOLDOVAN STATEHOOD: GEOPOLITICAL PERSPECTIVE AND PROSPECTS

Alexandru Burian,
doctor of Sciences (law), Professor

PERSPECTIVELE GEOPOLITICE ALE STATALITĂȚII MOLDOVENESTI

Izvoarele statalității moldovenești țin de secolul al XIV-lea, când la est de Carpați s-a format Principatul Moldovei, formațiune frontalieră prostatală, care a jucat rolul de tampon între Europa civilizată și lumea barbară.

Principala particularitate geopolitică a Principatului Moldovei consta în faptul că Țara Moldovei se afla (și continuă să se afle și pînă acum) la o răspîntie, la confluența sau chiar la hotarul dintre trei culturi mari (slavonă, latină și orientală), trei religii mari (ortodoxă, catolică și musulmană), trei mari poporații (slavi, latini și turci) și trei curente ideologice (panslavism, panturcism și panlatinism). Situația excepțională a statului și poporului frontalier au făcut ca Principatul Moldovei de-a lungul secolelor să manevreze permanent între marele puteri, marele religii și marele curente ideologice în încercarea de a se ține la suprafață, păstrîndu-și suveranitatea și identitatea sa națională.

Astăzi problema existenței de mai departe a Republicii Moldova și strategiei geopolitice a ei nu este mai puțin actuală decît pe timpurile de odinioară. În principiu, Moldova continuă să se afle la aceeași frontieră între Est și Vest, între CSI și UE, între rublă și euro, între NATO și ... multe alte cunoscute și necunoscute. S-au schimbat forțele, s-au schimbat partenerii, s-au schimbat regulile jocului, dar nu s-a schimbat situația geopolitică a Moldovei.

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ МОЛДАВСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Истоки молдавской государственности исходят к XIV веку, когда к востоку от Карпат сформировалось Молдавское Княжество, приграничное прогосударственное образование, играющее буферную роль между просвещенной Европой и варварским миром¹.

Главной геополитической особенностью Молдавского Княжества в те времена состояло в том, что Молдавская Страна (Țara Moldovei) находилась (и продолжает находиться до сих пор) как бы на разломе, на стыке, или же на границе между тремя великими культурами (славянской, латинской и восточной), между тремя великими религиями (православной, католической и мусульманской), между тремя великими народностями (славянами, латинянами и тюрками) и между тремя идеологическими течениями (панславизм, пантюркизм и панлатинизм). Исключительное положение приграничного государства и приграничного народа привело к тому что на протяжении веков Молдавское Княжество постоянно лавировало между великими державами, великими религиями и великими течениями пытаясь удержаться на плаву, сохранив свой суверенитет и свою национальную идентификацию.

Сегодня вопрос о дальнейшем существовании Республики Молдова и о ее геополитической стратегии не менее актуален, чем десять-пятнадцать лет тому назад. В принципе Молдова продолжает находиться на той же границе между Востоком и Западом, между СНГ и ЕС, между рублем и евро, между НАТО и ...бог весть кем. Изменились силы, изменились партнеры, изменились правила игры, но не изменилось геостратегическое положение Молдовы.

1. Some facts from the history of Moldovan statehood

The origins of statehood of Moldova date back to the XIV–th century when the Principality of Moldova had been formed east to the Carpathian Mountains; the Principality was a frontier state-like entity, which

served as a buffer between civilized Europe and the world of barbarians.

Initially, from 1352 to 1359, Moldova had been under the suzerainty of Hungarian kings; but during the reign of Bogdan I the Principality acquired two the most important attributes of statehood i.e., sover-

eignty and independence. While in those times the notions of sovereignty and independence had had meanings different from those of today, and their role in the political life of any state at that point of time should not be overestimated, the period between 1359 and 1538 was the time when the Principality of Moldova decided on its domestic and foreign policy independently and it was the high day of Moldovan statehood. It became then possible to consolidate the newly emerged Moldovan society, to establish political, economic and military relations with the neighbors, and – more importantly - to circumscribe the national territory, whose national frontiers were internationally recognized.

Equally important was the implantation in the consciousness of Moldavians of such notions as the Land of Moldova, a Moldovan, Moldovan language, etcetera, which was conducive of shaping Moldavians into nation. It was rather in the XV and XIV centuries that those ideas had consolidated, and not in the XX century during Stalinism, as some modern historians and politicians contend.

The major specific geopolitical feature of the Principality of Moldova was in the fact that the Land of Moldova lay (and till present remains) at the crossroads, at the confluence or even at the border of three great cultures (i.e., Slavic, Latin and Turkic), three great religions (Orthodoxy, Catholicism and Islam), three great groups of peoples (Slav, Latin and Turkic), and three ideologies (pan-Slavism, pan-Turkism and pan-Latinism). For centuries the Principality of Moldova - due to its exceptional position of a frontier state and frontier people - had to permanently maneuver between the great powers, religions and ideologies in order to hold out and keep its sovereignty and national identity.

Evidently at a certain stage Moldova had had to accept certain conditions, which could guarantee the country's further existence. Thus, Moldavians had adopted Orthodoxy while keeping Vulgar Latin as the language of communication. Both their language and religion preserved they were induced to accept suzerainty of Ottoman Empire in 1538. Only thanks to this the medieval Moldovan state was able to survive at that specific stage of history.

However, at that stage in history, due to domestic and external antagonisms, the leaders of the Principality of Moldova were unable to select a strategic partner for its country on order to survive with the assistance of a powerful ally during the prolonged conflict between the great powers. From the position of today we realize that at that point of time Moldova had found it difficult to overcome the natural attraction towards Austria, Hungary, the Polish-Lithuanian

Princedom and, respectively, towards Western Europe, due to religious differences (i.e., Orthodoxy versus Catholicism). At the same time it was impossible to overcome the objective inclination to the Russian Empire due to disagreements of cultural and linguistic nature. More conservative groups of population, particularly boyars, who strongly wished peace and their personal well-being to be secured, had unconscious attraction towards the Ottoman Empire.

In consequence the struggle between great powers that had taken place during the XVIII and XIX centuries brought about the division of the Principality of Moldova in three parts. In 1775, Northern Moldova (i.e. Bukovina) was conquered by the Austrian Empire, in 1812, Eastern Moldova (i.e. Bessarabia) was conquered by the Russian Empire and Western Moldova (i.e. Moldova between the River Prut and the Carpathian Mountains) remained under the suzerainty of the Ottoman Empire till 1878.

The history of each of the three territories of the divided Moldova continued while they existed as a component part of other states.

Thus, from 1775 to 1867, Northern Moldova (later on it was named Bukovina) was part of the Austrian Empire, while from 1867 to 1918, it was a part of Austria-Hungary, from 1918 to 1940 and from 1941 to 1944, it was part of the Kingdom of Romania; from 1944 to 1991, it was part of the Soviet Union. From 1991 on, Northern Moldova (Bukovina) is a part of Ukraine.

After the second partition of Moldova in 1812, Western Moldova, which consisted of Moldovan lands between the Carpathian Mountains, the River Prut, and the lower reaches of the Danube, continued to remain under the suzerainty of the Ottoman Empire. In 1859, Western Moldova and Walachia (a Danube Principality) set up a Personal Union, which in 1861 was transformed in a Real Union, at first named Moldo-Wlachia and then Romania in 1862. Western Moldova (between the river Prut and the Eastern Carpathian Mountains) is a part of Romania.

In 1812, Eastern Moldova (which was later called Bessarabia) became a part of the Russian Empire. After the October Revolution in Russia, Eastern Moldova proclaimed a Democratic Moldovan Republic in December 1917, however, it was not able to defend its independence and sovereignty and in March-April 1918 it was annexed to Romania.

On June 28, 1940, Eastern Moldova (Bessarabia) was ceded to the Soviet Union by Romania upon an agreement arrived at by the governments of the two states. On August 2 of the same year, Eastern Moldova was proclaimed the Moldovan Soviet Socialist Republic and became one of the fifteen union republics

of the USSR. The republic included the five administrative districts of the MASSR, which had been an autonomous entity in Ukraine. At the same time, northern and southern districts of Eastern Moldova (uyezd Hotin on the north and the territory at the Black Sea coast and the estuary of Danube on the south) were detached and transferred to the SSR Ukraine.

From June 22 1941 to August 1944, the Romanian and German troops, which were taking part in the war against the Soviet Union, were stationed in the territory of Moldova. From August 1944 through August 1991, Moldova was a part of the USSR as a union republic (a pseudo-state entity in the Soviet Federation).

On August 27, 1991, Parliament of Moldova proclaimed the country's state independence; shortly the country was recognized by the international community and became a competent subject before the international law.

2. Moldovan Statehood and issues of succession of states

Issues of succession of states, in other words transfer of rights and obligations of one state to another, have been studied in detail and regulated by the international law.

Issues of succession of states are extremely important for new states from practical point of view because it is they who have such tasks as review of international treaties, denunciation thereof; membership in international organizations; succession of property rights in respect of foreign assets and foreign debt; succession of rights in respect of state borders, etcetera.

Vienna Convention on succession of states in respect of treaties was adopted in 1978¹; while Vienna Convention in respect of state property, archives and debt was adopted in 1983².

The Republic of Moldova is not a party to those conventions, and therefore in addressing issues of succession of states it follows the general principles and rules of international law; in accordance with those rules the issues of succession of states apply in the following cases i.e.,

1. In case of social revolution which brings about change in social order (e.g.: proclamation of the People's Republic of China on the territory of China in 1949);

2. In case of appearance of new independent states as a result of war for national liberation (e.g.: separation of Eritrea from Ethiopia in 1993);

3. In case of formation of a number of states on the territory of a predecessor state (e.g.: disintegration of Austria-Hungary in 1919; disintegration of

the USSR and Yugoslavia in 1991; disintegration of Czechoslovakia in 1992);

4. In case of disintegration of previously established common states (personal and real unions, federations and confederations). For example, the disintegration of Sweden-Norway Personal Union in 1905; the disintegration of the United Arab Republic in 1961; the disintegration of Senegambia in 1989);

5. In case of formation of a new state by merger of two or more states (e.g.: temporary merger of Syria and Egypt and creation of the United Arab Republic in 1958; union of Zanzibar and Tanganyika and creation of the United Republic of Tanzania in 1964; temporary unification of Senegal and Gambia and creation of Senegambia in 1982; reunion of Vietnam in 1975; reunion of Germany in 1990; and reunion of Yemen in 1991);

6. In case of territorial changes.

As far as the succession of states that appeared after the disintegration of the Soviet Union in 1991 is concerned, the issues found an adequate solution within the framework of agreements made between the member countries of the CIS. Those agreements include the Memorandum on mutual understanding in respect of treaties of the former USSR which present common interest (1992); Agreement on distribution of the former USSR property situated abroad (1992); Agreement on succession of states in respect of state archives of the former USSR (1992); Agreement of March 20, 1992 by the Council of the Heads of States of the CIS on issues of succession of states. In this way the Republic of Moldova - as well as the other new independent states on the territory of the former USSR - had partially resolved the issues of succession of states in conformity with the general principles and norms of the international law.

At the same time, from the moment the independence was proclaimed on August 27, 1991, the Republic of Moldova was placed in an equivocal situation since the issue of succession of states have been brought to the forefront in one way or another i.e. the issues of succession of states in respect of two subjects of international law, which existed in different historical epochs. The issue here is purely rhetoric debate about connections, or maybe absence of connections between the Republic of Moldova and the Principality of Moldova.

We should specify that the so-called debate and discussions take place not so much among experts, as among various politicians, journalists and political analysts of the new wave -who more often than not - are not experts in the international law, to say nothing of the succession of states. Moreover, in such discussions facts and arguments are not used as is the rule

of truly scientific discussions, but rather the following rhetoric put into use i.e., „the historic truth”, „the hour of truth has come”, „mankurts of Bessarabians”, „Stalinist structures”, „fictitious Moldovan people”, „the Moldovan language invented by Stalin”, „Bessarabians are cripples of Europe”, etcetera, etcetera³, that is a non-scientific language, a language of propaganda, and is inaccurate and inappropriate for international jurisprudence.

Without engaging in useless polemics with the mentioned authors we would still like to make a brief analysis of mutual historic connection - that had existed between the Principality of Moldova and the Republic of Moldova - from the perspective of succession of states.

It should be stressed - before turning to the analysis per se - that the issue of mutual connection between any medieval state and any modern state does not affect the latter's capacity of a subject of international law, because in terms of international law the issue of subject of law – more precisely, of a capacity to be a subject of law – is resolved by means of mutual recognition of rights of each state individually.

In other words, and the existence or absence of mutual connections between medieval Moldova and modern Moldova will not in any way affect the legal status of modern Moldova. Moreover, this will not cause any complications or difficulties in international relations due to the simple fact that the Republic of Moldova has been recognized by the international community in its capacity of subject of international law disregarding such mutual relations, while proceeding from the norms and principles of the modern international law.

In addition, the foundation of modern international relations is the legal contract basis that regulates mutual relations of modern states by assigning to them certain rights and obligations, rather than the relations between antique, medieval and modern state entities. If it had been otherwise the modern world would not have existed but there would rather have been a continuous war of getting back at others for the so-called „historic truth”, while it is known that the perception of „historic truth” can be rather arbitrary.

At the same time, one cannot ignore the fact that in determining its domestic and foreign policy every state „furnishes itself” with such facts and events that are favorable for strengthening its influence and capacity, or at least, justify the achievement of its goals. Excessive zeal is particularly typical in issues that concern historic development of states and territories. That is why history is being re-written, again and again, to suit the liking of clans, ruling parties and ruling individuals.

In this context, the actions of some „theorists”, who try and argue for illegitimacy of the existence of the Republic of Moldova, for absence of any connection between medieval Moldova and modern Moldova and in this way camouflage territorial claims on the Republic of Moldova, are not an exception to the rule but rather a confirmation thereto. It is not a new phenomenon; and it is rather an understandable phenomenon.

It should be mentioned that there are similarities in the world history when interested forces of any state and even the official state authorities were trying in one way or another to question the legitimacy of existence of another state, which territory they were claiming, by supporting their action with pseudo arguments and pseudo facts based on the „historic truth”.

Let us take for one, the tragic history of Finland, Norway or Luxemburg – small European states – which like Moldova had lived through reversals of fortune and hardships in the course of their history; their independence and originality had also been questioned and abused by „big brothers” i.e. Sweden, the Netherlands, Germany or Russia.

Those countries – like Moldova – had lost their sovereignty in the middle ages, had become parts of a neighbouring state, which was more powerful at that time and which later began to claim the role of the motherland to all other smaller dependent nations. When Norway, Finland and Luxemburg had regained their independence (each of them separately and - much to their regret – only a part of their original territories) the former metropolitan countries launched „scientific” attacks in respect of the artificial and groundless nature of the newly formed states.

Similar things are happening to the Republic of Moldova. On the one hand, important historic events and undeniable facts that had taken place in the Principality of Moldova over ages and had been registered in international treaties and agreements, which can be clearly traced in the national laws of the medieval Moldovan state, are ignored. While, on the other hand, secondary, inessential details, and sometimes non-existent „arguments” and „evidence” are emphasized and brought to the forefront, in the opinion of some „theorists” they substantiate the idea of the existence of „two Romanian states” that would contribute to their „merger” of the near future.

Among the theses is the allegation that only Romania is a succession state of the Principality of Moldova, whereas the Republic of Moldova does not have any attribute with a Moldovan element because Moldova is „a Stalinist product” made up by the Bolsheviks as an antipode to „the progressive Romanian spirituality” called upon by providence to „protect the West from barbarians”.

Why should it not be recognized that both Romania and the Republic of Moldova are succession states of the Principality of Moldova?

As was already said, in 1538, the Principality of Moldova found itself under suzerainty of the Ottoman Empire and within that Empire lost its statehood. We would like to emphasize the term statehood because some authors equate statehood with sovereignty and independence. Having found itself under the Ottoman yoke the Principality of Moldova lost its sovereignty and, partly, independence, but it kept its statehood as long as Moldova continued existence as a political and legal identity.

The loss of Moldovan statehood was proceeding gradually, in several stages and was connected with the partition of the Principality of Moldova between the Ottoman, Austrian and Russian Empires, and also with the creation on the Balkans of a new state entity, Romania, which included one third of the territory of the medieval Principality of Moldova.

The issues of formation of a new unitary state within the boundaries of the Ottoman Empire, i.e. Romania, in 1859 – 1862 and also the attainment of its independence in 1978 have been a subject of thorough multifaceted studies and descriptions by the historical science. It is due to the unfortunate circumstance that today „the theorists of unification” falsify and misrepresent the incontestable well-known and documented facts and events with unprecedented barefacedness that makes us turn back to this issue. Today we find ourselves in a situation when the history of the state whose citizens we are is challenged and profaned while the wish „to wipe off” the idea of Moldovan statehood has become an obsession with some politicians and „theorists”.

The idea of unification of the two Danube principalities⁴, Walachia and Moldova, appeared in the middle of the XIX century because of the extreme reaction that followed the revolutions of 1848-1849 when it became clear that none of the principalities subordinated to the Ottoman Porte would be able to single-handedly throw off the yoke of the Ottoman sway. The progressive nature of this unification cannot be called in question irrespective of personal preferences.

The unification of the principalities proceeded in several stages, the first one being the election in 1859 of Alexandru Ion Cuza hospodar of Moldova and at the same time hospodar of Walachia. By this act i.e., by election of one person to concomitantly serve in the capacity of the leader of two state entities, Moldo-Wlachia (Moldova-Walachia) Personal Union was created; in 1861 it was transformed into a Real Union and under the same name of Moldo-Wlachia it exist-

ed till 1862 when for the first time a new name i.e., Romania, of the newly formed state was approved. It was only from that time on - from 1862 - that the terms „Romanians”, „Romanian people”, „Romanian nation”, „Romanian language”, etcetera began to be propagated but not from the prehistoric period as some Romanian and Moldova ”researchers” contend.

The Real Union of Moldova and Walachia existed till 1866 when Romania was transformed into a constitutional monarchy and a representative of Austrian dynasty, Carol I Hohenzollern, was offered the throne.

We should specify that a Union is a variety of constituent state. Personal Union is a union of two or more states under the reign of a common ruler⁵. Every state of the union is subject of international law, rather than the whole union. Real Union is characterized by unification of states not only under the reign of a common ruler but also by common bodies of power and administration⁶. An entire Real Union is subject of international law rather, than its every constituent state entity as is the case with Personal Union.

We should also specify that the two Danube Principalities had created both Personal union and Real Union while at the moment of the creation of the unions they had the names of the Principalities (i.e. Moldova and Walachia) and did not have all the territories which had once belonged to those Principalities. Thus the Principality of Moldova took place in the formation of Romania while having only one third of its former territory because it had lost two thirds of its territory during the two previous partitions.

The first partition of the Principality of Moldova took place in 1755 when after an Austria-Turkish war a part of the territory controlled by the Ottoman Empire (i.e. the northern part of the Principality of Moldova later on named Bukovina) was transferred under the jurisdiction of Austria.

We should also stress that in 1755 it was not only a part of the territory of Moldova that was transferred from the Ottoman Empire to the Austrian Empire. The transfer of a territory means, among other things, the transfer of rights and obligations in respect of such territory. Evidently, a part of the population of the Principality of Moldova had remained on the transferred territory; that population had inherited the language, custom and traditions and other ethnic and state attributes from their ancestors and the previous state.

The second partition of the Principality of Moldova took place in 1812 as a result of a Russian-Turkish war of 1806-1812 when eastern part of Moldova (later on named Bessarabia) was transferred from the jurisdiction of the Ottoman Empire to the jurisdiction of Russia. Those territories also with the population thereof

had been taken away from the Turks and transferred to the Russians.

The territory of Eastern Moldova (i.e. Bessarabia) had been ceded by one country to another several times (then, like Bukovina, Alsace, Lorraine, Saar and many other territories) and the metamorphose of the population of that territory was the same as that which took place in other territories which were periodically taken away from the jurisdiction of one state and placed under the jurisdiction of another state.

Unlike Bukovina, which was ceded by one state to another in accordance with the norms and principles of the international law of that time i.e. by mutual agreement of the states that performed the procedure of territorial changes, those principle were not always observed in respect of Eastern Moldova (Bessarabia).

It refers to the Romanian administration of Bessarabia between 1918 and 1940 when the procedure of transfer of the territory had not been performed in conformity with the norms and principles of the international law of the day. The meaning of this statement is that any transfer of a territory from one state to another is considered legitimate only in the following cases: 1) There is an understanding on transfer of territories between two states; and 2) There is a wish expressed freely by the population of a territory through a plebiscite (referendum). The international law does not recognize any other legal grounds of transfer of territories from one state to another.

If we look back at 1918 and recall the procedure of „the great reunification of Bessarabia” we have to state that the „unification” was unlawful – to put it in euphemistic terms - because there was not any agreement between Russia and Romania on the transfer of that territory from the jurisdiction of one state to the jurisdiction of the other state. Without such an agreement transfer of a territory cannot be considered legitimate because it is in violation of the principle of observance of covenants (“*pacta sunt servanda*”) unanimously recognized in the international law; and can eventually lead to the destruction of the stability of contractual relations between states.

It should also be mentioned that the Soviet Union never recognized that transfer and did not sign any agreements that would legalize it; due to this fact, in terms of the international law the issue of Bessarabia took its place in the category of non-resolved conflicts, which needed legal regulation.

Another legitimate ground for passing a territory from the jurisdiction of one state to the jurisdiction of another state would be only a plebiscite (referendum), which bases on another unanimously recognized fundamental principle of the international law that enshrines the right of peoples to self-determination.

However, Romania did not take the risk of holding a plebiscite or referendum in order to make the above-mentioned „act of reunification” appear legitimate.

Attempts by some „theorists” to qualify the decision by the „Sfatul Tarii”⁷ of 27.03.1918 (09.04.1918) on unification of the Democratic Moldovan Republic with Romania as „legitimate and inalienable will of the people” does not stand up to criticism because the „Sfatul Tarii” itself did not have full legitimacy, having been only a temporary government body appointed by „representatives of soldiers, workers and peasants”, who in turn had not been elected by the region’s population but had rather been self-proclaimed without having been empowered by anyone to do so. Given the fact that the „Sfatul Tarii” had not been elected by the whole population of Bessarabia there is no point in debating the issue whether an illegitimate body can or cannot make legitimate decisions unless by acting in excess of rights, because the issues of transfer of territories are resolved either by means of a covenant between unanimously recognized subjects of international law, or by means of a plebiscite (referendum).

The issue of Bessarabia had made the government in Bucharest feel uneasy and later on they tried time and again to legalize that territorial acquisition by an international act.

All attempts by the Romanian government had turned out to be in vain because the USA and Germany, two great powers, never wanted to hold negotiations with Romania on that issue. Other world powers - France, Great Britain, Italy and Japan – using the opportunity to put Bolshevistic Russia in its place, on 29.10.1920 signed a protocol on recognizing the transfer of the concerned territory. However, that plan of „legalizing the unification” was not destined to be realized since Japan did not ratify the treaty and therefore it never took effect.

„The epic of Bessarabia” had a continuation in the form of the events of June 28, 1940 when the governments of the USSR and Romania agreed that „... Romania would return the territory of Bessarabia and would transfer the territory of northern Bukovina to the Soviet Union”. Countless numbers of books articles, monographs and research papers have been written about that event; and researchers always turn back to it in an attempt to justify or reject the actions by either party⁸.

It should be mentioned that events related to „transfer” or „cession” of territories of Eastern Moldova either from Russia to Romania or from Romania to Russia do not in any way differ from any other events of transfer of any other territory in dispute from one state to another. The only way, in which the events of

1940 differ from the events of 1918 is that in 1940 an accord was reached between the two sovereign states on transfer of a specific territory from one jurisdiction to another jurisdiction, and this fact is qualified in the international law as a legitimate agreement; while in 1918 such an accord was not made and that in terms of international law is qualified as seizure of territory and is an illegitimate action.

Relations between Romania and the Soviet Union in 1941 to 1945 when Romania „had restored the balance of justice” from the point of view of the international law was qualified as an act of aggression and involved application by the international community of concrete sanctions. This was done in 1947 when the allied states and committed nations concluded a treaty with Romania and the treaty determined its frontiers and the status.

Importantly, the 1947 peace treaty with Romania is still in force. The substance of the matter is as follows. According to provisions of the international law, as long as new independent states arise in the territory of the precedent state (while this is the way the Republic of Moldova had appeared in the territory of the former USSR) the succession of states does not affect the boundaries established by a treaty or the rights in respect of the frontier. In other words, a succession state must respect the boundaries as long as it has not agreed with the neighboring state on changing the boundaries in accordance with the international law.

Therefore the peace treaty with Romania of 1947, which had established the state frontier between Romania and the Soviet Union, became – after the disintegration of the USSR – a treaty on boundaries between the Republic of Moldova and Romania. This treaty has unlimited duration and it can remain in force for an unlimited period of time if parties do not chose to make a mutual agreement on the necessity to have a new boundary treaty.

The jugglery by some political groupings with the issues related to the so-called „problem of boundaries”, which would be the „results brought about by the aftermath of the Molotov-Ribbentrop Pact,” are attempts of unilateral revision of international accords, which is in violation of the international principle of „pacta sunt servanda”. The great powers are not supportive of this far-fetched idea because the change in the real situation in respect of the existing boundaries in Europe could destroy the system of European and international stability and security, which and been established by the 1946-1947 Paris peace treaties and confirmed by Helsinki Final Act of 1975.

When analyzing the topics related to the Molotov-Ribbentrop Pact and the so-called consequences thereof we could only dwell on those elements thereof,

which constitute issues of international law, because all other “aspects” of that pact are of purely propagandist nature and are not directly related to the matter.

First, we should proceed from the premise that any international accord is an understanding between or among states or subjects of international law on establishment, modification or suspending of their mutual rights and obligations of political, economic and other nature. As rule, any international treaty is concluded for certain duration and the operation of a treaty can be suspended pursuant to relevant provisions thereof, or defeat by one of the parties. Second, it should be stressed that only parties per se to a treaty can interpret it and clarify the real intentions of the contracting parties and the true sense of the provisions thereof, and also a treaty can be declared invalid only by parties thereto.

We should also specify – in connection with what has been said above – that the Molotov-Ribbentrop Pact had been in effect only from August 23, 1939 to June 22, 1941 i.e. upon signature till opening hostilities between Germany and the USSR, while the contents of the pact and the consequences thereof had not been only cancelled by the parties but also changed radically in the course of the war. Here the issue is not only about the accord per se, that is the Treaty of Non-aggression between Germany and the Union of Soviet Socialist Republics, but also about a secret protocol, which without doubt, was the component part of the Treaty.

For those, who do not agree with what has been said so far, we explain that the text of the Treaty had provisions on the character of mutual relations between the USSR and Germany at the concrete stage of a period of time, and also the obligations of the parties of „non-aggression” against each other. The secret protocol had specified zones of interest of the parties i.e. identified territories which were inviolable by a party without consent by or notification of the other party.

At the same time, the Treaty of Non-aggression should not be interpreted as an understanding between Stalin and Hitler on an aggression against Europe as some researchers interpret it. We believe that it had been only an understanding, in a sense that each party would pursue its foreign policy in a way that interests of the other party would not be affected; and not more than that. Though it is true that with the treaty they had their hands free and were given a possibility “to work wonders” in the territories, which Stalin and Hitler considered to be their feuds. But had the Munich Agreement not allowed doing the same?

Obviously, the implementation of the terms of the treaty had allowed Stalin to “resolve” the issues

concerning Poland, Finland, the Baltic countries and Bessarabia in a manner that he had wished. At the same time, he resolved the issue of Northern Bukovina although both the Treaty and the secret protocol had said nothing about Bukovina. There is an opinion, among others, that exactly because of Stalin exceeding the terms Hitler had made a conclusion that it was necessary to begin Barbarossa Operation. It is not at all an impossible circumstance especially if we recall that from 1775 to 1918, Bukovina had been a part of the Austrian Empire and Austria-Hungary Empire and thus had belonged to the zone of interests of the Third Reich. Then Transylvania, Banat and some other „ancient Romanian territories” had been transferred to the „motherland” in accordance with the Treaty of Trianon, which Germany had not recognized.

In this connection we should stress that the changes brought about in Eastern Europe by the Stalinist “liberation campaigns” were not connected with the Treaty of Non-aggression between Germany and the Soviet Union, but rather were connected with the foreign policy of Stalin and the Soviet Union at that stage. Therefore we should not speak about the aftermath of the Molotov-Ribbentrop Pact but rather about the consequences of the Stalinist foreign policy in the inter-bellum period. It is essential and is of extreme importance for defining the geo-strategic situation in Europe on the eve of the Soviet-German war.

It is important to point out that the war between Germany and Russia, which had started on June 22, 1941, annulled the consequences of the Stalinist foreign policy but did not restore *the status quo*, which had existed before the treaty was concluded, thus having produced other similarly grave and no less legitimate consequences than the former ones. What is meant here is that on June 22, 1941, it was Germany and Romania that entered the war against the Soviet Union; by participating in the war Romania liquidated the said consequences, be they „consequences of the Molotov-Ribbentrop Pact” or „consequences of the Stalinist foreign policy” and produced by its own actions new consequences, which had been dealt with by the common actions of the Allies of the World War II.

The outcome of the Second World War is known. It had liquidated both „the consequences of the Molotov-Ribbentrop Pact” and „the consequences of the Drive towards the East”, having left its aftermath for Europe and the entire world, that was formulated in legal terms and set forth in the Peace Treaties made in 1947 with Italy, Romania, Bulgaria, Hungary and Finland.

It is also a known fact that the post-war boundaries were delineated by the great powers in accord-

ance with understanding reached at the conferences in Yalta and Potsdam. Is it not ridiculous to state that Stalin, Roosevelt and Churchill delineated the post-war boundaries following the secret protocol to the Molotov-Ribbentrop Pact?

Talking about some „consequences” of the Molotov-Ribbentrop Pact today, all the more for Romania or the Republic of Moldova, is useless and pointless.

3. The national interest and national security of the Republic of Moldova in the context of modern geopolitical realities

As we have said with the appearance in 1991 of Moldova on the map of the world the country and the society of Moldova met with the new challenges while at the same time the old problems were set in motion because the fact of proclaiming independence of a new state entity alone, and even the recognition *de jure* of that state, do not yet mean that the state has been established or that it will successfully develop in future.

There is an enormous amount of requirements and conventionalisms - a good many of them unwritten - that influence the development and existence of a state. That is why every state seeks self-preservation from the moment it is proclaimed. This is a supreme interest of a civil society (nation), which exists in the context of any sovereign state and it is defined either politically or geopolitically as a national interest or a state interest.

In other words, the citizens of the Republic of Moldova, having proclaimed their country independent and sovereign state should pursue a single goal: should keep and consolidate their state. That is how it should be in theory. At least, this is the case in many countries. However, if we look at the processes that were taking place in Moldova at the initial stage of independence we have to state that the creation of new state started here with the polarization rather than with the consolidation of the civil society. Noteworthy, some of the „burning” issues of Moldova had been inherited either from the Soviet Union, which passed into non-existence, or from neighboring Romania. That is where the problems of Transdnistria and Gagauzia had originated.

Strange as it may seem, in 1990 – 1991, both Moscow and Bucharest had little interest in seeing Moldova civil society consolidating, but would rather see chaos reigning. Some, those in Moscow, were hoping that it would be an excuse for putting things in their places and restoring „the constitutional order” and thus would help keep the USSR, which was already in the process of disintegration. While others, those in Bucharest were cherishing hopes that thus the „his-

toric truth” would be demonstrated, and finally there would be a real possibility to „liquidate the consequences of the Molotov-Ribbentrop Pact” and carry out the wished-for „unification of all the Romanians from everywhere”. Noteworthy, both Moscow and Bucharest involved significant forces and resources, the factors of influence, financial and propaganda institutions were put to maximum use and thus finally they managed to reach their goal: Moldova was made known due to non-ordinary conflicts of interethnic and linguistic nature, which unfortunately cannot be reconciled till present.

Discussing the topics of state-building in newly created countries we have to say that the major political mistake by the then government of Moldova was that from the moment of proclaiming the Republic of Moldova in 1991, no one has formulated the idea of a general civil nature that would unite the society and state: i.e. all those, who live in Moldova, are Moldavians because all are the citizens of Moldova although all have different ethnic origin.

At first glance such approach to the issue would appear inaccessible. And that happens when imaginary, rather than true values of civil society, are brought to the foreground. The matter here is that in the whole world the pivot principle of a democratic state is citizenship i.e. belonging of an individual to the civil society of a state rather than ethnic origin or confession. Other aspects are secondary since citizens are equal in their rights and opportunities irrespective of ethnic origin, faith or other. As a matter of fact, no one inquires after ethnicity of a citizen of the USA, Argentina or Czech Republic, for that matter; the most important thing is that individual is American, Argentinean or Czech rather than the fact that his ancestors were Irish, Indians or Slav; essentially, no one is concerned whether his religion is Catholicism, Islam or Judaism.

It is the development and consolidation of national consciousness, promotion of informed ideas about history, about the present situation and prospects of development of own country, and also about the place of Moldova and Moldavians among other states and peoples of the world that will enable us to overcome the objective and subjective barriers on the way of statehood of the independent Moldovan state. It is the only way, which can take us to true statehood and independence, and it also is the foundation of national security.

National security primarily means physical survival of a state, the protection and retaining of sovereignty and territorial integrity, a capacity of adequate response to any real or potential danger from outside or inside.

At the same, time the notion of national security of a state includes creation of normal conditions for fulfillment of the potential of all citizens, protection of citizens’ life, liberty and property against any offense by either an individual, or organization or government.

The whole of the state machinery i.e. the head of the state, Parliament, government, forces of law and order and local governments are involved in safeguarding national security. Evidently, each of them does it within his or its competence. Unfortunately, in the FSU space the perception of the term national or state security of the state is distorted because by force of custom national security is equated with the acronym KGB. That is why practically everybody at once opposes whenever the necessity to safeguard the national security of the state is mentioned.

The national security of the state is made up of various structural elements, primarily, of political security; economic, military, informational and social security; security of environment and also security of cultural development of a nation.

The essence of political security is the capacity and possibility of a nation (civil society) on its own to resolve the issues of state structure, to promote independently domestic and foreign policy in the interests of individual and society.

It is extremely important for the case of Moldova because it is a rare state in the world where not only representatives of political parties and formations but also some members of Parliament and public government do not recognize the state, whose civil servants they are, and in an emphatic manner do not fulfill the requirements of the Constitution and of other legislative acts of the country. It is overt undermining of the state’s capacity to promote an independent domestic policy.

Similar things are observed in the plane of foreign policy when declarations and actions of some high officials abrade considerably Moldova’s relations with other countries. Menace to the territorial integrity of Moldova arose due to inadequate political security, while the latter ultimately means nothing less than impossibility to pursue independent external policy.

Economic security is characterized by the level of development of production forces and economic relations in the society, by availability of infrastructure, minerals, well-qualified labor and a system of training thereof, and also by the level of integration in the system of global economic relations.

For Moldova it means protection of domestic producers, and also of its domestic and foreign markets. Uninterrupted supply of energy resources is of paramount importance for any state, inclusive of Moldova.

In order to secure this it is necessary to find three or four strategic partners and focus on the mutual relations, political among others, with these partners.

Military security has its specific in that it has the role of safeguarding the interests of national security of state by means of military influence. In this regard – due to the fact that the Republic of Moldova issued a declaration of neutrality – it has to maintain a small, well-trained and well-equipped army. However, Moldova will need serious and powerful guarantors of its neutrality.

This is a compulsory minimum, without which Moldova will not be able to exist as an independent and sovereign state. However, this alone is insufficient. Political will is also needed because things should be put in order: corruption, crime, and irresponsibility at all levels of the government need to be eliminated. Only rigorous obedience of laws by all citizens without exception and timely bringing of law-breakers to responsibility can put an end to the process of come-down of the fragile Moldovan State, which has not gained full strength yet.

4. Moldova: East or West, neutrality or membership in a bloc?

Today the issues of further existence of the Republic of Moldova and of its geopolitical strategy are not less topical than ever before. In fact, Moldova still is situated at the borderline between the East and West, between the CIS and the EU, between the rouble and euro, between NATO and ... many other known and unknown things. There have been changes in the forces, partners have changed, rules of the game have changed but the geopolitical position of Moldova has not changed.

In essence, development of a geopolitical policy of a state is not a simple process. Let us remind ourselves of some facts from the history of the USA: after the events of Pearl Harbor it took the USA six years to develop the concept of the country's national security; the process was not going on openly, but rather in strictly confidential atmosphere, however, the results began to be visible already several months after the said tragic events. And what about the history of modern Russia? What about changes that take place in other countries? However in Moldova no deep changes have been observed in this area, there have been only slogans about the country's apparent "orientation towards the West" without any serious arguments or strong actions by the government.

We believe that what should be done first and foremost is the most detailed analysis of the geopolitical and geo-strategic situation in the world, and proceeding from that reality Moldova's place in the world and

Europe should be determined. It is most important, though, that we do not delude ourselves or create illusions because the euphoria that had reigned in the Moldovan society for several years running, especially at the initial period of its independence, seems to have not been quite well-reasoned.

Apart from this, it should be understood that being situated in the geographic center of Europe does not in any way mean being at the head of Europe. The erroneous ideas about Moldova's ability to supply products in amounts sufficient for meeting the demand of the entire Europe, like it supposedly had been supplying sufficient clothing, food and drinks for the entire USSR, should be left aside. We should realize that there is no famine in Europe; in fact there rather is not any need for Moldovan products.

An exhaustive analysis of the world situation should be made without false conjectures about the so-called intentions and wishes of the IMF, World Bank, EBRD and other international financial organizations to get Moldova out of crisis and impasse. Should those financial organizations be blamed for supposedly having had secret plans against Moldova, as some politicians try to convince us? Evidently, neither the IMF, nor the World Bank nor another international organization has had any such plans. At the same time, we should not indulge in illusions that the difficult situation in the Republic of Moldova keeps those financial organizations waking and they are looking forward to Moldova's government asking them to help.

It is a known fact that in the former USSR Moldova used to have a leading position in the production of wine, brandies and tobacco items, and also in production of precision instruments, household appliances, agricultural machinery, pumps, carpets, furniture, canned goods, aromatic and technical oils (e.g. rose attar, lavender oil), etc. However, let us not forget that those products were intended exclusively for the former USSR markets, and only a part of them were to be sold in the socialist countries or countries of socialist orientation. On top of that, our products were not known in the West even when they were exported to the Western countries because they were exported under a soviet commercial brand rather than under Moldova brand.

With their standards and quality, today such products can only sell at some CIS markets or at markets of some third world countries while selling them would be possible only due to the fact that until recently Moldovan products had a good reputation in those markets. Nowadays, maintaining position at the CIS markets is a must for Moldova; it should hold on to it in spite of the attempts to eliminate it from those markets and to compete with it. This is Moldova's

„fair shake”, its future, and only in this case the country will be able to attract inward investment and credit from the West.

Moldova and the CIS countries are not the only countries affected by the economic crisis, there are also others: countries of Eastern Europe, and such world giants as Japan, Brazil, Korea, Argentina, etc. What is important for Moldova now is to realize that other countries need its present and future products. Importantly, we should know that some countries do not import Moldovan products not because the products are not competitive but rather because the countries do not have sufficient currency resources for buying them; we should seize the occasion and keep the markets because this is a propitious moment and can serve as the starting point for promoting Moldovan goods to new markets.

At this stage it is important to examine the non-realized capacities of some countries and establish an acceptable commercial-economic balance between countries. For example, in Turkmenistan food products (flower, meat, canned goods, etc.) are in short supply and there is a demand for cheap household appliances, etc. Moldova could start supplying its goods (from macaroni products to washing-machines) to that country. At the same time it is known that Turkmenistan is looking for customers for its natural gas and oil.

The check-list of countries with which Moldova can and should develop relations includes countries from Iran and India in Asia to Peru and Chile in the South America. And it is only at first glance that cooperation with so distant countries looks improbable. What is erroneous it is the plans of integration with Europe „with hat in hand”, having an obsessive idea of sweeping European market with mediocre products.

Clearly, the West and the East, for that matter, will accept integration only in case there is assurance that Moldova will be able to demonstrate that it will occupy a superior position in the traditional markets for its goods. Will the French investors agree to invest in Moldova’s wine and brandy industry so that Moldovan wine would compete with the French products and make their sale in the European markets difficult? While if the French investors can be sure that Moldova will be selling its goods in Russia or in Turkmenistan, rather than in Western Europe, then they would probably be able to invest substantial capital in Moldova’s economy in earnest.

The same applies to other sectors. For example, Italy – known for good judgment of fashion and for advanced technologies of propylene – is disposed to invest in Moldova’s largest chemical operation (i.e. the „Piele” works) on condition that the products will

be exported to the CIS countries; and the Italian investors are in earnest. If, however, Moldova would like to obtain investment in order to produce and export the goods to Europe then Italians would refuse in no uncertain terms. And Italians would be right because they – without Moldova - can sell their goods in Europe and do so.

In geopolitical terms, Moldova has always been in a position of a bridge linking the East and West, although in practice it has not always managed to profit by such position. Nowadays, however, the time is right for efficient use of the opportunity; all the more so because it is in line with the interests and needs of some countries and even groups of countries.

Let us remember the not-so-remote past when the small country of Finland (with the population almost equal to that of Moldova) was taking the position of an economic bridge linking the USSR and the West. The country was not able to sell its goods in the West; and it is clear why. No one either from the West or East would have wanted to make the smallest investment in Finland’s economy if Finland had liked to inundate Europe or Japan with its goods. However, Finland was successfully selling its goods to the USSR and having this guaranteed enormous market it was receiving immense Western investment in the form of financial resources and advanced technologies. Can Moldova become new Finland today?

If yes, in what form and under what formula? Being a member of the CIS or a member of the EU? Or maybe being a member of neither the CIS nor EU? There cannot be an unambiguous answer to these questions. It would be an ideal situation if Moldova could join the European Union in five or seven years while retaining its markets in the CIS. For this it is not necessary for Moldova to be a member of the CIS; it is possible to retain the markets through by-lateral relations.

In order that these opportunities be realized it is necessary to involve in practical action of European integration. The Government of Moldova should initiate a concrete EU accession program by addressing an official request for beginning negotiations of the terms and conditions of accession. It is important to both identify the major tasks and objectives, which the country must fulfill and achieve in connection with possible accession to the EU, and also make consistent guarantees and assume obligations.

An acceptable military-strategic formula for Moldova is also an important issue. Should or should not Moldova have an army, for maintaining which it has to spend a considerable part of its budget resources, or should Moldova refuse to have an army as some political leaders and formations recommend? Should

the country further remain neutral as was declared by its Constitution of 1994, or should permanent neutrality be abandoned and the country should join a military-political alliance?

It is not easy to give answers to these questions because it is the country's future that is at stake. However, geo-strategic analysis of the situation in Europe shows that Moldova continues to be a buffer state and this means that there is a heightened interest towards it from the both sides.

In geopolitical terms the current situation of Moldova is not conducive of the country's prosperity and stability.

First, its territory has considerably reduced in comparison to that of medieval Moldova and its defense facilities are vulnerable. The national frontiers, especially with Ukraine, are not impenetrable; illegal immigrants, international terrorists, mercenaries and traffickers can penetrate into its territory; and if the dispute with Transdnistria remains unresolved the frontiers will remain practically open.

Second, Moldova is separated from its major export markets in the Western Europe and the CIS by two countries (Ukraine and Romania), which have substantial influence over Moldova. Due to this situation, ways and means of overcoming or even avoiding conflicts and eventual communication gaps are called for, while this in turn determines the dependent nature of decisions of Moldovan foreign policy.

Third, the internal political situation in Moldova remains unstable: primarily due to the Transdnistrian dispute remaining unresolved and periodic flare-up of the Bulgarian and Gagauzian issue; and also in connection with the so-called problem of "the two Romanian states". All this fuels the state in the society, which is fraught with conflict, while the latter calls for strong – sometimes extreme measures - by Moldovan state authorities in respect of current internal and external political issues; which in turn provokes annoyance in Bucharest, Moscow, Kiev or Ankara.

Forth, economic capacities of Moldova have decreased considerably due to the loss of traditional markets and only partial re-orientation towards the new ones. Moreover, the countries, which Moldova used to look at as partners and reliable investors (France, Ukraine, Romania), oftentimes are rather competitors than partners, for example, in markets of agribusiness, wine and tobacco products.

Fifth, other countries, i.e. Romania, seek to take the opportunity of Moldova's weakness in the period of formation of the sovereign and independent state; the former, by strengthening its influence over Moldovan society, from time to time upsets the consolidation of independent and mutually beneficial relations between

Moldova and other states. All this evidences the need for re-examination of priorities and strategies in all directions of development of Moldova.

Will Moldova manage to remain a neutral state lest it find itself involved in conflicts between the great powers, military-political blocs and financial-economic groupings of the West and East? To all appearances, we do not think so because in the East - West confrontation Moldova is continuously drawn over by either party. In case of an eventual conflict no one will ask for Moldova's consent because those in command of the situation will „solve” their problems – whether it is „imposing order in the region”, „combating terrorism” or „re-unification of divided nations” - in a simple and quick way. It is particularly due to this reason that Moldova should safeguard its national security with the view of a possible partnership with a state or a military-political bloc, which will be able to guarantee its independence and territorial integrity.

If Moldova joins the NATO then there will be some guarantees of its future status. However, there will be only some guarantees because Moldova is situated very closely to the zones of interest, which had been specified in the Molotov-Ribbentrop Pact. Will the NATO be able to provide for Moldova's security and territorial integrity? As far as security is concerned, yes, however, territorial integrity is less likely because Transdnistria will immediately break away from Moldova becoming a kind of Kaliningrad region on the Black Sea.

Neither the NATO's relations with Romania, nor its promises in respect of the concerned “zones of interest” are completely clear. Such scenarios, which can turn out quite realistic, should not be ignored. Besides, the idea of zones of interests is still there, as are the zones of interest of the NATO, USA, Russia, other states and military-political blocks. A possibility of another treaty of non-aggression in the nature of the notorious Molotov-Ribbentrop Pact (e.g.: between Russia and the USA, or between Romania and the NATO) with a secret protocol to it saying that Moldova “is of interest” to a certain power while another state “does not have interest” in that region, cannot be at all ruled out.

If Moldova agrees to a military-political alliance with Russia the situation will not become much clearer because of certain tendencies of restoration of the USSR. The truth is that the problem of preserving territorial integrity becomes more realistic only if Transdnistria joins the NATO or declares formation of a military-political block with Romania. While such assumption is totally absurd such scenarios of developments are absolutely possible. That is what geopolitics is all about!

Bibliografia:

- Bull, Hedley. *Societatea anarhică, Un studiu asupra ordinii în politica mondială*. - Chișinău, 1998.
- Burian, Alexandru. *Geopolitica lumii contemporane: Curs de lecții* - Chișinău, F E-P „Tipografia Centrală”, 2003.
- Burian, Alexandru. *Introducere în teoria relațiilor internaționale: Curs de lecții* (Ediția a 3-a, revăzută și adăugită)– Chișinău, CEP USM, 2007.
- Burian, Alexandru. *Relațiile internaționale, politica externă și diplomația: Curs de lecții* (Ediția a 3-a, revăzută și adăugită)– Chișinău, CEP USM, 2007.
- Burian, Alexandru. *Geopolitical transformations in the South-East Europe and Institutional reforms in the Republic of Moldova // „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, nr. 1-2, 2007.*
- Hobsbawm E. J. *Națiuni și naționalism din 1780 pînă în prezent. Program, mit, realitate*. - Chișinău, 1997.
- Huntington, Samuel P. *Ordinea politică a societăților în schimbare*. - Iași, 1999.
- Hinsley, F.H. *Suveranitate*. - Chișinău, 1998.
- Ureche, Grigore; Costin, Miron; Neculce, Ion. *Letopisețul Țării Moldovei... Cronici*. – Chișinău, “Hyperion”, 1990.
- Wight, Martin. *Politica de putere*. - Chișinău, „ARC”, 1998.
- Tămaș, Sergiu. *Geopolitica*. - București, 1995.
- Serebrian, Oleg. *Politosfera*. - Chișinău, 2000.
- Șofranksy, Octavian. *Republica Moldova: capital geopolitic*. - Chișinău, 1999.
- Арон, Раймон. *Мир и война между народами*. – Москва, «НОТА БЕНЕ», 2000.
- Буриан, А. *Геополитические ориентиры молдавской государственности // «Историческое пространство (проблемы истории стран СНГ)», № 1, 2007 г., с. 45-52.*
- Буриан А. *Кто мы, где мы и с кем? // «Независимая Молдова», 05.02.1999 г.*
- Буриан А. *Молдавская экономика: Восток или Запад? Внешнеэкономические перспективы Республики Молдова // «Независимая Молдова», 26.03.1999 г.*
- Дергачев В.А.. *Геополитика*. - Киев, 2000.
- Дугин А. *Основы геополитики*. – Москва, 1999.
- Кальвокоресси, П. *Мировая политика после 1945 года*. – Москва, 2000.
- Марар, С. *К истории нашего государства надо подходить только с точки зрения науки. Интервью с Александром Бурианом. // „Бизнес-Элита”, № 46 (130) 03.12.2007, № 47 (131) 10.12.2007.*
- Моро-Дефарж, Ф. *Введение в геополитику*. - Москва, 1996.
- Нартов, Н.А.. *Геополитика*. - Москва, 2000.
- Хантингтон, С. *Столкновение цивилизаций // «Политические исследования», 1994, № 1.*

(Endnotes)

¹ The Convention came into effect on November 6, 1996 only for the 20 states which had signed, acceded and ratified it. The Republic of Moldova has not either signed, or acceded to the Convention. Of the CIS states only Ukraine acceded to the Vienna Convention of 1978 in respect of state property; the accession took place in 1992.

² The Convention has not come into force yet.

³ See : Oleg Serebrian, *Politosfera*, Chișinău, „Cartier”, 2001; Anatol Petrencu, *România și Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial*, Chișinău, EPIGRAF, 1999; Gheorghe Cojocaru, *Politica externă a Republicii Moldova. Studii*, Ediția a doua revăzută și adăugită, Chișinău, „Civitas”, 2001; Iulian Chifu, *Război diplomatic în Basarabia*, București, Editura Paideia, 1997; Petrache D.Cojocea, *Istoria unui tratat controversat*, Chișinău, Editura ZAMOLXE, 2000.

⁴ For centuries in all the documents the Principalities had been called exactly „the Danube Principalities” but not „Romanian” principalities as they were renamed lately by some modern domestic „historians” and „political scientists”. Moldova, Walachia and Transylvania had been called „the Danube Principalities” and each of them separately had been subject of international law

⁵ Examples of Personal Union: Polish-Lithuanian (1383 – 1669); Anglo-Hanoverian Personal Union (from 1714 to 1838); Holland –Luxemburg (from 1815 to 1890); Moldo-Wlachia (from 1859 to 1861).

⁶ Examples of real Union: Swedish-Norwegian (from 1814 to 1905); Moldo-Wlachia (from 1861 to 1866); Austrian-Hungarian (from 1867 to 1918); Danish-Icelandic (from 1918 to 1944).

⁷ „Sfatul Țării” [*literally*: Council of the Country (*note by the translator*)], a temporary (revolutionary) government of the Democratic Moldovan Republic, it had not been elected by the population of Bessarabia, but rather had been „appointed” in 1917 (soon after the October coup d’etat in Petrograd) by „representatives” of soldiers, workers and peasants of the province of Bessarabia and by RUMCEROD (the Romanian Front of the Russian Army) unaccredited by anyone for that.

⁸ Noteworthy, the international dimension of the issues is not discussed. In the literature published in Romania and the Republic of Moldova the above events are assessed unilaterally emphasizing the emotional aspects of the issue whether they approve or disapprove the Soviet notes of June 26 and 27, 1940 „on the issues of Bessarabia”.

Copyright © Alexandru BURIAN, 2007

CIVIL SOCIETY AND NGOS: THEIR DOMESTIC AND INTERNATIONAL LEGAL STATUS

Vlada V. Lysenco,

PhD (law), Legal advisor,
OSCE Mission in the Republic of Moldova

The making of civil society is in direct proportion of public involvement, legal consciousness of people and their ability to exercise the fundamental human right to public association and also to join such associations in order to protect one's rights.

Public associations are an important element of civil society¹; they are a connecting link between the state and the civil society. The common characteristic of all associations is that while being a form of exercise of fundamental human rights and freedoms they are also an organizational form of democracy.

The concept of civil society had gone through a long process of evolution; it became to widely spread as the French Revolution proclaimed the Declaration of the Rights of Man and Citizen in the XVIII century. Aristotle was the first to use the term citizen. However, civil society and citizen became a subject of study much later. Civil society occupied an important place in the works by T. Hobbes, J. Locke, J-J. Rousseau, G. Hegel, I. Kant, W. Humboldt and others. It was those thinkers who were the first to try and distinguish between the two types or relations: state and non-state, i.e. political and non-political, within a single society.

Civil society is a central issue in modern international and national literature since according to famous western political scientist R. Dahrendorf, it is one of the three pillars (i.e. economic opportunity – civil society – political liberty) of the western society².

Civil society has its own rather a complex internal structure. It typically has predominantly horizontal, mainly non-governmental relations, in contrast to mostly vertical hierarchical relations of a state. The former (non-government relations) are various and form - in our opinion - three layers. At the foundation there are relations connected with the vital activities of the society. Primarily, these are economic relations that in several instances base on economic pluralism, diverse forms of property while interests of individual and society as a whole are also observed. The second layer is represented by social, cultural and spiritual relations; here family and kindred, ethnic, religious and other stable relations belong. The third, top, layer of civil society is social-political one. It includes relations that arise when socio-political interests and freedoms are met by means of participation in various

parties, movements, civil initiatives and associations.

Scientific publications emphasize the relationship between civil society and public associations. The definition of the term civil society includes public associations, which act as the determining components of the characteristic of this society. According to S.A. Avakyan, „If citizens can express their opinions freely, if they can set up various [...] associations this evidences such qualitative state of society that makes it possible to call this society a civil society”³.

From all those said above we may conclude that public associations are the strongest determining feature of civil society since most of such associations embody what is called public initiatives.

In a democratic socio-political system civil society and state are inseparably linked with one another. Formation of civil society means reduced state involvement in many, but naturally, not all, areas of activity. State should give up total control of and responsibility for all issues and rather focus on areas where its presence is vital and where it is required for fulfillment of its fundamental functions: protection of law and order, defense, lawmaking, protection of human and civil rights, foreign policy, state budget, environment protection, communications, transport, etcetera. As civil society develops pluralism of acting political forces of such society should manifest itself. The more developed civil society is the more it is capable of preventing the monopolization of political power and rejecting any authoritarian attempts. For „democracy to be effective civil society pluralism is required”⁴.

Moreover, there are a number of marginal institutions, which on the one hand intertwine with state agencies and on the other hand are involved with the civil society. A good example is the current ruling party, which originated in the heart of civil society while in its operation it is closely connected with the State machinery. Characteristically, political parties occupy a changing, floating position in the system of social and political institutions. Being public associations they definitely belong to civil society and express interests of certain groups of society and protect the former before the state. This is graphically demonstrated when parties are in opposition to government. Party's functions change as soon as it comes to power. With more profound governmentalization of party structures they

tend to be less a part of civil society and depart from it more and more.

Proceeding from what has been said above the most common underlying ideas and principles of any civil society – irrespective of the specifics of countries – to our understanding are as follows.

- Absolute recognition and protection of natural human and civil rights;
- Legitimate and democratic nature of power;
- Everyone is equal before law and justice; sound legal protection of individual;
- Political and ideological pluralism; presence of legal opposition;
- Ability to form public associations by interest and profession is guaranteed to everyone by law; associations have freedom of activity and are equal before law;
- Economic freedom; various forms of property; market relations;
- Mass media are formed freely and act independently outside the limits of state censorship within the limits of law;
- Non-interference of state in the private life of citizens, in their mutual obligations and responsibilities;
- Efficient social policy that provides decent standards of living to people;
- Creation of required material and other conditions for the development of culture, education and upbringing of citizens in order to have members of society that are free, cultured, socially active, responsible before law;
- A mechanism that stabilizes relations between the state and the civil society (the consensus mechanism) is available while state bodies ensure its safe operation;
- Class peace, partnership and national harmony.

Summing up and taking account of opinions expressed in literature, we may make a conclusion that *civil society is system that provides for vital activities of various spheres of society, a system of institutional settings and relations that are autonomous and independent of the state and provide conditions for self actualization of individuals and communities, realization of private interests and needs whether individual or collective.* Ideally, civil society is a society of social diversity and tolerance, of voluntary social cooperation, with developed culture of social dialogue and expression of public opinion. It is a social order, which guarantees a free choice of economic and political existence to man, establishes universal human rights, provides for ideological pluralism.

The global historical experience evidences that the level of democratic development is determined by the

development of civil society, while stability of the democratic process is determined by the extent, to which the political institutes reflect the needs of civil society and timely and opportunely respond to the processes that take place in the civil society.

In Western literature, public associations, which do not have political objectives, are named **non-governmental organizations or NGO for short**⁵.

The term was put in use in 1945 by the UN Charter, later it was established in a number of international documents, and taken over by domestic laws of many countries. The definition of a non-governmental organization reflects the major characteristic of its mission i.e. to promote interests and aims of the public, rather than of the governments⁶.

Many authors class public associations – noting their non-governmental and non-commercial quality – as **third sector**. Third sector is a specific institutional setting made up of the aggregate of non-governmental non-commercial organizations, which take care of a certain share of social reproduction. Nowadays, “third sector” is the most common collective name for numerous and diverse non-commercial organizations and groups, which do not have generation of profit among its goals. This name, which has been borrowed from the Western vocabulary; emphasizes the difference from the first sector i.e., public authority and political parties, which contend for power, and from the second sector i.e., companies and enterprises, which are set up with the view of generating profit.

In Western countries third sector has a long history. In Europe and America the development of non-governmental sector received a powerful impetus in late sixties and early seventies of the twentieth century and marked the consolidation of new democratic principles and reforms in the social structure. The former Soviet Union used to have a non-governmental sector and experience in developing public associations. The latter were represented by trade unions, youth communist organization, unions of writers, composers, teams of police (militia) helpers, volunteer environment protection teams, fire brigade helpers, house of pioneers, junior natural history study groups, amateur art activity groups, etc. Traditionally, the USA is considered to be the country where non-governmental non-commercial sector is developed most of all. At the beginning of the XXI-st century the USA has had over 2 million non-profit organizations. Great Britain has a considerably developed third sector; according to the official data, as many as a half of the country’s grown-up population takes part in organized volunteer work. According to researchers, the increasingly important role of third sector is accounted for by two reasons: 1) reduction of public social expenditure and therefore

re decrease in social assistance to those in need; and 2) increased citizens' expectations and activity.

As was mentioned above public associations are named non-governmental organizations. Scientific comparative-legal analysis of international documents provides sufficient grounds for identifying the following essential elements of the term and the legal status of public associations. A public association can be distinguished from any other organization due to the **specific features/ characteristics** of this civil society institution i.e.

- Legal personality of public associations bases on internationally recognized legal personality of an individual and on individual's right to freedom of association;
- Voluntariness (no one shall be forced to participate or stay in an association);
- Autonomy from the State i.e., non-state (non-governmental nature);
- Lawfulness of the organization and activity;
- Non-commercial purpose (absence of the goal of profit generation) i.e. profit generation is not recognized as the organization's mission; should profit be generated it should be used exclusively for achieving the organization's goals;
- Possible limitation of the right of association in separate cases in accordance with the procedure established by domestic law.
- The following characteristics also belong here i.e.
  - Established procedure of setting-up and operation;
  - By-laws or Charter are available, which is the evidence of association's legal registration;
  - Operation in a specific area of social life and in accordance with prescribed principles;
  - Availability of bodies responsible for external and internal affairs;
  - Availability of an organizational status i.e., ability to have a certain structure and constancy;
  - Self-governance;
  - Social utility i.e., achievement of socially important goals and promotion of public good;
  - Community of interests;
  - Horizontal, movable and equitable relations.

Public associations are full subjects of law; however, the legal regulation has some specific features depending on their organizational and legal form and type. Altogether public associations are special subjects of law since they can engage only in those activities that are specified in their charters. Administrative responsibilities of legal personality in public associations are essential; labor relations within them should be correctly managed, as well as tax-payer liability

should be duly attended. Changes in social and political organization of many states produced a rapid development of laws that regulate activity of public associations and non-commercial organizations. There are hundreds of laws and acts with rules regulating activity of such organizations while the rules themselves belong to various branches of legislation.

Most of the CIS countries have made great progress in the development of non-commercial legislation from the times when the law on public associations was the only piece of legislation for direct regulation of non-commercial organizations.

In 1991-1992 more and more new independent states i.e. the FSU republics, adopted similar laws on public associations. After that several CIS states adopted new versions of laws on public associations e.g. Russia (in 1995), Kazakhstan (in 1996), Tajikistan (in 1998), Moldova (in 1996), Armenia (in 2001), Turkmenistan (in 2003); the new laws addressed certain issues of the associations' legal status. For example, many of the new laws ceased to regulate political parties and allowed foreign citizens to be founders and members of associations. Currently only Uzbekistan (1991), Ukraine (1992) and Belarus (1994) have kept the laws on public associations although with certain changes.

- In spite of the progress public associations laws of many CIS countries still have some serious weaknesses i.e.,
  - Registration of public associations is linked to the territory of organization's operation i.e. the greater the territory specified in the Charter, the more difficult the process of registration is (e.g. Kazakhstan, Russia, Uzbekistan, Tajikistan, Turkmenistan, Belarus and Moldova);
  - Non-registered public associations are forbidden (e.g. in Kazakhstan, Uzbekistan, Belarus and Turkmenistan);
  - Legal persons – other than other public associations – are not allowed to be members or founders of public associations (e.g. in Armenia, Belarus, Turkmenistan, Kazakhstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan);
  - Foreign subjects and stateless persons are not allowed to be members or founders of public associations (in Belarus); foreign subjects or stateless persons are not allowed to be founders of public associations (in Kazakhstan);
  - Public associations are not allowed to engage in economic activity directly, to this end they are required to set up a separate legal entity (in Ukraine, Uzbekistan and Armenia);
  - The registration procedure for public associations is still complicated and expensive (in Uzbekistan,

Turkmenistan and Kazakhstan, for nation-wide public associations).

As civil society progressed the law on public associations alone became insufficient for addressing topical issues and further development of the third sector. Therefore many countries embarked on development and adoption of laws that regulated the third sector relations. Currently all the CIS countries have adopted civil codes with chapters that provide legal framework for establishing both member-based non-commercial organizations (i.e. public associations) and non-member-based non-commercial organizations by apportioning of property (i.e. funds). Several CIS states (e.g. Russian Federation, Uzbekistan, Kazakhstan, Azerbaijan, and Kyrgyzstan) have adopted general laws that regulate non-commercial non-governmental organizations of various legal forms, inclusive of public associations and funds.

The Republic of Moldova has rather progressive and advanced laws in the area of public associations. There are four major laws: „On public associations” (1996), „On funds” (1999), the Tax Code (1997) and the Civil Code (2002). These laws provide efficient and sufficient legal framework for regulating the establishing and operation of public associations. Some areas are regulated by the laws „On charity and sponsorship” (2002) and „On humanitarian aid granted to the Republic of Moldova” (2002) and by others.

Public associations exist in all countries of the world and there is an increasingly growing trend. According to the Union of International Associations, by 2007, there were 18 thousand international public associations in the world whereas in early 1950ies there were no more than 800⁷.

National public associations have grown even more considerably. Both foreign and domestic researchers while noting the big bang in the number of public associations practically in all countries of the world⁸, regard associations as an outstanding phenomenon that reflects the strengthening of democratic reform in the world⁹.

Foreign researchers - pointing to exceptional activity in the rise of public non-commercial non-governmental associations - herald imminent “associative revolution” in the near future. They also presume that „the changing status of public associations in All-European and global institutions suggests that they will play an important role in various areas related to reform and development of countries of Central and Eastern Europe, Russia and the CIS¹⁰.

Hereinafter we shall look at international non-governmental organizations (INGOs). We shall consider in detail some issues of their evolution and the reasons behind their increasingly important role in modern in-

ternational relations. We shall specifically focus on the scientific treatment of the term international non-governmental organizations and also on several theoretical issues, such as the organizational structure of INGO and others.

International non-governmental organizations are a specific form of international relations and thus are a subject of studies and research of many disciplines: international law, political science, history, sociology, etc. Since 1970ies study of international non-governmental organizations has ripened as a relatively independent integrated line of research, although till present INGOs are studied in the context of international intergovernmental organizations. It is mainly due to the fact that till 1990ies NGOs were considered to play a secondary role with regard to international intergovernmental organizations (i.e. advisory relations of NGOs reporting to IINOs).

Now let us turn to following subject: the origin and evolution of non-governmental organizations. As many researchers note, „the trend of international cooperation along non-governmental lines originated in antiquity, however, at that time, on a rather limited scale i.e. identifying locations of traditional trade fairs, meeting of scientists, etc.”¹¹ Increasing need for international communication required more international contacts while such contacts were taking on increasingly complex and modificatory forms.

Congresses and conferences are naturally considered a common type of non-governmental cooperation; the former were not only a prehistory of international non-governmental organization but are also a widely used current INGO practice. Although the exact information about the first international meetings of this nature is not available to us, there is some documentary evidence from a later period. Thus, the first congress, for which there is documental evidence, was a meeting of medical men; it took place in Rome from March 10, 1681 through July 8, 1681 and 46 scientists from various countries participated in it¹².

International non-governmental organizations - an international legal phenomenon of international relations - arose due to social needs, which had emerged following industrial and scientific-technical revolution. Such organizations appeared in Europe and North America in the middle of the XIX-th century and operated in various areas. There were pacifist and religious non-governmental organizations, as well as philanthropic ones; while the European Association of geodesy was one of the first permanent scientific INGOs and was set up in 1862.

According the Western authors, the root cause of the emergence of international non-governmental organizations was the private initiative of prominent

figures, who „had been inspired by the spirit of the times”. As Louis Verniers (of Belgium) had noted, “More than by diplomats and other government officials the certain requirement of their time was perceived by the individuals, who were not in possession of official mandate or powers, but rather committed themselves to building international non-governmental associations. This was happening in various fields: scientific, economic, cultural and philanthropic”¹³.

We would also note that such organizations developed in the context and under the influence of industrial revolution, intensification of international division of labour, expanding scope of international relations and improvement of communication.

Periodization of the historical evolution of the international non-governmental organizations is an interesting issue. Generally, most authors identify the following stages: process of establishment of INGOs (from the middle of the XIX-th century to the beginning of the first world war); revival of INGOs with the establishment of the League of Nations and the crisis of all the organizations (inter-bellum period from 1919 to 1939); and the so-called Renaissance of international non-governmental organizations and their spasmodic development (the period after the second world war to present time).

Researchers of the second half of the XX-th century note that in the history of international non-governmental organizations 1980-1990 is the period of unprecedented changes in terms of the role of the organizations; at that stage the INGO system had acquired a global status while the regulation of social, economic and political responsibility in the process of division of powers for managing life had taken shape¹⁴.

One can also identify various ways of creation and initial development of INGOs over their evolution. On the one hand, INGOs can merge and build on the existing association of national organizations; on the other hand, they can be created as international organizations from the beginning.

As INGOs developed major forms of their operation were also taking shape; they are international meetings, publication of own reports and materials about own organizations, information materials on various issues of activity, international exhibitions, legal due diligence, to name just a few.

Analyzing scientific publications we can identify the following causes behind the growth of the numbers of INGOs and change of their role in the world i.e. emergence of new global challenges which cannot be addressed with the existing capacity of states and international intergovernmental organizations; great variety of relations between nations, which need

new international institutions for adequate expression thereof; democratic processes in domestic and international relations of states are gaining momentum, which is manifested by the wish to make society more open and democratic¹⁵.

- Other researchers point out to more root causes of the growing number of international non-governmental organizations and the growing trends i.e.
- Transformation in national interests of states (change of focus from state interests and sovereignty to common values of mankind such as human rights, healthcare and environment protection);
- Increasing wish of individuals all over the world to have more control over the decision-making process on issues of vital interest to them;
- More opportunities for cross-border relations and activity of general public of various countries, as well as extended possibilities of technological progress¹⁶.

Another important factor that determines development of modern international non-governmental organizations is their influence on global political processes. It is evidenced, among other things, by the fact that the UN General Assembly has oftentimes called upon INGOs to assist the UN and its member states’ effort of addressing various tasks in political area. This role consists in the fact that „INGOs – in their capacity of exponents of global public opinion - actively influence the processes that are taking place in the world”¹⁷.

The definition of the term “international non-governmental organization” is still actively debated in scientific literature. Due to a number of factors it is difficult to work out a single definition of non-governmental organization. First, non-governmental organizations include various and disparate international organizations. These are not limited to organizations that are engaged solely in public activities, there are also organizations that deal with specific issues. Second, national laws define such organizations differently and ambiguously, call essentially one phenomenon differently, and define its legal status and legal personality ambiguously.

Thus in the absence of a universally accepted concept it had been difficult for decades to introduce this term in the scientific vocabulary while the term was firmly established among international non-governmental organizations and in their documents and information materials. The term is also used in resolutions and conventions of international intergovernmental organizations (for example, in the resolutions of the United Nations Economic and Social Council, in the Directives on UNESCO relations with non-governmental organizations, in the European Conven-

tion on recognizing international non-governmental organizations as subjects of law and others).

B. Stosic, famous lawyer and professor of Geneva University, believed the concept of „non-governmental organizations” to be inaccurate and considered that this group of organizations should rather be named by the term „international public organizations”, which reflects their essence. M. Merle, professor of Paris university, believes that international non-governmental organizations are „a transnational phenomenon” that realizes „transnational solidarity”. He believed that the fundamental function of such organizations would be to promote „reconciliation of antagonistic ideologies”. Among the other functions Professor M. Merle mentioned the substitution function (i.e. INGO shall assume the fulfillment of global functions on behalf of all global community) and liaison and cooperation function (i.e. realize liaison between private and public initiative in addressing issues of exclusively international nature).

The term „non-governmental organization” is used in the documents of both intergovernmental and non-governmental international organizations; and this is another argument in favor of using this term. Primarily, the term „non-governmental organization” is present in the UN Charter, which fact enables experts to assert that the term acquired the recognized status in 1945 when the UN Charter was adopted; while article 71 thereof is important for all INGOs. Article 71 of the Charter says as follows „The Economic and Social Council may make suitable arrangements for consultation with non-governmental organizations which are concerned with matters within its competence. Such arrangements may be made with international organizations and, where appropriate, with national organizations after consultation with the Member of the United Nations concerned”¹⁸.

We would also like to note that article XI (paragraph 4) of the Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organizations sets forth that „The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization may make suitable arrangements for consultation and co-operation with non-governmental international organizations concerned with matters within its competence, and may invite them to undertake specific tasks. Such co-operation may also include appropriate participation by representatives of such organizations on advisory committees set up by the General Conference”¹⁹.

The UN Economic and Social Council adopted several resolutions in order to clarify the term „international non-governmental organizations”. Let us advert to the texts of those resolutions and trace the definition of INGOs in them. Resolution # 288 (X) B ad-

opted ECOSOC on 27 February 1950 says that „Any international organization which is not established by intergovernmental agreement shall be considered as a non-governmental organization for the purposes of these arrangements”²⁰. Both governments and government agencies and government officials can be members of such organization.

The Committee on Non-Governmental Organizations, a standing committee of the Economic and Social Council (ECOSOC), was established by Council resolution 3(II) on the 21st of June 1946²¹; the Committee had specified an additional criterion for INGOs to be recognized in this capacity: an organization is considered to be international if it has offices in at least three countries.

The Union of International Associations had developed a draft international agreement on INGOs and submitted it to the UNESCO. According to this document, any INGO has a number of specific characteristics i.e.

- The Organization shall not have generating profit among its aims and purposes;
- The Organization shall have to be recognized by at least one state or have a consultative status with the IIGO;
- Monetary resources of the organization should come from more than one country;
- The aims and purposes of the organization shall be in conformity with the spirit, purposes and principles of the Charter of the United Nations and the Universal Declaration of Human Rights.²²

According to the Directives adopted by the 28th session of the UNESCO General Conference for the regulation of UNESCO relations with non-governmental organizations, an international organization shall qualify as an organization that may maintain formal relations with UNESCO provided that it has not been established by intergovernmental agreement and that its purposes, functions and operation are non-governmental and non-profit-making in character.²³

The Council of Europe is another inter-governmental organization with an impressive record of achievements in the area of cooperation with non-governmental organizations. European Convention on the recognition of the legal personality of international non-governmental organizations is an important document by the Council of Europe. The Convention became effective on January 1, 1991. Providing the developed and systematized rules of recognition of non-governmental organizations as legal persons the Conventions promotes their operation in Europe. European Convention on the recognition of the legal personality of international non-governmental organizations identifies the orga-

nizational forms of INGOs, defines their functions and responsibilities, stipulates conditions in fulfillment of which an organization can be considered an international NGO, and also sets forth a mechanism, rules and terms of INGO recognition.

In April 2003 the Council of Europe adopted another document, which is important for clarifying the issue of legal personality of INGOs. The document had the name „The fundamental principles of the status of non-governmental organizations in Europe” and established the principles and mechanisms conducive of creation of national NGOs, the former should also be reflected in the national doctrine. The document is of a nature of recommendation and it specifically emphasizes that laws on NGOs should be developed in partnership with NGOs themselves.

Summing up we may make a conclusion that movement towards the civil society and the state based on the rule of law can be successful provided a broad range of public organizations representing majority of population are involved in it. The issues of status and activity of non-governmental organizations and also of their place in the civil society are reflected at the basis of global public changes, which are taking place in many countries of the world and which will determine the prospects of development of the global community in the near future.

The issues of exercise of the right of association, legal status and regulation of public associations are important not only in terms of national legislation but also in terms of international legal documents. A comparative study of intra-state and international-legal content of the right of association allows correct evaluation of the development trends of social and political systems of society and the realization of democratic institutions. The world’s history demonstrates the increasing importance of international associations, which have serious influence on both domestic and foreign policy, as well as on international relations. Many international legal documents have enshrined and thus recognized the important role of public associations in the protection of human rights, humanitarian activity at the national, regional and international levels, and have emphasized the importance of cooperation between governments and public associations.

Notes:

(Endnotes)

¹ Here a public association means a voluntary non-governmental non-commercial organization of individuals, who exercise the legal exercise of the right to association. We believe that this term reflects the legal nature of public associations, which on the one hand are free collective organizations implementing civil society cooperation, while on the other hand, realize an internatio-

nally recognized legal institution of freedom of associations as a component part of human rights. (Note by the author).

² Dahrendorf R. Economic opportunity, Civil Society and Political Liberty. UNRI for Social development. March 1995. P.23.

³ Авакьян С.А. Политический плюрализм и общественные объединения в РФ: конституционно- правовые основы. М., 1996. С.16.

⁴ Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократия и проблемы в Восточной Европе// Вопросы философии. 1990.№9. С.73.

⁵ D.L.Gies, J.Steven Ott, Jay M. Shafritz. The nonprofit organizations. CA, 2002. С.67.; Neilsen, Waldemar. The endangered Sector. NY. 1979. С.34; O’ Conell, Brian. Nongovernment organizations. Washington.1988. с. 56.

⁶ There is a variety of terms; in particular, associations, volunteer organizations, organizations of public. Due to consolidation of democratic processes a new term has appeared i.e. civil society organization. Domestic researchers give preference to the terms public associations and public organizations. Most authors do not see considerable difference between all the terms. However, in normative acts the term „public association” is oftentimes replaced with the term „non-commercial organization” while this results in confusing different categories of public organizations. (Note by the author).

⁷ Leon Gordenker and Thomas G. Weiss. Democratizing Global Governance. Paper, prepared for conference of Nongovernmental Organizations, held at New York Un-ty. Ontario. Apr. 2007.

⁸ Lester Salamon M. The rise of Nonprofit Sector. // Foreign Affairs. 2002. Vol. 73. № 4. P 109-122

⁹ Тузмухамедов Р.А. Всемирное федералистское движение добивается успеха// Журнал Международного права. М., 2000. С.126-147.

¹⁰ Загорский А. Лукас М. Меняющаяся роль НПО в международном сотрудничестве. М., 2006. С.146 –147.

¹¹ Коваленко И.И. Международные неправительственные организации. М., 1976, с. 6.

¹² Коваленко И.И. Международные неправительственные организации. М., 1976, с. 7.

¹³ Цит. по: Коваленко И.И. Международные неправительственные организации. М., 1976, с.139.

¹⁴ См., например: ООН и современные международные отношения. Отв. ред. доктор юридических наук Г.П. Жуков. М.: Наука, 1986; Willets P. From “Consultative Arrangements” to “Partnership”: The Changing Status of NGOs in Diplomacy at the UN. // Global Governance, 2000, nr. 6 и др.

¹⁵ Подшибякин С.А. Правовой статус международных неправительственных организаций. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. М., 2004, с. 3.

¹⁶ Киреева Т.А. Неправительственные организации в системе международных отношений. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. М., 2006, с. 3-4.

¹⁷ ООН и современные международные отношения. Отв. ред. доктор юридических наук Г.П. Жуков. М.: Наука, 1986, с. 243.

¹⁸ UN Charter, article 71. Quote from: <http://uncharter.org/chapter/10>. (Note by the translator).

¹⁹ Constitution of the United Nations Educational Scientific and Cultural // Quote from: http://www.icomos.org/unesco/unesco_constitution.html. (Note by the translator)

²⁰ Resolution by UN ECOSOC # 288 (X) B of 27 February 1950. Quote from: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/NR0/753/48/IMG/NR075348.pdf?OpenElement>. (Note by the translator).

²¹ The Committee has 19 members (Council Resolution

1981/50 of 20 July 1981) who are elected on the basis of equitable geographical representation: 5 members from African States; 4 members from Asian States; 2 members from Eastern European States; 4 members from Latin American and Caribbean States; and 4 members from Western European and other States. In accordance with ECOSOC decision 70 (ORG-75) of 28 January 1975, the term of office of its members is four years. The Committee meets annually for three weeks (Council decision 1995/304 of 26 July 1995 and 1997/297 of 23 July 1997). The Committee also holds informal meetings prior to each session for the purpose of clarifying matters arising from applications for consultative sta-

tus. See: <http://www.un.org/esa/coordination/ngo/committee.htm> (*Note by the translator*).

²² Морозов Г.И. Международные организации. Некоторые вопросы теории. М., 1974, с. 296-297.

²³ Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры. Основные документы. Издание 2006 года, включающее тексты документов и изменения, принятые Генеральной конференцией на 33-й сессии (Париж, 2005 год). Париж, 2006, с. 167. (*Note by the translator*: See also: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001471/147115e.pdf>.)

ТОРГОВЛЯ ОРУЖИЕМ: ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И СПОСОБЫ ИХ РАЗРЕШЕНИЯ

Анна ХАРУЦА,
аспирантка

At the moment, in order to solve the present problems of security we need to establish some general standards, and an efficient legal base of an international nature. Taking into consideration all this, in the last decades, states accepted a series of chemical, biological and nuclear weapon destruction, as well as other military elements restrictions. They established the export control system, in order to regulate the weapon deployment, which could be used for mass-destruction. The fact is that the legal and illegal outcomes are rising very quickly. As a result, most of the countries have to search different methods in order to solve these problems, beginning with those that have diplomatic and economic nature, till the export of products and technologies, as well as establishing new universal criteria concerning defining and sanctioning offences related to weapon spreading.

VÎNZAREA ARMAMENTULUI: PRINCIPALELE PROBLEME ȘI MODELELE DE SOLUȚIONARE

La momentul de față pentru soluționarea problemelor actuale ale securității este nevoie de a stabili niște standarde generale, o baza normativ-legislativă efectivă cu caracter internațional. Ținând cont de toate acestea, statele în ultimele decenii au acceptat un șir de restricții și interdicții în domeniul desfacerii armamentului chimic, biologic și nuclear, sistemelor de rachete și a unor componente ale lor. Au elaborat sistemul de control asupra exportului, având ca scop reglarea deplasării armamentului, ce poate fi folosit pentru distrugerea în masă. Însă veniturile din vânzările militare legale și ilegale cresc vertiginos. Ca rezultat, marea majoritate a statelor lumii este nevoită să caute diferite metode pentru soluționarea acestor probleme, începând cu acelea ce au caracter diplomatic și economic, inclusiv pînă la controlul asupra exportului materialelor și tehnologiilor, precum și elaborării noilor criterii universale privind determinarea și sancționarea infracțiunilor, legate de vânzarea armamentului.

В последние десятилетия в мировом сообществе все более растет понимание того, что вызовы и угрозы безопасности в условиях глобализации требуют поиска альтернативы, своего рода коллективного ответа, который отнюдь не исчерпывается применением военной силы или сдерживанием посредством устрашения. Анализ складывающейся международной ситуации приводит к пониманию необходимости и важности проведения широкого межцивилизационного диалога, который предусматривал бы обязательства по предотвращению основных проблем сохранения мира и стабильности в различных уголках земного шара. Мировое сообщество пытается найти пути единения культур, терпимости, толерантности, укрепления гуманистических идеалов. Однако добиться этого достаточно трудно. Характер проблем безопасности, а к ним относятся торговля оружием, международный терроризм, организованная преступность, наркотрафик и многое другое, таков, что нет более прямой зависимости между размерами,

военной и экономической мощью государств и их способностью вносить вклад в общие усилия по противодействию указанным угрозам. Зачастую субъекты международных отношений, находящиеся вблизи регионов нестабильности или граничащие со странами, которые являются источниками безопасности, могут внести значительно больший вклад в борьбу с таковыми, чем крупные государства, расположенные в других районах мира.

Для решения актуальных проблем безопасности требуется установление общих стандартов, эффективная нормативно-правовая база, носящая международный характер. Разумеется, определенные достижения в международной практике в этой области есть. Ввиду того, что для автора особый интерес представляет изучение проблем, связанных с продажей оружия и контролем над вооружениями, в рамках данной статьи будет предпринята попытка проанализировать как уже существующие проблемы, так и новые, только лишь наметившиеся в условиях глобализации. Не-

смотря на нерегулируемую доступность и широкое несанкционированное использование оружия, которое еще больше усугубило нарушения международного гуманитарного права (МГП), нельзя не отметить, что договора и другие формальные, имеющие обязательную силу инструменты, устанавливающие цели и нормы контроля над вооружениями все еще не утратили своей актуальности. Более того, фактически они служат основой эффективной стратегии по любому виду вооружений. Без них не было бы прозрачности, не было бы возможности установить реальные факты возможных нарушений посредством международного мониторинга и инспекций.¹

В последние десятилетия государства приняли целый ряд запретов и ограничений в области торговли химическим, биологическим и ядерным оружием, ракетными системами и некоторыми их компонентами.² Разработали систему экспортного контроля, призванную регулировать перемещение оружия, которое может быть использовано в целях массового поражения. Так, к основным элементам системы экспортного контроля относится³:

- Экспортный контроль – комплекс государственных мер, определяющих порядок осуществления внешнеэкономической деятельности в отношении товаров, информации, работ, услуг, результатов интеллектуальной деятельности, которые могут быть использованы при создании оружия массового поражения, средств его доставки, иных видов вооружения и военной техники.

- Контрольные списки – основной инструмент экспортного контроля. Любой контрольный список представляет собой юридически оформленный перечень товаров, услуг и технологий, экспорт которых подвергается государственному контролю и регулированию.

- Система лицензирования – правовая база, государственные органы, а также вся деятельность и процедуры, которые связаны с разрешением или отказом в экспорте товара. Система лицензирования основана на национальном законодательстве и национальной нормативной базе в сфере экспортного контроля, она определяет участников и сроки выдачи разрешения на экспорт.

- Всеобъемлющий контроль – представляет собой правовое обоснование, которое не дает возможность экспортерам найти слабые места законов экспортного контроля и “легально” продать чувствительные товары и технологии, имеющие отношение к оружию массового уничтожения.

Целесообразным представляется упомянуть и о выработанной правовой базе в этой сфере. Прежде всего, речь идет о Договоренности Комитета

ядерных экспортеров (Комитет Цангера) (1974г.); Руководящих принципах ядерного экспорта (1976г.); Заявлении о полномасштабных гарантиях (1992г.); Руководящих принципах экспорта оборудования, материалов, программного обеспечения двойного назначения и соответствующей технологии в ядерных целях (1992г.); о Положении об экспорте и импорте ядерных материалов, оборудования, специальных неядерных материалов и соответствующих технологий (2000г.); Положении об осуществлении контроля за внешнеэкономической деятельностью в отношении оборудования и материалов двойного назначения, а также соответствующих технологий, применяемых в ядерных целях (2001г.).⁴

Для контроля над работой системы экспортного контроля был также разработан список предметов двойного назначения, который включает в себя шестьдесят пять предметов, подразделяющихся на восемь категорий.⁵ Речь идет о промышленном оборудовании; материалах; специальных компонентах для разделения изотопов урана; установках по производству тяжелой воды; об оборудовании для проведения взрывов и испытаний ядерного оружия; других предметах экспорта.

Список предметов двойного назначения играет важную роль в поддержании международной безопасности и направлен на предотвращение нелегальной торговли, как самим оружием, так и материалами для последующего производства оружия массового уничтожения. Таким образом, можно сделать вывод о том, что мировое сообщество приложило достаточно много усилий, интеллектуальных и материальных затрат для выработки единой системы экспортного контроля, призванной контролировать вопросы передвижения вооружений. Это явилось значительным достижением в процессе построения устойчивой и стабильной конфигурации международных отношений на основе норм международного права, приоритета многосторонних подходов к решению проблем безопасности, столь остро проявившихся в современных условиях мирового развития.

Однако, несмотря на опасности, которое несет наличие оружия массового уничтожения, многие аналитики отмечают сложности, возникающие в результате нелегальной продажи и последующего применения обычных вооружений. Это боевые винтовки, гранаты, мины, бомбы и ракеты, что влечет за собой наибольшее количество человеческих жертв в рамках локальных и региональных вооруженных конфликтов. До недавнего времени вопросам торговли обычными вооружениями мировое сообщество уделяло гораздо меньше вни-

мания. Эта проблема получила более предметное рассмотрение в ходе конференции ООН для обзора прогресса, достигнутого в процессе осуществления программы действий по предотвращению и ускорению незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах и борьбе с ней, которая проходила в Нью-Йорке с 26 июня по 7 июля в 2006 году.⁶ В ее рамках были детально изучены проблемы, препятствующие реализации намеченных задач и целей, а также выявлены основные перспективы данной программы в ближайшее десятилетие.

Следует отметить, что существует три основных документа, касающиеся незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями. Это Программа действий по предотвращению и ускорению незаконной торговли стрелковым оружием и легкими вооружениями во всех ее аспектах и борьбе с ней, принятая в 2001 году; Протокол против незаконного изготовления и оборота огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему, дополняющий Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности, утвержденный резолюцией 55/255 Генеральной Ассамблеи от 31 мая 2001 года, вступил в силу с 3 июля 2005 года; Доклад рабочей группы открытого состава ООН для ведения переговоров относительно международного документа, позволяющего государствам своевременно и надежно выявлять и отслеживать незаконное стрелковое оружие и легкие вооружения, принятый 27 июня 2005 года.⁷ Все они служат основой поддержания стратегической стабильности в области торговли легким вооружением. Критерии торговли оружием в разных регионах все еще отличаются друг от друга и лишь в редких случаях полностью отражают все обязательства государств в соответствии с международным гуманитарным правом.

Доходы от военных продаж, осуществленных легальным путем в современных условиях, действительно потрясают. На мировом рынке оружие пользуется особым спросом. К примеру, в Российской Федерации (РФ) наблюдается увеличение объемов военных продаж. При этом значительно выросла доля РФ в мировой торговле оружием. Так, Китай является самым большим ценителем вооружений России. В последнее время наметилась тенденция приобретать технологии, а не военную технику, по мнению аналитиков, такого рода тенденция останется приоритетной для Китая на ближайшие десятилетия. Индия второй по значению клиент РФ, она закупает разнообразное оружие – авиатехнику (вертолеты дальнего обна-

ружения, истребители Су-30, Ту-142, Ту-22М), бронетанковую технику, средства противовоздушной обороны, противокорабельные ракеты, боевые корабли и подводные лодки на сотни миллионов долларов. Помимо крупнейших сделок все остальные являются миноритарными, т.е. с определенными государствами заключаются разовые сделки на сравнительно ограниченные суммы. Термин определенные подобран не случайно, дело в том, что такие государства как Ирак, КНДР, Сирия, Ливия, Иран – именуется “странами изгоями”, так как попали под разряд нежелательных получателей вооружений. Попытки активизировать контакты с данной группой стран, вызывают прямые противодействия со стороны Запада,⁸ а государствам и корпорациям, поддерживающим контакты в военной области с этими странами, грозят санкции.

Однако практика показала, что, в конечном счете, подобные процедуры “сдерживания” оказываются малоэффективными и лишь меняют структуру и качество внешнеэкономических связей блокируемых государств. Поставки вооружений продолжают, но при этом уходят в теневую зону. В ряде случаев происходят криминализация торговых потоков, а также формирование организационной, информационной, транспортной и кадровой инфраструктур черного экспорта вооружений. Такие закупки охватывают весь диапазон техники и услуг - от легкого стрелкового оружия до технологий, позволяющих организовать производство оружия массового уничтожения. Так, Ливия осуществляет закупки на “черном рынке”, в Пакистане была зафиксирована утечка опасных ядерных технологий в некоторые проблемные государства, Иран отказался полностью прекратить разработки ядерного топливного цикла для его возможного использования в оружии.⁹

Сегодня, когда растут возможности негосударственных транснациональных субъектов таких как транснациональные корпорации, неформальные диаспорные группировки и международные мафиозно-криминальные картели, быстро усиливаются внутригосударственные формирования, построенные на этнической, конфессиональной, клановой и племенной основах. В ряде случаев мировое сообщество становится свидетелем разрушения государственности или долговременной утраты государственного контроля над частью территории страны. Сейчас в таком состоянии находятся Либерия, Сомали и Сьерра-Леоне. К этой же группе государств можно отнести и Боснию, которая сразу же после получения независимости оказалась потрясенной внутренним вооруженным

конфликтом. В каждой из этих стран центральная власть фактически перестала существовать. Самопровозглашенные правительства контролируют лишь часть их территорий, которые фактически поделены между несколькими конкурирующими военно-политическими формированиями.

Частный случай «кризисных» государств - бывшие республики СССР, на чьей территории возникли непризнанные государственные образования (Приднестровская Молдавская Республика, Республика Абхазия, Нагорно-карабахская Республика, Чеченская Республика Ичкерия, Республика Южная Осетия).¹⁰ В каждом из них сформированы властные органы и вооруженные силы, а некоторые пробовали создать собственные финансовые системы. Все эти квазигосударства участвовали в разных по продолжительности и интенсивности конфликтах. Хотя практически все они в настоящее время в данных регионах переведены из открытой фазы в латентную, они вполне могут вспыхнуть снова, и конечно, возникают опасения относительно применения всего сохраненного военного арсенала с советских времен и накопленного после развала СССР. Не секрет, что большинство кризисных регионов являются, своего рода «проводниками» нелегального перемещения вооружения.

В итоге большинство государств мира вынуждены искать различные решения этих проблем, начиная от мер дипломатического и экономического характера вплоть до контроля над экспортом материалов и технологий и разработки новых универсальных критериев определения и наказания преступлений, связанных с торговлей оружием. В этом и заключается основная дилемма, поскольку контроль над вооружениями не может быть чем-то, что предпринимается только в отношении «плохих» стран. Следует признать, что порой действия развитых стран приводят к утечке разруши-

тельных технологий легальным и нелегальным способами. Торгуя ими, укрепляя свой оборонительный потенциал, они все больше ориентируются на «враждебные» страны. Так, в Афганистане и Ираке американцы и их союзники широко использовали различные виды ракет, наращивание систем противоракетной обороны, а такого рода техника слишком свободно распространяется в таких государствах как Пакистан, Индия, Израиль, Северная Корея, Иран. Все это ведет к увеличению новых вызовов международной безопасности. Такого рода меры правильно было бы назвать «половинчатыми», так как они способны породить стратегическую дестабилизацию и возникновение в будущем новых «асимметричных» угроз.

Библиография:

(Endnotes)

¹ Лященко В.П. Торговля оружием. – Москва: Воениздат, 2004, с. 2008.

² SIPRI Yearbook. Armaments, disarmament and international security. Sweden: SIPRI, 2007, с.19.

³ Беляева М.П. Предмет и история ядерного нераспространения. - Москва: Заочный университет нераспространения ОМУ, 2002, с. 9-11.

⁴ Ядерное Нераспространение. Под ред. В.А. Орлова. - Москва: ПИР-центр политических исследований, 2002, Т-1, с. 265-311.

⁵ Кириченко Э.В. Режим экспортного контроля. – Москва: Московский физико-технический институт, 2005, с. 3-4.

⁶ Конференция ООН по стрелковому оружию 2006 год // <http://www.un.org/russian/events/smallarms2006/factsheet4.htm>

⁷ Шестидесятая сессия Генеральной Ассамблеи ООН. Всеобщее и полное разоружение // <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/400/61/PDF/N0540061.pdf?OpenElement>

⁸ Кислов А., Фролов, А. Русское оружие на экспорт // Международная жизнь, 2003, №5, с.86-88.

⁹ Бейлс А. Государство, которое считает, что главное это сила делает ошибку // Международная жизнь, 2004, №6, с.40.

¹⁰ Макиенко К. Черно-белый спектр в оружейном экспорте // Pro et Contra. Том 4, 1999, №1.

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎN DOMENIUL CONTRACĂRĂRII CRIMINALITĂȚII CIBERNETICE

Tatiana BICHERSCHI

magistru în relații internaționale

INTERNATIONAL COOPERATION IN COMBATING THE CYBERCRIME

During the course of history, the technology and technological innovations along with science constituted the motor for human civilization development.

The great development of the telecommunication systems and the technical-scientific progress lead to new types of crimes through illegal involvement in the activity of computers, computer systems and computer networks. The admission and the development of this social dangerous phenomenon received the term of „cybercrime”.

The topic of cybercrime has been addressed on many occasions, but unfortunately, up until present no clear definition has been formulated, which would allow to point out the object and subject of the crime through the classification of the component parts, determining the objective and subjective aspects of the crimes, its components and the crime consequences, etc.

Cybercrime has become a true punishment for the economy of the developed countries. The crimes of this type, as the world practice shows, bring a great material and moral prejudice.

As the cyber crime is a problem that transcends the borders of a country, the issue of punishment for the social dangerous actions in cyber space is one of the most important to be accomplished by the international collaboration.

The international collaboration in addressing the cyber crime requires the existence of law, organizational and scientific assurance. This is the complex of issues regarding the domain of addressing cyber crime, which needs an immediate settlement by the international community in the 20th century.

Trăim în epoca societății informaționale, în care computerele și sistemele telecomunicaționale cuprind toate domeniile activității sociale și publice. Victime ale infractorilor ce utilizează spațiul virtual în scopuri meschine pot deveni nu doar persoane în parte, ci state întregi. Astfel, securitatea miilor de utilizatori devine dependentă de câțiva infractori.

Din păcate utilizarea pe scară largă a tehnologiilor de calcul în viața cotidiană și crearea pe baza lor a rețelelor de calculatoare globale ca parte integrantă a activității financiare și bancare internaționale, creează premise ce facilitează comiterea acțiunilor criminale și deseori astfel de crime rămân nepedepsite. Atacurile în rețea, escrocheriile, pirateria computerizată, spionajul electronic, răspîndirea pornografiei infantile, estorcarea mijloacelor bănești de pe conturi bancare, răspîndirea virușilor, terorismul cibernetic – iată doar câteva din infracțiunile care se comit folosind sistemele de calcul și care au primit denumirea de criminalitate cibernetică sau cibercriminalitate.

Termenul criminalitatea cibernetică a apărut pentru prima dată în presa americană la începutul anilor 60. În anul 1983 în Paris un grup de experți a efectuat o apreciere criminologică a criminalității cibernetică, prin care se înțelegea orice comportament ilegal, amo-

ral sau interzis, ce vizează prelucrarea automatizată a datelor sau/și transmiterea lor.

În urma cercetărilor intense a acestui fenomen, au fost propuse un șir de caracteristici pentru conceptul de criminalitate cibernetică.¹ Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea cibernetică folosește noțiunea de cibercriminalitate. Iar Codul Penal al Republicii Moldova în Capitolul XI (Partea specială) folosește noțiunea de infracțiuni în domeniul informației și telecomunicației.

Conform recomandărilor experților ONU, termenul cibercriminalitate cuprinde orice infracțiune care poate fi efectuată utilizînd sistemul de calcul sau rețeaua de calculatoare, în cadrul sistemului de calcul sau rețelei de calculatoare, sau împotriva sistemului de calcul sau rețelei de calculatoare. În principiu, ea cuprinde orice infracțiune care poate fi realizată în mediul electronic.

Cercetarea multilaterală a fenomenului criminalității cibernetică se complică prin faptul că la momentul actual lipsește o definiție unanim acceptată a criminalității cibernetică și în afară de aceasta, din cauza diferențelor în sistemele de drept ale statelor și ale caracterului novator al comportamentului delicvent, noțiunea de cibercriminalitate ca termen juridic nu se

folosește în toate țările lumii. Foarte des, termenul criminalitate cibernetică se folosește în calitate de sinonim al noțiunii de infracțiune computerizată, primul fiind mai larg și reflectând mai exact natura unui astfel de fenomen ca criminalitatea în spațiul cibernetic.

Termenul de crimă cibernetică definește crima efectuată în sfera tehnologiilor informaționale, fie că aceasta este realizată prin intermediul computerului fie că ea are ca obiect computerul, rețelele de calculatoare și informația ce se păstrează pe aceste suporturi. Infracțiunile computerizate includ doar acele infracțiuni care atentează contra funcționării sigure a calculatoarelor și a rețelelor de calculatoare, precum și a datelor prelucrate de ele. Astfel, dacă analizăm corelația dintre acești doi termeni, atunci infracțiunea computerizată constituie o varietate a crimei cibernetice.

După părerea mea, prin criminalitate cibernetică se înțelege totalitatea de infracțiuni realizate în spațiul cibernetic cu ajutorul sau prin intermediul sistemelor de calcul sau rețelelor de calculatoare și al altor mijloace de acces la spațiul cibernetic, în cadrul sistemelor de calcul sau rețelelor de calculatoare și împotriva sistemelor de calcul, a rețelelor de calculatoare și a informației electronice.

Printre factorii ce determină criminalitatea cibernetică menționăm factorii politici, economici, juridici, ideologici și psihologici, insuficiența controlului social și autodeterminarea criminalității cibernetice.

După obiect, deosebim următoarele grupe de crime cibernetice: crime cibernetice economice, crimele cibernetice împotriva drepturilor personale și inviolabilității domeniului privat, crimele cibernetice împotriva intereselor sociale și de stat.

După caracterul folosirii calculatoarelor sau a sistemelor de calcul, pot fi evidențiate trei tipuri de crime cibernetice: acțiuni în care calculatoarele sunt obiecte ale infracțiunii (răpirea informației, accesul nesancționat, distrugerea sau deteriorarea fișierelor și dispozitivelor, ș.a.); acțiuni în care calculatoarele sunt folosite ca instrumente ale crimei (furturi electronice); infracțiuni în care calculatoarele joacă rolul de mijloace intelectuale (de exemplu, plasare pe Internet a site-urilor pornografice).

În dependență de metoda de influență asupra sistemului de calcul, specialiștii evidențiază patru tipuri de crime cibernetice²:

- abuzul fizic care include deteriorarea echipamentului; distrugerea datelor sau a programelor; introducerea datelor false, furtul informației înscrise pe diferite suporturi.

- abuzul operațional sub formă de escrocherie - identificarea drept altă persoană sau folosirea drepturilor altei persoane; utilizarea nesancționată a diferitor dispozitive.

- abuzul de programe care include: diferite posibilități de modificare a sistemului de operare și a programelor specializate („bombă logică” – introducerea în programa computerului a unor comenzi de efectuare a unor acțiuni nesancționate într-un anumit timp).

Printre caracteristicile acestor crime constatăm latența ridicată, complexitatea în acumularea datelor, caracterul transnațional (de regulă prin utilizarea sistemelor telecomunicaționale), importanța daunei materiale, și de asemenea, specificul infractorilor însuși. De regulă, aceștia sunt programatori înalt calificați, lucrători ai băncilor, alte persoane.

Latența ridicată a crimelor cibernetice este condiționată de faptul că multe organizații rezolvă conflictul cu forțe proprii, deoarece cheltuielile pentru investigații sunt mai mari decât cuantumul prejudiciului cauzat (retragerea fișierului cu datele de pe server pentru efectuarea expertizei poate duce la stoparea lucrului pe o perioadă de două luni ceea ce este inacceptabil nici pentru o organizație). Patronii se îngrijorează mai mult de pierderea reputației lor în sfera afacerilor, care are ca rezultat pierderea clienților și a veniturilor, inclusiv nefiind interesați de demascarea propriei activități ilegale.

Astfel de infracțiuni, de regulă, nu se încadrează în cele obișnuite și deseori prezintă probleme nerezolvabile pentru legislația în vigoare. Specialiștii sînt preocupați în special de problema investigării unor atare infracțiuni, urmele cărora sunt șterse sau distruse de infractorii electronici. O altă trăsătură specifică a crimelor cibernetice care face dificilă depistarea lor este utilizarea sistemelor de comunicații satelit de dimensiuni mici, datorită cărora astfel de infracțiuni pot fi realizate la o distanță semnificativă de obiectul crimei practic într-o secundă. Descoperirea unor astfel de crime poate dura săptămîni sau chiar luni, dînd posibilitate infractorilor să lichideze urmele crimei și să evite pedeapsa.

Drept exemplu de crimă cibernetică poate servi atacul masiv asupra paginilor internet ale guvernului, băncilor și presei din Estonia³ din ultimele săptămîni ale lunii mai a anului trecut. Atacurile au paralizat paginile de internet ale guvernului, băncilor și altor companii⁴. Se pare că cel puțin un milion de computere au fost utilizate în ofensiva cibernetică împotriva site-urilor guvernului, băncilor și presei din Estonia, această perioadă determinînd închiderea temporară a acestora. Daunele suferite în urma valului de atacuri cibernetice fără precedent au fost estimate la zeci de milioane de euro. (după *The Guardian* din 18.05.2007)

Estonia, membră a UE și NATO din 2004, a cerut ambelor organizații să ia măsuri de răspuns împotriva acestor atacuri cibernetice.⁵

Criminalitatea cibernetică a devenit un adevărat bici pentru economia statelor dezvoltate. Crimele de acest gen, după cum arată practica mondială, aduc un enorm prejudiciu material și moral. Astfel, de exemplu, sectorul de afaceri al SUA suferă pierderi anuale de la 150-300 mlrd dolari din cauza pătrunderii ne-sanționate în bazele de date informaționale.⁶

În ultimul deceniu numărul crimelor cibernetice a crescut de 22,3 ori și continuă să crească în mediu de 3,5 ori anual.⁷

După cum demonstrează practica în lupta cu crimele cibernetice, unicul domeniu infracțional, ce utilizează Internetul ca mijloc de răspândire a informației, în lupta cu care s-au obținut unele rezultate, este pornografia infantilă⁸, iar rezultatele obținute în mare măsură se datorează faptului că această activitate provoacă o dezaprobare generală. În multe țări chiar păstrarea imaginilor se consideră infracțiune. Furnizorii de servicii în rețeaua Internet poartă răspundere juridică dacă se stabilește că se acorda acces la site-urile web ce conțin pornografie infantilă. Ilegalitățile legate de pornografia infantilă, din păcate, sunt singurele dintre acțiunile criminale ce țin de răspândirea informației, inclusiv electronice, de un anumit conținut, care sunt specificate în Convenția Consiliului Europei privind cibercriminalitatea.

Tot mai frecvent în lume se creează mecanisme de studiere a infracțiunilor legate de utilizarea tehnologiilor performante și adoptarea normelor corespunzătoare. În unele regiuni se acordă mai multă atenție luptei cu escrocheria, pornografia infantilă și hacker-ilor, iar altele acordă atenție spălării banilor și crimelor economice.

Trebuie de remarcat că în Republica Moldova se acordă o mare atenție problemei privind securitatea informațională, atât din partea conducerii Republicii, cât și din partea structurilor sociale și de afaceri. Un pas important în asigurarea coordonării problemei „securității informaționale” în Republica Moldova este crearea în anul 2002 în cadrul Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova a întreprinderii de stat – Centrul Telecomunicațiilor Speciale. Prerogativa acestui Centru este asigurarea securității informaționale a sistemelor telecomunicaționale ale organelor administrației publice ale Republicii Moldova și protecția contra cibercriminalității și ciber-atacurilor.

Pe parcursul anului trecut, serverele care deservesc organele administrației publice ale Republicii Moldova, au fost atacate aproximativ de 1 000 000 ori. Din care aproximativ 80 000 erau virusi, 900 000 „spam-uri” și mai mult de 300 de încercări de spargere cu scopul nimicirii sau înlocuirii informației care se află pe paginile web și portalurile de stat. Astfel, din

momentul lansării paginii web oficiale a Guvernului Republicii Moldova, www.gov.md, din septembrie 2005 până în luna martie 2006 au fost înregistrate și prevenite circa 100 de atacuri ale hacker-ilor, atât din cadrul republicii cât și de peste hotare.⁹ Toate încercările de a sparge sistemele informaționale au fost neutralizate cu succes și nu au dus la blocarea sistemelor informaționale și paginilor web de stat.

Ținând cont de intensitatea cu care infractorii inventează noi tehnologii și metode de atacuri, o atenție deosebită din partea Centrului de telecomunicații speciale se acordă elaborării și implementării tehnologiilor performante în domeniul securității informaționale, inclusiv și tehnologiile semnăturii digitale.¹⁰

În analiza măsurilor de combatere a criminalității cibernetice trebuie de apreciat și rolul factorului științific. Numai cu eforturi comune ale autorităților publice, organelor de ocrotire a normelor de drept, serviciilor speciale, oamenilor de știință, a specialiștilor în tehnologii înalte, se poate găsi un răspuns adecvat acestei lumi criminale.

Pentru o luptă efectivă cu criminalitatea cibernetică e nevoie nu doar de adoptarea normelor interne de drept penal adecvate, dar și stabilirea unor standarde internaționale unice de combatere a fenomenului, precum sunt determinarea cercului de acțiuni supuse criminalizării, stabilirea unui mecanism internațional unic și a unei terminologii unice, revizuirea normelor de drept penal existente, luând în considerație standardele stabilite de actele de drept internațional.

Un element important al sistemului de luptă împotriva criminalității cibernetice sunt măsurile cu caracter preventiv și de profilaxie. Majoritatea specialiștilor străini arată că este mult mai simplu de prevenit crima cibernetică decât descoperirea și anchetarea ei. De regulă, se evidențiază trei grupe fundamentale de măsuri de prevenire a crimelor cibernetice: juridice, tehnico-organizaționale și criminalistice, ce alcătuiesc în ansamblu un sistem integral de luptă împotriva acestui fenomen socialmente periculos.

Specialiștii în domeniu propun următoarele soluții în vederea profilaxiei și combaterii infracțiunilor cibernetice:

➤ utilizarea noilor forme de schimb informațional și organizarea colaborării în lupta cu criminalitatea cibernetică transnațională;

➤ armonizarea legislației naționale în vederea incriminării aspectelor abordate de Convenția privind criminalitatea cibernetică de la Budapesta din 23 noiembrie 2001, aderarea la rețeaua 24/7, creată cu scopul reacționării prompte la atacurile infractorilor informaționali;¹¹

➤ armonizarea definițiilor infracțiunilor și a legislației naționale penale în domeniul criminalității

cibernetice (care este neadecvată, datorită diversității tipurilor de infracțiuni cuprinse în această noțiune);

➤ cooperarea operațională consolidată între autoritățile responsabile de aplicare a legii;

➤ o activitate mai bună a organelor de cercetare penală la investigarea crimelor cibernetice;

➤ elaborarea unui dicționar al codurilor convenționale a crimelor cibernetice.¹² Este necesară formarea unei liste a tipurilor de crime transnaționale, a factorilor de manifestare a terorismului și extremismului, a schemelor frauduloase și a factorilor de atac ale hacker-ilor (informația despre care să fie direcționată imediat organelor de ocrotire a normelor de drept prin canalele de contact ale rețelei naționale);

➤ desfășurarea seminarelor științifico – practice și a conferințelor cu scopul unirii eforturilor savanților și practicienilor din diferite țări. Deosebit de actuală este problema desfășurării lucrărilor științifice de cercetare cu scopul elaborării procedurilor contemporane de identificare și anchetare, atât a crimelor cibernetice contemporane, cât și a unor tipuri noi apărute care se efectuează prin utilizarea rețelelor informaționale globale și în primul rând, a rețelei Internet. Este indiscutabil faptul că, prin serviciile pe care le oferă, Internetul a adus și aduce multiple avantaje cercetării științifice, învățămîntului, administrației, afacerilor, comunicării inter-umane etc.¹³ Dar, Internetul a fost și este grevat de mari pericole care-și află sorgintea în faptul că această rețea, prin beneficiile care le aduce omului, reprezintă în același timp un mediu extrem de favorabil pentru cei care comit fapte socialmente-periculoase, de la acte teroriste pînă la hărțuirea sexuală sau diseminarea imaginilor pornografice);

➤ alocarea resurselor suficiente pentru combaterea unor astfel de infracțiuni;

➤ perfecționarea și dezvoltarea sistemului unic de pregătire a cadrelor în domeniu;

➤ o mai bună cooperare în domeniul aplicării legislației operaționale;

➤ o mai bună cooperare și coordonare politică între state, ș.a.

În ultimele decenii au fost adoptate diferite inițiative globale și regionale orientate spre aprofundarea conceptului internațional și extinderea colaborării în lupta cu crimele cibernetice, inclusiv măsurile întreprinse de Consiliul Europei, grupul G8, Uniunea Europeană și Organizația Națiunilor Unite.

La Congresul al XI al ONU privind prăznuirea infracțiunilor și justiția penală, ce a avut loc în aprilie 2005, crimelor, legate de utilizarea computerelor, le-a fost acordată o atenție deosebită. Acest subiect a fost inclus în ordinea de zi, discutîndu-se măsurile efective în lupta cu criminalitatea transnațională organizată. Experții ONU, în recomandările pregătite pentru Con-

gresul al XI-lea, vorbesc despre caracterul specific al criminalității cibernetice și despre necesitatea aplicării abordărilor complexe în lupta cu ea, de asemenea, despre necesitatea unor măsuri urgente de actualizare a legislației penale a țărilor membre ale ONU, așa cum ar fi concretizarea sau excluderea normelor ce nu răspund situației reale sau adoptarea normelor ce țin de tipurile noi ale criminalității cibernetice.

Cel mai important rezultat al colaborării internaționale în lupta cu infracțiunile comise cu ajutorul tehnologiilor înalte, este Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea cibernetică - primul acord internațional în domeniul luptei cu crimele legate de utilizarea tehnologiilor înalte și a calculatoarelor. La pregătirea textului au participat 43 de state membre ale Consiliului, de asemenea Canada, Japonia, SUA (cu statut de observator) și Republica Sud Africană. Convenția a fost adoptată la 8 noiembrie 2001 și deschisă spre semnare la 23 noiembrie 2001.

Ulterior, la 28 ianuarie 2003, a fost înaintat spre semnare statelor membre «Protocolul Adițional pentru Convenția privind criminalitatea cibernetică, privind incriminarea actelor de natură rasială și xenofobă comise prin intermediul sistemelor informatice». Moldova nu a semnat acest Protocol.

Convenția și Protocolul Adițional stabilesc cadrul de bază pentru anchetarea și sancționarea penală a crimelor cibernetice, precum și pentru cooperarea interstatală, necesară stopării acestui flagel.

Convenția conține definiții comune a diferitor tipuri de crime cibernetice și pune bazele cooperării juridice operaționale între statele contractante. Totuși, o serie de state membre nu au ratificat încă Convenția și nici protocolul adițional al acesteia privind actele de natură rasială și xenofobă comise prin intermediul sistemelor informatice. Un șir de grupuri ce activează în interesul unor anumite cercuri și companii ce folosesc Internetul, au criticat Convenția de pe poziția apărării efective a drepturilor omului, a inviolabilității vieții personale a consumatorilor și importanța cheltuielilor condiționate de cerințele de colaborare cu organele de ocrotire a normelor de drept în efectuarea investigațiilor.

Cu toate că, criminalitatea cibernetică este o formă relativ nouă a criminalității, creșterea indicilor ei cantitativi și calitativi, au tendință constantă.

Apreciind critic doctrina și practica prevenirii și cercetării crimelor cibernetice contemporane, trebuie să recunoaștem că acest fenomen nu este îndeajuns studiat. Nivelul de securitate al sistemelor de legătură de stat și comerciale, al rețelelor de calculatoare, încă nu corespunde standardelor internaționale.

Din păcate, literatura moldovenească de specialitate practic nu tratează problema criminalității ciber-

netice ca rezultat al globalizării proceselor informaționale. Această lacună încă rămîne a fi completată. Moldova de asemenea nu s-a aflat printre statele ce au semnat în noiembrie 2001 Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea cibernetică. Această Convenție este produsul unui lucru îndelungat, comunitatea mondială mai mult de zece ani este preocupată de această problemă, însă, țara noastră din păcate încă nu este pregătită să semneze această Convenție și nici să colaboreze la nivel internațional în acest domeniu. Dar ar fi cazul să menționăm că și comunitatea internațională se află în procesul de căutare a metodelor de luptă cu această problemă, elaborarea politicii unitare, inclusiv a mecanismului național.

În fiecare an se fixează sute de încercări de amestec nesancționat în sistemele de calcul al băncilor, structurilor militare și corporative. Astfel de infracțiuni pot duce la catastrofe semnificative – ecologice, de transport, energetice, ș.a. Criminalitatea cibernetică este un fenomen de importanță internațională, nivelul de răspundere al căreia se găsește în dependență directă de nivelul de dezvoltare și de implementare a tehnologiilor, sistemelor de calcul și a mijloacelor de telecomunicații contemporane și accesul la ele. Astfel, dezvoltarea vertiginoasă a informatizării în RM dă posibilitatea de a utiliza tehnologiile de calcul cu scopuri criminale sau de profit, care, într-o anumită măsură, pun în pericol securitatea națională a statului.

În concluzie subliniem că crimele cibernetică capătă tot mai mult caracter transnațional, organizațional și de grup. Odată cu utilizarea rețelei globale Internet, astfel de infracțiuni nu mai au hotare¹⁴. Ele pot fi comise fără a ieși din casă sau din oficiu, din sistemul de calcul al unui stat la adresa subiecților altui stat, iar datele ce se conțin în sistemele de calcul pot fi de scurtă durată – ceea ce dă posibilitate infractorului să evite pedeapsa.

Datorită caracterului transfrontalier al criminalității cibernetică, armonizarea legislației cu cea internațională trebuie să vizeze, în principal dreptul de autor, confidențialitatea datelor, prevenirea și combaterea criminalității cibernetică, precum și promovarea standardelor tehnice care să asigure intercomunicarea noulor rețele de comunicații, organizarea seminarelor de aprofundare a cunoștințelor și de schimb de experiență cu specialiștii în domeniu din alte țări.

În lupta cu criminalitatea cibernetică este nevoie de un cadru legislativ bine pus la punct în ceea ce privește prevenirea, descoperirea și sancționarea acestor fapte.

Bibliografie

1. Учебник к инновационному учебному курсу “Теневая экономика и экономическая преступность”. Учебник создан при поддержке Института Открытое Общество. Фонд Содей-

ствия (Фонда Сороса). Бекряшевым Андреем Клавдиевичем.. Главы 2.5 Компьютерная преступность.

2. Владимир Клаверов, к.т.н., доцент, КФ ОЮИ МВД России, Новые подходы в международной борьбе с киберпреступностью(на конкурс), 2008.

3. Владимир Голубев, Компьютерная преступность в странах СНГ (аналитический обзор), Компьютерная преступность в странах СНГ (аналитический обзор), 2007.

4. ИССЛЕДОВАНИЕ Бурикина Дмитрия Владимировича по программе Саратовского Центра «Студенческие малые гранты» на тему: «Компьютерная преступность как разновидность организованной и транснациональной преступности (на примере города Саратова и Саратовской области)».

5. Владимир Голубев, Вопросы международного сотрудничества в борьбе с транснациональной компьютерной преступностью, 2004, [http://sartracc.sgap.ru/Pub/golubev\(19-03-05\).htm](http://sartracc.sgap.ru/Pub/golubev(19-03-05).htm)

6. Computer Attack and Cyberterrorism: Vulnerabilities and Policy Issues for Congress Clay Wilson Specialist in Technology and National Security Foreign Affairs, Defense, and Trade Division, 2006. ПереводисследователяВЦИОП ТропинойТ.Л.

7. Голубев В.А., Подписание Конвенции “по борьбе с киберпреступностью” и некоторые проблемы расследования киберпреступлений.

8. Владимир Голубев, Новые формы информационного обмена и организация взаимодействия в борьбе с транснациональной компьютерной преступностью.

9. В.А. Номоконов, Глобализация информационных процессов и преступность, д. ю. н., проф., 2002-05-30

10. Codul Penal al Republicii Moldova, publicat în Monitorul Oficial al R.Moldova nr.128-129 art Nr: 1012 din 13.09.2002. data intrării în vigoare 12.06.2003.

(Endnotes)

¹ Infracțiunea informațională pînă în prezent nu a fost definită univoc, în literatura științifică utilizându-se diferite formulări cum ar fi crimă sau infracțiune cibernetică, crimă sau infracțiune în domeniul informaticii, infracțiune informațională, crimă sau infracțiune săvîrșite prin intermediul sistemelor automatizate, etc.

² Учебник к инновационному учебному курсу “Теневая экономика и экономическая преступность”. Учебник создан при поддержке Института Открытое Общество. Фонд Содействия (Фонда Сороса). Бекряшевым Андреем Клавдиевичем..Главы 2.5 Компьютерная преступность.

³ Așa-numitele atacuri DoS împotriva paginilor de internet estone au început la scurt timp după ce autoritățile au mutat statuia Soldatului de Bronz, ridicată în onoarea soldaților Armatei Roșii uciși în timpul celui de-al doilea război mondial, din centrul Tallinnului într-un cimitir din apropierea capitalei. Operațiunea a avut loc în 27 aprilie. Măsura a stîrnit protestele etnicilor ruși. O persoană a fost ucisă și peste 150 au fost rănite. Tineri activiști pro-Kremlin au organizat o blocadă asupra ambasadei estone din Moscova și au încercat să o agreseze pe ambasadoarea țării la o conferință de presă.

⁴ Datorită sistemului de guvernare electronică și sistemului bancar electronic puse la punct, republica baltică este considerată foarte avansată în utilizarea internetului.

⁵ De asemenea a cerut autorităților de la Bruxelles să ridice această problemă în cursul summitului UE-Rusia de la Samara din 18.05.2007.

⁶ Владимир Клаверов, к.т.н., доцент, КФ ОЮИ МВД России, Новые подходы в международной борьбе с киберпреступностью, 18.02.2008.

⁷ Ibidem

⁸ Convenția asupra criminalității cibernetice” definește în art. 9 “pornografia infantilă” ca “incluzînd material pornografic (obscen, împotriva valorilor morale), care înfățișează vizual un minor implicat într-un act sexual explicit, imagini realiste reprezentînd un minor implicat într-o activitate sexuală”. În același text, prin minor se înțelege “orice persoană sub 18 ani, sau în funcție de legislația națională, o persoană care nu are peste 16 ani.”

⁹ <http://www.cts.md/>

¹⁰ Semnătura digitală se consideră a fi unul din cele mai eficiente instrumente de asigurare a unui nivel înalt de protecție a documentelor electronice.

¹¹ Punctul 24/7 –este un punct creat în cadrul subdiviziunii în funcțiile căreia întră relevarea și contracararea infracțiunilor informaționale, care activează 24/24 ore timp de 7 zile în săptămîină și permite reacționarea promptă în cazul comiterii unui delict informațional în care sint implicați cetățeni, sisteme informaționale sau IP adrese din Republica Moldova.

¹² Stabilirea și dezvoltarea unui sistem terminologic unic, general valabil în R. Moldova și adoptarea unui dicționar unic al terminologiei în domeniul tehnologiilor informaționale.

¹³ Numărul utilizatorilor Internet crește în fiecare zi. Conform diferitor surse, în Republica Moldova, numărul utilizatorilor Internet este mai mare de 100 mii persoane, din care aproximativ 20 mii sunt funcționari de stat.

¹⁴ În spațiul cibernetic nu există frontiere naționale. Electronii nu pot fi opriți pentru a le verifica pașaportul.

CADRUL JURIDIC AL RELAȚIILOR REPUBLICII MOLDOVA CU REPUBLICA TURCIA

Ruslana GROSU,
magistru în drept

THE LEGAL FRAME OF THE RELATIONS BETWEEN REPUBLIC OF MOLDOVA AND REPUBLIC OF TURKEY

This article presents as a whole the relations between the Republic of Moldova and Turkey within the legal frame. They are directed on the maintenance of their steady economic and democratic development, on the increase of the safety and stability in this zone.

The results of the joint projects, sold in Gagauzian authonomy, bring the significant contribution to the activization of an economic and social life to this region, and are very important for our republic. We shall note also a special interest of Turkey to the development of economic relations with Republic of Moldova, to development of available opportunities in process of the reforms' promotion in our country.

The legislation of Republic of Moldova in different areas, including in the field of investments, and bilateral Moldovan-Turkish legal framework create a favorable basis for an intensification of the economic cooperation between these countries. Thus, the relations between our states continue to develop on accruing.

ЮРИДИЧЕСКИЕ РАМКИ ОТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА С ТУРЦИЕЙ

Эта статья изъясняет в целом внешние отношения Республики Молдова с Турцией в рамках двустороннего юридического формата. Они направлены на обеспечение их устойчивого экономического и демократического развития, на повышение безопасности и стабильности в этой зоне.

Результаты совместных проектов, реализуемых в АТО Гагауз-Ери, вносят значительный вклад в активизацию экономической и социальной жизни в этом регионе и являются очень важными для нашей республики. Отметим и особый интерес Турции к развитию экономических отношений с Республикой Молдова, к освоению имеющихся возможностей по мере продвижения реформ в нашей стране.

Законодательство Республики Молдова в разных областях, в том числе и в области инвестиций, и двусторонние молдавско-турецкие юридические рамки создают благоприятную основу для интенсификации экономического сотрудничества между этими странами. Таким образом, отношения между нашими государствами продолжают развиваться по нарастающей.

Proclamarea independenței Republicii Moldova în 1991 a deschis noi oportunități pentru țara noastră și a inițiat procesul de stabilire a relațiilor diplomatice cu alte state. Scopurile propuse au fost totalmente subordonate principiilor și direcțiilor de acțiune ale politicii externe a statului moldovenesc, fiind circumscrise priorităților și obiectivelor strategice stabilite.

Bazele unui dialog bilateral între Republica Moldova și Republica Turcia au fost puse înaintea ca statul nostru să-și declare independența, fiind în acea perioadă în componența URSS. Eforturile conjugate, depuse inițial în plan economic, au pornit de la realitatea că obținerea credibilității și, mai ales, menținerea acesteia pe plan extern necesită acțiuni concrete, eficiente și permanent coordonate în cadrul unor mecanisme flexibile, adaptate la standardele europene, de natură

să confere siguranță și predictibilitate relațiilor întreținute cu partenerii din străinătate.

Una din premisele inițierii cooperării bilaterale au fost documentele semnate cu privire la colaborarea comercial-economică dintre URSS și Turcia¹. Vizita oficialilor moldoveni în perioada 14-21 octombrie 1990 a fost un impuls și o altă premiză pentru fondarea unei baze juridice a cooperării moldo-turce. Cel mai reliefat s-a dovedit a fi interesul economic, deoarece avea deja un temei juridic – *Acordul privind comerțul de frontieră și de litoral între URSS și Republica Turcia*. În baza egalității și al avantajului reciproc, potrivit acordului menționat, și poziției de state riverane Mării Negre, părțile semnează *Protocolul între Guvernul RSS Moldova și Guvernul Republicii Turcia privind comerțul pe litoral*².

În cadrul negocierilor purtate de delegația RSS Moldova în perioada sus-nimită, condusă de ministrul afacerilor externe al RSSM, Nicolae Țiu, au fost menționate relațiile istorico-culturale dintre țările noastre, care, împreună cu interesul economic al ambelor părți, ar asigura în viitor consistența scontată a relațiilor moldo-turce. Conform *Protocolului între Republica Sovietică Socialistă Moldova și Republica Turcia privind dezvoltarea legăturilor economice și comerciale*³, au fost stabilite următoarele domenii de colaborare: domeniul investițiilor de capital mixte pe proiectele întreprinderilor mici și mijlocii; dezvoltarea mijloacelor de comunicație, în special maritime; colaborarea multilaterală în domeniul agriculturii, inclusiv prelucrarea recoltei; colaborarea în domeniul industriei de ambalaj; colaborarea în domeniul construcțiilor; căutarea posibilităților de creare a reprezentanților pe bază reciprocă; colaborarea în domeniul tehnicii agricole. Părțile și-au exprimat acordul în vederea dezvoltării sectorului turistic și stimulării participării organizațiilor turce și moldovenești la expozițiile care vor fi organizate în ambele state. În baza acestui document oficial, după proclamarea independenței, au fost încheiate o serie de tratate pentru consolidarea relațiilor moldo-turce. Aceasta a fost o perioadă de conturare și definire a relațiilor bilaterale care a stat la baza creării unui suport juridic în dezvoltarea cooperării ulterioare.

Consolidarea relațiilor cu Republica Turcia a fost un pas esențial efectuat de oficialitățile moldovenești spre detensionarea relațiilor cu comunitatea găgăuzilor și convingerea fracțiunilor radicale din regiunea găgăuză de a soluționa problema teritorială printr-un dialog pașnic. Astfel, conflictul din regiune a constituit o altă premiză de cooperare bilaterală.

*Relațiile diplomatice între Republica Moldova și Republica Turcia au fost stabilite la 3 februarie 1993.*⁴ De asemenea, este important de menționat și faptul că după declararea independenței a Republicii Moldova, Turcia a fost una din primele țări în care statul nostru și-a deschis ambasadă.⁵

Dialogul politic actual pune în evidență faptul că Republica Moldova și Republica Turcia împărtășesc aceleași poziții în vederea soluționării problemelor cu caracter global, precum lupta împotriva terorismului și separatismului, care pun în pericol integritatea statului, de asemenea, stabilitatea și pacea internațională. Ținând cont de faptul că statele noastre împărtășesc valori comune și tind spre apropiere privind unele poziții, ambele țări sînt gata să depună eforturi în vederea eliminării surselor de susținere a terorismului. Conducerea ambelor state și-au garantat susținerea reciprocă în toate eforturile, atât pe plan bilateral, cât și în cel al cooperării multilaterale în ceea ce ține de

lupta contra terorismului prin semnarea *Acordului de colaborare între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia cu privire la combaterea traficului internațional ilicit de droguri, terorismului internațional și altor crime organizate*⁶.

Promovarea intereselor și a imaginii Republicii Moldova în exterior, precum și obiectivele cheie stabilite de Guvern, a impus intensificarea dialogului politic, diversificarea, aprofundarea și consolidarea conlucrării specifice în domeniul apărării și al afacerilor interne cu statele considerate ca parteneri strategici, printre care este menționată și Turcia⁷ - stat care dispune de un potențial de cooperare în cadrul organismelor și organizațiilor internaționale cu preocupări în domeniul combaterii pericolelor neconvenționale la adresa securității. Ca părți ale sistemului internațional de securitate și apărare, Republica Moldova și Turcia și-au confirmat apartenența la acest sistem prin semnarea unor acorduri bilaterale în vederea cooperării în domeniul militar, de instruire și tehnico-științific⁸, precum și în domeniul industriei de apărare⁹. Asigurarea securității naționale și internaționale, în acest context, poartă mai mult un caracter politic decît militar, deoarece are drept scop promovarea în mod independent a politicii sale externe ca actor internațional cu drepturi depline.

Formatul bilateral al dimensiunii politice este caracterizat printr-o relație constructivă în cadrul organizațiilor internaționale, în mod special în cadrul ONU și Organizației Cooperării Economice în Marea Neagră. Pe de altă parte, Turcia este dispusă să manifeste un sprijin plenar atît în eforturile Moldovei de integrare europeană, cît și privind soluționarea conflictului transnistrean. Potrivit Serviciului de presă al Parlamentului, Turcia continuă să sprijine integritatea Republicii Moldova în cadrul forurilor internaționale și eforturile de reîntregire a țării, a susținut activ demersul GUUAM privind punerea în discuție în cadrul ONU a subiectului ce vizează conflictele înghețate, de asemenea, a accentuat importanța cooperării în bazinele Mării Negre și s-a pronunțat pentru completarea agendei statelor participante la cooperarea economică la Marea Neagră.¹⁰

Dimensiunea parlamentară a dialogului politic este consolidată de promovarea relațiilor dintre legislativele ambelor țări în cadrul *Grupurilor de prietenie*.¹¹ O acțiune semnificativă în acest sens, organizată în comun cu Ambasada Turciei în Republica Moldova, a constituit-o ședința *Grupului de prietenie interparlamentară*, care a permis evaluarea stadiului actual și plasarea unor accente destinate diversificării colaborării bilaterale, în mod special, a celei interparlamentare. *Grupul de prietenie Moldova-Turcia* constituie un cadru propice pentru promovarea relațiilor dintre legislativele ambelor țări.

În baza articolului al IX-lea al *Acordului privind cooperarea comercial-economică între Republica Moldova și Republica Turcia*, semnat la 14 februarie 1994, a fost instituită *Comisia interguvernamentală mixtă moldo-turcă* în vederea examinării problemelor ce pot apărea în procesul implementării și întocmirii recomandărilor guvernelor pentru extinderea relațiilor economice și comerciale.¹² Prima ședință a *Comisiei mixte* a avut loc în perioada 6–9 octombrie 1998, la Chișinău, în cadrul careia s-a efectuat o analiză amplă a relațiilor comercial-economice bilaterale între cele două state și au fost adoptate măsuri concrete pentru amplificarea și ameliorarea acestora. Luând în considerare faptul că, relațiile comercial-economice între Moldova și Turcia nu reflectă pe deplin potențialul ambelor părți, s-a propus desfășurarea ședințelor ulterioare ale *Comisiei mixte* în conformitate cu domeniile de interes comun stabilite anterior. A doua ședință a avut loc în Turcia în perioada 30–31 martie 2004, Președintele *Comisiei* din partea Republicii Moldova fiind Mihail Garștea, Ministrul Industriei, și a treia ședință și-a desfășurat lucrările la Chișinău la data de 20–21 octombrie 2005, Președintele *Comisiei* din partea Republicii Moldova fiind dl Victor Țvircur, Ministrul Educației, Tineretului și Sportului, din partea turcă - dl Mehmet Hilmi.¹³ Evoluții pozitive sînt așteptate după desfășurarea ultimelor două ședințe ale *Comisiei Mixte moldo-turce* pentru cooperare comercial-economică.

Conștientizînd faptul că viitorul prosper al unui stat de drept și a unei națiuni în ansamblu nu pot fi înafara educației și științei, Guvernele Republicii Moldova și Turciei au inițiat această cooperare strategică prin semnarea unui șir de acorduri bilaterale în vederea cooperării în domeniul științei și tehnologiei¹⁴, în domeniul învățămîntului¹⁵. A fost creată o *Comisie Permanentă dintre Ministerul Învățămîntului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova și Ministerul Educației Naționale al Republicii Turcia*, care are atribuții de supervizare și monitorizare a dinamicii dezvoltării relațiilor în această sferă.¹⁶ Raporturile bilaterale au cunoscut o ușoară ascensiune în sfera educației după întreprinderea unor acțiuni concrete ca deschiderea a două instituții de învățămînt preuniversitar, performanțele cărora au fost menționate în cadrul diverselor concursuri și olimpiade internaționale. În sfera învățămîntului universitar, putem remarca asistența *Ministerului Educației Naționale al Republicii Turcia* prin acordarea burselor la diferite specialități în instituțiile superioare de învățămînt și organizarea stagiilor pentru profesorii de limbă și literatură turcă din UTA Gagauz-Yeri.¹⁷ Domeniul științelor exacte și umanistice este unul din sfera în care cooperarea bilaterală a început mult mai înainte de

semnarea la 05.10.2007 a *Acordului de colaborare tehnico-științifică între Academia de Științe a Moldovei și Academia de Științe a Turciei*.¹⁸ Interesul față de trecutul istoric al țărilor noastre a fost contemplat de cercetătorii științifici ai AȘM și de cercetătorii turci în domeniul istoriei în cadrul diverselor simpozioane, unde contactele profesionale au cunoscut un impuls considerabil.

Domeniul agro-alimentar reprezintă o ramură semnificativă pentru republica noastră – o țară – în care activitatea agricolă constituie principala sursă de existență pentru circa 40% din populația țării. Un temei juridic în dezvoltarea ulterioară a acestui sector este reprezentat de acordul semnat între *Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și Afacerilor Rurale al Republicii Turcia*.¹⁹ Din moment ce agricultura constituie pilonul de bază al economiei naționale a Moldovei, în cadrul căreia sectorul productiv al acesteia are un caracter preponderent agro-alimentar, posibilitățile unei cooperări trebuie valorificate prin diverse reforme în acest domeniu, prin atragerea proiectelor de investiție, prin diversificarea piețelor de desfacere.²⁰ Deocamdată rămîne necunoscută activitatea *Comitetului Agricol de Coordonare*, înființat de părțile semnatare, pentru monitorizarea realizării cooperării prevăzute în art. I al protocolului menționat anterior. Cooperarea în domeniul agro-alimentar este realizată și în plan multilateral prin semnarea și participarea în cadrul proiectului „*Asistența urgentă pentru depistarea timpurie și prevenirea gripei aviare în regiunile Europei de Est și a Caucazului*”²¹. Conform datelor oferite de Serviciul de presă al *Ministerului Agriculturii*, Turcia a fost enumerată printre țările care au acordat asistență Republicii Moldova în vederea lichidării consecințelor secetei din vara anului 2007.²²

De la stabilirea relațiilor diplomatice Guvernele au depus eforturi comune în vederea creării unui climat cît se poate de favorabil promovării unei colaborări eficiente și reciproc avantajoase, accentul principal fiind pus pe crearea condițiilor necesare ascensiunii exportului, atragerii investițiilor și sporirii schimburilor comercial-economice. Potrivit unor surse de informare turce²³ și serviciului de presă a Parlamentului Republicii Moldova, vizitele oficialilor turci în Moldova, în frunte cu Suleiman Demirel, au fost calificate de partea turcă ca fiind constructive și de perspectivă, deoarece aceste state nu au cunoscut disensiuni, cu toate că existau și opinii că vizitele președintelui Demirel ar putea încuraja separatismul găgăuz.²⁴

În ultimul timp, ca urmare a acțiunilor de promovare de către Ambasada Turciei a climatului investițional favorabil în Moldova, a sporit considerabil in-

teresul oamenilor de afaceri turci, numărul companiilor turce ce activează în Moldova crescând în ultimii ani.²⁵

Semnarea *Acordului între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia pentru evitarea dublei impunerii cu privire la impozitele pe venit și prevenirea evaziunii fiscale, semnat la Chișinău la 25.06.1998*, constituie un suport legal esențial pentru comunitatea de afaceri din ambele țări. Acordul respectiv permite prestarea de servicii de către companiile turce și moldovenești să desfășoare o activitate de afaceri fără a fi taxate dublu sau cu unele taxe reduse.²⁶ Situația actuală în acest domeniu reflectă un potențial sporit, astfel, colaborarea comercial-economică fiind considerată ca valorificată.

Un loc important în optimizarea relațiilor economice moldo-turce îi revine *Agenției Turce pentru Dezvoltarea Internațională (TICA)*, din partea turcă, și Ministerului Economiei, din partea moldovenească.²⁷ Activitatea acestei agenții se desfășoară în conformitate cu prevederile memorandumului semnat, oferind suport financiar și facilitând implementarea diverselor proiecte în UTA Găgăuz-Yeri.²⁸

Republica Moldova a devenit membru al *Agenției Multilaterale pentru Garantarea Investiției (MIGA)* în iunie 1993.²⁹ Investitorilor străini le este acordată asistența agenției internaționale - garantul contra riscurilor politice și de alt gen, fapt ce asigură stabilitate investiției în Moldova. Inviolabilitatea investițiilor de către toate persoanele fizice și juridice, inclusiv cele străine, este garantată prin Constituția Republicii Moldova.³⁰ Actualmente, legislația se bazează și pe principiul nediscriminării între investitorii străini și autohtoni. Republica Moldova a semnat acorduri bilaterale privitor la promovarea și protejarea mutuală a investițiilor cu 30 de țări, inclusiv cu Turcia. Fiecare din aceste acorduri prevede garanții adiționale.

Un aport semnificativ a fost acordat de Ambasada Turciei la Chișinău în vederea aprofundării relațiilor cu țara noastră în domeniul culturii și turismului. Baza juridică a acestor relații reprezintă o serie de acorduri în aceste domenii, precum și programele de schimb cultural elaborate la nivel interministerial.³¹ Relațiile culturale și istorice multisekulare, cum au fost denumite de reprezentanții diplomaților turci, constituie un fundament semnificativ pentru dezvoltarea lor prin organizarea diverselor evenimente cu participarea agenților economici din domeniul turismului. Schimbul de experiență prin participarea la diferite proiecte comune în domeniul turismului va contribui la fel la impulsivitatea relațiilor bilaterale și la realizarea cu succes a unor proiecte naționale în domeniul turismului. Organizarea diverselor expoziții, spectacole muzicale, festivaluri de filme, precum și întâlnirile de

afaceri între operatorii de turism din ambele țări, sînt incluse în lista evenimentelor care vor intensifica relațiile bilaterale.³²

Relațiile moldo-turce au consemnat pe parcursul perioadei nominalizate un dialog politic în ascensiune, au cunoscut extinderea cadrului juridic bilateral³³ și explorarea oportunităților comercial-economice, precum și o colaborare culturală eficientă datorită eforturilor comune ale Turciei și Republicii Moldova, în comun cu autoritățile autonomiei găgăuze. Oficialitățile moldovenești au apreciat sprijinul acordat de Guvernul Turciei proiectului de asigurare cu apă potabilă a localităților din sudul Republicii Moldova. În acest context, ambasadoarea Fatma Firat Topcuoglu a subliniat că va depune eforturi pentru eliberarea celei de-a doua tranșe de credit în vederea finalizării acestui proiect, precum și pentru atragerea agenților economici din Turcia în Republica Moldova.³⁴ Această dimensiune a fost considerată una din cele mai importante în cadrul relațiilor bilaterale moldo-turce, avînd în vedere faptul ca UTA Gagauz-Yeri are un statut privilegiat în fața autorităților turce și de aceea în această regiune se desfășoară mai multe proiecte de asistență tehnică³⁵.

Nominalizînd doar cele mai esențiale domenii, conchidem că relațiile economice moldo-turce au dobîndit o consistență deosebită ce va impulsiona semnificativ creșterea economică. Cu toate acestea, este necesar de a consolida în continuare cadrul juridic bilateral, prin negocierea și semnarea unor acorduri ce ar reglementa o colaborare eficientă și pragmatică în domeniile de interes comun.

Referințe bibliografice:

(Endnotes)

¹ Договор о дружбе и нейтралитете между СССР и Турцией от 17 декабря 1925 года, http://www.ni-iss.ru/newdesign/s_docl_zdanov2.shtml, <http://www.turkey.mid.ru/20-30gg.html>; Договор о торговле и мореплавании между СССР и Турцией от 16 марта 1931 года, <http://www.lawlibrary.ru/izdanie18765.html>; <http://www.yugodar.narod.ru/anatol/index-rus.htm> etc.

² Protocol despre comerțul de litoral dintre Guvernul RSS Moldova și Guvernul Republicii Turcia. Semnat - la Ankara la 17.10.1990, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 365, în vigoare din 17.10.1990

³ Protocol între Republica Sovietică Socialistă Moldova și Republica Turcia privind dezvoltarea legăturilor economice și comerciale, semnat la Ankara, la 18.10.1990, în vigoare din ziua semnării. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, vol. 21, pag. 369

⁴ <http://www.mfa.md/politica-externa/tr/>

⁵ King, Charles, Moldovenii. România, Rusia și politica culturală. (Turcia și găgăuzii), ed. Arc, 2005, p. 223

⁶ Acordul de colaborare între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia cu privire la combaterea traficului internațional ilicit de droguri, terorismului internațional și altor

crime organizate. Semnat - la Chișinău la 03.06.1994, Documentul de ratificare - Hotărârea Guvernului nr. 710 din 27.07.1999, în vigoare din 05.08.1999, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 23 p. 255

⁷ Declarația Președintelui Parlamentului Republicii Moldova, Marian Lupu, <http://www.parlament.md/news/pressrelease/archive/december2006/06.12.2006/#2>

⁸ Instruire și educație militară; industria de apărare, logistică și achiziții; tehnologie militară și științifică, dezvoltare și inovație; medicină militară; activități sociale și culturale. Acord între Ministerul Apărării al Republicii Moldova și Statul Major General al Republicii Turcia cu privire la colaborarea în domeniul militar de instruire, tehnic și științei. Semnat la 19.11.1998 la Ankara. Publicat în *Tratate internaționale*, 1999, vol. 2, pag. 251. În vigoare din 30.07.1999

⁹ Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia cu privire la cooperarea în domeniul industriei de apărare. Semnat - la Chișinău la 08.08.2000, Documentul de ratificare - Legea de ratificare nr. 88-XV din 20.04.2001, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 34 p. 213, În vigoare din 24.05.2004.

¹⁰ Declarațiile făcute de Yaşar Yakıt, președintele Comisiei pentru armonizarea relațiilor cu Uniunea Europeană din cadrul Marii Adunări Naționale a Turciei, în cadrul unei întrevederi cu spicherul Marian Lupu.

¹¹ <http://xv.parlament.md/news/pressrelease/archive/march2004/02.03.2004/#2>, <http://www.parlament.md/news/foreign-relations/friendshipgroups/>

¹² Acord între Republica Moldova și Republica Turcia privind cooperarea comercial-economică. Semnat - la Ankara la 14.02.1994, Documentul de ratificare - Hotărârea Guvernului nr. 267 din 05.05.94, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 375, în vigoare din 07.06.1994

¹³ <http://www.mfa.md/politica-externa/tr/> Vezi: Protocolul ședinței a treia a Comisiei mixte moldo-turce privind colaborarea comercial-economică, Semnat - la Chișinău la 21.10.2005, în vigoare din 21.10.2005

¹⁴ Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia cu privire la colaborarea în domeniul științei și tehnologiei. Semnat - la Ankara la 22.05.1996, Documentul de ratificare - Hotărârea Guvernului nr. 437 din 12.05.1997, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 407, în vigoare din 03.06.1997

¹⁵ Acord de cooperare în domeniul învățământului între Ministerul Învățământului al Republicii Moldova și Ministerul Educației Naționale al Republicii Turcia. Semnat - la Ankara la 22.05.1996, Documentul de ratificare - Hotărârea Guvernului nr. 1136a din 19.12.1997, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 410, în vigoare din 12.01.1998

¹⁶ Protocolul Ședinței Comisiei Permanente a Ministerului Învățământului, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova și Ministerul Educației Naționale al Republicii Turcia care a avut loc la 11-15 mai, 1998 la Istanbul, Semnat - la Istanbul la 13.05.1998, în vigoare din 13.05.1998

¹⁷ Vezi: Baidaus, Eduard, Moldova și Turcia – realități ale unei colaborări (1992-2002), JFDP Alumnus, 2004.

¹⁸ <http://international.asm.md/cooperare-bilaterala/acorduri-cu-asm.html>

¹⁹ Protocol de cooperare tehnică, științifică și economică între Ministerul Agriculturii și Alimentației al Republicii Moldova și Ministerul Agriculturii și relațiilor rurale al Republicii Turcia, Semnat - la Chișinău la 03.06.1994, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 392, În vigoare din 03.06.1994

²⁰ <http://www.maia.gov.md/print.php?l=ro&id=424&pl=event>, Un factor important este calitatea și productivitatea înaltă a solului, ceea ce servește drept atractor pentru investițiile turcești

în vederea implementării tehnologiilor moderne de cultivare a legumelor pe suprafețe protejate, procesarea producției agricole, exportul pe piețele internaționale, suportul statului în stimularea investițiilor.

²¹ <http://www.maia.gov.md/print.php?l=ro&id=58&pl=event>, Bugetul total al acestui proiect regional este de 400 000 USD, iar cele 12 țări participante: Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Croația, Georgia, Ungaria, Republica Moldova, România, Serbia și Muntenegru, fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, Turcia și Ucraina. Perioada implementării: noiembrie 2005 – aprilie 2007. Asemenea proiecte au ca obiectiv consolidarea capacității naționale pentru generarea și răspândirea maladiei HPAI și spori gradul de pregătire pentru stările de urgență în cazul apariției focarelor HPAI în regiune, în mod special, în ceea ce privește migrația și comerțul cu păsările sălbatice.

²² <http://www.maia.gov.md/eventsview.php?id=441&l=ro>

²³ <http://www.hri.org/news/turkey/anadolu/1998/98-06-27.anadolu.html#03>

²⁴ King, Charles, *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală. (Turcia și găgăuzii)*, ed. Arc, 2005, p. 224

²⁵ Vezi: Baidaus, Eduard, *Moldova și Turcia – realități ale unei colaborări (1992-2002)*, JFDP Alumnus, 2004.

²⁶ Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia pentru evitarea dublei impuneri cu privire la impozitele pe venit și prevenirea evaziunii fiscale. Semnat la Chișinău la 25.06.1998. Documentul de ratificare - Legea de ratificare nr. 157-XIV din 15.10.1998, în vigoare din 28.07.2000. Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 24 p. 464.

²⁷ Activitatea *T.I.C.A.* în Moldova a demarat în anul 1994. Vezi: *Memorandumului de Înțelegere* între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia. Semnat - la Chișinău la 03.06.1994. Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 383, În vigoare din 03.06.1994

²⁸ <http://www.timpul.mdl.net/Rubric.asp?idIssue=361&idRubric=2523>

²⁹ http://www.miga.org/regions/index_sv.cfm?stid=1533&country_id=136&hcountrycode=MD; <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/ORGANIZATION/BODEXT/0,,contentMDK:20122866~menuPK:64020033~pagePK:64020054~piPK:64020408~theSitePK:278036,00.html>

³⁰ Art. 72 alin.(3) lit.r) din Constituția Republicii Moldova

³¹ Vezi: Acord între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Turcia privind colaborarea în domeniul turismului. Semnat - la Istanbul la 23.06.1993, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 371 în vigoare din 23.06.1993 ; Protocol de colaborare culturală între Ministerul Culturii al Republicii Moldova și Ministerul Culturii al Republicii Turcia. Semnat - la Ankara la 22.05.1996, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 415, în vigoare din 22.05.1996 ; Acord privind cooperarea între Departamentul Tineretului și Sportului al Republicii Moldova și Directoratul General al Tineretului și Sportului al Republicii Turcia în domeniul tineretului și sportului. Semnat - la Ankara la 22.05.1996, Publicat în ediția "Tratate Internaționale", vol. 21 p. 418, în vigoare din 02.04.1998 etc.

³² http://www.moldova-suverana.md/index.php?start_from=&ucat=9&subaction=showfull&id=1166446248&archive=1166538235&

³³ Au fost semnate 53 acorduri bilaterale, documente ce acoperă practic întreg spectrul de domenii de cooperare bilaterală: economie, învățământ, știință, medicină și sănătate, cultură, sport, agricultură, turism, standardizare, domeniul apărării și vamal. <http://www.mfa.md/politica-externa/tr/>

³⁴ <http://xv.parlament.md/news/pressrelease/archive/march2004/02.03.2004/#2>

³⁵ <http://www.mfa.md/politica-externa/tr/>

ACORDURILE BILATERALE ÎNCHEIATE DE SUA CU UNELE STATE-PĂRȚI ALE STATUTULUI CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE. POZIȚIA UNEI SUPERPUTERI

Vladimir SACAGIU,
magistru în drept, doctorand, USM

BILATERAL AGREEMENTS CONCLUDING BETWEEN THE UNITED STATES OF AMERICA WITH SOME OF STATES-PART TO THE STATUTE OF INTERNATIONAL CRIMINAL COURT- THE POSITION OF THE SUPER POWER

The International Criminal Court has the competence to judge the next international crimes: crime of genocide, crimes against humanity, crimes of war and crimes for aggression. Concerning first three crimes there is no problem with the competence of the International Criminal Court to judge it, but concerning aggression the Court can not judge it until it will not be introduced the definition of this crime in the Rome Statute of the Court.

The process of ratification of the Court's Statute makes to the states some problems of sovereignty. These problems are: extradition, problem of immunity, amnesties and others. To solve these problems it is necessary to introduce some modifications and completions in the national legislation, also it is necessary to interpret some provisions of the Constitution that are contrary to the Rome Statute of the Court. Every state must choose by itself the best way to harmonize the national legislation to the provisions of the Rome Statute of the Court.

The Republic of Moldova was not an exception, and in the process of ratification of the Rome Statute met some problems of sovereignty. In the case of harmonizing the national legislation to the provisions of the Rome Statute it was elaborated some projects of law in sense of modification and completion the Constitution and the Criminal Code of Republic of Moldova. The articles 18, 19, 70, 81 of the Constitution of Republic of Moldova will be modified, and also will be modified some articles from the Criminal Code of Republic of Moldova.

USA concludes with other states bilateral immunity agreements that would prevent the surrender of persons to the International Criminal Court. These agreements are criticized by the doctrine and by the specialists in the field. It is possible that USA may propose to Republic of Moldova to conclude such agreement. In these case Republic of Moldova should be very careful when it will take a decision, because in the case that Republic of Moldova concludes such an agreement, it may be possible that the foreign policy of the Republic of Moldova will change, because the European Union will not be late with its critics to the address of Republic of Moldova. That's why the Republic of Moldova should take a decision concerning its foreign policy.

ДВУСТОРОННИЕ СОГЛАШЕНИЯ ЗАКЛЮЧЕННЫЕ США С НЕКОТОРЫМИ ГОСУДАРСТВАМИ-УЧАСТНИКАМИ УСТАВА МЕЖДУНАРОДНОГО УГОЛОВНОГО СУДА. ПОЗИЦИЯ СУПЕРДЕРЖАВЫ

Дипломатической конференции, проведенной в Риме под эгидой ООН в июле 1998 г., удалось принять Статут Международного уголовного суда. Ратификация инструмента подобного типа может вызвать ряд проблем с точки зрения внутригосударственного права, особенно на конституционном уровне. Возникающие на конституционном уровне проблемы, прежде всего, являются следствием передачи суверенитета в результате ратификации. Эти конкретные проблемы касаются: иммунитета лиц, имеющих должностное положение; обязательства государств передавать своих граждан суду по его запросу; возможности назначения судом наказания в виде пожизненного лишения свободы; использования прерогативы помилования; исполнения просьб Прокурора суда; амнистий, вынесенных в соответствии с внутригосударственным правом или существованием государственного закона, предусматривающим применимость срока давности; а также того факта, что лиц, представших

перед судом, будет судить палата из трех судей, а не коллегия присяжных. Государства могут рассмотреть несколько решений для ратификации Римского статута, несмотря на существование проблем на конституционном уровне.

Они могут состоять, например, из следующих мер:

- включение новой статьи в конституцию, которая позволит решить все соответствующие конституционные проблемы и снимает необходимость вводить исключения для всех соответствующих статей. Эту меру осуществили, в частности, Франция и Люксембург.

- систематический пересмотр всех статей конституции, которые должны быть изменены с тем, чтобы соответствовать Статуту.

- введение и (или) применение особой процедуры одобрения парламентом, вследствие чего Статут может быть ратифицирован, несмотря на то, что какие-то статьи противоречат Конституции.

- толкование отдельных положений конституции таким образом, чтобы избежать коллизии с Римским статутотом.

Этот новый международный суд будет важной мерой противодействия безнаказанности и средством, способствующим соблюдению гуманитарного права и права, прав человека.

Adoptarea Statutului Curții Penale Internaționale la 17 iulie 1998 la Roma a fost salutat ca un progres esențial al justiției internaționale. Acest eveniment constituie pe plan mai larg o adevărată încununare a gândirii juridice cu privire la respectul dreptului internațional și sancționarea celor ce se fac vinovați de crime împotriva întregii umanități[1;art.3].

La 11 aprilie 2002, la Geneva, la sediul ONU Mary Robinson, înaltul Comisar pentru drepturile omului, a declarat că a depus instrumentele de ratificare cel de-al 60-lea stat. Astfel, Statutul a intrat în vigoare la 01 iulie 2002. Până în prezent Statutul a fost semnat de 168 de state. La data de 1 august 2007, instrumentele de ratificare au fost depuse de 105 state, ultimul fiind Japonia la 17 iulie 2007.

Cel mai interesant caz este reprezentat de Statele Unite ale Americii care, deși au semnat Statutul sub administrația Clinton, nu l-au ratificat, retrăgându-se odată cu preluarea președinției de către George W. Bush. Semnarea, în ultimul moment, a avut drept rațiune posibilitatea participării în continuare la negocierea regulilor și procedurilor curții, numai astfel putând încerca să obțină scoaterea propriilor naționali care participă la misiuni de menținere a păcii de sub jurisdicția acestei instanțe. În plus, SUA, temându-se că soldații și liderii lor politici ar putea fi supuși unor persecuții bazate pe acuze formulate din rațiuni politice, au informat Organizația Națiunilor Unite în anul 2002 că nu se mai consideră parte la tratat, iar prin neratificarea actului internațional, deși inițial acesta fusese semnat, nu s-au impus obligații pentru partea americană[2; p162]. Opțiunea Statelor Unite ale Americii se întemeiază și pe convingerea că, în calitate de superputere, se pot ocupa mai eficient de aducerea în față justiției a criminalilor de război, așa cum a fost în cazul Germaniei, Iugoslaviei și Irakului, pentru cel

din urmă stat considerând că numai în mod unilateral a fost posibilă înlăturarea unor personaje precum Saddam Hussein și Ali Hassan al-Majid. Un argument suplimentar a fost faptul că, în situațiile în care Statele Unite ale Americii nu au intervenit prompt, au avut loc atrocități inimaginabile, așa cum s-a întâmplat în Ruanda și Somalia.

Totodată, America a apreciat că, în fapt, este singura în măsură să urmărească oriunde criminalii de război și nu ar fi corect ca tocmai militarii și oficialii americani care, în fond, fac posibilă aplicarea prevederilor Statutului, să fie pedepsiți. Răspunsul ONU la aceste motivații nu s-a lăsat așteptat, punându-se serios problema redeschiderii, de către curte, a investigațiilor crimelor de război de care sunt acuzați americanii în Irak, Somalia, precum și pentru folosirea armelor cu uraniu sărăcit sau de fragmentație. Nu trebuie înțeles că numai SUA s-a împotrivit Statutului. Există multe state care nu agreează această instanță internațională, printre care Israelul, care se opune deoarece în Statut este considerată crimă de război „**stabilirea de către puterea ocupantă a unei părți din populația sa în teritoriul ocupat, precum și transferul în interiorul acestui teritoriu sau în afara lui a unei părți sau a totalității populației băștinase**”, situație foarte actuală în Palestina. De asemenea, China apreciază că instanța internațională se amestecă în afacerile interne ale statului, reprezentând un atentat la suveranitate. În momentul în care Statele Unite ale Americii au conștientizat că Statutul va intra în vigoare în cursul anului 2002, au luat măsuri prin care să limiteze aplicarea acestuia, fapt descris de unii analiști drept o încercare de „*sugrumare la naștere*” a curții. Primul pas a constat în adoptarea *Legii privind protecția oficialilor americani*, prin care pe de o parte se suspendă ajutorul militar acordat țărilor care nu semnează un acord bila-

teral de nepredare a cetățenilor americani către curte, iar pe de altă parte autorizează Președintele SUA să ia măsurile necesare, inclusiv militare, pentru a elibera orice cetățean american din custodia curții. Totodată, prin această lege se interzice orice cooperare între Statele Unite ale Americii și curte. Al doilea pas a fost reprezentat de faptul că America a amenințat ONU că va folosi dreptul de veto în cadrul Consiliului de Securitate pentru a nu mai prelungi mandatul misiunilor de menținere a păcii din întreaga lume, dacă nu se adoptă o rezoluție în favoarea cerințelor proprii. Al treilea pas a fost încheierea unor acorduri bilaterale de nepredare a cetățenilor americani cu alte state. La semnare, părțile la aceste acorduri au invocat ca temei legal prevederile art. 98 din Statut, care dispun:

1. Curtea nu poate prezenta o cerere de asistență care ar constrânge statul solicitat să acționeze de o manieră incompatibilă cu obligațiile care îi incumbă în dreptul internațional în materie de imunitate a statelor sau de imunitate diplomatică a unei persoane sau bunuri ale unui stat terț, în afară de cazul în care a obținut în prealabil cooperarea acestui stat terț în vederea ridicării imunității.

2. Curtea nu poate îndeplini executarea unei cereri de predare care ar constrânge statul solicitat să acționeze de o manieră incompatibilă cu obligațiile ce îi revin în baza acordurilor internaționale potrivit cărora consimțământul statului de trimitere este necesar pentru a fi predată Curții o persoană a acestui stat, în afară de cazul în care Curtea nu poate obține în prealabil cooperarea statului de trimitere pentru ca el să consimtă la predare”.[3; p169].

Comisia Europeană, Amnesty International și alte organizații au contraargumentat vehement, susținând că art. 98 se referă la acorduri privind statutul forțelor deja existente, înțelegeri referitoare la misiuni de pace și acorduri privind extrădarea către statul de origine a cetățenilor acestuia, care au comis infracțiuni pe teritoriul altui stat și, în nici într-un caz, nu se au în vedere acorduri bilaterale de creare a unor imunități.

Apărătorii Curții Penale Internaționale condamnă acordurile bilaterale ale SUA de nepredare a persoanelor Curții ca fiind o încercare nescuzabilă de a înlătura impunitatea pentru crimele definite de Statutul de la Roma, și anume pentru crima de genocid, crimele de război și crimele împotriva umanității.

Rățiunile ostilității manifestate de SUA ar consta în aceea că, funcționarea unei instanțe penale independente ar duce la anihilarea avantajului deținut prin calitatea de membru permanent și predominant al Consiliului de Securitate[4; art.98]. O altă justificare ar consta în faptul că SUA pe plan internațional are rolul de „jandarm mondial”. În cadrul acțiunilor întreprinse astfel, SUA s-a temut că propriii soldați sau alți

oficiali ar putea cădea sub incidența și în competența de judecată a unei instanțe internaționale aflate în afara oricărui control statal. O altă justificare, de mare relevanță pentru factorii politici americani, a fost opinia publică americană, care se pronunță net împotriva oricărei cedări de suveranitate. O posibilă situație, în care un soldat american aflat în misiune oriunde în afara SUA, ar fi judecat de către Curtea Penală Internațională este considerată inacceptabilă la nivelul percepției publice, dar și pentru prestigiul și poziția externă a SUA pe plan mondial.

Până în prezent, aproximativ 63 de state au semnat asemenea acorduri, dintre care doar 31 sunt State Membre ale Curții Penale Internaționale, incluzând state mici, sărace sau state în conflict care au fost amenințate cu retragerea asistenței militare acordate din partea SUA. Majoritatea statelor membre ale UE, Canada, Argentina și alte state au refuzat semnarea acordurilor bilaterale de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale, argumentând asta prin faptul că semnarea acordurilor respective i-ar pune pe ei în situația de violare a obligațiilor legale care decurg din Statutul Curții Penale Internaționale[5; p77].

Acordurile pe care le încheie SUA de nepredare a cetățenilor Curții Penale Internaționale sunt secrete. SUA a propus câteva variante de acorduri bilaterale de nepredare a persoanelor Curții:

- cele care sunt reciproce, prevăd că nici unul din statele părți la acord nu va preda persoanele celuilalt stat fără a obține acordul aceluia stat;
- cele care nu sunt reciproce, prevăd doar nepredarea “persoanelor” SUA Curții Penale Internaționale;
- și cele care sunt create pentru statele care nici nu au semnat, nici nu au ratificat Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, prevăzând că acele state nu vor coopera cu un stat terț pentru a preda “persoanele” SUA Curții Penale Internaționale.

Aceste acorduri bilaterale de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale sunt criticate de experții internaționali în domeniu, ca fiind abuzive și în contradicție cu Dreptul Internațional. Statele care au negociat conținutul Statutului de la Roma al Curții Penale Internaționale au făcut-o cu referire la Dreptul Internațional și cu grijă la adresa potențialelor conflicte între Statut și obligațiile internaționale existente. Prevederile Statutului de la Roma au recunoscut faptul că anumite state au anumite acorduri internaționale deja existente, care au obligat statele să întoarcă acasă naționali altor state (statelor care i-au trimis) când crimele deja au fost comise. Astfel, articolul 98(2) al Statutului de la Roma a fost destinat să se adreseze oricăror potențiale discrepanțe care ar putea surveni ca rezultat al acestor acorduri și să permită cooperarea cu Curtea Penală Internațională. La fel, acest articol dă priorita-

te “statului care a trimis” să efectueze o investigație a crimelor care se pretind a fi comise de naționali lui. Această prevedere a Statutului se bazează și este în conformitate cu principiul complementarității în baza căruia un stat al cărui naționali sunt învinuiți de săvârșirea unei crime de genocid, crime împotriva umanității sau crime de război are primul oportunitatea de a investiga și judeca acele persoane. Din păcate, SUA a folosit și interpretat abuziv prevederile articolului 98 al Statutului de la Roma în vederea elaborării și încheierii acordurilor bilaterale de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale.

Acordurile bilaterale încheiate de SUA de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale sunt contrare Dreptului Internațional și prevederilor Statutului de la Roma din următoarele motive:

- *Acordurile bilaterale ale SUA de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale sunt contrare intenției care reiese din prevederile Statutului.* Delegații care au fost implicați în negocierea articolului 98 al Statutului de la Roma au indicat faptul că acest articol nu a intenționat să permită concluzionarea a noi acorduri încheiate în baza articolului 98, ci mai degrabă să prevină conflictele legale care ar putea surveni din cauza acordurilor *deja existente*, sau a noilor acorduri bazate pe existența precedentelor. Articolul 98 nu a intenționat să permită încheierea acordurilor care ar exclude posibilitatea judecării de către Curtea Penală Internațională a persoanelor care au comis crime internaționale și care nu au fost judecate de statul său. Și articolul 27 al Statutului de la Roma intitulat “lipsa pertinentei calității oficiale” prevede:

1. Prezentul statut se aplică tuturor în mod egal, fără nicio distincție, bazată pe calitatea oficială. În special, calitatea oficială de șef de stat sau de guvern, de membru al guvernului sau al parlamentului, de reprezentant ales ori de agent al unui stat nu exonerează în niciun caz de răspundere penală, potrivit prezentului statut, și nici nu constituie ca atare un motiv de reducere al pedepsei.

2. Imunitățile sau regulile de procedură speciale care pot fi legate de calitatea oficială a unei persoane, în baza dreptului intern și a dreptului internațional, nu împiedică Curtea să își exercite competența față de această persoană.”[6; p200]

- *Acordurile bilaterale ale SUA de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale sunt contrare însăși sensului articolului 98.* Acordurile propuse de SUA caută să amendeze termenii tratatului după eficacitate înlăturând conceptul de Stat de trimitere din articolul 98(2). Prin contrast, SUA a propus acorduri bilaterale de nepredare a anumitor categorii de persoane Curții Penale Internaționale. Această categorie de persoane include pe oricine care a lucrat

sau lucrează pentru Guvernul SUA și care a fost găsit pe teritoriul statului parte la Acord.

- *Interpretarea dată de SUA articolului 98 al Statutului de la Roma este contrară scopului Curții Penale Internaționale.* Acordurile bilaterale de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale au fost constituite pentru simplul motiv de a prevedea categoria persoanelor sau categoriile de persoane cu imunități față de Curtea Penală Internațională. Mai mult ca atât, acordurile respective nu aduc nicio siguranță relativ la faptul că SUA va investiga, și dacă va fi necesar, va judeca crimele comise. Prin urmare, scopul acestor acorduri bilaterale ale SUA este contrar întregului scop al Curții Penale Internaționale, care este de a asigura ca genocidul, crimele de război și/sau crimele împotriva umanității vor fi adresate spre judecare instanței la nivel național sau instanței la nivel internațional, adică Curții Penale Internaționale.

În ce privește interpretarea anumitor prevederi ale articolului 98 al Statutului Curții, putem spune că acolo se face referire la acordurile deja existente, dacă e să vorbim despre cazul SUA, atunci trebuie luate în considerație, acordurile existente, cum ar fi, Acordurile privind Statutul Forțelor și acordurile privind cooperarea juridică în materie penală, inclusiv privind extrădarea. Pe când, acordurile propuse de SUA, așa cum sunt ele redactate în prezent sunt neconforme cu obligațiile statelor părți la Statutul de la Roma și pot fi neconforme cu alte acorduri internaționale la care statele părți la Statutul de la Roma sunt de asemenea părți.

Putem spune că, statele care vor semna aceste acorduri bilaterale vor încălca obligațiile sale față de Curtea Penală Internațională, prevederile Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor din 1969 și vor încălca posibil legea sa internă cu privire la extrădare. În particular, Statele Părți la Statutul de la Roma care semnează asemenea acorduri bilaterale cu SUA vor încălca articolele 27, 86, 87, 89 și 90 ale Statutului de la Roma.

În anul 2002, România a semnat Acordul bilateral cu SUA de nepredare a persoanelor Curții Penale Internaționale, care scoate de sub jurisdicția Curții Penale Internaționale soldații americani care ar putea fi acuzați de crime de genocid, crime împotriva umanității sau crime de război. Decizia României de a semna acest acord avea ca unică și înaltă rațiune creșterea șanselor de aderare la NATO. Dar la acel moment reacția Uniunii Europene nu a întârziat să se facă auzită. Președintele Parlamentului European, Pat Cox declara: “Acordul romano-american în privința Curții Penale Internaționale va influența procesul de aderare a Bucureștiului la Uniunea Europeană, iar Jean Christophe Fillori, purtătorul de cuvânt al comisarului euro-

pean pentru extindere, Gunter Verheugen, transmitea la rândul lui un mesaj extrem de ferm: “Regretăm decizia României și deplângem faptul că o țară candidată nu a așteptat ca Uniunea Europeană să prezinte o poziție comună privind propunerea SUA referitoare la Curtea Penală Internațională. Ne-am fi așteptat de la o viitoare țară membră a Uniunii Europene să ne consulte cel puțin”. Parlamentul European și Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, reunite în ședință comună, au criticat în termeni duri poziția României față de Curtea Penală Internațională și au atenționat-o să nu ratifice acordul semnat cu SUA.

Dacă Republica Moldova va semna un asemenea acord cu SUA s-ar putea pomeni în situația României, lucru care nu este de dorit pentru noi dacă dorim să fim țară membră a Uniunii Europene.

Referințe bibliografice:

1. Statutul Curții Penale Internaționale, Roma 1998;
2. Duculescu, V., Duculescu, G. *Justiția europeană. Mecanisme, deziderate, perspective*. Ed. Lumina Lex. București, 2002, - 270p.
3. Bruce Broomhall, *International Criminal Tribunals*, Central European University, Budapest 2004, - 312p;
4. Statutul Curții Penale Internaționale, Roma 1998;
5. Victor Ponta, Daniela Coman, *Curtea Penală Internațională*, Editura Lumina Lex, București, 2004, - 424p.
6. Bruce Broomhall, *International Criminal Tribunals*, Central European University, Budapest 2004, -312p;

NOȚIUNEA, SCOPUL, PRINCIPIILE ȘI PRIORITĂȚILE POLITICII EUROPENE DE VECINĂTATE

Natalia SOLCAN
magistru în drept

EUROPEAN NEIGHBORHOOD POLICY: DEFINITION, SCOPE, PRINCIPLES AND PRIORITIES

The European Neighborhood Policy recently established as a result of the last extensions of the European Union on the 1 May 2004 and 1 January 2007 represents a new phase of development and continuous building of the European continent, fortifying the quality of international actor of the European Union.

The main idea of the ENP constitutes the establishment of “a circle of friends” in order to create an area of prosperity, stability and security in the European Union neighborhood, for the benefit and interest of the EU, as well of the partner countries.

The European Neighborhood Policy is not an enlargement policy but this significant process, taking into account its added value for the unification of the EU, is not excluded from the ENP substance.

The main scope which paves the Neighborhood Policy of the EU relates to:

- i) the necessity to avoid new diving lines in Europe, and;*
- ii) the enhanced development of relations with the countries from the neighborhood, on the continental level, as well as international.*

The ENP sets a set of principles such as the geographic or the proximity to the EU borders for the delimitation of the states that are covered by the Union vicinity.

The principle of joint ownership supposes the joint active involvement of the European Union and of the neighboring country in the implementation of the European Neighborhood Policy.

A new principle introduced is the differentiation which paves the relations of each state separately with the EU in the process of implementation of the ENP.

The Strategy Paper of the European Neighborhood Policy foresees two wide areas which guide the entire set of priorities and which are at the basis of the relations between the EU and the partner country. These areas are as follows:

- i) Priorities relating to the commitments to specific actions which confirm or reinforce adherence to shared values and to certain objectives in the area of foreign and security policy.*
- ii) Priorities relating to the commitments to specific actions which will bring partner countries closer to the EU in a number of priority fields.*

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА ДОБРОСОСЕДСТВА: ОПРЕДЕЛЕНИЕ, ПРИНЦИПЫ И ПРИОРИТЕТЫ

Европейская Политика Добрососедства, возникшая в результате расширения Евросоюза (1 мая 2004 года и 1 января 2007 года), представляет собой новый этап развития и продолжения строительства европейского континента, укрепляя позиции европейского Союза в качестве международного актера.

Сущность Европейской Политики Добрососедства заключается в установлении «круга друзей» с целью создания процветающего, стабильного и защищенного пространства по соседству с европейским Союзом, в интересах ЕС, а так же и стран партнеров.

Европейская Политика Добрососедства не является политикой расширения, в то же время этот важный процесс с точки зрения унификации Европейского Союза, не отделен от сущности евро-расширения.

Основные цели, которые лежат в основе европейской политики добрососедства заключаются в следующем:

- i) избежание новых разделяющих линий в Европе, и,*

ii) *укрепление связей с соседними странами, на континентальном и международном уровне.*

Европейская Политика Добрососедства устанавливает ряд принципов, таких как географическая близость к границам ЕС, с целью ограничения стран, которые состоят в соседстве с союзом.

Принцип взаимозависимости или общего обязательства предполагает интенсивное сотрудничество ЕС и соседнего государства в целях осуществления Европейской Политики Добрососедства.

Новаторским принципом является дифференциация, которая регулирует отношения каждого государства с ЕС в отдельности в процессе совместного осуществления политики добрососедства.

Стратегия Европейской Политики Добрососедства покрывает две обширные области, которые включают целый ряд приоритетов, лежащих в основе взаимоотношений между ЕС и страной-партнером. Данными областями являются:

i) приоритеты, касающиеся обязательств к определенным действиям, которые подтверждают или укрепляют приверженность разделенным ценностям и определенным целям в области иностранной политики и политики безопасности.

ii) приоритеты, касающиеся обязательств к определенным действиям, которые приблизят страну партнера к ЕС в установленных областях.

Noțiunea

Politica Europeană de Vecinătate, apărută recent ca urmare a extinderii Uniunii Europene din 1 mai 2004, reprezintă o nouă etapă de dezvoltare și construire continuă a continentului european, fortificând calitatea de actor internațional al Uniunii Europene.

Esența PEV constituie stabilirea „unui cerc de prietenii” [1, p.3] pentru a crea un areal de prosperitate, stabilitate și securitate în vecinătatea Uniunii Europene, benefic și în interesul atît al UE, cît și al țărilor-partenere.

Politica Europeană de Vecinătate reglementează relațiile privilegiate cu statele vecine, ce depășesc cooperarea de ordin general, incluzînd respectarea principiilor economiei de piață, dezvoltării durabile și a comerțului liber, avînd la bază integrarea economică a statelor vecine pe piața internă unională, axîndu-se pe reducerea sărăciei, consolidarea cooperării trans-frontaliere, interconexiunea rețelelor și oferind o asistență financiară solidă, în schimbul consolidării statutului de drept în țările vecine, a democrației, respectării drepturilor omului, bunei guvernări, promovării reformelor de piață, promovării coeziunii sociale, în comun fiind prevăzute cooperarea privind obiectivele politicii externe, precum lupta împotriva terorismului și non-proliferării mijloacelor de distrugere în masă.

Politica Europeană de Vecinătate nu este o politică de aderare, dar totodată acest proces semnificativ din punct de vedere al valorii unificării UE nu este exclus din conținutul acesteia.

Deși PEV este separată de politica de extindere a Uniunii Europene, care s-a dovedit a fi cea mai efec-tivă din punct de vedere al unificării și transformării continentului european, ea reprezintă un instrument ce conduce țările la atingerea obiectivului de aplicare pentru aderare la UE, conform art. 49 al Tratatului UE bazîndu-se pe progresul înregistrat și fiind un puternic stimulent de cooperare [4, p.1].

Primele elaborări referitoare la noua politică europeană ce ar cuprinde țările din vecinătatea UE demarează cu scrisoarea comună a Secretarului General al UE, Dr. Javier Solana și a Comisarului Christopher Patten „Europa Lărgită” din 7 august 2002, fiind urmată de Comunicările Comisiei Europene „Europa Lărgită – Vecinătatea: Un cadru nou pentru relațiile cu vecinii de la Est și Sud” din 11 martie 2003 și „Pregătirea căii pentru un Nou Instrument de Vecinătate” din 1 iulie 2003, iar odată cu adoptarea în martie 2004 a Strategiei Politicii Europene de Vecinătate a început o nouă etapă în consolidarea și aprofundarea relațiilor dintre Uniunea Europeană și statele vecine, inclusiv Republica Moldova.

Uniunea Europeană a conceput inițiativa de vecinătate ca politică coerentă și eficientă, exhaustivă și de inovație ca conținut și formă, cu implicarea întregii structuri instituționale unionale, importanța căreia este reflectată într-un șir de documente de importanță esențială pentru Uniunea Europeană, unul dintre care este Tratatul de instituire a Constituției pentru Europa:

„Uniunea va dezvolta relații speciale cu țările vecine, cu scopul de a stabili un areal de prosperitate și bună vecinătate, bazată pe valorile Uniunii și caracterizată prin relații apropiate și pașnice bazate pe cooperare” (art. I-57).

În Strategia Europeană de Securitate, adoptată de Consiliul European în decembrie 2003 se prevede sarcina Uniunii: „ de a aduce o contribuție particulară stabilității și bunei guvernări în vecinătatea noastră imediată (și) de a promova un cerc de țări bine guvernate la Estul Uniunii Europene și la granița Mediteraneenei cu care putem să beneficiem de relații apropiate și de cooperare”.

Activitatea exercițiului de vecinătate este prevăzută pentru statele vecine Uniunii Europene, luînd în considerație toate domeniile ce sunt necesare pentru

a asigura o continuitate teritorială și o durabilitate politică a Strategiei Europene de Securitate. În mod particular, printre vecinii Uniunii Europene se numără statele din Europa de est, Rusia, statele mediteraneene, ulterior fiind extinsă asupra Caucazului de sud.

Totodată, Politica Europeană de Vecinătate, pornind de la principiul proximității ce stă la baza acestuia, implică toate statele membre ale UE, țările-candidate, statele cu perspectivă clară europeană, țările de la estul și sudul Europei, evident Rusia, reprezentând un proiect care ar putea fi numit pan-european-mediteranean.

Scopul

Principalele scopuri care stau la baza politicii de vecinătate a Uniunii Europene reies din:

i) necesitatea de a evita noi linii de divizare în Europa și:

ii) dezvoltarea aprofundată a relațiilor cu țările din vecinătate, la nivel continental și context internațional.

Interpretând necesitatea evitării noilor linii de divizare pe continentul european, se pune în evidență faptul că deși Politica Europeană de Vecinătate nu este prevăzută ca instrument ce oferă perspective clare de integrare europeană, esența ei constă în ștergerea însemnătății clasice a frontierelor, prin stabilirea legăturilor de interconexiune în diferite și multiple domenii, ținându-se cont de interesul comun și cel reciproc al țărilor vecine pe de o parte și UE pe de alta.

Esența novatoare a PEV constă în consolidarea relațiilor de cooperare existente și aprofundarea acestora în noi domenii stabilite dintre statul-partener și UE, care treptat se vor ridica la niveluri mai înalte și strânse, precum conlucrarea în majoritatea domeniilor ce se referă la cele patru libertăți și care cuprind libertatea mișcării mărfurilor, capitalului, serviciilor și persoanelor, cu excepția celui instituțional „*sharing everything with the Union but institutions*” [1, p. 6].

Drept domenii inițiale și destinate pentru perioada imediat următoare pentru impulsivitatea relațiilor dintre statele vecine și UE, percepute ca reciproc avantajoase și necesare, sunt considerate, atit consolidarea dialogului politic, aprofundarea legăturilor economice și comerciale, cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne, integrarea în politicile UE, cât și oferirea asistenței financiare substanțiale pentru atingerea celor vizate [2, p.2].

Republica Moldova poate servi ca studiu de caz în ceea ce privește includerea noilor aspecte de cooperare în relațiile bilaterale RM-UE, unul dintre care este considerat pe bună dreptate drept revoluționar în relație cu alți actori internaționali, acesta fiind cooperarea la capitolul legat de soluționarea conflictului transnistrean [3, p. 15].

Țările din Europa Centrală, care recent au aderat la Uniunea Europeană contribuie în modul cel mai direct la stabilirea legăturilor strânse cu statele vecine, ținând cont, atât de interconexiunile acestora de ordin economic, social și cultural, cât și de importanța relațiilor interumane, având în multe cazuri minorități pe ambele părți ale frontierei.

Dezvoltarea relațiilor cu statele din vecinătate evidențiază necesitatea reformulării acestora, ținându-se cont că odată cu recentele extinderi ale UE, granița unională a atins nu numai noi vecini, dar și actori internaționali de o importanță variabilă, cu excepția Federației Ruse, relațiile cu care sunt privite într-un context diferit, luând în considerație și rolul acesteia asupra imediaților vecini estici ai UE.

Politica Europeană de Vecinătate, la nivel continental, se află într-o interdependență economică și politică față de politica externă a Federației Ruse, ținând cont de rolul acesteia în rezolvarea conflictelor înghețate din Moldova și Georgia, de influența politică pe care o poate exercita în folosul său.

Astfel, devine evident faptul că re-formularea definiției de dezvoltare a relațiilor cu statele vecine, va cuprinde luarea în considerație a poziției Federației Ruse în regiunea sud-est europeană, în același timp ținând cont de propriul rol crescând pe arena internațională și dorința politică a acestor state.

Prin prisma politicii sale externe, ar fi neconsecvent din partea Uniunii Europene dacă aceasta nu ar reacționa la cele petrecute în imediata sa vecinătate. Pentru a asigura securitatea și stabilitatea frontierelor sale, UE va trebui în următorii ani să diversifice relațiile cu statele sale vecine într-o măsură în care aceasta ar duce la soluționarea problemelor transnaționale care, de regulă, sunt de natură socio-economice, ținând atit de instabilitatea politică și fragilitatea structurilor statale, cât și de alt ordin precum crima organizată, migrația ilegală, conflicte înghețate, etc.

Deși Politica Europeană de Vecinătate conține direcții generale de dezvoltare a raporturilor de cooperare cu toate statele vecine, aprofundarea domeniilor considerate reciproc avantajoase se va efectua în bază diferențiată și nu în ultimul rând reieșind din principiul perspectivei de integrare europeană a statului-partener, care, deși nu este stipulat în PEV, nu este în același timp exclus.

Țările din vecinătate sunt plasate la nivel de parteneri esențiali ai UE, interdependența economică și politică fiind pronosticată să ducă la creșterea economică și comercială reciprocă, la crearea unei zone de stabilitate și la schimburile de capital uman.

Modalitatea de dezvoltare a relațiilor cu statele vecine este percepută diferit de la stat la stat sau de la un grup geografic la altul. Țările mediteraneene se axea-

ză pe o cooperare mai strânsă cu UE, cu Caucazul de sud UE va aprofunda relațiile economice și comerciale, contribuind activ la infrastructura continentală, pe când cele mai esențiale sfidări, dar și oportunități sînt legate de Republica Moldova și Ucraina, care solicită recunoașterea perspectivelor europene.

Principiile

Politica Europeană de Vecinătate utilizează **principiul geografic** sau cel al proximității de granițele Uniunii Europene pentru a delimita statele ce fac parte din vecinătatea unională. După cum este prevăzut în Strategia PEV acestea sunt țările vecine sau cele ce s-au apropiat de UE în urma ultimelor extinderi.

Astfel, aplicînd acest principiu se evidențiază țările ce intră nemijlocit în sfera de aplicare a Politicii Europene de Vecinătate, printre care Algeria, Belarus, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Libia, Republica Moldova, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria, Tunisia, Ucraina, și Rusia [8, p. 3], Armenia, Azerbaijanul și Georgia [9, p. 1].

Arealul geografic vast duce la gruparea statelor vecine în dependență de gradul de apropiere de UE, și baza juridică bilaterală:

1) Statele est-europene, precum Republica Moldova și Ucraina, cu obiectiv strategic bine formulat de integrarea europeană și Acorduri de Parteneriat și Cooperare adoptate cu UE.

Aceeași bază juridică este stabilită între UE și Rusia, doar că drept scop este fixată dezvoltarea relațiilor la nivel de parteneri strategici.

Obiectivele APC pot fi caracterizate în linii generale prin prevederea unui cadru potrivit pentru dialogul politic, ce ar permite dezvoltarea relațiilor politice; prin promovarea comerțului și investițiilor și a relațiilor armonioase economice; prin prevederea unei baze de cooperare legislativă, economică, socială și financiară.

În contextul Republicii Moldova, APC cuprinde prevederi referitoare la comerț și economie ce includ, de exemplu, liberalizarea comerțului bazat pe tratamentul acordat *cele mai favorizate națiuni*, de asemenea linii generale în domeniul științific, tehnologic, energiei, mediului, transportului, educației, cooperării sociale și culturale. Cît privește dialogul politic la nivel intern, regional și internațional, prevederile se referă la respectarea valorilor democratice, drepturilor omului, stabilității politice în regiune, etc. În domeniul justiției și afacerilor interne sunt stipulate cooperarea în contextul luptei împotriva producției ilicite, drogurilor și spălării banilor.

2) Statele mediteraneene cu baza juridică bilaterală stabilită în Acorduri de Asociere, neavînd un obiectiv de aderare la UE.

Acordurile de Asociere dintre UE și statele mediteraneene subliniază în preambulul său importanța Cartei ONU, în special respectarea drepturilor omului, principiilor democratice și libertatea economică, necesitatea de a consolida stabilitatea politică și dezvoltarea economică a regiunii prin încurajarea cooperării regionale, necesitatea demarării dialogului politic regulat în contexte bilaterale și internaționale privind subiecte de interes comun, necesitatea de a menține un dialog în domeniile științific, tehnologic, cultural, audio-vizual și social pentru a beneficia ambele părți.

Luînd drept exemplu, Acordul de Asociere Maroc-UE, devine evident faptul că acesta prevede un dialog politic regulat atît la nivel ministerial și de stat, cît și parlamentar. Se pune accentul pe pacea, securitatea și cooperarea regională și necesitatea de a contribui la stabilitatea și prosperitatea regiunii mediteraneene, promovării înțelegerii și toleranței. Acordul cuprinde prevederi privind libertatea instituirii și liberalizării serviciilor, mișcării capitalului și regulilor de competiție, consolidarea cooperării economice în cele mai largi aspecte. Acordul face mențiune atît la existența liberului comerț în bunuri fabricate, consolidează aranjamentele pentru liberul comerț în bunuri industriale, cît și stabilirea direcțiilor de liberalizare reciprocă progresivă a produselor agricole.

3) Statele-candidate și cu perspective clare de aderare la UE (Croatia, Turcia, Statele balcanice).

În virtutea perspectivelor clare de aderare la UE, Statele balcanice ce fac parte din Procesul de Stabilizare și Asociere cu UE, deși fiind vecine Uniunii Europene, nu sunt subiecții Politicii Europene de Vecinătate [10, p. 4].

4) Statele Arealului Economic European (AEE) și Elveția, care doresc menținerea status quo-ului existent.

În linii generale AEE se referă la cei patru piloni ai pieții interne europene „patru libertăți” și anume, libertatea mișcării bunurilor (produsele agricole și de pește sunt limitate), persoanelor, serviciilor și capitalului. De asemenea, sunt prevăzute domenii precum politica socială, protecția consumatorului, mediul, statistica, toate înglobîndu-se în genericul pieții interne.

Comparînd cele patru zone geografice, ce reprezintă vecinătatea Uniunii Europene în sensul direct al definiției sale, devine evident faptul că fiecare dintre ele comportă un obiectiv bine stabilit în raporturile cu forul european. Doar Republica Moldova și Ucraina se află într-o situație mai puțin favorabilă [2, p. 2], deoarece esența relațiilor sale cu UE constă în atingerea obiectivului de integrare europeană, dar perspectiva în cauză a acestor țări nu este încă recunoscută la nivel european.

Principiul interdependenței sau a angajamentului comun presupune implicarea activă comună a Uniunii Europene și a statului vecin în implementarea Politicii Europene de Vecinătate. Utilizarea acestuia evidențiază că PEV reprezintă un proiect comun elaborat împreună.

Consiliul (de Miniștri) pentru Afaceri Generale și Relații Externe al UE a pus accentul în mod special pe principiul în cauză la momentul adoptării Strategiei Politice Europene de Vecinătate elaborate de către Comisia Europeană:

„Consiliul a confirmat că relațiile privilegiate cu vecinii acoperite de PEV vor fi bazate pe interdependență sau angajament comun (joint ownership). Ele vor cuprinde angajamente comune referitor la valorile comune, incluzând democrația, statul de drept, buna guvernare și respectarea drepturilor omului...” [11, p. 11]

Reieșind din Concluziile CAGRE, esența principiului dat devine parteneriatul privilegiat și de interdependență/angajamentul comun, ceea ce oferă PEV un grad de condiționalitate și reprezintă o trăsătură caracteristică metodologiei de implementare a noii politici europene vis-a-vis de vecinii săi.

Scopul utilizării acestui principiu în cadrul PEV constă în promovarea bunelor relații de vecinătate. UE, pe de o parte, dorește să repete succesul extinderii sale, însă fără a include acest element de condiționalitate esențial ce se referă la aderarea la UE, iar statele vecine, pe de altă parte, au obiectivul să atingă un nivel privilegiat de relații și în unele cazuri, de creare a condițiilor de aderare cum este situația Republicii Moldova și într-un context oarecare a Ucrainei.

Astfel, principiul în cauză subliniază faptul că PEV reprezintă o politică intermediară pentru statele ce doresc să adere la UE, care în baza angajamentelor și eforturilor depuse vor progresa pe calea stabilirii parteneriatului său cu UE. La adoptarea Strategiei PEV, Consiliul de Miniștri ai Afacerilor Externe al statelor membre ale UE în mod particular au subliniat faptul că *„nivelul de ambiție al relației stabilite cu fiecare vecin în parte va depinde de nivelul angajamentului statului vecin pentru valorile comune, și capacitatea de a implementa prioritățile stabilite în comun”*.

Strategia PEV elaborată de Comisia Europeană stipulează că elaborarea setului de priorități comune se face în baza intereselor reciproc avantajoase, reprezentând o ofertă a UE pentru vecinii ce au demonstrat interes considerabil și angajament față de procesul în cauză:

„Interdependența sau angajamentul comun în cadrul acestui proces, bazată pe conștientizarea valorilor împărtășite și a intereselor comune, este esențială. UE nu caută să impună priorități și condiții partenerilor săi. Planurilor de Acțiuni depind... de

recunoaștere clară a intereselor reciproce în procesul de realizare a obiectivelor prioritare. Nu se pune întrebarea de a ruga partenerii să accepte un set de priorități predeterminate, Acestea vor fi determinate prin consimțământ comun...” [7, p. 8].

Astfel, pe parcursul anului 2004, Comisia Europeană, împreună cu Președinția UE și Înalțul Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună au purtat discuții exploratorii cu Republica Moldova, care au rezultat în elaborarea în comun a Planului de Acțiuni RM – UE, care a stabilit pe baza principiilor comune, setul de priorități pentru o perioadă de implementare de trei ani.

Totodată, monitorizarea mersului implementării acțiunilor vizate în Planul de Acțiuni RM-UE de asemenea include principiul de interdependență/angajament comun, care oferă posibilitatea de a analiza procesul în cauză, adunând într-un for comun reprezentanții statului partener, ai statelor membre ale UE, Comisiei Europene și Secretariatului General al Consiliului UE.

În pofida faptului că Uniunea Europeană concepe Politica sa de vecinătate pentru toate statele ce se învecinează cu ea din punct de vedere al frontierelor terestre și maritime drept o politică coerentă și luând în considerație faptul că politica în cauză este bazată pe un set de priorități clar determinate în scop și metodologie de implementare, elementul novator al PEV constă în **principiul diferențierii** care fundamentează relațiile fiecărui stat în parte cu UE în procesul de realizare a politicii de vecinătate.

Principiul diferențierii demarează odată cu negocierea Planului de Acțiuni dintre UE și statul partener, continuând în stabilirea setului de priorități reciproc avantajoase. În practică, linia clară de diferențiere apare între țările partenere ale UE imediat după adoptarea Planurilor de Acțiuni, la momentul începerii implementării Planului de Acțiuni și coordonarea tuturor legăturilor bilaterale în scopul dat.

Un studiu general comparativ dintre Planurile de Acțiuni Moldova – UE și Ucraina – UE evidențiază diferența clară în setul de priorități pentru țările date, un exemplu elocvent fiind relațiile comerciale dintre Uniunea Europeană și statele în cauză luate separat.

Astfel, Ucraina și Uniunea Europeană au fixat prioritatea înlăturării graduale a tuturor restricțiilor de export și import, ca urmare a aderării acestei țări la Organizația Mondială a Comerțului [12, p. 4].

În ceea ce privește relațiile comerciale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, acestea au drept prioritate *„conlucrarea pentru oferirea de către UE a Preferințelor Comerciale Autonome, prin asigurarea controlului efectiv al originii bunurilor din Moldova”* [3, p. 19].

Important pentru principiul diferențierii este faptul că anterior demarării procesului de negocieri a Planurilor de Acțiuni, Uniunea Europeană, în particular Comisia Europeană a elaborat Raporturi de țară pentru fiecare dintre statele cu care avea planificat elaborarea Planurilor de Acțiuni. Raportul de țară a stat la baza stabilirii priorităților pentru fiecare stat aparte reieșind din circumstanțele sale specifice. O acțiune similară a fost efectuată de fiecare țară aparte la nivel național, care și-a stabilit prioritățile sale în dependență de obiectivele statale.

Astfel, se conturează elementele ce cimentează necesitatea utilizării principiului diferențierii, care sunt:

- Plasamentul geografic al statului partener al UE în cadrul PEV:

Din punct de vedere al priorităților incluse în Planurile de Acțiuni bilaterale, un stat mediteranean și un stat sud-est european au fixate acțiuni diferite de ordin comercial-economic în primul caz și în cel de-al doilea - politic.

- Situația politică și economică:

În cadrul aceluiași areal geografic, precum ar fi cel sud-est european, țările precum Moldova și Ucraina diferă din punct de vedere economic și politic, deși au făcut parte anterior din fostul spațiu sovietic.

Drept exemplu poate servi, dependența totală de resursele energetice exportate din exterior în cazul Republicii Moldova, care lasă o amprentă puternică asupra situației nu numai economice, dar și politice atât în țară, cât și în relațiile sale cu Uniunea Europeană și, respectiv, cu țara exportatoare a acestor resurse, precum este Federația Rusă.

- Relațiile stabilite la nivel bilateral dintre UE și statul partener:

Din punct de vedere juridic, baza legală existentă între UE și statele sud-est europene și UE și statele mediteraneene diferă după scop și conținut, în primul caz fiind vorba despre Acorduri de Parteneriat și Cooperare, iar în cel de-al doilea - de Acordurile de Asocieri (Procesul de la Barcelona).

Republica Moldova dorește recunoașterea perspectivei sale clare de integrare europeană, pe când Ucraina tinde mai mult spre stabilirea unui parteneriat strategic precum cel al Rusiei și Uniunii Europene sau cel puțin declară drept obiectiv de lungă durată integrarea în structurile europene.

- Capacitățile și necesitățile UE și statelor partener:

Ațit capacitățile, cât și necesitățile statelor partener sunt legate de situația economică din țara dată, UE în acest sens axându-se pe asigurarea securității, prosperității și bunăstării la frontierele sale, oferind asistență graduală dependentă de înfăptuirea reformelor în fiecare stat aparte.

- Interesul reciproc dintre statul partener și UE:

Interesul Uniunii Europene în Ucraina și vice-versa ține de potențialul politic, politico-militar, economic, dar și social reciproc, și de cel al dividendelor amiabile, care sunt strâns legate de rolul acestor doi actori pe arena regională, dar și internațională.

În cazul Republicii Moldova, interesul amiabil ține de securitatea și stabilitatea regională, dar și posibilitățile oferite de situația geografică favorabilă a Moldovei în contextul legăturilor comercial-economice dintre Est și Vest.

Un alt principiu folosit pe larg în cadrul Politicii Europene de Vecinătate este cel al **progresivității** [7, p. 8], care devine echivalent ca forță motrice al celui utilizat în procesul de extindere, cu excepția că PEV nu se pronunță asupra calificării de aderare la UE.

Este evident faptul că succesul înregistrat de UE în urma ultimelor valuri de extindere este motivul apariției Politicii Europene de Vecinătate. Astfel, se dorește transpunerea metodologiei utilizate pe parcursul procesului de aderare a celor 10+2 state central-europene, care a avut ca bază principiul gradual de progresare în relațiile cu UE.

În baza acestui principiu sau mai bine zis a progreselor înregistrate de țările partenere, UE oferă aceleași domenii de cooperare îmbinate cu elemente similare stimulatorii, cu excepția celui de aderare. Acestea sunt:

- Utilizarea principalelor instrumente unionale pentru atingerea obiectivelor politicii externe ale UE;
- Atingerea unui nivel semnificativ de integrare, în special pe piața internă a UE;
- Diversificarea și eficientizarea graduală a dialogului politic;
- Consolidarea aspectelor economice și comerciale;
- Progresarea aspectelor legate de mobilitate și migrațiunea legală;
- Promovarea contactelor umane;
- Participarea progresivă în politicile și programele UE;
- Oferirea unei asistențe financiare solide;
- Dezvoltarea noilor forme contractuale cu UE, etc.

Prioritățile Politicii Europene de Vecinătate

Strategia Politicii Europene de Vecinătate [7, p. 9] prevede două domenii largi care ghidează întreaga gamă de priorități ce stau la baza relațiilor dintre UE și statul-partener. Astfel, acestea pot fi rezumate în felul următor:

I. Priorități ce se referă la angajamentele asumate pentru luarea de acțiuni specifice ce confirmă sau consolidează aderarea la valorile comune și unele obiective din domeniul politicii externe și de securitate.

II. Priorități ce se referă la angajamentele asumate pentru luarea de acțiuni ce vor aduce țara-partener mai aproape de UE într-un număr stabilit de domenii.

Astfel, prioritățile PEV sunt incluse în Planul de Acțiuni negociat și adoptat între Uniunea Europeană și statul partener, ca formă și conținut sunt precise, ținând cont de specificul domeniului, prevăd perioada de realizare, care poate fi monitorizată și evaluată, atât de către statul-partener, cât și de UE.

Drept exemplu elocvent în acest sens poate servi acțiunea ce vizează acordarea Preferințelor Comerciale Republicii Moldova de către UE. Planul de Acțiuni RM-UE prevede clar că una din priorități este de a revizui/trece competențele pentru eliberarea certificatelor de la Camera de Comerț și Industrie la Serviciul Vamal.

Detaliate, cele două domenii largi de priorități stabilite între UE și statul-partener pot fi structurate în felul următor:

Priorități referitoare la valorile comune

Politica Europeană de Vecinătate este fondată pe valorile comune ce cuprind democrația, statul de drept, buna guvernare, respectarea drepturilor omului, principiile economiei de piață și comerțului liber, reducerea sărăciei, etc.

Importanța atribuită de UE și esența introducerii acestora ca bază fundamentală în PEV, reies din Tratatul Uniunii Europene. Articolul III-193 (1) al Tratatului Constituțional cere Uniunii să dezvolte relații și să stabilească parteneriate cu țările terțe, care împărtășesc valorile (sale), care sunt detaliate în art. 6 al Tratatului Uniunii Europene și care prevede că „Uniunea este fondată pe principiile libertății, democrației, respectării drepturilor omului și libertăților și statului de drept, principii comune pentru toate statele membre”.

Astfel, se evidențiază faptul că Uniunea Europeană este fondată pe principiile enumerate mai sus, respectarea cărora este o condiție de aderare la UE, pe când încălcarea lor duce la sancțiuni. Tratatul Constituțional include respectarea demnității umane, libertății, egalității și drepturilor minorităților, adițional la democrație, statul de drept și respectarea drepturilor omului [5, p. 1].

O metodologie similară celei de aderare este utilizată în domeniul politicii externe a UE și nemijlocit în cadrul PEV, pornind de la Tratatul Constituțional care stipulează că aceasta nu numai va promova respectarea valorilor comune, dar le va menține [5, p. 2], însă obiectivele de bază diferă de la cele propuse pentru calitatea de membru al UE și calitatea de stat-partener în cadrul PEV.

În cazul procesului de aderare, acesta avea prevăzut obiectivul de aderare a țărilor respective, pe când în cadrul PEV, unul din obiectivele sale principale poate fi rezumat la faptul că progresarea în relațiile cu UE depinde de implementarea priorităților asumate, inclusiv ce se referă la valorile comune:

„Nivelul de ambiție al UE de a dezvolta legături cu fiecare partener prin intermediul PEV va lua în considerare nivelul în care valorile comune sunt efectiv respectate și împărtășite. Planurile de Acțiuni vor conține un număr de priorități intenționate să consolideze angajamentul față de aceste valori. Acestea includ consolidarea democrației și statului de drept, reforma sistemului judiciar și lupta împotriva corupției și crimei organizate...” [7, p. 13].

Respectarea valorilor comune creează condiții pentru un mediu politic stabil, prevenirea conflictelor interne și externe, și pentru securitatea transfrontalieră regională și continentală.

Respectarea valorilor comune duce la separarea adecvată a puterilor în stat, la instituirea autorităților judiciare independente, a unei administrații centrale și locale funcționabile, a structurilor de forță stabilite conform legii, a mijloacelor mass media independente, a unui cadru legislativ efectiv și transparent.

Comunicarea Comisiei Europene „Europa Lărgită – Vecinătatea: Un nou cadru pentru relațiile cu vecinii de la est și sud” stipulează corelația dintre respectarea valorilor comune și dezvoltarea socială și economică: „democrația, pluralismul, respectarea drepturilor omului, a libertăților civile, a standardelor de bază în domeniul muncii reprezintă pre-rechizite esențiale pentru o stabilitate politică, și o dezvoltare durabilă socială și economică”.

Priorități de ordin politic

Eficiențizarea și consolidarea dialogului politic sunt considerate aspecte ce necesită a fi ridicate la un nivel calitativ, dar și cantitativ nou, stipulate în Strategia PEV și detaliate în Planurile de Acțiuni.

Politica Externă și de Securitate Comună oferă scop de cooperare cu statele-partener, inclusiv în domeniile prevenirii conflictelor și managementului crizelor.

„Valorile comune, instituțiile democratice puternice și o înțelegere comună privind necesitatea instituționalizării respectului față de drepturile omului vor deschide calea spre un dialog mai deschis în cadrul PESC și dezvoltarea Politicii Europene de Securitate și Apărare. O vecinătate comună implică dificultăți și responsabilități comune pentru soluționarea pericolului la stabilitate ce derivă din conflicte și insecuritate” [6, p. 12].

Domeniile prioritare pentru consolidarea dialogului politic sunt negociate cu fiecare stat-partener aparte, în același timp existând domenii comune pentru UE și vecinătatea sa, precum cooperarea în sfera multilateralismului efectiv, îmbunătățirea guvernării globale și consolidarea coordonării în combaterea pericolelor de securitate comune.

Prin obligativitatea respectării valorilor comune, UE oferă posibilitatea statelor partenere de a se implica în unele aspecte ale PESC și PESA, cum ar fi prevenirea conflictelor, schimbul de informații, participarea în operațiunile comune ale UE de management a crizelor. Prioritatea în cauză comportă două aspecte esențiale: cel de participare în cadrul PESA, dar și cel ce se referă la consolidarea securității și stabilității în statele-partenere.

Priorități de ordin economic și social

Prioritățile de ordin economic prevăzute de PEV presupun, atât relații comerciale preferențiale consolidate [7, p. 23] și asistență tehnică și financiară ridicată, cât și posibilitatea ulterioară de a participa la piața internă a UE, fundamentată pe aproximarea legislativă și regulatorie.

PEV oferă posibilitatea convergenței legislației economice, deschiderii economiilor UE și statelor vecine, reducerea barierelor comerciale. Prin extinderea pieții interne unionale se urmărește scopul îmbunătățirii climatului investițional în țările din vecinătate, adoptarea celor mai eficiente practici internaționale, crearea unui mediu transparent și stabil pentru dezvoltarea sectorului privat.

Reducerea sărăciei și inegalității stau la baza cooperării în contextul domeniului în cauză, necesitănd a fi coordonate între UE și instituțiile financiare internaționale.

Prioritățile de ordin social cuprind aspectele legate de dezvoltarea socio-economică, politica socială și reformele structurale, crearea locurilor de muncă, promovarea standardelor de muncă internaționale, îmbunătățirea condițiilor de muncă, eficientizarea asistenței sociale, reformarea sistemului național de bunăstare.

Priorități de ordin comercial

PEV oferă posibilitatea beneficierii pe deplin din prevederile de ordin economic incluse în Acordurile de Parteneriat și cele de Asociere, care are stipulată o agendă generală de aproximare legislativă și regulatorie, deși fără a indica perioade de timp pentru realizarea acestora. Anume pe prioritizarea acestora se axează PEV, ținând cont de situația economică a fiecărui stat-partener în parte, de nivelul corespunderii

legislației interne cu cel al UE, indicând perioade clare de timp și modalități de evaluare a acțiunilor întreprinse.

Scopul priorităților economice este de a ajunge la armonizarea legislației naționale în conformitate cu acquis-ul comunitar, care oferă posibilitatea liberei mișcări a bunurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului. Fiecare dintre aceste capitole comportă acțiuni comune necesare a fi luate într-o modalitate progresivă și potrivită fiecărui stat-partener în parte.

Pentru crearea zonei libere comerciale între UE și statele-partenere sau a zonei comerciale liberalizate asimetric, PEV pune la dispoziția partenerilor modalități de a aprofunda liberalizarea comercială și integrarea regională sau deplina implementare a prevederilor de ordin economic din Acordurile de Parteneriat, aderarea la OMC în cazul Ucrainei sau deplina implementare a Acordului de aderare la OMC a Republicii Moldova. Prioritățile în cauză se referă la deschiderea economiilor în conformitate cu principiile OMC.

Libera mișcare a bunurilor presupune întreprinderea de acțiuni concrete în ordine progresivă ce se referă la îmbunătățirea cooperării administrative, eliminarea treptată a barierelor non-tarifare dezvoltarea infrastructurii necesare, armonizarea legislației în domeniul vamal, asigurarea originii bunurilor, iar pentru produsele agricole PEV indică priorități de concordanță cu standardele UE în domeniile sanitare și fito-sanitare.

Cît privește liberalizarea serviciilor, Planurile de Acțiuni cu statele-partenere cuprind prevederi ce se referă la aproximarea legislației ce ține de audit, contabilitate, companii, etc.

Priorități din domeniul justiției și afacerilor interne

Prioritățile din domeniul în cauză presupun o cooperare strânsă reciproc avantajoasă ce pot fi divizate în managementul migrațional, traficul cu ființe umane și lupta împotriva terorismului.

Reieșind din cele menționate, managementul de frontieră devine o prioritate determinată de interesul comun atât al UE, cât și al țării-partenere pentru a asigura ne-apariția noilor bariere de ordin comercial, economic, social, cultural între cele două entități.

Prioritățile incluse în Planurile de Acțiuni creează premisele managementului comun eficient al frontierei într-un context legal, UE sprijinind eforturile țărilor-partenere în ceea ce ține de crearea serviciilor de frontieră ne-militare, securizarea adecvată a documentelor de călătorie, și crearea unui regim facilitat de trecere a frontierei comune pentru localitățile din apropierea acesteia.

În contextul domeniului de mai sus, prioritățile stabilite se referă la cooperarea în sfera migrației, azilului, facilitării regimului de vize, combaterea terorismului și crimei organizate, traficului cu droguri și armament, spălării banilor și crimelor de ordin economic și financiar.

Priorități de ordin energetic, în domeniul transporturilor, mediului, cercetărilor și inovațiilor

Prioritățile de ordin energetic au scopul de a ridica nivelul cooperării și de a consolida parteneriatul strategic dintre UE și statele vecine, pornind de la faptul că UE reprezintă cel mai mare importator de energie din lume, necesitând securitate în livrările energetice, iar țările vecine examinează posibilitățile de a avea acces la piața unională energetică, fie că acestea sunt țări-exportatoare (Rusia, Bazinul Caspic, Orientul Mijlociu) sau de tranzit (Moldova, Ucraina).

Consolidarea rețelelor și interconexiunilor vor sta la baza priorităților din domeniul respectiv pentru a asigura securitatea livrărilor energetice și pentru a extinde piața energetică internă a UE către țările-partenere. Prioritățile în cauză vor ține cont de inițiativele regionale, stabilite între UE și Rusia, UE și Bazinul Caspic, UE-Țările mediteraneene, iar în mod particular pentru Republica Moldova - obținerea statutului de observator la Memorandumul Energetic în Europa de Sud-Est, etc.

Integrarea în rețelele de transport europene este prioritară progresiv în Planurile de Acțiuni pentru a îmbunătăți accesul pe piața unională și dezvoltarea relațiilor interpersonale. Introducerea schimbărilor operaționale în fiecare sector de transport într-o formă bine structurată va duce la eficientizarea rețelelor de transport în general.

În ceea ce ține de domeniul mediului, prioritățile sunt axate pe prevenirea degradării și poluării mediului înconjurător, protecției sănătății umane, utilizarea rațională a resurselor naturale, asigurarea calității apelor, managementului deșeurilor, lupta împotriva poluării aerului, etc.

Prioritățile în domeniul cercetărilor și inovațiilor au drept scop deschiderea sferei de cercetare europeană pentru țările terțe și integrarea acestora în comunitățile științifice europene.

Prioritățile incluse în Planul de Acțiuni Republica Moldova – UE se referă explicit la integrarea Republicii Moldova în Zona de Cercetare Europeană și programele de cercetare europeană, și la dezvoltarea capacității în domeniul dat pentru a sprijini economia și societatea.

Priorități de dezvoltare a contactelor interumane

Prioritățile de dezvoltare a contactelor interumane au drept obiectiv conectarea popoarelor Uniunii

Europene cu cele din vecinătatea sa prin intermediul programelor și agențiilor comunitare pentru a atinge un nivel de înțelegere reciprocă a aspectelor culturale, istorice, economice, sociale, etc.

În majoritatea sa aceste priorități țin de domeniile educației, tineretului, culturii, sănătății publice, și societății civile.

La elaborarea proiectelor legate de dezvoltarea contactelor interumane se ține cont de inițiativele legate de promovarea societăților civile, sprijinirea celor ce se referă la respectarea drepturilor omului și democratizării, sprijinirea organizațiilor de tineret, promovarea dialogului intercultural prin educație și schimburi culturale tinerești, mobilitatea resurselor umane și elaborarea principiilor de transparență a diplomelor [7, p. 23].

Introducerea acestor priorități în PEV denotă interesul sporit al Uniunii Europene de a extinde pe larg atât componentul socializării, utilizat intens în cadrul procesului de extindere, cât și crearea unei vecinătăți conectate viabil și veridic la Uniunea Europeană.

Priorități privind cooperarea regională

Reieșind din interesul Uniunii Europene în dezvoltarea relațiilor cu țările din vecinătatea sa, Politica Europeană de Vecinătate pune accent puternic pe dezvoltarea cooperării la nivel regional, ceea ce implică cooperarea statelor vecine între ele, în special cele ce sunt învecinate, cooperarea regiunii în cauză cu UE și conectarea diferitor regiuni între ele.

Un rol important este atribuit de UE cooperării statelor vecine cu Consiliul Europei, Inițiativa Central Europeană, PCESE, OCEMN, Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, și cooperării în cadrul euro-regiunilor la nivel local.

Stabilirea priorităților de ordin regional au ca bază interesul comun al UE, regiunii și statelor din regiunea respectivă. Pentru zona sud-est europeană Strategia PEV identifică următoarele domenii:

- economie, afaceri, locuri de muncă și politica socială, comerț infrastructură, dezvoltarea durabilă din punct de vedere socio-economic, reducerea sărăciei, energie, transport, etc.

- mediu, resursele naturale, arealul nuclear.

- justiție și afaceri interne, migrațiune, azil, lupta împotriva traficului cu ființe umane, crimei organizate, migrației ilegale, terorismului, spălării banilor și drogurilor.

- cooperarea interumană în domeniile mijloacelor de informare în masă, schimburilor profesionale și academice, cooperarea pe sectoare (educație, știință, cultură, societate civilă, etc).

Referințe bibliografice:**Publicații**

1. Romano Prodi President of the European Commission A Wider Europe - A Proximity Policy as the key to stability "Peace, Security And Stability International Dialogue and the Role of the EU" Sixth ECSA-World Conference. Jean Monnet Project. Brussels, 5-6 December 2002 <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/02/619&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, [Accesat la 24.06.08]

2. Joint Letter on Wider Europe by Commissioner Chris Patten and High Representative Solana from 8 August 2002 http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/_0130163334_001_en.pdf, [Accesat la 24.06.08]

Documente oficiale

3. Planul de Acțiuni Republica Moldova-Uniunea Europeană http://www.mfa.gov.md/img/docs/planul_actiuni_ro.pdf, [Accesat la 10.07.08]

3. Report on „Wider Europe – Neighbourhood: A Framework for relations with our Eastern and Southern Neighbours” PE 329.290 A5-0378/2003 <http://www.europarl.europa.eu/omk/sipa.de3?L=EN&OBJID=31192&LEVEL=4&MODE=SIP&NAV=X&LSTDOC=N>, [Accesat la 12.05.08]

5. Treaty establishing a Constitution for Europe *Official Journal C 310 of 16 December 2004*

<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SO M:EN:HTML>, [Accesat la 12.05.08]

6. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament „Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for relations with our eastern and Southern Neighbours”, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf, [Accesat la 12.05.08]

7. European Neighborhood Policy Strategy Paper (COM 2004) 373/12.05.04 http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf, [Accesat la 12.05.08]

8. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on relations with Russia COM (2004) 106, 09.02.04

http://ec.europa.eu/comm/external_relations/russia/russia_docs/com04_106_en.pdf, [Accesat la 15.07.08]

9. Communication from the Commission to the Council ENP Recommendations for Armenia, Azerbaijan, Georgia, Egipt and Libanon COM (2005) 72 final 02.03.05 http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/enp_communication_72_2005_en.pdf, [Accesat la 28.06.08]

10. Presidency Conclusions Thessaloniki European Council 19-20 June 2003 (POLGEN 55 11638/03) http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/76279.pdf [Accesat la 12.06.08]

11. General Affairs and External Relations Council Conclusions 10189/04 (Presse 195) 14.06.04

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/80951.pdf, [Accesat la 05.07.08]

12. EU-Ukraine Action Plan,

http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/action_plans/ukraine_enp_ap_final_en.pdf, [Accesat la 09.07.08]

PERFEȚIONAREA LEGISLAȚIEI ELECTORALE

Renata LAPTI,

Vicepreședintele Comisiei Electorale Centrale

IMPROVEMENT OF ELECTORAL LEGISLATION

Since November, 21, 1997, when the Electoral Code was adopted and the Central Electoral Commission obtained the status of permanent authority, Republic of Moldova has continued to implement democratic reforms in electoral field. The main goal of these reforms is to guarantee free and fair elections. It aims to constantly improve the electoral legislation and its implementation in order to ensure the compliance of the fundamental electoral rights of the citizens: to elect and to be elected.

The modifications of the Electoral Code are based on the experience of the previous elections and the recommendations given by foreign experts from The European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) and OSCE Mission in Moldova. A number of laws and regulations were adopted for the correction of legal deficiencies of Moldovan Electoral Code.

The most important amendments to the electoral legislation which had a significant impact on organizing and holding elections are: establishment of the Central Electoral Commission, broad definition of the concepts "domicile", "residence" and "declaration of residence", implementation of the Electronic State Register of Voters, change of the election threshold etc.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИЗБИРАТЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

С момента принятия 21 ноября 1997 года Кодекса о выборах и соответственно придания статуса постоянно действующего органа Центральной избирательной комиссии в Республике Молдова продолжились демократические реформы в избирательной сфере, главной целью которых являлось обеспечение осуществления свободного и демократического избирательного процесса. В этом контексте задача состояла в совершенствовании избирательного законодательства и его правильном применении с целью соблюдения основных избирательных прав, а именно права избирать и быть избранным.

За это время в Кодекс о выборах вносился ряд изменений, предназначенных для улучшения избирательного процесса, большинство из которых сформулированы по рекомендациям Европейской комиссии за демократию через право (Венецианской комиссии) и Миссии ОБСЕ в Молдове. Недостатки правовых положений в избирательной области были устранены принятием ряда законодательных актов о внесении изменений и дополнений в Кодекс о выборах.

Основными изменениями избирательного законодательства, воздействовавшими на процесс подготовки и проведения выборов, являются создание Центральной избирательной комиссии, дополнение кодекса понятиями «постоянное место жительства», «место нахождения» и «заявление о месте нахождения», внедрение государственного регистра избирателей, поднятие избирательного порога и др.

De la adoptarea la 21 noiembrie 1997 a Codului electoral, respectiv constituirea Comisiei Electorale Centrale cu statut de organ permanent, în Republica Moldova au continuat reformările democratice ce vizează sfera electorală, al căror obiectiv principal prezintă asigurarea unui proces electoral liber și democratic. În acest context, s-a tins spre perfecționarea legislației electorale și a aplicării corecte a acesteia cu scopul respectării drepturilor electorale fundamentale, cum sînt dreptul de a alege și de a fi ales.

Astfel, din punctul de vedere al istoriei cadrului legal electoral, pînă la unificarea legislației electorale exercitarea dreptului cetățenilor la vot în Republica

Moldova era reglementat prin prevederile mai multor acte legislative separate¹ care, au fost de mai multe ori supuse modificărilor .

În anul 1997 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Codul electoral, în care au fost incluse toate prevederile legale ce țin de organizarea și desfășurarea alegerilor. Astfel, au fost eliminate unele neconcordanțe care existau în prevederile legilor precedente fiind standardizate toate procedurile electorale reglementate anterior în diferite acte legislative. Adoptarea Codului electoral a reunit întreaga legislație electorală și a reprezentat un pas important în reformarea domeniului electoral din Republica Moldova. Acest act

normativ unic pentru toate tipurile de alegeri a avut scopul de a contribui la uniformizarea și corelarea reglementărilor ce țin de organizarea și desfășurarea alegerilor în Republica Moldova. În lucrarea „Partidele politice și Parlamentul Moldovei: aspecte juridice ale interacțiunii”², doctorul-conferențiar Valeriu Moșneaga a menționat în acest sens că „adoptarea Codului electoral a însemnat unificarea atât a procedurilor electorale la toate nivelurile de funcționare a sistemului electoral al țării, cât și unificarea interacțiunii partidelor politice și ale organelor puterii la toate nivelurile”³.

Una dintre inovațiile cele mai importante din Codul electoral a fost înființarea Comisiei Electorale Centrale cu statut de organ permanent și autonom, constituită pentru organizarea și desfășurarea alegerilor. Instituirea Comisiei Electorale Centrale în calitate de autoritate independentă a răspuns exigențelor organismelor internaționale în domeniul electoral și necesității de a avea o structură de stat competentă care să-și desfășoare activitatea atât în perioada electorală, cât și în afara acesteia. În acest context, activitatea Comisiei Electorale Centrale este axată atât pe organizarea procesului electoral în ceea ce privește constituirea și coordonarea activității organelor electorale inferioare, cât și pe unele probleme ce țin de perioada pre sau post electorală, cum sînt: studierea organizării și desfășurării alegerilor cu scopul de a propune amendamente în vederea perfecționării legislației și procedurilor electorale; elaborarea programelor, organizarea acțiunilor de educație civică și electorală pentru alegători; analiza fraudelor electorale cu scopul prevenirii acestora pe viitor; exercitarea controlului asupra întocmirii și verificării în termen a listelor electorale, colaborînd în acest scop cu organele administrației publice centrale și locale; organizarea unor cursuri de instruire și seminare pentru persoanele care vor lua parte la procesul electoral în calitate de funcționari electorali etc.

De la adoptarea sa în anul 1997 Codul electoral a fost supus unui șir de modificări menite să perfecționeze procesul electoral, majoritatea fiind efectuate conform recomandărilor Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) și a Misiunii OSCE în Moldova. Imperfecțiunile cadrului legal din domeniul electoral au fost înlăturate prin modificarea și completarea Codului electoral prin câteva acte legislative.

Schimbări esențiale au fost introduse prin **Legea nr.176-XVI din 22 iulie 2005 pentru modificarea și completarea Codului electoral**.

Ca exemplu, în vederea excluderii posibilității de votare multiplă prin înscrierea în ziua votării în listele suplimentare, au fost introduse noțiunile de „domiciliu” și „reședință”. Astfel, alegătorul poate

fi înscris numai într-o singură listă electorală și la o singură secție de votare în baza actelor ce atestă domiciliul acestuia în perimetrul secției de votare respective, iar în cazul în care alegătorul are și domiciliu și reședință, în perioada valabilității reședinței, votează în localitatea în care își are reședința⁴. Introducerea acestei prevederi a rezolvat în mod legal și problema exercitării dreptului de vot de către studenți care conform prevederilor anterioare puteau vota doar la locul domiciliului. Cu această situație s-au confruntat studenții care doreau să voteze la alegerile parlamentare din martie 2005. Ca soluție Comisia Electorală Centrală a emis o hotărîre prin care a permis studenților de la secția de zi să voteze la locul lor de reședință temporară (locul unde își făceau studiile).

O inovație în domeniu a prezentat și introducerea noțiunii de „cod de conduită” care reprezintă o convenție încheiată între concurenții electorali și reprezentanții mass-media privind modul de desfășurare și de reflectare a campaniei electorale, excluzînd lezarea demnității și imaginii concurenților electorali. Normele acestui cod constituie o obligație morală pentru participanții antrenați în campania electorală. Codul de conduită a fost semnat pentru prima dată în perioada alegerilor locale generale din 3 iunie 2007 de către Partidul Popular Creștin Democrat, Alianța „MOLDOVA NOASTRĂ”, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, Partidul Umanist din Moldova, Partidul Democrat din Moldova, Partidul Conservator, Partidul Liberal, Partidul Social-Liberal. Niciun reprezentant al mass-media nu a semnat codul menționat. Fapt regretabil, deoarece menirea mass-media constă în difuzarea informației și schimbul continuu de mesaje în cadrul întregii societăți sau cel puțin în limitele instituțiilor ei sociale și totodată un canal principal de manifestare a opiniei societății, precum și sistemul formării opiniei respective.⁵

Modul de desemnare a membrilor Comisiei Electorale Centrale a fost și el modificat esențial. Drept urmare, 5 din cei 9 membri sînt desemnați de către partidele de opoziție reprezentate în Parlament.⁶ Noua reglementare a procedurii de constituire a Comisiei Electorale Centrale a fost recomandată de experții Consiliului Europei care, au propus alegerea Comisiei în baza unui sistem de reprezentare proporțională a partidelor politice conform mandatelor deținute în Parlament, fapt care sporește încrederea în imparțialitatea Comisiei Electorale Centrale. La nivelul organelor electorale teritoriale, la fel au fost operate modificări, stabilindu-se o nouă procedură de formare a acestora. Aceasta constă în reprezentarea în instituțiile în cauză a candidaturilor propuse nu numai de autoritățile locale, ci și de judecătorii, precum și de partidele reprezentate în Parlament.⁷

În Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor OSCE/BIDDO (Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului), vizavi de alegerile din 2005, în calitate de recomandare specială s-a formulat ca: „în scopul asigurării unei transparențe depline și a ridicării nivelului general de încredere în proces”⁸ toate hotărârile sale după adoptare Comisia Electorală Centrală să le publice în Monitorul Oficial și pe pagina web. Astfel, a fost completat art.18 cu prevederea care stipulează că hotărârile Comisiei Electorale Centrale se plasează, în termen de 24 ore de la adoptare, pe site-ul oficial al Comisiei și se publică, în termen de 3 zile, în Monitorul Oficial.

Analizând practica alegerilor parlamentare și locale noi din anul 2005, inclusiv sub aspectul impactului legislației asupra procesului electoral și ținând cont de recomandările în materie electorală ale Comisiei de la Veneția, OSCE/BIDDO și ale Asociației pentru Democrație Participativă,⁹ Comisia Electorală Centrală a înaintat Parlamentului o serie de propuneri de modificare a legislației electorale. Aceste propuneri au urmărit perfecționarea cadrului legal prin înlăturarea unor lacune, precum și prin adaptarea legislației la realitățile societății moldovenești, propuneri care au fost luate în considerare la adoptarea de către Parlament a **Legii nr. 248-XVI din 21 iulie 2006 pentru modificarea și completarea Codului electoral**.

Introducerea conceptului de „declarație de ședere” a dat posibilitate cetățenilor cu drept de vot să-și declare locul aflării în ziua alegerilor. Astfel, persoanele cu drept de vot care, după ultima participare la alegeri, și-au schimbat locul de ședere sînt în drept, cel tîrziu cu 45 de zile înainte de următoarele alegeri, să-și declare locul nou de ședere la organul administrației publice locale, pentru a putea fi înscrise în lista de alegători în secția de votare corespunzătoare locului șederii.¹⁰

Prin modificările art.63 a fost clarificat statutul observatorilor, inclusiv prin adoptarea în acest sens de către Comisia Electorală Centrală a Regulamentului privind acreditarea observatorilor, stabilindu-se termene și proceduri exprese de acreditare a observatorilor naționali și internaționali. Astfel, acreditarea observatorilor nu numai naționali, ci și internaționali a devenit prerogativa exclusivă a Comisiei Electorale Centrale, fapt ce corespunde normelor democratice de separare a puterilor în stat și principiului transparenței.

O importanță semnificativă pentru întocmirea unor liste electorale exacte constituie implementarea Registrului de Stat al Alegătorilor care reprezintă lista cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, conținînd și alte date necesare pentru asigurarea participării lor la alegeri. Deși tehnologiile informaționale erau

utilizate și mai înainte în procesul electoral, acestea își propuneau automatizarea procesului de totalizare a rezultatelor alegerilor, fără a avea ca bază o strategie sau un concept bine definit. Adoptarea (4 octombrie 2006) de către Comisia Electorală Centrală a Concepției sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri” (SIAS „Alegeri”) pune bazele elaborării unui mecanism menit să implementeze tehnologiile informaționale în toate domeniile proceselor electorale.

Fiind un sistem complex, SIAS „Alegeri” conține mai multe module, care urmează a fi implementate în cîteva etape. Prima și cea mai importantă etapă de implementare a SIAS „Alegeri” este cea de elaborare și realizare a Registrului de Stat al Alegătorilor, modul destinat să automatizeze procesul de creare a listei alegătorilor în cadrul procesului de pregătire și desfășurare a alegerilor și referendumurilor, precum și de înregistrare a faptului participării la vot a alegătorilor și prezentare a informației statistice Comisiei Electorale Centrale și altor consumatori externi. Odată ce va fi implementat, modulul „Registrul de Stat al Alegătorilor” va facilita executarea proceselor prevăzute de legislația electorală pentru efectuarea alegerilor și referendumurilor, va spori transparența exercitării actului votării și va permite excluderea votării multiple. E important de menționat faptul că Comisia Electorală Centrală va deține toate drepturile asupra echipamentului și softurilor sistemului, fiind unicul organ care va putea aviza accesul pentru utilizarea SIAS „Alegeri” și va răspunde pentru integritatea și securitatea datelor din sistem. Dreptul de a efectua operațiuni în cadrul sistemului va aparține colaboratorilor avizați ai Comisiei Electorale Centrale și membrilor organelor electorale de toate nivelurile, autorizați prin hotărîrea Comisiei Electorale Centrale.

La data de 15 mai anul curent Parlamentul a adoptat Legea cu privire la Concepția sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri”.¹¹

Procesul electoral este un fenomen complex în care se reunesc reprezentanții autorităților de stat (centrale și locale), alegătorii și concurenții electorali, aceștia fiind obligați să respecte normele Codului electoral. În situația în care prevederile legislative nu sînt suficient de clare și dau loc unor interpretări neunivoce, există pericolul aplicării lor diferite. În acest caz se creează situații de conflict și divergențe între actorii procesului electoral, ceea ce poate conduce la încălcarea drepturilor fundamentale de a alege sau de a fi ales. Chiar dacă Codul electoral a fost supus unor multiple modificări, totuși, practica electorală de la alegerile locale generale din iunie 2007 a relevat lacune și dificultăți în aplicarea normelor acestuia. Astfel, în perioada electorală în cadrul exercitării atribuției de control asupra aplicării uniforme a prevede-

rilor Codului electoral, Comisia Electorală Centrală a emis explicații asupra aplicării normelor cuprinse: la art.13 alin.(3) privind suspendarea pe durata campaniei electorale a funcțiilor ocupate anterior; art.32 alin.(7) referitor la persoanele care nu pot fi membri ai consiliilor și birourilor electorale; art.46 alin.(6) în ceea ce privește modificările care pot fi operate în listele de candidați; art.47 privitor la durata dezbaterilor electorale și la modul de acordare a timpului de antenă contra plată.

În consecință, un șir de modificări esențiale au fost operate și prin **Legea nr. 76-XVI din 10 aprilie 2008 pentru modificarea și completarea Codului electoral**. În vederea aplicării uniforme a alin.(3) al art.13 care prevede suspendarea din funcție pe durata campaniei electorale, s-au concretizat prin enumerare exhaustivă persoanele care sînt obligate să-și suspende activitatea în funcția pe care o dețin: miniștrii, conducătorii autorităților publice centrale, președinții și vicepreședinții raioanelor, primarii și viceprimarii, pretorii și vicepretorii. Necesitatea modificării respective a fost determinată de experiența alegerilor locale din 3 iunie 2007, cînd atît organelor electorale, cît și candidaților le-a fost dificilă aplicarea acestei prevederi. Definiția „persoane cu înaltă funcție de răspundere al căror mod de numire sau alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova” permitea interpretarea diferită și eronată de către participanții la procesul electoral al prevederilor respective.

La recomandarea experților OSCE/BIDDO, potrivit cărora limitarea totală a dreptului de vot a persoanelor condamnate la privațiune de libertate, oricare ar fi gravitatea infracțiunii comise, este contrară jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, și anume prevederilor art.3 din Protocolul nr.1 (dreptul la alegeri libere) al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, au fost operate modificări la articolul 13 referitor la persoanele care nu au dreptul de a alege. În acest context, a fost introdusă prevederea potrivit căreia nu au dreptul de a alege persoanele condamnate la privațiune de libertate prin hotărîre definitivă a instanței de judecată „pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave”.

Totodată, a fost stabilită limitarea dreptului de a fi ales pentru persoanele condamnate prin hotărîre definitivă a instanței de judecată care au antecedente penale nestinse și persoanele private de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate prin hotărîre definitivă a instanței de judecată. Stabilirea în general a unor interdicții în ceea ce ține de dreptul de a alege poartă un caracter juridico-moral, protejînd societatea de persoane nedemne de a fi încadrate în procesul de administrare în numele alegătorilor, pe care

i-au ignorat, lezîndu-i în drepturi sau săvîrșind atentate împotriva sănătății și bunăstării lor.¹²

O importantă modificare recentă adusă Codului electoral este cea prin care s-a mărit pragul electoral necesar pentru a accede în Parlament de la 4% la 6%, fiind exclus conceptul de bloc electoral și toate referințele la acesta.¹³ În acest sens este de menționat faptul că există un șir de țări care aplică un prag electoral ridicat (ex.: Grecia – 17%, Turcia - 10%, Polonia – 7%, România – 5% etc.) și nu permit constituirea blocurilor electorale (ex.: Estonia, Rusia, Ucraina, etc.).

În Recomandările comune ale Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDDO se menționează că sancțiunea, în cazul încălcărilor Codului electoral, cu anularea înregistrării candidatului, trebuie să respecte principiul prezumției nevinovăției. Astfel, au intervenit modificări procedurale, fiind completate art.93 și 138 cu prevederea potrivit căreia concurenții electorali vinovați de încălcări ale Codului electoral pot fi excluși din buletinul de vot doar „în baza hotărîrii definitive a instanței de judecată”. Totodată, în cazul depistării unor încălcări grave, Comisia urmează să adreseze Curții Supreme de Justiție o cerere de anulare a înregistrării concurentului electoral.

În exercitarea atribuției de supraveghere asupra respectării de către concurenții electorali în campania electorală a legislației electorale Comisia Electorală Centrală s-a dovedit a fi investită cu puține pîrghii, deoarece Codul electoral nu statua prerogative ale acesteia de a aplica sancțiuni. În acest sens, conform noilor modificări, pentru încălcarea prevederilor Codului electoral, Comisia Electorală Centrală va putea aplica avertisment sau solicita instanței de judecată aplicarea față de concurenții electorali a anulării înregistrării.

O altă problemă constatată în perioada alegerilor locale generale din 2007 a vizat cazurile cînd unii candidați de pe listele de partid (concurenți electorali) depuneau cereri prin care solicitau să fie excluși din lista concurentului electoral respectiv. În acest context, organele de administrare ale partidului, în lipsa unei reglementări procedurale în acest sens și date fiind condițiile speciale pentru depunerea candidaturilor de la art.126, printre care numărul minim de candidați înscriși în liste, nu soluționau aceste cereri. Pentru a lichida această lacună legislativă, a fost completat articolul 46 cu o prevedere conform căreia cererea de retragere a candidatului de pe lista concurentului electoral urmează a fi examinată de organul abilitat, în termen de trei zile.

Conform prevederilor anterioare, înainte ca alegătorul să introducă buletinul de vot în urna de vot un membru al biroului electoral aplica ștampila specială a biroului electoral al secției de votare pe versoul acestuia. Această procedură, în opinia experților Con-

siliului Europei, încalcă principiul secretului votului prin faptul că, la ștampilarea versoului înainte de a fi introdus în urna de vot, pe buletin poate fi văzut pentru cine a votat alegătorul. Astfel, la recomandarea experților și preluând practica de completare a buletinelor de vot în Ucraina, Comisia Electorală Centrală a propus Parlamentului stabilirea unui nou model de buletin de vot care nu ar necesita o ștampilare specială ulterioară. Drept urmare, potrivit noilor reglementări, pe fiecare buletin de vot sînt aplicate două numere care corespund numărului de ordine al circumscripției electorale și numărului de ordine al secției de votare respective. Reglementarea respectă secretul votului și, totodată, împiedică săvîrșirea fraudelor care constau în eventuala circulație și folosire a buletinelor de vot de la o secție de votare la alta.

În campania electorală din iunie 2007 Comisiei Electorale Centrale i-au fost adresate contestații care vizau efectuarea agitației electorale prin intermediul Internetului și telefoniei mobile. Codul electoral nu reglementa acest subiect, iar Regulamentul cu privire la reflectarea în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova a campaniei electorale la alegerile generale locale din 3 iunie 2007 conținea norme doar privind agitația electorală difuzată prin intermediul instituțiilor audiovizualului și al presei scrise. Din acest motiv, Comisia Electorală Centrală nu avea pîrghii legale pentru a controla modalitatea de plasare a publicității electorale prin rețeaua Internet și telefonia mobilă. Astfel, a fost adusă o completare la art.47 din Codul electoral care prevede că „publicitatea electorală în rețeaua internet și prin intermediul telefoniei mobile este asimilată publicității electorale în presa scrisă”.

La subiectul „Înregistrarea concurenților electorali”, de asemenea, s-au constatat unele deficiențe. Astfel, potrivit Avizului Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDDO, „în scopul evitării unor confuzii sau unor eventuale tentative de fraude, care s-au semnalat în cadrul alegerilor locale din 2007 este necesar de stabilit ordinea înscrierii candidaților în buletinul de vot în urma tragerii la sorți”. Drept consecință, conform modificărilor de la art.48, concurenții electorali vor fi înscriși în buletine în ordinea rezultată din tragerea la sorți efectuată zilnic de către organul electoral respectiv.

În vederea asigurării dreptului la vot a unui număr cît mai mare de cetățeni anterior zilei votării din 3 iunie 2007, Comisia Electorală Centrală prin hotărîrea sa a precizat lista actelor care pot fi prezentate de alegător pentru a putea vota. În cadrul monitorizării alegerilor locale generale din 3 iunie 2007 observatorii OSCE, la capitolul „Identificare alegători”,¹⁴ au recomandat stipularea unei liste complete a documentelor

de identitate care permit alegătorului să participe la votare. În acest context, în vederea aplicării uniforme a prevederilor care privesc documentele de identificare ale alegătorului, acestea au fost stabilite direct în art.53 din Codul electoral, și anume: buletinul de identitate, pașaportul ex-sovietic modelul anului 1974 pentru mai multe categorii de cetățeni, actul de identitate de tip F-9, pașaportul pentru intrare-ieșire din țară, livretul de marinar (în cazul alegerilor parlamentare), livretul militar pentru ostașii în termen și livretul eliberat de Centrul Serviciului Civil pentru persoanele care satisfac serviciul civil (de alternativă).

O dificultate cu care s-au confruntat în ziua votării membrii birourilor electorale au fost cererile de votare la domiciliu. Acestea parveneau la ore tîrzii și, din acest motiv, membrii biroului nu întotdeauna aveau posibilitate să se deplaseze la domiciliul solicitantului. Soluția legislativă a constat în completarea art.55, stabilindu-se că cererile pot fi depuse în scris sau verbal, în termen de 2 săptămîni pînă la ziua votării, iar în ziua votării pînă la ora 15.00.

Intervențiile legislative asupra responsabilităților organelor electorale în examinarea contestațiilor și sesizărilor în perioada electorală au rezultat din practica alegerilor locale generale din 3 iunie 2007, cînd concurenții electorali nu depuneau contestațiile organelor electorale din teritoriu, ci direct la Comisia Electorală Centrală. În alte cazuri acestea erau remise atît Comisiei, cît și instanței de judecată. Aceste situații erau determinate de faptul că legislația electorală omitea stabilirea expresă a organelor responsabile de soluționare a contestațiilor și a procedurii de urmat. În acest context, Codul bunelor practici în materie electorală menționează că „este indispensabil ca dispozițiile în materie de recurs, și în special de competență și de responsabilitate ale diferitelor instanțe, să fie reglementate în mod clar prin lege pentru a evita orice conflict de competență pozitiv sau negativ. Nici reclamanții și nici autoritățile nu trebuie să aibă posibilitatea de a alege instanța de recurs”.¹⁵ Astfel, potrivit art.65 modificat, contestațiile pot fi depuse respectînd ierarhia sistemului organelor electorale și în instanțele de judecată.

Referințe bibliografice:

¹ Legea nr. 1040-XII din 26 mai 1992 cu privire la referendum, Legea nr. 1609-XII din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului, Legea nr. 308-XIII din 7 decembrie 1994 cu privire la alegerile locale, Legea nr. 833-XIII din 16 mai 1996 privind alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, Legea nr. 1133-XIII din 2 aprilie 1997 privind revocarea primarului satului (comunei), orașului

² Aspecte ale practicii parlamentare, relațiile dintre Parlament și Guvern (Republica Moldova). - Chișinău: East-West Parliamentary Practice Project, 1997

³ V. Moșneaga , op. cit., p. 30

⁴ art. 9, art. 39 din Codul electoral

⁵ Ф.И. Шарков «*Политический консалтинг*», Издательско-торговая корпорация «Дашков и К^о» Москва, 2007 стр.176

⁶ art. 16 din Codul electoral

⁷ art. 27 și art. 29 din Codul electoral

⁸ Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor OSCE/BIDDO (Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului) Alegerile parlamentare din 6 martie 2005 www.osce.org/documents

⁹ Recomandările comune asupra Codului electoral al Republicii Moldova ale Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDDO din 17 februarie 2006 <http://www.venice.coe.int>; <http://www.e-democracy.md>

¹⁰ art. 39 din Codul electoral

¹¹ Lege Nr.101-XVI din 15 mai 2008 cu privire la Concepția Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.117-119 din 04.07.2008)

¹² Victor Popa „*Drept parlamentar*”, Monografie. Chișinău, ULIM, 1999. p.76

¹³ Legea nr. 76-XVI din 10 aprilie 2008 privind modificarea și completarea Codului electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997

¹⁴ Raportul final al Misiunii de observare a alegerilor OSCE/BIDDO (Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului) Alegerile locale din 3-17 iunie 2007 www.osce.org/documents

¹⁵ Codul bunelor practici în materie electorală. Linii directoare și raport explicativ adoptat de Comisia europeană pentru Democrație prin Drept în cadrul celei de-a 52 Reuniune Plenară (Veneția, 18-19 octombrie 2002) <http://www.venice.coe.int>

Renata LAPTI, 2008.

INFLUENȚA FACTORULUI EXTERN ASUPRA DETERMINĂRII STATELOR DE A STABILII RELAȚII DE PARTENERIAT

Rodica NICHIFOR

magistru în relații internaționale, USM

INFLUENCE OF FOREIGN FACTOR UPON THE DETERMINATION OF STATES TO ESTABLISH PARTNERSHIP RELATIONS

The issue of Strategic Partner determination became an important element as in domestic policy, as in the establishment of foreign policy course of each state. This phenomenon has always existed, but scaled up together with the end of the cold war and bipolarity decline. During this period there was realized the necessity of collaboration and the immense detriments which are caused by wars.

Because of the threats to which are exposed the international society, the establishment of partnership relations represents a primary importance, because lately there are registered more and more frequent the terrorist attacks and the development of international criminality. Namely these threats, as well as the conflicts which take place in certain regions which influence upon decision of states to establish partnership relations.

ВЛИЯНИЕ ВНЕШНЕГО ФАКТОРА НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВ В УСТАНОВЛЕНИИ ПАРТНЕРСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Проблема определения стратегического партнера стала одной из важнейших элементов внутренней политики, также как и установления внешнеполитического курса каждого государства. Данный феномен существовал всегда, но возрос в масштабах сразу после окончания холодной войны и падения bipolarности. В данный период ощутилась явная необходимость в сотрудничестве и огромный ущерб, который был причинен войной.

По причине угрозы, которой подвержено международное сообщество, установление партнерских отношений представляет собой особую важность, так как в последнее время участились террористические акты, и развивается международная преступность. Именно эти угрозы, наравне с некоторыми региональными конфликтами, являются факторами, которые влияют на решение государств об установлении партнерских отношений.

Existența concepției de super și unică putere mondială, care să conducă întreaga societate internațională, ar fi echivalentă cu noțiunea de „stat” din lucrarea marelui gânditor politic Tomas Hobs „Utopia”, unde fiecare putere ar trebui să depindă în întregime de propriile ei resurse, și să „se descurce” singură în orice situație. Însă nicio putere nu este în stare să-și realizeze politica fără a se baza pe alte puteri. Puteri dominante ca Franța lui Napoleon sau Germania nazistă au acționat cu mult arbitrar și sfidare pentru aliații lor, însă întotdeauna au păstrat o anumită grijă pentru a-și asigura fie o înțelegere servilă, fie o neimplicare din partea lor¹.

Nicio putere nu acționează cu o detașare completă, toate se implică într-un aranjament sau altul. Aceste

aranjamente sunt formate mai mult sub presiuni externe, decât datorită sentimentelor comune, coeziunea lor variind în funcție de această presiune. Ele sunt rînduite de la asigurarea unei neutralități binevoitoare, spre înțelegeri și alianțe, pînă la confederații și grupări de genul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Acestea sunt liniile de forță ce compun modelul puterii².

Există o regulă generală ca atunci cînd puterile sunt vecine din punct de vedere teritorial, ele să fie ostile. Din lungi observații ale progresului societății a devenit un fel de axiomă în politică, că vecinătatea, sau apropierea situației în spațiu să conducă la existența unor națiuni inamice în mod natural. Însă există două excepții, atunci cînd puterile devin adiacente,

prin împărțirea unui teritoriu asupra căruia dreptul lor este contestat, această dispută va tinde să-i facă interdependenți. De exemplu Prusia și Rusia au stabilit o frontieră comună, prin împărțirea Poloniei, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, iar interesul comun în suprimarea naționalismului polonez a fost baza parteneriatului lor timp de mai bine de o sută de ani³.

Un alt exemplu de stabilire a parteneriatului a fost relația Rusiei Sovietice cu Turcia naționalistă, după primul război mondial, unde ele au cooperat pentru eliminarea republicilor transcaucaziene, care s-au ridicat, când imperiul Rus și Otoman s-au prăbușit, element care a evidențiat relațiile de parteneriat dintre Rusia și Turcia între războaie⁴.

De-a lungul istoriei au existat o mulțime de exemple când statele și-au stabilit relațiile de parteneriat, acestea au fost dictate în secolul al XIX-lea de împărțirile teritoriale și de dorința de expansiune. Israelul și Iordania au împărțit Ierusalimul, în 1948, în pofida rezoluției Națiunilor Unite, care îl stabilea drept un oraș liber, și, în parte, datorită acestui motiv, relațiile israeliano-iordaniene au fost mai puțin tensionate decât relațiile Israelului cu celelalte state arabe.

De asemenea, a existat o apropiere între Turcia, Irak și Persia, datorită interesului comun care îl aveau în împărțirea poporului kurd, interes care creștea pe măsură ce sporea naționalismul kurd⁵. În marea majoritate a cazurilor, statele stabilesc relații de parteneriat atunci când sunt amenințate de un dușman comun. În astfel de situații, ele depășesc sentimentul de antipatie care îl au una față de alta, față de regimul sau conducătorul celuilalt stat.

O strategie importantă ce predomină determinarea politicii externe a statelor este modalitatea prin care statul își alege aliații săi. După cum menționa Martin Wight, în lucrarea sa „*Politica de putere*”, „dacă vecinul tău este inamicul tău natural, puterea din partea cealaltă a vecinului este amicul tău natural.”⁶ Autorul are în vedere anume, acele situații când statele își aleg drept parteneri vecinii vecinilor săi, în cazul când acesta îi este dușman. Deși geografic ei sunt îndepărtați, din punct de vedere politico-strategic sunt aliați, sau parteneri naturali.

Ceea ce aliații naturali privesc ca o alianță defensivă, puterii dintre ele ar putea să-i pară ca fiind o încercuire. Astfel, politica scoțiană de la sfârșitul secolului al XVII-lea, începutul secolului al XIX-lea, s-a bazat pe vechea alianță cu Franța, împotriva Angliei, ceea ce a făcut ca Anglia să fie permanent amenințată de un război pe două fronturi.

Franța, la rîndul ei, și-a bazat, în mod tradițional, politica de alianță cu cele mai puternice state din spațiile celei mai tari puteri germane: Turcia, Polonia, Suedia, Rusia, Mica Întelegere. Iar puterea germană,

la rîndul ei, s-a aliat cu Persia împotriva Turciei, și cu Rusia împotriva Poloniei.⁷ De aceea, modelul dinamicii forțelor și al alianțelor, în relațiile internaționale, seamănă cu o „tablă de șah”⁸, unde statele au mai mult sau mai puțin de patru frontiere și variază în dimensiuni.

Actualmente există un element de planificare prezent în urmărirea rațională de către Statele Unite, Federația Rusă, China și Uniunea Europeană a unor politici îndreptate spre prevenirea preponderenței oricăreia dintre celelalte. Se poate argumenta, de asemenea, că există un element în plus de planificare în acordul dintre Statele Unite și Federația Rusă asupra obiectivului comun de menținere a securității internaționale, cel puțin în sfera limitării armelor nucleare strategice.

Din cauza amenințărilor la care este expusă societatea internațională, stabilirea relațiilor de parteneriat reprezintă o importanță primordială, deoarece, în ultimul timp sunt tot mai evidențiate atacurile teroriste și a dezvoltării criminalității internaționale. Din aceste considerente, Statele Unite și Federația Rusă au pus la punct unele reglementări convenite în relație cu evitarea și controlul crizelor, a luptei contra terorismului și de limitare a războiului. Nu există, totuși niciun sistem general de reglementări între marele puteri în acest domeniu, însă se poate de vorbit de un stoc comun de idei ce le apropie ca parteneri.

Aceste idei de lucru în comun și de combatere a problemelor cu care se confruntă societatea internațională, au apărut în cadrul Alianței Nord Atlantice, unde liderii au convenit asupra unui nou concept de apărare împotriva terorismului, ca parte a pachetului de măsuri care să consolideze capacitățile Alianței în acest domeniu, inclusiv prin îmbunătățirea schimbului de informații și a aranjamentelor de răspuns în situații de criză. NATO lucrează, de asemenea, cu partenerii în ceea ce privește implementarea unui Plan de Acțiuni în domeniul Planificării Urgențelor Civile pentru perfecționarea pregătirii civililor pentru apărare împotriva unor eventuale atacuri radiologice, biologice sau chimice asupra populației civile și în sprijinul autorităților naționale în ceea ce privește gestionarea consecințelor unor astfel de atacuri.⁹

Conjunctura politicii internaționale, divergențele și conflictele care au loc în anumite regiuni, sunt factorii care influențează asupra deciziei statelor, sau organizațiilor de a stabili relații de parteneriat. NATO și UE formează un parteneriat strategic astfel încât ele să poată contribui cu capacitățile lor la consolidarea păcii și stabilității. În 2001 și 2002, acest parteneriat s-a dovedit deja eficient în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei,¹⁰ unde împreună cu celelalte organizații internaționale, NATO și UE au cooperat pentru

prevenirea unui război civil, și în sudul Serbiei, unde intervenția lor a ajutat la detensionarea situației conflictuale.

Multe din problemele definerii care au cauzat divizarea Europei în timpul războiului rece au fost create de antagonismul ideologic, politic și militar dintre Est și Vest. De la schimbările dramatice care au dus la terminarea războiului rece, NATO a întreprins o serie de inițiative pentru consolidarea securității și de a stabili relații de parteneriat cu statele membre și nemembre ale Alianței, creînd instituții pentru facilitarea dialogului, creșterii încrederii și cooperării cu foști adversari și cu alte state europene și țări învecinate.

Fiind una din marile puteri mondiale, Rusia este un actor foarte important pe arena internațională. De aceea parteneriatul dintre NATO și Rusia este un factor destul de important pentru combaterea amenințărilor cu care se confruntă societatea contemporană. Relația dintre ele evoluează de la discuții comune la acțiuni comune, de la discutarea modalităților de cooperare la transformarea cooperării într-o relație cotidiană. Nu mai este cazul, astăzi, ca Rusia să fie privită din perspectiva Organizației Tratatului de la Varșovia. Odată cu terminarea războiului rece, și desființarea Uniunii Sovietice, s-a depășit acea eră a bipolarismului și a confruntărilor ideologice, în prezent atenția se focusează asupra colaborării reciproce.

În cadrul Consiliului NATO-Rusia, statele membre NATO și Rusia colaborează ca parteneri egali și deja realizează progrese în domenii precum menținerea păcii, reforma sectorului apărării, proliferarea armelor de distrugere în masă, căutare și salvare pe mare, sistemul de apărare anti-rachetă și lupta antiterorismului. Perspectivele pentru extinderea și intensificarea acestei cooperări nu au fost niciodată mai realiste.

Toate aceste amenințări pot crea mari tulburări securității și stabilității internaționale, de aceea, pentru a fi în măsură să abordeze aceste amenințări, Alianța a inițiat o serie de demersuri menite să-i consolideze capacitățile și să intensifice cooperarea atât între membrii săi, cât și cu partenerii și cu celelalte organizații internaționale.

Cu toate că membri NATO nu s-au înțeles uneori cu privire la modalitățile cele mai adecvate de a reacționa la noile amenințări la adresa securității, toți admit că asemenea amenințări, pot fi cauzate de undeva din afara spațiului euro-atlantic, și că acestea nu pot fi abordate doar de o singură organizație, sau pe baza unor structuri de apărare configurate pentru gestionarea conflictelor militare convenționale.¹¹

Un eveniment de importanță majoră pentru relațiile de parteneriat ale NATO la etapa actuală îl constituie summit-ul de la București din 3-4 mai 2008 și inițiativa de aderare a Ucrainei și Georgiei, eveniment

ce a stîrnit reacția negativă a Rusiei. Deși președintele american a declarat că susține aceste două state, pe lângă opoziția Rusiei, nu a putut obține consensul obligatoriu din partea Franței și Germaniei. Ministrul german de externe a declarat că: „Am atins limita politicii noastre externe față de Moscova prin recunoașterea independenței Kosovo. Trebuie să ținem cont de responsabilitatea noastră față de echilibrul pașnic din Europa, și să nu atingem limitele a ceea ce nu poate fi controlat în raport cu Rusia.”¹²

Ca o mare putere la etapa actuală, și un factor important de decizie pe arena internațională, poziția Rusiei nu poate fi ignorată în ceea ce privește domeniul de securitate și stabilitate în lume. Atitudinea Rusiei este foarte ostilă față de extinderea NATO, lucru firesc deoarece aceasta ajunge pînă la granițele Rusiei, ceea ce stîrnește o stare de insecuritate în spatele ei. De asemenea cu această ocazie președintele rus și-a reafirmat decizia vis-a-vis de aderarea acestor două țări la NATO. În opinia lui, după cum relatează aceeași sursă „*Moldova Suverană*” „extinderea NATO ține de logica altei epoci, potrivit căreia Rusia este privită ca un adversar, ceea ce nu mai este cazul astăzi. Pentru a însănătoși relațiile cu Rusia, nu trebuie atrase în NATO fostele republici ale Uniunii Sovietice, ci de însănătoșit aceste relații.”¹³ Din cele relatate anterior ne dăm seama că nu este în avantajul puterilor europene și a celor atlantice de a privi Rusia drept inamic, ci colaborarea cu ea ar duce la atingerea unor cote mai mari ale securității și stabilității în Europa și în lume.

Tot cu ocazia acestui summit s-au pus în discuție amplasarea scutului anti-rachetă în Europa, la care Rusia, de asemenea și-a exprimat dezacordul. Însă liderul rus a propus crearea unui sistem anti-rachetă comun între Europa, NATO și Rusia. Căci, după cum a declarat președintele Rusiei Vladimir Putin „Ce se face astăzi în lume fără Rusia? Poate NATO sau Uniunea Europeană să lupte singure contra terorismului sau a crimei organizate? Nu poate.”¹⁴ Luînd în calcul aceste considerente, precum și efectele negative ale procesului de globalizare (erodarea frontierelor), Rusia reprezintă un partener strategic extrem de important în contextul noilor transformări geopolitice.

Dacă studiem lucrările autorilor neoatlantiști, cum este de exemplu, Paul Wolfowitz, atunci vedem că în opinia acestuia, Rusia continuă să fie, în mod potențial cel mai puternic adversar pentru Statele Unite și partenerii săi din NATO, în legătură cu aceasta, el cheamă să se creeze „un cordon sanitar” din care să facă parte statele din Europa de Est și țările Baltice.¹⁵ Însă, spre deosebire de aceasta, Samule Huntington califică drept cei mai probabili adversari ai Vestului astfel de țări cum sunt cele islamice, și în primul rînd Iranul, Irakul, Libia, dar nu și Rusia sau alte țări euroasiatice.

Un element de importanță majoră, care provoacă îngrijorare pentru întreaga societate internațională, și care determină marele puteri să-și unească forțele este extinderea numărului de state deținătoare de arme de distrugere în masă, cum sunt Iranul și Coreea de Nord. Căci după cum este afirmat în revista „Россия в глобальной политике”, „Anterior Statele Unite și Uniunea Sovietică țineau sub control toate statele lumii, iar acum multe din ele au devenit incontrolabile.”¹⁶ Aceasta ne vorbește despre faptul că odată cu terminare războiului rece și dispariția celor două tabere, pericolele la adresa securității au crescut considerabil. De aceea, este incontestabilă necesitatea dezvoltării relațiilor de parteneriat pentru a putea controla acest proces. Tot aici găsim specificat că „acesta nu este un fapt consumat deja, însă, dacă nu va fi ținut sub control, ne putem ciocni cu o perioadă mai periculoasă decât războiul rece.”¹⁷ Dacă acum câțiva ani în urmă despre aceste pericole nici nu se putea pomeni, deacum multe vor depinde de relațiile dintre SUA și Federația Rusă.

În concluzie se poate de afirmat că forța de decizie a Rusiei, în ceea ce privește politica internațională actuală, are aceeași greutate ca a Uniunii Sovietice, doar că sub alt aspect. Dacă Uniunea Sovietică reprezenta drept cel mai mare inamic al Occidentului, Rusia de astăzi este un partener strategic pentru marele puteri care nu poate fi exclusă de la luarea deciziilor de talie mondială, iar combaterea amenințărilor la adresa securității internaționale poate avea loc doar prin colaborare reciprocă și întreținere a relațiilor de parteneriat.

Referințe bibliografice:

(Endnotes)

- 1 Wight, Martin, *Politica de putere*, editura Arc, Chișinău – 1998 pag 138.
- 2 Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura All, București – 1998 pag. 679.
- 3 Ibidem, pag 670.
- 4 Calvocoressi, Peter, *Politica mondială după 1945*, Editura ALFFA, ediția a VII-a, București – 2000, pag. 126
- 5 Ibidem, 128.
- 6 Wight, Martin, op.cit, pag, 153.
- 7 Bzezinschi, Zbigniev, *Marea tablă de șah*, editura ALFA, București – 1999, pag 74.

8 Ibidem, pag 76.

9 *Security Cooperation with the Mediteranean region and the broader middle est*, NATO Organization, Public Diplomacy Division – 2004, pag 21.

10 Joulwan, Gen. George A. *A New NATO: New Strategi, New Structure, and New Programs*. International Defence Review – 1995, pag 27.

11 Fridman, Laurence, and Karsh, Efraim, *The Gulf Conflict 1990-1991: Diplomasy and war in the New World Order*, Princeton University Press, Princeton – 1994, pag. 52.

12 Summit-ul NATO de la București. Probă de logistică între Est și Vest//Moldova suverană, 8 aprilie 2008, pag 1.

13 Bush și Putin n-au bătut palma pe scut//Moldova Suverană, 8 aprilie 2008, pag. 1

14 Idem, pag. 1.

15 Samuel Hantington, *Ciocnirea civilizațiilor*, București: Editura. Antet, 1997 pag. 129.

16 Нам грозит более опасный период, чем холодная война // Россия в глобальной политике, нр. 1, январь-февраль, 2008, 16 февраля 2008, стр 4, <http://www.globalafairs.ru/numbers/30/9136.html>

17 Idem, pag 6.

Bibliografie:

1. Wight, Martin, *Politica de putere*, editura Arc, Chișinău – 1998.
2. Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura All, București – 1998.
3. Calvocoressi, Peter, *Politica mondială după 1945*, Editura ALFFA, ediția a VII-a, București – 2000.
4. Bzezinschi, Zbigniev, *Marea tablă de șah*, editura ALFA, București – 1999.
5. *Security Cooperation with the Mediteranean region and the broader middle est*, NATO Organization, Public Diplomacy Division – 2004.
6. Joulwan, Gen. George A. *A New NATO: New Strategi, New Structure, and New Programs*. International Defence Review – 1995.
7. Fridman, Laurence, and Karsh, Efraim, *The Gulf Conflict 1990-1991: Diplomasy and war in the New World Order*, Princeton University Press, Princeton – 1994.
8. Summit-ul NATO de la București. Probă de logistică între Est și Vest//Moldova suverană, 8 aprilie 2008.
9. Bush și Putin n-au bătut palma pe scut//Moldova Suverană, 8 aprilie 2008.
10. Samuel Hantington, *Ciocnirea civilizațiilor*, București: Editura. Antet, 1997.
11. Нам грозит более опасный период, чем холодная война // Россия в глобальной политике, нр. 1, январь-февраль, 2008, 16 февраля 2008. <http://www.globalafairs.ru/numbers/30/9136.html>

PEACEFUL SETTLEMENT OF INTERNATIONAL DISPUTES

Dumitrița Bologan

1. International dispute and international conflict

According to Collier and Lowe¹ disputes should be distinguished from conflicts. The term “conflict” is used to signify a general state of hostility between the parties, and the term “dispute” to signify a specific disagreement relating to a question of rights or interests in which the parties proceed by way of claims, counter-claims, denials, etc. Conflicts are often unfocused, and particular disputes arising from them are often perceived to be as much the result as the cause of the 5Φs’ diplomatic and consular staff in the US Embassy compound in Tehran was solved by the release of the hostages; but the condition of general hostility between the US and Iran remained more than a decade later. Thus, the specific dispute over the hostages was resolved, but not the conflict. Conflict is by no means without benefits, nor are disputes.

The existence of international conflict is a sign of the fact that the existing order is not well accommodating the interests of every one of the members of the international community. In such a sense, international conflicts are necessary for the development of the society. International conflicts led, for example, to the emergence of new rules on war crimes, sovereignty, maritime jurisdiction and others, just as clearly as successive international disputes have seen the confirmation of basic rules such as pacta sunt servanda, diplomatic immunity and the territoriality of enforcement jurisdiction.

International legal disputes are disputes between two States or between a State and a “non-State entity”, such as a private commercial corporation or an international organization.

2. The procedures are applicable to settle international disputes

The range of dispute settlement procedures include:

- Negotiation
- Mediation
- Conciliation
- Fact-finding inquiries
- Arbitration and
- the International Court of Justice (ICJ).

The majority of international disputes that are submitted to settlement processes involving some form of third-party adjudication, are commercial and most of these disputes derive from the terms of contracts

between States and private corporations, issue which is not to be analyzed in this essay.

Article 33 (1) of the UN Charter, when enunciating the basic obligations of States, provides that: “The parties to any dispute [...] shall, first, seek a solution by negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements, or other peaceful means of their own choice”. This statement was repeated by the General Assembly of the UN in its Declaration of the Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation between States of 24 October 1970 and amplified in the Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes of 15 November 1982.

Negotiation

Negotiation (which includes consultation and the exchange of views) is the means by which the large majority of international disputes are settled. In the *Mavromatis Palestine Concessions case (1924)* the Permanent Court of Justice observed that *this is the chief method by which States settle their disputes. However, the existence of active negotiations does not preclude the resort to other settlement procedures, including judicial settlement. There is not general rule of international law requiring that negotiations be exhausted before a settlement may be sought by some other procedure. Negotiations or “consultations” are sometimes referred to in treaties as an obligation of prior consultation before action is taken, sometimes as a means of settlement or as a preliminary resort to other means of settlement. Negotiations may be bilateral or multilateral, depending on the number of parties to the dispute. States have sometimes formalized negotiations, establishing permanent commissions to deal with any problems that might arise from the time to time in a given field (eg. pollution and the use of boundary waters in frontier areas).*

Mediation

In some disputes the degree of animosity between the parties is so great that direct negotiations are unlikely to be an effective approach to a settlement. The intervention of a third party who assumes the task of “reconciling the opposing claims”, may greatly facilitate the settlement of the dispute (some scholars distinguish between mediation and good offices). *Mediation is the participation of a third State or States, a disinterested individual or an organ of the UN with the disputing States, in an attempt to reconcile the claim*

of the contending parties and to advance proposals aimed at a compromise solution. The distinction between mediation and good offices is that in the former the mediator takes active steps of his own, good offices consist of action taken by a third party to bring about or initiate, or cause to be continued, negotiations, without the third party actively participating in the discussion of the dispute. However, mediation and good offices are very similar and the terms usually are used indifferently. Individual States frequently make offers to afford good offices or mediation, as in the disputes between India and Pakistan over Kashmir, where the UK and the former-ussr were the mediators. Both the General Assembly and the Security Council of the UN are competent to recommend the use of good offices or mediation by a Member State or an agency or to offer their own services, as they did in Palestine crisis (the GA) and in the Afghanistan in 1988 (the Secretary-General).

Conciliation

Conciliation is a method of settling a dispute which combines the characteristics of inquiry and mediation. A dispute may be referred to a person or commission whose task is to make an impartial elucidation of the facts and to put forward proposals for a settlement, which do not have the binding character of an award of judgment. It has been described as “intervention in the settlement of an international dispute by a body having no political authority of its own, but enjoying the confidence of the parties to the dispute, with the task of investigating every aspect of the dispute and of proposing a solution which is not binding on the parties”⁷². It is also useful when the main issues in dispute are legal ones but the parties want an equitable solution. The GA of the UN, which may itself appoint commissions to effect conciliation, adopted and circulated to Member States draft rules for the Conciliation of Disputes between States in 1990. The Permanent Court of Arbitration has also adopted Optional Rules for Conciliation (1996), as has UNCITRAL in 1980 for use in disputes arising from international commercial relations.

Fact-finding inquiries

This method of settlement does not involve the investigation or application of rules of law. If the dispute is a factual one, inquiry may itself settle it, if it is of legal nature, inquiry is also useful. The function of an inquiry, according to Art. 9 of the 1907 Hague Convention of the Pacific Settlement of Disputes is “to facilitated a solution of ... disputes by elucidating the facts by means of an impartial and conscientious investigation”. Inquiry is of assistance in combination with negotiation, mediation, good offices and conciliation. International Commissions of Inquiry are provided for

in the 1907 Hague Convention and in treaties. Ad-hoc inquiry commissions have also been created to settle various matters. International organizations have frequently used inquiries or fact finding (eg. the investigation of the use of chemical weapons in the Gulf War in 1984). Fact-finding is defined as: “any activity designed to obtain detailed knowledge of the relevant facts or any dispute or situation...”⁷³ The use of fact-finding missions is subject to the consent of the State to whose territory it is to be sent. The Security Council may authorize the sending of a fact-finding mission to the territory of a State without the State’s consent (as it did in 1991 in Iraq), but generally the consent of the State in question will be required.

Arbitration

Arbitration is the determination of a difference between States (or between a State and a non-State entity) through a legal decision of one or more arbitrators, or of a tribunal other than the International Court of Justice or other permanent tribunal. The arbitration may be concerned with one particular matter, such as a boundary or with claims of nationals of either of the two States against the other State (such as the Iran-US Claims Tribunal created in 1981, as part of the settlement of the Hostages crisis, mentioned earlier). Arbitration can be *ad-hoc for the settlement of a particular dispute or institutionalized – for the settlement of a class of disputes, such as that of the International Centre for the Settlement of Investment Disputes (ICSID)*. The origins of modern arbitration are usually dated from the Treaty of Amity, Commerce and Navigation (the “Jay Treaty”) of 1794, which set up mixed tribunals consisting of an equal number of members appointed by the two States, to consider claims by the nationals of the US and Great Britain. The International Law Commission (ILC) elaborated a set of optional Model Rules on Arbitral Procedure, adopted by the GA in 1958. The Rules had not binding force of their own by could be adopted by parties to a dispute. They deal with the determination of the existence of a dispute, the compromise, the constitution of the tribunal and its powers, the law to be applied and its procedure, the conditions of validity of the award of the tribunal. The advantages of arbitration, along with good offices, mediation and inquiry were recognized by the 1899 Hague Peace Convention which was amended by the 1907 Hague Convention. The latter through the Conference created the Permanent Court of Arbitration which sits in the Peace Palace together with the ICJ. It was more active before World War I, but since the creation of the PCIJ in 1923 it fell into disuse. Nowadays, inter-State arbitrations are not that popular, as are “mixed arbitrations” (eg. between a company and a State).

Judicial settlement/ICJ

Only States may be parties in cases before the Court (Statute, art. 34(1)). This precludes individuals and corporations from bringing an action before the Court. Moreover, although certain international organizations may request advisory opinions of the Court (art. 65), they may not be parties to contentious cases. Up to 1998, the Court has dealt with 76 inter-State contentious disputes and 22 requests for advisory opinions.

The fundamental rule respecting the jurisdiction of the Court is that it depends on consent: the parties must have voluntarily conferred jurisdiction on the Court. The claimant State has consented by bringing the case before the Court, but unless the defendant State has given its consent, the Court will still lack jurisdiction to hear the case.

The Court plainly has jurisdiction over cases which the parties refer to it: that is cases referred by a special agreement which defines the exact nature of the dispute, made between the parties to the dispute after it has arisen. Art. 36(1) of the Statute refers to "matters specially provided for in the UN Charter", which should be judged by the ICJ. Also, the parties to a treaty may include in it a provision for reference to the ICJ of any dispute arising out of the treaty. Another reason for the ICJ to act on a specific dispute is the "Optional Clause" mechanism under art. 36(2) of the Statute.

The rules governing procedure are governed by the Rules of the Court 1978, articles 39-64. Proceedings start with an *application*, and the claimant States submits a memorial, while the respondent States files a counter-memorial. The claimant may reply to the counter-memorial and the respondent can put in a rejoinder to the reply. The written pleadings are followed by the oral pleadings and then by the deliberations and judgment of the Court. Article 59 of the Statute declares that the decision is binding for the parties of the case, and art. 60 states that the judgment is final and without appeal. Article 94(1) of the UN Charter obliges Member States to comply with decisions of the Court. Also, art. 94(2) provides that if a party to a case fails to carry out a judgment, the other may have recourse to the Security Council.

3. The differences between an arbitration procedure and a procedure in an international court

Arbitration is similar to judicial settlement in the ICJ and comparable international tribunals in that an arbitral award is in principle binding on the parties and that, unless the parties stipulate otherwise, it is based upon rules of international law.

Arbitration does, however, differ from judicial set-

tlement of disputes in several ways. The arbitration agreement (*compromis*) may permit the settlement of extra-legal principles. Or the *compromis* may lay down the rules by which the tribunal is to decide the case. Further, the tribunal consists of persons selected by the State parties and is usually created to deal with a particular dispute, whereas the ICJ is permanent and can deal with any kinds of disputes which involve international law. An arbitration is usually held in private and the award may remain unpublished if the parties so desire; the ICJ must generally hold its hearings in public and all its judgments are published. The parties to an arbitration have to pay the arbitrators and the tribunal's registrar and other officials and meet other expenses of the arbitration, thus making it more expensive than judicial settlement, for the parties do not have to make any of these payments in the case of the ICJ.

4. The dispute between Romania and the Ukraine over the Snake Island

Snake Island, also known as Serpent Island or *In-sula Serpilor* in Romanian, lies in the Black Sea off the coasts of Romania and Ukraine. The island is part of the Chilia district of Odessa region of Ukraine. The continental shelf around Snake Island is a subject of the ongoing Romania-initiated protracted litigation before the International Court of Justice

Due to the isle's geographic position, its possession dramatically affects the maritime frontier line between the two countries. If Snake Island is not an island, but a cliff, then in accordance with international law the maritime boundary between Romania and Ukraine should be drawn without taking into consideration the isle location. If Snake Island is an island, then continental shelf around Snake Island should be considered as Ukrainian water. The Romanian side claims that Ukraine is developing the isle in order to prove its island status (as contrary to a cliff).

On 16 September 2004 the Romanian side brought a case against Ukraine to the International Court of Justice in a dispute concerning the maritime boundary between the two States in the Black Sea, claiming that the island has no socio-economic significance. Ukraine had to respond by 19 May 2006.

Presuming that the ICJ finds its jurisdiction in this dispute, the following picture may arise. In general, the islands are "special" or "relevant" circumstances to be considered in each act of delimitation effected either by states themselves or with the help of a third party, such as the ICJ, and depending on the peculiarity of a given situation, considerations of equity may lead to giving islands full, partial or even no effect in determining entitlement to maritime areas.

However, in the practice of states even rocks are often given effect during maritime delimitation, leaving alone fully-fledged islands. For example, Aves Island was given full effect in the US/Venezuela Maritime Boundary Agreement despite its very small size and lack of habitation. Furthermore, most states do not distinguish the islands from LOSC Art. 121(3) "rocks" and claim the shelf and the EEZ for all their rocks and islands. Examples would include the UK (with regard to Rockall Island), Japan (with regard to Okinotorishima), the US (with regard to Hawaiian and many other uninhabited islands along the equator), France (with regard to Clipperton and other islands), Norway (with regard to Jan Mayen), Yemen, Nicaragua, Sri Lanka etc.

The practice of international courts, tribunals and other third-party dispute settlement bodies is less uniform. On the one hand, even alleged Art.121(3) "rocks" are taken into account in delimiting the maritime boundaries. On the other hand, even though the islands are not Art.121(3) "rocks", they may well be either ignored or substantially discounted (enclaved or eliminated) if their use would have an inequitable distorting effect in light of their size and location. Even if such islands are not discounted their actual influence on the delimitation is often minimal. All these decisions cannot, however, be said to have reached that level of uniformity in order to become a rule of law.

Although there have as well been some other instances where the issue, similar to that between Ukraine and Romania, was directly or implicitly involved, there has not been so far any direct third-party international review of whether a particular feature is LOSC Art.121(3) "rock" or is Art.121(2) "island". Therefore, the Romanian-Ukrainian dispute may be the first case where the question of whether or not the island constitutes a "rock" with all the following implications under LOSC Art. 121(3) after its adoption will be examined by the main international adjudicative forum.

The decision of the ICJ in this case is not, therefore, that easy to predict. The ICJ may take into ac-

count "special" or "relevant" circumstances (the fact that the Black Sea is the "enclosed or semi-enclosed sea" which would make the maritime delimitation more difficult, the presence of the Serpents' island, its location, significance etc.) and give the Serpents' Island either full, or some, or none effect at all.

Former Romanian Minister of Foreign Affairs, Mr. M.-R. Ungureanu stated that: "The fact that both countries choose to resort to the ICJ in order to solve this issue related to the delimitation of the continental shelf will not damage in any way the bilateral relations between Romania and Ukraine, which is a very important neighbour of Romania and has a quite important geo-strategic position. We will support Ukraine's aspirations related to accession to the EU and to the North-Atlantic Treaty Organization and we wish the country to have as many arguments as possible before the NATO and the European partners so as to prove its pro-Western orientation is final."

However, Ukraine is making all efforts possible to show that the island is inhabited. On the Snake Island, which covers 17 ha and where there is no flora or water, but with a possible important crude oil deposit underneath, live some 155 people, 50 of whom are soldiers. The decision on the creation of a new locality on the Snake Island was taken on July 5, 2006, by the Odessa Regional Council. Ukraine tries to prove the Snake Island in the Black Sea is an inhabited continental island entitled to the right over the surrounding shelf, while Romania argues the island is nothing but a rock in the sea, in which case Romania would have the right of exclusive economic use over the continental shelf on the south-eastern side of the continental shelf.

Notes:

(Endnotes)

¹ Collier J. and Lowe V., *The Settlement of Disputes in International Law*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

² Cot J.-P., *International Conciliation*, London, 1972.

³ UN Declaration on Fact-Finding from 9 December 1991.

IMPLEMENTAREA PLANULUI DE ACȚIUNI MOLDOVA- UNIUNEA EUROPEANĂ: REZULTATE ȘI RESTANȚE

Cristina MORARI,
magistru în relații internaționale

The European Union-Moldova Action Plan has accomplished on February 22, 2008 three years since it was signed. Thus, in the article is analyzed the implementation of this document and are presented the main achievements and problems.

Following the endorsement of the Action Plan, it worth to mention the most important results. So, EU opened in the Republic of Moldova the EU's Commission Delegation and appointed an EU Special Representative for Moldova in the person of Ambassador Jacobovitz de Szeged, regarding Transnistrian conflict in 2005. The EU also launched a successful EU Border Assistance Mission (EUBAM). In 2007 the approval of the visa facilitation and readmission agreements was the key progress in relations between the Parties. The awarding of the Autonomous Trade Preferences, is considered a great advantage for Moldova. Thanks to it, the Republic of Moldova can export national products, enjoying the benefits of assymmetric, commercial system in a unilateral form.

At the same time, moderate accomplishments are observed in the field of the ratification of international human rights tools, independence of justice, corruption, negotiation of agreements on cooperation with civil society etc.

Thus, the implementation of the Action Plan is considered insufficient and because of, it can be continued for one more year.

However, the progress is visible and European Commission is open to sign a new agreement, which will help Moldova be more prepared for an Association Treaty.

La 22 februarie 2008 s-au împlinit trei ani de la semnarea planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană. Faptul că a expirat termenul de implementare a acestui document politic, menit să aprofundeze și să conducă la o continuă apropiere relațiile moldo-comunitare, impune necesitatea de a trasa anumite concluzii cu privire la rezultate și dificultățile întâmpinate. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene a dat deja publicității un raport final privind realizarea celor mai importante activități prevăzute de PAUERM. La rîndul ei, Comisia Europeană (CE) va face public raportul de progres pentru Republica Moldova la 9 aprilie anul curent.¹

Implementarea Planului de Acțiuni RM-UE a constituit o preocupare continuă a autorităților Moldovei imediat după finalizarea negocierilor acestui document, fiind depuse toate eforturile în această direcție.

Astfel, referindu-ne la anul 2005, rezultatele semnificative în cadrul procesului de implementare a Planului de Acțiune, le-au constituit deschiderea Delegației Comisiei Europene la Chișinău și a Misiunii diplomatice a Moldovei pe lângă Comunitatea Europeană; desemnarea Reprezentantului Special al Uniunii Europene pentru Moldova; demararea activității misiunii Uniunii Europene de monitorizare a frontierei la granița moldo-ucraineană; extinderea formatului de negocieri privind conflictul transnistrean prin includerea Uniunii Europene și SUA

în calitate de observatori.² Este evident, că primul an de implementare s-a soldat cu progrese vizibile. Numai deschiderea Delegației Comisiei Europene la Chișinău, spre exemplu a contribuit incontestabil la consolidarea relațiilor de cooperare cu instituțiile Uniunii Europene, inclusiv în procesul de implementare a planului. La rîndul său, numirea dlui Jacobovitz de Szeged ca reprezentant special pentru Moldova³, formatul 5+2, atestă clar angajamentul Uniunii Europene de a susține Moldova în soluționarea diferendului transnistrean, monitorizarea frontierei moldo-ucrainene fiind o condiție importantă în acest context.

Anul 2006 este conturat de nota evidentă oferită de către oficialii Uniunii Europene potrivit căroră Comisia Europeană este satisfăcută de rezultatele atinse în realizarea Planului, dar mai așteaptă ca guvernul de la Chișinău să întreprindă acțiuni concrete în domeniul drepturilor omului, combaterii corupției și să realizeze reforma în justiție.⁴ Între timp, autoritățile moldovenești își orientează eforturile spre consolidarea democrației și statului de drept, crearea unui climat investițional favorabil, promovarea dialogului privind simplificarea regimului de vize cu Uniunea Europeană și asigurarea securității energetice.⁵ Devine clar, că guvernul moldoveni și-au conturat o agendă proprie de urmat și care reeșă din propria percepție și evaluare a realităților din Republică.

Fiind ultimul an de implementare, anul 2007 prezintă capitolul de interes major din toate punctele de vedere. Astfel, Comisarul European pentru Relații Externe și Politica Europeană pentru Vecinătate, a apreciat anul ca unul foarte productiv din punctul de vedere al dezvoltării raporturilor de colaborare între Uniunea Europeană și Moldova⁶. Benita Ferrero Waldner a remarcat realizările obținute în acest sens, referindu-se la crearea Centrului comun pentru eliberarea vizelor la Chișinău, Acordul privind facilitarea

parte, autoritățile nu au reușit implementarea plenară a principiului „ghișeu unic” în ceea ce privește procedurile de vămuire. Cît privește evoluția fluxurilor comerciale, s-a observat continuarea aprofundării deficitului comercial. În același timp, s-a remarcat și o restructurare pronunțată a exporturilor moldovenești atît ca direcție geografică, cît și ca asortiment. Totodată, exporturile în țările Uniunii Europene sînt în continuă creștere și pragul de 50 % este deja realizat în anul curent, potrivit datelor oferite de Biroul Nați-

**Tendențele comerțului R.Moldova cu țările Uniunii Europene
în perioada 2000-2007 (în mln.dolari):¹⁰**

Anul	2000	2003	2005	2006	2007
Export	102204,8	184,6	324,1	368,0	679284.7
Import	225970,4	397,9	752,5	837,5	1681308.9

regimului de vize și readmisia, semnate la 10 octombrie 2007, la Bruxelles⁷. Implementarea cu succes a acestor acorduri va oferi posibilitatea inițierii discuțiilor în vederea liberalizării regimului de vize între Republica Moldova și Uniunea Europeană, clauză stipulată în preambulul Acordului privind facilitarea regimului de vize.

În ceea ce privește conflictul transnistrean, cea de-a 15-a Reuniune Ministerială a OSCE nu a reușit nici anul acesta să adopte o declarație finală și nicio declarație regională cu privire la R.Moldova. Mecanismul de negocieri „5+2” a rămas blocat, iar Federația Rusă a reluat asistența financiară către regiunea transnistreană. Inițiativele de consolidare a încrederii și securității înaintate de Președintele Voronin au fost sprijinite de UE, OSCE, SUA și Ucraina, dar aplicarea practică a acestora rămîne incertă datorită dezinteresului Tiraspolului. Activitatea EUBAM a continuat să înregistreze progrese, contribuind atît la securizarea frontierei moldo-ucrainene, precum și la aplicarea regimului vamal unic la frontieră și legalizarea agenților economici transnistreni⁸.

Tendențele în domeniul comerțului extern din trimestrul IV al anului 2007 au variat între stagnare și progres. Acordarea Preferințelor Comerciale Autonome poate fi calificată ca progresul cel mai important în această perioadă. Obținerea Preferințelor Comerciale Autonome de la Uniunea Europeană este un succes major al Republicii Moldova, deoarece aceste preferințe au forma de regim comercial preferențial asimetric, acordat de UE în mod unilateral. Astfel, lista mărfurilor beneficiare de preferințe, conține 12 mii de poziții tarifare și include toate categoriile, care pot fi produse în Moldova. Aceste produse se vor exporta în UE fără taxe vamale în regim “duty free”⁹. Pe de altă

onal de Statistică:

Adoptarea standardelor de calitate europene și dezvoltarea laboratoarelor respective va rămîne o direcție prioritară pentru autoritățile moldovenești și în timpul apropiat.

Progrese moderate au fost constatate în legătură cu: ratificarea unor instrumente internaționale; consolidarea cadrului legislativ-normativ în astfel de domenii precum combaterea corupției, sistemul judiciar, protecția socială, climatul de afaceri; dezvoltarea dialogului cu Consiliul Europei; măsuri pentru punerea în aplicare a unor reglementări adoptate anterior; încetinirea ritmului de creștere a prețurilor datorită Băncii Naționale; și măsurile de prevenire și combatere a traficului de ființe umane.

Comunicatul de presă oficial al Consiliului UE, dat publicității în urma Consiliului de Cooperare UE-Moldova din iunie 2007, arată sec: “Uniunea Europeană consideră oportun să sublinieze necesitatea ca Moldova să-și dubleze eforturile pentru implementarea reformelor democratice în astfel de domenii cruciale precum respectarea drepturilor omului, libertății presei și respectarea statului de drept, inclusiv independența justiției. Importanța unui mediu de afaceri transparent și lupta împotriva corupției au fost de asemenea subliniate”¹¹. Cu alte cuvinte, expresia dublarea eforturilor indică asupra ritmului destul de lent al reformelor și al deficiențelor din sectoarele menționate. Singurul aspect pozitiv menționat de comunicat vizează activitatea excelentă a EUBAM. Încă un detaliu – comparînd comunicatul Consiliului UE cu Raportul de progres pentru Moldova în cadrul PEV, publicat pe 4 decembrie 2006, se poate spune că UE nu și-a schimbat percepțiile în mai bine față de procesul realizării PAUEM după o jumătate de an.¹² Aceas-

tă situație a demonstrat clar faptul, că de la autoritățile moldovenești se cere rapiditate și eficiență în realizarea obiectivelor PAUEM.

În acest context merită de menționat faptul că, Președintele R. Moldova, V. Voronin a scos în evidență implementarea a 11 legi, orientate spre realizarea inițiativelor legislative, necesare pentru democratizarea țării. Ca rezultat, Legea privind conflictul de interese și Legea privind codul de conduită a funcționarului public au fost adoptate la 15 și 22 februarie 2008, urmînd să fie promulgate.¹³

Reeșind din cele expuse, se poate constata că Planul de Acțiuni, care a expirat la 1 martie 2008, nu poate fi apreciat ca implementat integral și fără restanțe. Moldova trebuie să continue realizarea măsurilor necesare în vederea combaterii corupției, creării unui climat favorabil pentru menținerea tendinței de creștere a investițiilor străine, conflictul transnistrean, drepturile omului etc. Oricum, eforturile depuse și dificultățile depășite, demonstrează că, realizarea sa constituie un pas major în modernizarea țării. Planul a devenit un instrument-cheie pentru realizarea programului de reforme al autorităților moldovene, apropiind țara de standardele europene.

Totodată, referindu-ne la perspective, oficialul european, Benita Ferrero Waldner, fiind în vizită în R. Moldova a afirmat, că doar după implementarea în deplină măsură a Planului de Acțiuni, Uniunea Europeană este dispusă să examineze posibilitatea încheierii unui nou acord cu Republica Moldova, care va fi mai amplu și care va prevedea relații mult mai strînse dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, precum și libertăți mult mai mari pentru țara noastră.¹⁴

Astfel, viitorul relațiilor moldo-comunitare, rămîne a fi incert, șansele unui Acord de Asociere cu Uniunea Europeană apropiindu-se de limita nulă. Totuși, oricare ar fi pasul următor-prelungirea Planului de Acțiuni încă pentru un an sau semnarea unui nou acord, mai complex, acesta, în baza unei atitudini responsabile din partea autorităților, va conduce la un grad de pregătire suficient, pentru realizarea opțiunii europene a țării.

Bibliografie:

1. Acordurile de facilitare a regimului de vize și readmisie au fost ratificate.// Buletin informativ al guvernului, 2007, nr.12 ;
2. Bușcăneanu S. Consiliul de Cooperare UE-Moldova (iunie 2007)// **e-journal**, an. V, nr. 98, 16-30, iunie 2007;
3. Consiliul de Miniștri al UE a adoptat Regulamentul privind introducerea Preferințelor Comerciale Autonome pentru Republica Moldova//www.mfa.md/noutati-departamentului/1142;
4. Comunicatul de presă oficial al Consiliului UE// http://www.Consilium.europa.eu/ue_Docs/cms_Data/docs/_press_Data/en/er/94807.pdf;

5. Gheorghiu V. Stabilizarea Republicii Moldova-vecinătate sau asociere//www.ipp.md/biblioteca.php?I=ro&ide=32;
6. Juc L.Moldova-UE: actualitate, constatări.// Vectorul european al RM și realizarea planului de acțiuni.Conf.Int., 17 februarie, 2006.-Chișinău:AAP, 2006;
7. Planul de Acțiuni RM-UE. Evaluarea progresului în trimestrul IV,2007//Euromonitor,nr.4(9), Ed.II;
8. Raportul de implementare a Planului de Acțiuni februarie 2005-februarie 2008// http://www.mfa.md/img/docs/raport-final-capitolul-2_1.doc;
9. Raportul de progres al RM în cadrulPEV//http://www.mfa.md/img/docs/sec06_1506_2_en.pdf;
- 10.Raportul de implementare a Planului de Acțiuni februarie 2005-februarie 2008// http://www.mfa.md/img/docs/raport-final-capitolul-2_1.doc;
11. <http://www.mfa.md/integrarea-europeana/rapoarte/> ;
12. Tendințele comerțului exterior al RM//www.statistica.md;
13. Popescu L.Optimizarea practicilor și politicilor RM de utilizare constructivă a ofertei asistențiale a UE.-Chișinău:Adept și Expert Grup,2006;
- 14 UE este dispusă să examineze posibilitatea încheierii unui nou acord mai amplu cu Moldova//Buletin informativ a RM, Nr. 2, 2008.

(Endnotes)

- 1 <http://www.mfa.md/integrarea-europeana/rapoarte/>
- 2 Juc L.Moldova-UE: actualitate, constatări.// Vectorul european al RM și realizarea planului de acțiuni.Conf.Int., 17 februarie, 2006.-Chișinău:AAP, 2006,p.21.
- 3 Gheorghiu V. Stabilizarea Republicii Moldova-vecinătate sau asociere//www.ipp.md/biblioteca.php?I=ro&ide=32
- 4 Raportul de progres al RM în cadrul PEV//http://www.mfa.md/img/docs/sec06_1506_2_en.pdf
- 5 Popescu L.Optimizarea practicilor și politicilor RM de utilizare constructivă a ofertei asistențiale a UE.-Chișinău:Adept și Expert Grup,2006,p.25
- 6 UE este dispusă să examineze posibilitatea încheierii unui nou acord mai amplu cu Moldova//Buletin informativ al RM,Nr. 2, 2008.
- 7 Acordurile de facilitare a regimului de vize și readmisie au fost ratificate.// Buletin informativ al guvernului, 2007, nr.12
- 8 Planul de Acțiuni RM-UE. Evaluarea progresului în trimestrul IV,2007//Euromonitor,nr.4(9), Ed.II.
- 9 Consiliul de Miniștri al UE a adoptat Regulamentul privind introducerea Preferințelor Comerciale Autonome pentru Republica Moldova//www.mfa.md/noutati-departamentului/1142
- 10 Tendințele comerțului exterior al RM//www.statistica.md.
- 11 Comunicatul de presă oficial al Consiliului UE// http://www.Consilium.europa.eu/ue_Docs/cms_Data/docs/_press_Data/en/er/94807.pdf
- 12 Bușcăneanu S. Consiliul de Cooperare UE-Moldova (iunie 2007)// e-journal, an. V, nr. 98, 16-30, iunie 2007
- 13 Raportul de implementare a Planului de Acțiuni februarie 2005-februarie 2008// http://www.mfa.md/img/docs/raport-final-capitolul-2_1.doc
- 14 UE este dispusă să examineze posibilitatea încheierii unui nou acord mai amplu cu Moldova//Buletin informativ al RM, Nr.2, 2008.

RETROSPECTIVĂ ISTORICĂ A RELAȚIILOR REPUBLICII MOLDOVA CU UNIUNEA EUROPEANĂ. PRIMELE ASPECTE ALE POLITICII EUROPENE DE VECINĂTATE

Aliona BEZVERHNII,
magistru în drept

HISTORICAL RETROSPECTIVE OF THE RELATIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA WITH THE EUROPEAN UNION. FIRST ASPECTS OF THE EUROPEAN VICINITY POLICY

The European Union is a pyramid top, to which aspires Moldova, a small country, the history of which knows the grim and painful battles for the existence and independent development. The year of 1991 is crucial in the history of this area. This is a year when this area became the Republic of Moldova – “a sovereign and independent, unitary and indivisible state” (paragraph (1) of Article 1 of the Constitution of the Republic of Moldova adopted on July 29, 1994). Namely from this period the problem of the European integration arouses a political, economic and social, theoretical and practical interest.

After many international actions, the Republic of Moldova succeeds to provoke interest of the EU in it, which favored its more productive development in many fields. But after the events of 2007, when Romania became the EU member, the Republic of Moldova acquires a new statute in relations with the Union – a neighbor and near-boundary state. Thanks to this fact, Moldova together with the other neighbor states is involved in the new policy launched by the EU, the European Vicinity Policy. And, in spite of many negative positions at the internal level on the European vicinity, the results obtained from the European Vicinity Policy show the enormous potential and the positive possibilities of the Republic of Moldova for its eventual adherence in the EU.

ИСТОРИЧЕСКАЯ РЕТРОСПЕКТИВА ОТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА С ЕВРОПЕЙСКИМ СОЮЗОМ ПЕРВЫЕ АСПЕКТЫ ЕВРОПЕЙСКОЙ ПОЛИТИКИ СОСЕДСТВА

Европейский Союз – вершина пирамиды, к которой стремится и Молдова, маленькая страна, история которой знает ожесточенные и тяжелые битвы за выживание и независимое развитие. 1991 год является переломным в истории этой территории, когда она становится Республикой Молдова – «суверенное и независимое, унитарное и неделимое государство» (абз. (1) ст. 1 Конституции Республики Молдова, принятой 29 июля 1994 г.). Именно с этого периода проблема европейской интеграции вызывает политический, экономический и социальный, теоретический и практический интерес.

После многих международных действий у РМ получилось вызвать интерес ЕС к себе, что благоприятствовало её более продуктивное развитие в многих областях. Но после событий 2007 г., когда Румыния стала членом ЕС, Республика Молдова приобретает новый статус по отношению к Союзу – соседнее и пограничное государство. В связи с этим Молдова вместе с другими соседними странами вовлечена в новую политику, развернутую ЕС, Политику Европейского Соседства. И, несмотря на множество негативных позиций на внутреннем уровне по отношению к европейскому сближению, результаты, полученные вследствие Политики Европейского Соседства, показывают огромный потенциал и позитивные возможности Республики Молдова для её эвентуального присоединения к ЕС.

Tematica integrării europene a devenit actuală pentru Republica Moldova imediat după destrămarea Uniunii Sovietice și proclamarea independenței statului moldovenesc. Însă în comparație cu alte state postsovietice relațiile Republicii Moldova cu UE

s-au dezvoltat într-un ritm foarte lent, atât din cauza abordării prudente a acestei teme de către Uniunea Europeană, cât și datorită poziției ambigue a guvernelor ce s-au perindat în RM de-a lungul perioadei sale de independență.

Activizarea relațiilor dintre Republica Moldova și UE au început după remiterea de către Primul Președinte al Republicii Moldova M. Snegur la 1 noiembrie 1993 a unei scrisori Președintelui Comisiei Europene J. Delors, în care constată cu regret că Moldova este unica țară din spațiul Europei Centrale și de Est cu care UE încă nu și-a definit relațiile. În acest context, președintele RM solicită concursul dlui Delors în vederea demarării neîntârziată a negocierilor privind semnarea unui Acord de Parteneriat și Cooperare cu UE. În viziunea Domniei sale, semnarea acestui Acord ar însemna un pas real în direcția integrării europene. Acordul de Parteneriat și Cooperare trebuia să creeze condițiile propice pentru diversificarea relațiilor economice și a schimburilor comerciale pe baza avantajului reciproc, precum și să faciliteze realizarea reformelor politice în Moldova. De asemenea această scrisoare era însoțită de o evaluare ulterioară efectuată de Comisie asupra corespunderii situației din stat cu exigențele comunitare. Această evaluare a constatat reformele pozitive care au avut loc: alegeri parlamentare democratice, elaborarea noii Constituții și începutul reformei legislative, liberalizarea economiei și democratizarea domeniului social. [3, p.45]

La 28 ianuarie 1994, dl Mircea Snegur va reitera solicitarea RM printr-o scrisoare adresată concomitent domnilor Teodos Pangalos, Președinte în exercițiu al Consiliului UE, și Jacques Santer, Președinte al Comisiei Europene. Problematika relațiilor noastre contractuale a fost abordată de către dl Andrei Sangheli, prim-ministru al RM, în timpul discuțiilor sale cu comisarii europeni Leon Brittan și Hans Van Den Broek, în cadrul vizitei la Bruxelles din noiembrie 1993.

Insistența autorităților moldovenești de atunci a făcut pînă la urmă ca APC [1] să fie negociat și semnat într-un termen destul de scurt – la 28 noiembrie 1994, la numai 10 luni de la ultimul mesaj al președintelui Snegur. [9] Dat fiind că procesul de intrare în vigoare a acordului era de lungă durată, la 2 octombrie 1995 a fost semnat și la 1 mai 1996 a intrat în vigoare Acordul interimar privind comerțul între Republica Moldova și Uniunea Europeană, fapt care a permis o dinamizare a schimburilor comerciale.

Sfârșitul anului 1994 și prima jumătate a anului 1995 este perioada cînd Moldova apare într-o lumină favorabilă pe arena internațională, ajungînd chiar să fie un exemplu al reformelor democratice. Anume în această perioadă, mai concret la 13 iulie 1995 Moldova devine prima țară din CSI, care este admisă în Consiliul Europei, pas important pe calea apropiierii țării noastre de UE.

Deși APC încă nu intrase în vigoare, autoritățile moldovenești, conștiente că acest acord permite doar

cooperarea, și nu integrarea în UE, încearcă să convingă conducerea UE să treacă la faza următoare în relațiile cu Moldova. Astfel, la 13 decembrie 1996 Președintele Republicii Moldova dl Petru Lucinschi, în mesajul său către dl Jacques Santer, președintele Comisiei Europene, formulează pentru prima dată dorința Moldovei de a deveni către anul 2000 membru asociat al UE. [2, p.55] Dl Santer nu reacționează nici într-un fel, și la sfârșitul lui octombrie a anului următor 1997 dl Lucinschi îi trimite dlui Santer o nouă scrisoare, în care reiterează dorința Moldovei de a obține statutul de membru asociat și solicită lansarea negocierilor de încheiere a acordului de asociere. Două luni mai tîrziu, președintele Lucinschi a expediat tuturor șefilor statelor membre ale UE scrisori cu conținut similar, dar, ca și adresările către dl Santer, fie că au rămas fără răspuns, fie că răspunsul a fost negativ.

Solicitarea a fost reiterată ulterior de către ministrul Afacerilor Externe al Moldovei dlui Hans Van Den Broek, în timpul întrevederii acestora din 3 noiembrie 1997 la Bruxelles. Comisarul European avea să menționeze, însă, că negocierile de asociere trebuie să fie precedate de implementarea APC, precum și a Acordului Interimar dintre RM și UE, mărturisind că nu este sigur că statele membre ale UE ar reacționa favorabil la propunerea Comisiei Europene de a iniția negocierile de asociere fără a parcurge etapele prevăzute de acordurile semnate anterior cu RM. În scrisoarea de răspuns adresată la 2 decembrie 1997 dlui Petru Lucinschi, dl Santer accentua ideile și argumentele expuse de dl Hans Van Den Broek, subliniind că implementarea APC și exploatarea la maximum a posibilităților de cooperare oferite de cadrul juridic existent constituia la etapa actuală interesul prioritar al Comisiei Europene. Acordul de Parteneriat și Cooperare Moldova-UE a fost semnat la 28 noiembrie 1994 și a intrat în vigoare la 1 iulie 1998, determinînd astfel cadrul relațiilor noastre cu UE.

După intrarea în vigoare a APC, relațiile Republicii Moldova cu UE au fost plasate într-un cadru legislativ oficial, care a pus și baza juridică a aplicării programului TACIS (unul din principalele instrumente create de UE în vederea dezvoltării unor strînse relații economice și politice cu Noile State Independente) de asistență în Moldova. APC, instituit pentru o perioadă de 10 ani, avea următoarele obiective: continuarea dialogului politic; promovarea comerțului și a investițiilor; cooperarea în domeniul legislativ, economic, social, financiar și cultural; susținerea eforturilor Moldovei de a consolida democrația, a dezvolta economia și de a finaliza tranziția la economia de piață.

În contextul de după 1 iulie 1998, TACIS devine un instrument esențial în implementarea APC. Inițiind în acest sens un amplu program de asistență intitulat

„Implementarea APC”, TACIS a reușit contribuie la consolidarea capacităților instituționale și perfecționarea sistemului de comunicare și de luare a deciziilor între instituțiile implicate între derularea consecventă a procesului de materializare a obiectivelor APC. În plus, sub auspiciile sale au fost elaborate un șir de instrumente de natură să faciliteze eforturile de aliniere a legislației moldovenești la normele și standardele legislației UE.

Prima etapă a programului TACIS, „Implementarea APC”, a demarat la 23 septembrie 1997, finalizându-se în septembrie 1998. Pe parcursul acestei etape s-a dat prioritate elaborării unor instrumente de lucru care să asiste funcționarii moldoveni în eforturile lor de interpretare și implementare a APC. Astfel, a fost elaborat un amplu „Ghid pentru implementarea APC”. Au fost realizate, de asemenea un șir de analize și comentarii ale unor Legi în vigoare sau Proiecte de Lege ce urmau a fi prezentate spre aprobare Parlamentului RM.

Ce-a de a doua etapă a fost inițiată în februarie 1999 și a durat 10 luni, obiectivele sale majore fiind stabilirea capacităților structurale și facilitarea conștientizării de către opinia publică din Moldova a rolului și a importanței implementării APC. Printre realizări pot fi menționate crearea bazei de date privind legislația Moldovei și a UE, precum și crearea centrului de documentare computerizat; editarea „Buletinului Informativ” destinat informării societății despre procesul de implementare a APC; acordarea de asistență în pregătirea reuniunilor subcomitetelor UE – Moldova. În domeniul armonizării legislative au fost elaborate studii comparative, avînd ca subiecte șase sectoare – drept antreprenorial, concurență, sectorul serviciilor, sectorul bancar, impozitarea și contabilitatea. Aceste studii explică prevederile APC, analizînd, totodată situația din Moldova și UE în toate cele șase domenii.

La începutul lunii aprilie 2000 a demarat faza a treia a programului TACIS „Implementarea APC”, cu o durată de 2,5 ani și un buget de 2,5 mln euro. [4, p.499] De menționat că prioritățile sale se înscriu în cadrul schițat deja de obiectivele generale ale etapei precedente, asigurîndu-se, astfel, continuitatea și coerența programului.

Cadrul instituțional pentru implementarea APC a inclus Consiliul de Cooperare, Comitetul de Cooperare și Comitetul Parlamentar de Cooperare.

În afară de structurile menționate mai sus, a fost instituit Comitetul Parlamentar de Cooperare pentru promovare a dialogului politic la nivel parlamentar.

În primăvara anului 1999, noul Guvern al Republicii Moldova introduce în programul său de activitate un capitol special, declarînd integrarea europeană obiectiv strategic principal al politicii sale externe. Însă demiterea guvernului, survenită la sfîrșitul lui

1999, a jucat un rol negativ în evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și UE. [7, p.35]

La 25 ianuarie 2000 – are loc cea de-a doua reuniune a Consiliului de Cooperare (la Bruxelles). A fost prezidată de către dl Francisco Seixas da Costa, Secretarul de Stat pentru Afaceri Europene al Portugaliei, din partea Comisiei Europene a participat dl Guy Legras, Director General al DG Relații Externe. Delegația RM a fost condusă de către dl Dumitru Brașiș, Prim-ministrul RM. În cadrul reuniunii a fost subliniat că unica soluție posibilă pentru redresarea situației economice din RM este continuarea procesului de reforme. Partea moldavă a salutat decizia Summit-ului UE de la Helsinki, din decembrie 1999, cu privire la extinderea UE, proces în care au fost incluse mai multe state din regiune (România, Bulgaria, Turcia ș. a.). Totodată, a fost exprimată îngrijorarea față de eventualele consecințe negative pe care ar putea să le aibă neinclusiunea țării noastre în acest proces. S-a menționat în particular problema circulației cetățenilor RM în statele membre și asociate ale UE, a circulației mărfurilor, serviciilor și capitalurilor. UE a invitat autoritățile moldave să acorde o mai mare atenție problemelor ce țin de cooperarea în domeniile justiției, afacerilor interne, transporturilor, culturii. Delegația moldavă a fost informată despre decizia politică a Consiliului UE de a acorda RM un împrumut în valoare de 15 mln Euro destinat sprijinirii balanței sale de plăți. Însă, din cauza suspendării cooperării instituțiilor financiare internaționale cu RM, UE a amînat debursarea asistenței macro-financiare promise, precum și examinarea posibilității introducerii unui termen de grație pentru deservirea datoriei RM vizavi de UE, care trebuie să se producă pe parcursul următorilor trei ani.

În anul 2001, cînd Republica Moldova a devenit membră a OMC și a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, țara noastră a fost invitată să participe la activitățile Conferinței Europene, care este un for consultativ la nivel de miniștri ai afacerilor externe ai țărilor candidate la aderare în UE. La 27 decembrie 2001 a fost adoptat Documentul de strategie a țării pentru Moldova (Country Strategy Paper) pentru perioada 2002-2006. Acest document stabilește obiectivele de cooperare ale UE cu Republica Moldova, axîndu-se pe implementarea programului de susținere a reformelor în țară.

La reuniunea a treia a Consiliului de Cooperare din 15 mai 2001 – Republica Moldova a fost reprezentată de către Primul ministru Vasile Tarlev. Premierul moldovean a avut întrevederi cu dl Christopher Patten, Comisar European pentru Relații Externe, dl Javier Solana, Secretar General al Consiliului UE, Înalt Reprezentant pentru politica externă și de securitate

comună și dl George Robertson, Secretar General al NATO. Pe lângă aceasta, dl Andrei Cucu, Viceprim-ministru, Ministru al Economiei a avut o întrevedere separată cu dl Mogens Peter Carl, Director General pentru Comerț în cadrul Comisiei Europene. Părțile au convenit asupra importanței cooperării în domeniul justiției și afacerilor interne, în particular, în ce privește abordarea în comun a problemelor ce țin de traficul cu ființe umane, migrația ilegală, traficul cu droguri, precum și contrabanda cu țigări și alcool. UE a menționat importanța sporirii investițiilor străine în Moldova pentru dezvoltarea economiei moldovenești și stabilirea unor legături strânse cu UE în domeniul business-ului.

Aceste procese, inițierea cărora a avut loc mai mulți ani în urmă, au impus UE elaborarea unei noi politici față de mai multe state, inclusiv și față de Republica Moldova. În urma lansării în 2002 de către diplomația britanică și cea suedeză a ideii oferirii Ucrainei, Belarusiei și Moldovei statutului de vecini speciali ai UE, la 11 martie 2003 este publicată Comunicarea Comisiei Europene cu titlul *“Europa lărgită – vecinătatea: un nou cadru propus pentru relațiile cu vecinii UE de la est și sud”*. [10] Acest document propune țărilor vecine cu UE, inclusiv Moldovei, colaborarea cu UE în următoarele domenii:

- extinderea pieței interne și a structurilor de reglementare;
- relații preferențiale comerciale și deschiderea pieței;
- implicarea politică mai activă a UE în prevenirea conflictelor și aplanarea crizelor;
- noi instrumente de promovare și protecție a investițiilor;
- sprijinirea în procesul de integrare în sistemul mondial de comerț;
- intensificarea asistenței, ajustată mai bine la necesități;
- noi surse de finanțare.

La 1 iulie 2003 Consiliul European a adoptat un nou document, numit *“Deschizând calea pentru noul instrument destinat Politicii de bună vecinătate”*. [11] Acest nou document identifică obiective cheie pentru viitoarea cooperare transfrontalieră, și anume:

- promovarea dezvoltării economice și sociale în zonele de frontieră;
- cooperarea în vederea înlăturării riscurilor comune, în domenii precum mediul înconjurător, sănătatea publică și lupta împotriva crimei organizate;
- asigurarea unor frontiere eficiente și securizate;
- promovarea acțiunilor locale “de la om la om”.

Noul instrument de vecinătate trebuia să substituie instrumentul precedent – TACIS, dar fiindcă TACIS era planificat pînă în 2006, Comisia a decis că noul in-

strument va fi aplicat abia după expirarea termenului de valabilitate a programului TACIS. În schimb, pentru perioada respectivă 2004-2006 a fost propus un alt instrument financiar temporar – Programul de vecinătate, prin care trebuie să fie finanțată cooperarea transfrontalieră dintre statele membre și cele vecine cu UE, dar și dintre statele candidate la aderare și cele nemembre, care au frontieră comună cu viitoarele state membre.

Politica Europeană de Vecinătate a UE (PEV) a inclus Strategia PEV, rapoartele de țară și planurile de acțiuni. Strategia PEV și Rapoartele de țară au fost publicate la 12 mai 2004, iar Planurile de Acțiuni a 7 țări, inclusiv al Moldovei – la 9 decembrie 2004. În pofida cadrului nou de cooperare, baza juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și UE a rămas aceeași – APC.

Astfel Republica Moldova a intrat într-o nouă fază a relațiilor cu Uniunea Europeană. În vederea cooperării cu succes între Republica Moldova și UE în cadrul PEV, au fost luate măsuri de consolidare a cadrului instituțional al integrării europene a Moldovei, și anume:

- a fost creată Comisia națională pentru integrare europeană (noiembrie 2002), care la 16 septembrie 2003 a aprobat și a prezentat Comisiei Europene Concepția integrării Republicii Moldova în UE;
- pe parcursul anului 2003 a fost creată Comisia parlamentară pentru integrare europeană, Departamentul pentru integrare europeană în cadrul MAE, și subdiviziuni pentru integrare europeană în toate ministerele și departamentele din țară;
- în 2004 a fost creat grupul interministerial pentru armonizare legislativă, și prin hotărîrea Guvernului Republicii Moldova s-a decis deschiderea misiunii diplomatice a Republicii Moldova pe lângă Uniunea Europeană;
- la sfîrșitul anului 2004 Ministrul Afacerilor Externe a fost numit concomitent Viceprim-ministru, pentru o coordonare mai eficientă a tuturor activităților care au tangențe cu procesul de integrare europeană a Republicii Moldova;
- începînd cu perioada anului 2002, s-au început activitățile de pregătire a cadrelor în problematica UE, din rîndul funcționarilor de la ministere, cadrelor universitare, reprezentanților ONG.

Un alt factor important este apropierea geografică a Uniunii Europene de frontierele noastre. În 2004 au loc două evenimente deosebit de importante: la 2 aprilie 2004, 7 noi state devin membre ale NATO, printre ele și România, și astfel frontiera de vest a țării noastre devine frontieră cu Alianța Nord Atlantică. La 1 mai 2004, aderarea a zece noi membri la Uniunea Europeană face Moldova și mai aproape de spațiul UE. [5, p.19]

La 30 aprilie 2004 la Bruxelles a fost semnat Protocolul adițional la Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Comunitățile Europene cu statele lor membre și Republica Moldova. Prin semnarea acestui Protocol, Acordul de Parteneriat și Cooperare Moldova-Uniunea Europeană (UE) a fost extins asupra statelor care au devenit membre ale UE la 1 mai: Cehia, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ungaria.

Au devenit mai intense contactele parlamentare, ceea ce s-a soldat cu luări de poziții ale Parlamentului European față de procesele din Republica Moldova. În acest sens se evidențiază Rezoluția Parlamentului European din 5 iunie 2003 cu privire la reuniunea Troicăi UE cu țările participante la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, în care se spune, că Parlamentul European „...menționează că Procesul de Stabilizare și Asociere este un proces dinamic care are drept scop să-i aducă pe beneficiarii mai aproape de standardele UE și euro-atlantice, și de aceea invită instituțiile UE să evalueze fezabilitatea extinderii lui și includerii Republicii Moldova, și dacă este necesar, să clarifice condițiile ce trebuie îndeplinite în acest scop...” În pofida faptului că în problema acceptării noilor membri Parlamentul European încă nu are puterea de decizie finală, totuși autoritatea lui este în creștere și votul PE este important.

Relațiile diplomatice dintre Republica Moldova și UE au devenit mai intense odată cu lansarea PEV. Pe de o parte, răspunzând apelurilor repetate ale Republicii Moldova (dar și ale Parlamentului European), UE a luat decizia de principiu de a deschide Delegația Uniunii Europene la Chișinău. Pe de altă parte, după cum s-a mai menționat, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova la sfârșitul anului 2004 a fost instituită misiunea diplomatică a Moldovei pe lângă UE.

Și relațiile diplomatice bilaterale cu țările europene iau în permanență amploare. După instituirea în 2004 a ambasadei Republicii Moldova în Marea Britanie, la începutul lui 2005 Președintele Republicii Moldova a anunțat deschiderea misiunilor diplomatice în Suedia, Cehia, Letonia, Estonia, Lituania, Serbia și Muntenegru.

În acest fel, la începutul anului 2005 când începe implementarea Planului de Acțiuni, în țară sunt create condițiile necesare pentru ca acest proces să fie lansat și să ia amploare.

Dezvoltarea relațiilor RM – UE de mai departe a continuat cu implementarea de noi instrumente de asistență. În 2007, bunăoară, a fost lansat Instrumentul European de Vecinătate și Cooperare (IEVC), care treptat va înlocui Programul TACIS. Cât privește noile instrumente lansate în relațiile de

asistență pentru RM, aș vrea să menționez, în special, Programul Twinning, care permite ministerelor și instituțiilor publice din Moldova să conlucreze mai strâns cu instituțiile similare din statele-membre ale UE.

La fel de important e TAIEX (Asistența Tehnică și Schimbul de Informație), un instrument al Directoratului General pentru Extindere, care oferă țărilor beneficiare asistență în ajustarea, aplicarea și respectarea legislației. Sau SIGMA (Sprijin pentru Îmbunătățirea Guvernării și Managementului), o inițiativă comună a Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) și a Uniunii Europene, care contribuie la îmbunătățirea funcționării administrației publice centrale în țările în tranziție. De asemenea, să nu uităm că există și așa-numitele programe tematice, care susțin acțiuni concrete în domeniul drepturilor omului, migrației și azilului, mediului ambiant și culturii și sunt implementate de organizațiile neguvernamentale.

În ceea ce privește susținerea de colaborare dintre UE și RM în contextul Politicii Europene de Vecinătate (PEV), asistența Comisiei Europene se concentrează, în particular, pe reducerea sărăciei și creșterea economică, fiind în convergență deplină cu Strategia Națională de Dezvoltare. Este de marcat, cu acest prilej, că asistența Comisiei Europene, oferită RM în 2007, a fost de 50 milioane de euro, ceea ce este de patru ori mai mult decât în 2003. Pentru anii 2007-2010 un sprijin financiar planificat este în valoare de 250 milioane de euro. Este cea mai semnificativă alocație pe cap de locuitor printre țările din regiune.

Asistența acordată Moldovei în cadrul PEV se axează pe trei domenii prioritare: dezvoltarea democratică și buna guvernare, aplicarea reformelor regulatorii și formarea capacității administrative, reducerea sărăciei și creșterea economică. În funcție de evoluția procesului de reglementare a conflictului transnistrean, Comisia va oferi în continuare asistență, în măsura resurselor posibile, atât în direcțiile ce vizează redresarea conflictului, cât și în ceea ce privește consolidarea situației post-conflict.

Evenimentele de ultimă oră precum și declarațiile comisarilor europeni încurajează și conchid spre o predispoziție a UE de a ne susține și a recupera acest spațiu geografic. Însă există zidul surd al guvernării, a stuației economice și multe alte motive ce târăgănează procesul.

Referințe bibliografice:

Acordul de Parteneriat și Cooperare dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană http://www.euroinfo.md/user_files/File/publications11.doc

Borș V., Corelația dintre politica externă și politica internă, *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. V.II, Seria „Științe socioumanistice”*, USM, Chișinău - 2004, 55-57 p.

Cereș I., Republica Moldova în relațiile economice internaționale (1991-1995), Ed. CIVITAS, Chișinău – 1998, 159 p.

Cernencu M., Galben A., Rusnac Gh., Solomon C., „Republica Moldova: istoria politică (1989-2000). Documente și materiale”, Ed. V.I, USM, Chișinău - 2000, 544 p.

„Consiliul Europei. 800 milioane de europeni”, Î.S.F.E.P. Tipografia Centrală, S.n. Chișinău - 2006, 124 p

Interviu, Martin Kaspar: Uniunea Europeană va ajuta și mai mult Republica Moldova <http://europa.timpul.md/Article.asp?idIssue=180&idRubric=2155&idArticle=5523>

Pop A., Pascariu G., Angheloiu G., Purcăruș A., „România și Republica Moldova – între Politica Europeană de Vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene”, Institutul European din România – Studii de impact III, București – 2007, 125 p.

<http://www.ue-moldova.info/istoricrelatii.shtml>

<http://www.ue-moldova.info/>

<http://www.ipp.md/public/biblioteca/94/ro/StabMoldPEV.doc>

http://www.ipp.md/files/Publicatii/2008/RELATIILE_POLITICE_UE_RM.doc

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МИРОВОЙ ЭНЕРГЕТИКИ

Василий САКОВИЧ

доктор хабилитат политических наук,
Чрезвычайный и Полномочный Посол
Республики Беларусь в Республике Молдова

1. Энергетические ресурсы. Основные производители и потребители.

Глобальная энергетика является одной из важнейших составляющих и движущей силой мирового социально-экономического развития, одним из факторов безопасного мира в настоящем и будущем. Поэтому стратегическая задача международного сообщества это – создание надежной, всеобъемлющей, сбалансированной и экономически надежной системы обеспечения энергетическими ресурсами всех стран и регионов мира.

Характерной чертой XXI века будет являться увеличение численности населения, рост экономики и повышения уровня жизни, что, безусловно, приводят к все возрастающему спросу на все виды энергии: природный газ, нефть и нефтепродукты, твердый уголь, энергию, получаемую через возобновляемые источники, энергию вторичных ресурсов и др. Действительно мировое потребление энергии растет в 3 раза быстрее, чем население планеты. Так, если принять потребление энерго-ресурсов в 1925 г. за 100 %, то в 1930 г. оно уже

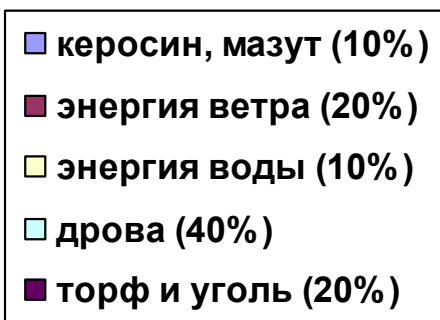
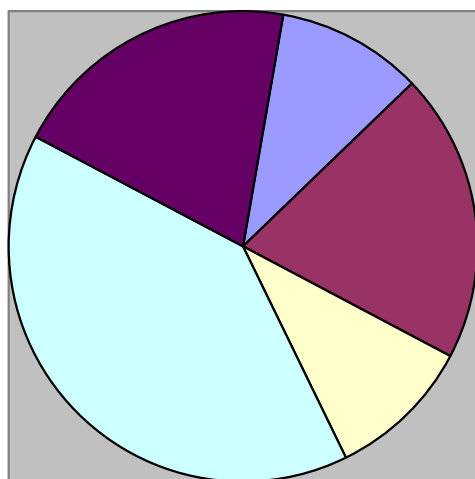
составляло 166 %, в 1975 г. – 315 %, в 2000 г. 1300 %¹. Причем все прогнозы говорят о том, что и в будущем энергозависимость будет расти. В силу этих причин энергетическая безопасность стала одним из основных предметов озабоченности правительств всех стран, проблемой безопасности и «большой политикой». Особенностью является и то, что с развитием науки происходит изменение основных источников энергии. Так, если в XIX веке основным источником энергии являлись дрова, торф и уголь (Диаграмма 1), то самым распространенным источником энергии в конце XX и начале XXI века является ископаемое топливо: уголь, нефть, газ, сланцы, уран.

В начале XXII века по прогнозам ученых основным источником энергии будут газ, атомная энергия. Значительно увеличатся возобновляемые источники энергии (Диаграмма 2)

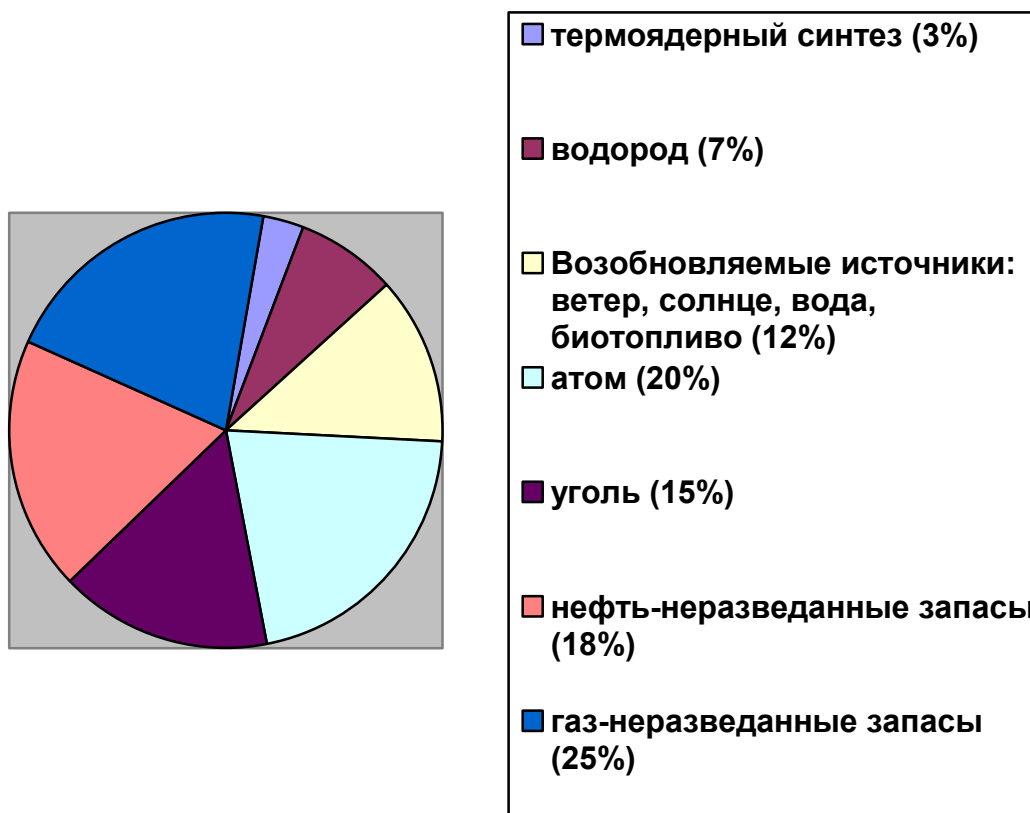
Мировой запас нефти в настоящее время оценивается в 840 млрд. тонн условного топлива (10 % относятся к достоверным, 90 % – к вероятным запасам). Страны Ближнего и Среднего Востока располагают 66 % мировых запасов нефти,

Диаграмма 1

Энергоресурсы прошлого (1907 г.)

Энергоресурсы будущего (2107 г.)

Северная Америка – 5 %, Южная Америка – 8 %, Россия – 10 %, Западная Европа – 2,7 %, Юго-Восточная Азия – 3 %, Африка – 9 %.

Мировой запас угля оценивается 9 - 11 трлн. тонн (условного топлива) при годовой добыче более 4,2 млрд. тонн. Наиболее разведанные месторождения угля составляют на территориях: Россия и СНГ – 600 млрд. тонн, США – 430, СНГ – 290, Германия – 100, Австралия – 90, Англия – 50, Канада – 50, Индия – 29 млрд. тонн. В процентах от мировых запасов угля: Северная Америка – 28 %, Южная Америка – 2, Западная Европа – 6, Россия – 17 (со странами СНГ – 40 % мировых запасов), Ближний Восток – 5, Юго-Восточная Азия – 24, Африка – 9, Австралия – 9 %.

Мировые запасы природного газа равны 300 - 500 трлн. м³. Они находятся в Ираке, Саудовской Аравии, Алжире, Ливии, Нигерии, Венесуэле, Мексике, США, Канаде, Австралии, Великобритании, Норвегии, Голландии. В России имеется 33 % мировых запасов газа на крупных месторождениях Уренгоя и Заполярья с ежегодной добычей 800 – 850 млрд. м³. Северная Америка имеет 6 % мировых запасов природного газа, Южная Америка – 8, Западная Европа – 3, Ближний Восток – 35 %, Юго-Восточная Азия – 7, Африка – 8 %.

По оценке специалистов, исходя из разведанных запасов и прогнозов потребления, нефти хватит на 40 лет, угля – на 200 лет, природного газа – на 70 лет, урановой руды – на 85 лет.

Таким образом, энергетически значимыми регионами являются:

– Ближний Восток, на территории которого сконцентрировано две трети мировых запасов нефти. Среди стран Ближневосточного региона выделяются Саудовская Аравия – 22 % мировых доказанных запасов нефти, Иран – 11,5 %, Ирак – 9,6 %. Кроме того, Саудовская Аравия сосредотачивает у себя 13, 5 % мирового производства нефти. Во всем объеме мировых доказанных запасов газа Катару принадлежит 14,3 %, Ирану – 14, 9 %;

– Россия, которой принадлежит 33 % мировых запасов природного газа, от 6,2 % до 13 % (по разным оценкам) разведанных запасов нефти, около 20 % разведанных запасов каменного угля. Кроме этого, Россия занимает первое место в мире по трубопроводной торговле природным газом и как экспортер нефти делит пальму первенства с Саудовской Аравией. Сегодня более 90 % экспортируемых Россией энергоносителей поставляется в государства Европы². Одним из крупнейших в России является Штокмаловское газоконденсатное

месторождение с запасами газа свыше 3,8 трлн. куб. м расположено на шельфе Баренцева моря. В июле 2007 года стартовала первая фаза освоения проекта, предполагающая добычу 23,7 млрд. куб. м газа в год³.

- Венесуэла занимает четвертое место в мире по добыче нефти и третье – по экспорту. Здесь добывается 3,5 миллиона баррелей в сутки. Но главное – будущее богатство. Нефтяные запасы в бассейне реки Ориноко превышают 235 миллиардов баррелей. Это самое большое нефтяное месторождение в мире;

– об открытии новых колоссальных залежей нефти и газа в 2007 году заявила Бразилия. Специалисты государственного нефтегазового концерна «Petrobras» оценивают запасы месторождения Тупи от 5 до 8 млрд. баррелей нефти и газа. Это увеличивает разведанные запасы Бразилии в 1,5 раза;

– значительное увеличение добывающих мощностей планируется в Центральной Азии: Азербайджан, Казахстан, Туркменистан. Азербайджан по прогнозам до 2015 года будет удерживать первенство в регионе по добыче нефти и газа (нефтяные месторождения Азери-Чираг-Гюнешли, газовое месторождение – Шах-Дениз). С 2015 года основной нефтедобывающей страной в регионе станет Казахстан (нефтяное месторождение Кашаган);

– согласно прогнозам в ближайшие годы активную разработку энергоресурсов будут вести в Африке. Причем помимо традиционных проектов в западной части континента (Нигерия, Алжир, Египет, Ливия) появится добыча в странах восточной и юго-восточной Африки (Судан, Танзания, Ангола), а также в Чаде Конго, Экваториальной Гвинее. В качестве лидера по добыче энергоресурсов в Африке прогнозируется Ангола, в которой в последние годы открыты глубоководные месторождения.

Кроме этого, прогнозируемое истощение запасов нефти и газа, глобальное изменение климата ведут к тому, что даже такие «белые пятна», как Арктика, попадают в зону интересов мировых держав. По предварительным прогнозам ее льды могут растаять уже к середине текущего столетия, откроются новые морские пути и станет возможной добыча полезных ископаемых. По оценке специалистов здесь сосредоточены запасы нефти и газа в объеме более 100 млрд. тонн. В настоящее время, кроме России, право вести добычу в Арктике оспаривают Норвегия, Дания, США и Канада. О правах на Антарктиду уже заявили Великобритания, Аргентина, Австралия, Чили, Франция,

Новая Зеландия и Норвегия.

– из примерно 57 млн. бар / сут (87 % мировой добычи), приходящихся на долю 20-ти крупнейших поставщиков, около 24 млн. бар / сут. производят страны – члены ОПЕК (43 % мировой с учетом новых членов – Анголы и Судана).

В целом по данным Международного энергетического агентства мировые доказанные запасы нефти только за 2006 год выросли на 15 млрд. баррелей. Причем особенно значительный прирост наблюдается в странах Ближнего Востока, в первую очередь – в Саудовской Аравии и Иране.

Крупнейшими потребителями нефти являются:

США – потребляют 20,7 млн. барр. /сут. и импортируют до 10 млн. баррелей (58 % мирового оборота).

Соединенные Штаты из всех видов топливного сырья полностью обеспечивают свои потребности только в энергетическом угле. Добыча нефти в 2007 году покрывала не более 40 % ее потребления. Потребляя около четверти мирового объема нефтедобычи, США к 2005 году снизили свою долю в общемировой добыче до 6,4 % и достигли критического уровня зависимости от нефтяного импорта, вплотную приблизившегося к 60 %.

Уровень разведанных запасов нефти в Соединенных Штатах, по объему которых они занимают 11-е место в мире, к началу 2007 года составил 29,9 млрд. барр., а период, в течение которого они могут быть исчерпаны, по уровню внутренней добычи оценивался всего в 15-16 лет. Объем пока неиспользуемых прогнозных ресурсов, во многом обеспеченных низко рентабельными для освоения нефтеносными песками и сланцами, будет примерно в 20 раз больше. Несмотря на постоянно растущий объем внутренней добычи природного газа, доля его импорта достигает 15 % текущего потребления.

В целом национальное производство сырья на базе собственных природных запасов сейчас удовлетворяет уже менее половины потребностей США, в то время как в 70-е годы этот уровень в среднем достигал 85 %⁴.

По прогнозам к 2025 году США будут ввозить 68 % всей потребляемой нефти. Ситуация с уровнем запасов нефти и газа в США, все возрастающей потребностью в них, а также последствия террористических актов 2001 года показали возросшую энергетическую уязвимость США, которые уже не застрахованы от возможных перебоев импортных поставок нефти и сжиженного природного газа из все более нестабильных районов Ближнего Востока и стран Персидского залива.

Западная Европа потребляет 22 % мирового потребления нефти, 500 млрд. кубометров газа в год, при этом Германия является вторым в мире импортером газа – 14 %. К 2015 году Европе понадобится дополнительно еще 200 млрд. кубометров.⁵ Основной проблемой Евросоюза является рост зависимости от импорта энергоносителей: к 2030 году она будет составлять 70 %, в это время импорт нефти может вырасти с 76 % до 90 %, импорт газа – с 40 % до 70 %, угля – с 50 % до 70 % с лишним⁶.

Китай и Индия – в условиях продолжающегося экономического роста, быстрого увеличения численности населения и чрезвычайно высокой энергоемкости национальных экономик резко возрастает потребность в энергоресурсах. Потребление нефти в КНР за последние 40 лет увеличилось более чем в 25 раз и составляет 8,55 % мирового. Рост темпов потребления в 2004 году составил 31 %⁷. Уровень потребления нефти в Китае и Индии в ближайшие два десятилетия увеличится по прогнозам на 100 – 150 %.

По прогнозам Международного энергетического агентства к 2030 году мировая потребность в энергетическом сырье вырастет на 53 % (в том числе на нефть – на 36 %). Две трети роста будет обеспечено развивающимися странами.

Уже в настоящее время все осязаемое стало наблюдаться снижение уровня обеспеченности глобальной экономики нефтью и газом. Основная причина в том, что развитие национальных экономик всех стран мира идет по экстенсивному пути. Так, например, в странах (Япония, Австрия, Германия, Бельгия, Швеция, Финляндия, Франция, Италия, Великобритания) с высоким уровнем ВВП на душу населения (30 долл. США и выше) душевое энергопотребление составляет 3-9 тонн условного топлива на человека, а в США, Канаде и Норвегии, где, наряду с высоким уровнем достатка, энергия относительно дешевая, уровень энергопотребления еще выше и составляет от 10 до 13 тонн условного топлива на человека. В странах (Турция, Венгрия, Польша, Болгария) с минимальным достаточным уровнем жизни и ВВП на душу населения, душевое потребление составляет 2,8 – 5,5 тонн условного топлива⁸. Таким образом, валовый внутренний продукт стран растет в основном экстенсивным путем с опережающим ростом энергопотребления.

В последние годы возрастает значимость проектов по производству и поставкам сжиженного природного газа (СПГ).

Глобальный рынок газа поделен на региональные самостоятельные сегменты – североамериканский, европейский, азиатский, южноамерикан-

ский. Большая часть поставок осуществляется по трубопроводам, цены на поставки определяются долгосрочными контрактами, т.е. экспортные потоки не могут быть быстро изменены.

В то же время серьезные структурные изменения на мировых рынках требуют изменения поставок газа. В данном случае это возможно в основном за счет повышения доли сжиженного газа в мировой торговле (до уровня 10 - 15 %). Поэтому формирование мирового рынка равнозначно увеличению доли сжиженного природного газа (СПГ) в торговле газом. И процесс идет весьма активно. Объем продаж СПГ в мире в 2005 году составил 188,8 млрд. куб. м, что обеспечило 26,2 % общемировой торговли природным газом (в 1970 г. – 3 %). К 2010 году на сжиженный газ придется треть всех поставок. К 2020 году по прогнозам специалистов доля газа по экспортным газопроводам значительно сократится и составит всего 38 % от всего торгового оборота газом.

По прогнозам Международного энергетического агентства (МЭА) импорт СПГ в Европу к 2030 году увеличится в 6 раз, а общий объем потребления газа в Европе вырастет на 80 %. В общем объеме добытого в Европе газа доля СПГ вырастет с нынешних 8,6 до 27 %.

Многие страны начали активно решать проблему строительства терминалов для сжиженного газа. Так, Хорватия в 2007 году уже заключила контракт на 800 млн. евро на постройку у себя терминала. Польша также готова вложить в подобный объект 450 млн. евро.

К регионам с наибольшим прогнозным ростом спроса на СПГ относятся США и страны Юго-Восточной Азии, в первую очередь – Китай и Южная Корея. Уже сейчас в США доля СПГ в общем газопотреблении составляет более 25 %. Япония импортирует до 85 % (45 млрд. куб. м) природного газа в сжиженном состоянии.

Россия в рамках проекта «Сахалин - 2» планирует начать производство СПГ в 2008 г. после завершения строительства завода мощностью 4,8 млн. тонн СПГ в год. В дальнейшем предполагается расширение мощностей предприятия, так как 92% будущего объема СПГ уже зафрактовано японскими фирмами. По мнению экспертов, проект «Сахалин - 2» позволит России стать ведущим экспортером газа Азиатско - Тихоокеанского региона и побережья США. Кроме этого, «Газпром» и компания «Совкомфлот» учредили в 2005 г. компанию «Baltic LNG» (80% и 20% соответственно), которая будет строить завод по производству сжиженного газа в Приморске мощностью около 5 млн. тонн СПГ.

Таким образом, Россия диверсифицирует газовые маршруты и выходит на новые ранее недоступные для нее по географическим причинам рынки газа: Атлантическое побережье Америки и страны Азиатско - Тихоокеанского региона. Здесь следует отметить особую для России роль «Газпрома», который стремится стать глобальным лидером в своей сфере. Реализовывать эту цель концерн намеревается за счет диверсификации своей деятельности, поиска новых рынков сбыта, обеспечения конкурентного присутствия на этих рынках. В ближайшем будущем «Газпром» планирует выйти на рынок Китая. В планах – освоение новых месторождений на Ямале, в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке, строительство Северо-Европейского газопровода, поставки жидкого газа в США ⁹.

В перспективе, в результате непрекращающейся борьбы за право решающего голоса на стремительно формирующемся мировом газовом рынке, Россия может получить статус глобальной газовой державы. Это процесс сложный и дорогостоящий, однако, у России есть все возможности – от ресурсных до географических – влиять на формирование этого рынка в собственных интересах.

Венесуэла предпринимает шаги, способствующие закреплению за ней статуса ведущего регионального игрока Латинской Америки. Об этом свидетельствуют прошедший в 2007 году в Венесуэле Южноамериканский энергетический саммит и одобрение ключевыми странами региона выдвинутой президентами Венесуэлы и Аргентины идеи создания Организации стран производителей и экспортеров газа южного конуса.

2. Альтернативные энергетические источники.

Особенностью последних лет является то, что европейские страны обеспокоились энергозависимостью от России и начали обсуждать и разрабатывать различные варианты альтернативной (нефти и газу) энергетики. Евросоюз принял решение довести к 2020 году долю альтернативной энергетики с 7 до 20 %, переходя на биотопливо и уделяя все больше внимания возобновляемым источникам – энергии солнца, ветра и воды.

В промышленно развитых странах обозначился интерес к альтернативной энергетике. За два года (2006 – 2007 гг.) только международные нефтяные концерны направили в разработку альтернативных видов топлива 10 млрд. долларов США (в том числе на этанол и ветроэнергетику).

В качестве альтернативной энергетики используются или планируются к использованию следующие источники:

Биотопливо – этиловый спирт, получаемый из кукурузы, сахарного тростника, рапса и др. сельхозпродукции, заменяет бензин.

Энергия ветра. В Германии с помощью ветряков получают 10 % электроэнергии, в Дании – 20 %. Существуют национальные программы по освоению систем, работающих на энергии ветра в США, Канаде, ФРГ, Франции, Швеции и др. странах.

Солнечная энергия. Солнечное излучение практически снимает проблему электропотребления в мире. Оно эквивалентно 178 тыс. ГВт /год, из которых до 30 % отражается в космос, 50 % поглощается, 19 % идет на поддержание геологического цикла и примерно 0,06 % расходуется на фотосинтез. И даже если человечество будет улавливать только 10 % энергии, то эта величина будет в 1,5 тыс. раз превышать его потребности. Нобелевский лауреат Ж. Алферов полагает, что различные формы преобразованной солнечной энергии будут основным энергетическим источником на планете через 30 - 50 лет. Солнечная энергия уже применяется в США, южных странах Европы. В Китае за счет энергии Солнца обеспечиваются горячей водой 30 тыс. домов.

Энергия морских волн. Подъем и опускание воды используется для генерирования электричества на волновых станциях. Технология действует в Дании, Австралии.

Геотермальная энергия. Для ее использования бурится скважина и устанавливается тепловой насос. Запасы геотермальной энергии оцениваются в размере около 200 ГВт. Геотермальные тепловые станции используются в США, Филиппинах, Мексике, Италии, Японии, России. Исландия практически полностью удовлетворяет свои потребности в теплоэнергии.

Водород. Все ведущие страны мира разрабатывают свои программы водородной энергии. В мире уже работают десятки станций, заправляющих этим жидким газом автомобили.

Одним из перспективных источников энергии будущего, которая должна заменить нефть и газ, по мнению ученых, является энергия *термоядерного синтеза*, продукт которого – высокотемпературную плазму – называют искусственным солнцем. Академик, лауреат Нобелевской премии Виталий Гинзбург полагает, что первой важности задачей физики XXI столетия остается решение проблемы управляемого термоядерного синтеза. Существует определенная стратегия ряда государств, которая предусматривает создание промышленных энергетических станций с термоядерным реактором. Для этого намечено к 2017 году во Франции создание

интернационального термоядерного экспериментального реактора (ИТЭР). Далее в Японии к 2030 году предстоит проверить работоспособность его усовершенствованного прототипа – демонстрационного термоядерного реактора (ДЕМО), который уже сможет греть воду и давать электроэнергию, как это сейчас делают тепловые станции. Опыт эксплуатации ДЕМО позволит создать тепловой проект термоядерной электростанции.

Термоядерная энергия по адекватности, безопасности и практически безотходности имеет значительное преимущество перед любой нынешней, даже атомной энергетикой.

Вместе с тем, гарантом устойчивого получения энергии и достижения энергетической безопасности на обозримую перспективу, по мнению специалистов, будет атомная энергетика. Атомная энергетика – это потенциал, позволяющий решать проблемы дефицита электроэнергии не только в среднесрочной, но и в долгосрочной перспективе. В настоящее время Франция является лидером по выработке атомного электричества, которое занимает почти 80 % в ее энергетическом балансе. Доля атомного электричества в России составляет всего лишь 17,6 %. В 2007 году правительство Российской Федерации приняло за основу Генеральную схему размещения объектов электроэнергетики до 2020 года, в которой предусматривается максимальное увеличение доли атомной генерации суммарной мощности АЭС с нынешних 23 ГВт в 2,3 - 2,5 раза, что позволит поднять долю атомного электричества до 20 - 25 %.

В настоящее время наиболее развитые страны и наиболее успешно развивающиеся государства заявляют о намерении развивать атомную энергетику третьего поколения (более безопасную и эффективную). Так, например, в 2007 году между французским энергетическим концерном «Areva» и правительством Китая достигнута договоренность о строительстве в КНР к 2013 – 2014 году двух атомных реакторов третьего поколения за 11,9 млрд. долл. США.

Вместе с тем, следует особо отметить, что энергетика на основе возобновляемых ресурсов в настоящее время находится на начальной стадии развития.

3. Пути и методы доставки энергоносителей. Диверсификация энергетических источников.

В традиционной энергетике все больше ощущается недостаток нефтеперерабатывающих и транспортных мощностей, новых мощностей по добыче нефти. В Британском Управлении бизне-

са и предпринимательства заявляют: «Следующие несколько лет мировая добыча нефти и возможности по ее переработке будут расти быстрее спроса. Мировых запасов нефти достаточно, чтобы в обозримом будущем поддерживать экономический рост. Испытанием будет необходимость доставить эти ресурсы на рынок так, чтобы стабильно, вовремя, надежно и по доступным ценам обеспечивать клиентов энергией»¹⁰. В настоящее время крупнейшей системой трубопроводов в мире являются трубопроводы «Дружба» и «Дружба - 2» протяженностью около 6000 км. В последние годы по основному, западному, направлению нефтепроводной системы «Дружба» перекачивается до 70-80 млн. тонн нефти в год. Эта нефть используется на мощных нефтеперерабатывающих заводах, расположенных в Мозыре (Беларусь), Плоцке (Польша), Шведте (Германия).

Россия, учитывая изменения в геополитической ситуации, стала самым активным образом и дальше развивать транспортную систему для того, чтобы напрямую доставлять нефть и газ к основным потребителям. Ускоряется работа по прокладке трубопроводных сетей к берегу Тихого океана, на Север, в том числе на северо-запад России, чтобы уменьшить зависимость от транзитных государств. Мощность прокачки нефти Балтийской трубопроводной системы (БТС) планируется довести с нынешних 72 млн. тонн в год до 105 млн. в 2010 году. Нефтепровод Унеги-Приморск (БТС-Н) обеспечит экспорт российской и каспийской нефти в страны ЕС через порт Приморск., минуя Беларусь. Пропускная способность – 50 млн. т. в год. Ввод в эксплуатацию - 2010 год. Нефтепровод Бургас – Александрополис соединит болгарский порт Бургас и греческий Александрополис. Пропускная способность – 35 млн. т. в год, Ввод в эксплуатацию – 2010 год, стоимость - 1 млрд. Долл. США. Форсируется строительство по дну Балтики Североевропейского газопровода «Северный поток», который пройдет от России (Выборг) до Германии (Грайфсвальд). Первую нитку газопровода протяженностью около 1,2 тыс. километров с годовой пропускной способностью 27,5 млрд. кубометров газа предполагается ввести в строй в 2010 году. Доля российского «Газпрома» составляет 51 %, германских «BASF» и «E.ON» – по 20 %, голландской «Gasunic» – 9 %. Стоимость строительства предположительно составит 8 млрд. EURO. Североевропейский газопровод впервые обеспечит поставку российского природного газа в Западную Европу без прохождения через территорию стран – транзитеров. «Южный поток» будет проложен по дну Черного моря и соединит Россию и Болга-

рию. Пропускная способность – 30 млрд. куб. м в год. Ввод в эксплуатацию – 2010 год. Стоимость – 5 млрд. долл. США. Прикаспийский газопровод соединит Туркмению, Узбекистан, Казахстан и Россию. Пропускная способность – 30 млрд. куб. м в год. Стоимость – 7 млрд. долл. США. «Голубой поток» соединит Россию и Турцию и будет проложен по дну Черного моря. Пропускная способность – 16 млрд. куб. м в год. Стоимость – 32 млрд. долл. США (двух ниток).¹¹

Ускоренными темпами Сооружается нефтепровод Восточная Сибирь – Тихий океан (ВСТО). Ведется проектирование нефтепровода «Харьга – Индига» с выходом на Баренцево море.

Азербайджан также стремится играть большую роль в обеспечении безопасности в энергетической отрасли на европейском рынке. Речь в данном случае идет о перспективах доставки каспийской нефти и газа на европейские рынки. В частности, через проекты трубопроводов Констанца – Панча – Триест, а также «Nabucco», предполагающего подачу среднеазиатского и каспийского газа в Европу (25-30 млрд. куб. м в год) через Азербайджан Грузию, Турцию, Болгарию, Венгрию, Румынию и Австрию – в обход России (предполагаемый срок запуска – 2012 год). Участниками консорциума, созданного для реализации проекта строительства транскаспийского газопровода «Nabucco», являются Венгрия, Турция, Болгария, Румыния и Австрия. Президент Азербайджана Ильхам Алиев в ходе визита в Азербайджан в 2006 г. Президента Румынии Траяна Бэеску заявил, что Азербайджан «заинтересован в многовариантности поставок нефти и газа на мировые рынки». «На данный момент мы добились строительства трех нефтепроводов, которые выводят нашу нефть по направлениям: два – в сторону Черного моря, а один – Средиземного. За короткие сроки Азербайджан однозначно превратится в важнейшего поставщика газа. Предусмотрена прокладка и сдача в эксплуатацию газопровода из Азербайджана в Турцию. С технической точки зрения в дальнейшем он может доставлять азербайджанский газ в Европу». Что же касается проекта «Nabucco», то, по мнению Алиева, без участия Азербайджана, являющегося главным элементом данного проекта, осуществить его будет невозможно¹². Следует отметить, что несмотря на заявления представителей Еврокомиссии о приоритетности для ЕС проекта «Nabucco», вопрос его наполнения до настоящего времени не решен, так как Россия консолидировала на перспективу туркменский, узбекский и казахский газ в годовом объеме 30 млрд. куб. м, с поставками через формируемый Прикаспийский

газопровод на нужды «Южного потока». В настоящее время для «Nabucco» есть только 8 млрд. куб. м газа в год из Азербайджана и некоторые надежды на поставки из Ирана. Вместе с тем, о повышении шансов на успешную реализацию проектов транскаспийского газопровода и «Nabucco» свидетельствует, озвученная Еврокомиссией по итогам переговоров с официальным Ашхабадом, готовность Туркменистана гарантировать поставку в ЕС минимум 10 млрд. куб. м газа в год, начиная с 2009 года. Примечательно, что в конце 2007 года Туркменистан именно на этот объем уменьшил свои обязательства по загрузке лоббируемого Россией альтернативного проекта прикаспийского газопровода.

Параллельно Казахстан ратифицировал соглашение с Азербайджаном о транспортировке нефти из Казахстана танкерами через Каспий и далее по нефтепроводу «Баку – Тбилиси – Джихан».

Казахстан к 2012–2014 гг. может стать одним из крупных поставщиков нефти на международный рынок. Но планируемое увеличение в два раза добычи нефти к 2012–2015 гг. заставляет искать новые пути ее транспортировки. Поэтому проект «Одесса – Броды – Гданьск» для Казахстана является определенной альтернативой.

Магистральный нефтепровод Одесса – Броды построен в 2001 году для транспортировки каспийской нефти. В течение нескольких лет он не использовался. В конце июня 2004 г. правительство Украины разрешило использовать трубопровод для транспортировки российской нефти в реверсном режиме. Украина и Польша планируют достроить этот нефтепровод до польских городов Плоцка и Гданьска. Европейские страны и Украина рассчитывают на участие в этом проекте Казахстана, который может в перспективе поставлять свою нефть в будущую трубу с тем, чтобы проект стал экономически целесообразным.

Казахстан демонстрирует интерес к проектам, продвигаемым западными странами, сохраняя при этом высокий уровень доверия с Китаем. В частности, Н. Назарбаев подтвердил участие своей страны в проекте Баку – Тбилиси – Джейхан и выразил заинтересованность в транскаспийском газопроводе.

Азербайджан со своей стороны всячески содействует вовлечению Казахстана и других стран региона в альтернативные российским проекты транспортировки нефти и газа. В ходе официального визита в Казахстан 7-8 августа 2007 года президент И. Алиев заявил, что Азербайджан готов сделать все для того, чтобы предоставить свободный и беспрепятственный доступ для транспор-

ровки энергоресурсов и грузов. Стороны подписали меморандум о совместной реализации Транскаспийского проекта, в соответствии с которым на первом этапе предполагается транспортировку нефти осуществлять с помощью танкеров, впоследствии планируется построить нефтепровод.

С точки зрения долгосрочных тенденций развития ситуации на постсоветском пространстве наибольшее значение имели альтернативные энергетические саммиты 2007 года президентов России, Казахстана и Туркменистана, с одной стороны, и руководителей Азербайджана, Грузии, Литвы, Польши и Украины – с другой.

Реализация заявленных В. Путиным, Н. Назарбаевым и Г. Бердымухаммедовым планов транспортировки туркменского и казахского газа по прикаспийскому трубопроводу и расширения мощностей системы «Средняя Азия – Центр 3» на среднесрочную перспективу может оставить без ресурсной базы альтернативные проекты транскаспийского газопровода и «Nabucco».

В то же время ряд признаков говорят о том, что за сохранение контроля над транспортировкой газа из Средней Азии России придется достаточно дорого заплатить: вырастет цена казахского газа. Кроме того, Москва будет вынуждена пойти на некоторое смягчение прежней политики: если ранее она монопольно скупала весь среднеазиатский газ и самостоятельно перепродавала его в Европу и СНГ, то сейчас Россия может открыть путь на западный рынок поставщику, в котором «Газпром» не имеет полного контроля. Речь идет о совместном предприятии ЗАО «Казроsgаз», доли в котором поровну распределены между Казахстаном и Россией. Оно должно получить право продажи определенного объема газа в страны СНГ, Прибалтики и ЕС. Вероятно, что аналогичных уступок добьется и Туркменистан. Действительно, в конце 2007 года «Газпром» согласился повысить закупочные цены на туркменский газ со 100 долларов за тысячу кубометров до 130 долларов в первом полугодии 2008 года и 150 долларов – во втором полугодии. Власти Казахстана также заявляют о намерении поднять цену на свой газ со 165 до 190 долларов. И это только начало. В итоге доходы России от реэкспорта среднеазиатского газа сократятся, но она выиграет за счет получения гарантий объемов поставок через свои газопроводы, а также за счет отказа Казахстана и Туркменистана от конкуренции за рынки сбыта и цены.

Однако ни встреча президентов России, Казахстана и Туркменистана, ни саммит в Польше не дали ответ на вопрос о путях транспортировки в Европу дополнительных объемов нефти из Сред-

ней Азии. В обоих случаях были подтверждены политические решения о необходимости дальнейшей проработки давно обсуждаемых проектов: расширения Каспийского трубопроводного консорциума (КТК) и продления нефтепровода «Одесса – Броды» до Плоцка. При этом обозначился вариант, при котором реализация первого проекта не будет означать провал второго, Заявленных Н. Назарбаевым объемов поставок через расширенный КТК может хватить не только для заполнения нефтепровода «Бургас – Александруполис», соглашение о строительстве которого было ратифицировано российским парламентом в мае 2007 г., но и для трубопровода «Одесса – Броды». Кроме того, на саммите в Польше о четкой политической заинтересованности в реализации последнего проекта заявил Азербайджан.

Обеспечение стабильных поставок энергоресурсов на рынок ЕС, диверсификация их источников и маршрутов доставки по-прежнему в числе основных императивов внешней политики Евросоюза. Крупные запасы природного газа, общая граница с богатым углеводородами Ираном делают Туркменистан стратегически важным государством для Европейского союза в энергетической сфере. Брюссель лоббирует присоединение Туркменистана к проекту «Nabucco» и более активное участие Ашхабада в проекте строительства Транскаспийского газопровода. Туркменистан, в свою очередь, подтверждает намерение диверсифицировать маршруты поставок туркменских энергоносителей на мировые рынки и призывает европейские компании к активному инвестированию в энергетический сектор страны. Вместе с тем у европейцев существуют опасения относительно готовности туркменского руководства выйти из под энергетической опеки России, традиционно являющейся основным партнером Ашхабада в данной сфере.

Опасения в определенной мере подтвердились. Россия, Казахстан и Туркменистан в конце 2007 года подписали в Москве соглашение о строительстве Прикаспийского газопровода. Прикаспийский газопровод должен пройти из Туркмении в Россию вдоль Каспийского побережья. Новый газопровод и реконструкция уже существующей системы газопроводов «Средняя Азия – Центр» позволят нарастить транспортные мощности по экспорту газа из Центральной Азии в Европу с 55 до 80 млрд. куб. м газа в год.

Осознание Европейским Союзом обострения энергетической ситуации, главным образом, в силу стремительного роста зависимости ЕС от импорта энергоносителей (к 2030 году 70 % энер-

гопотребления ЕС в целом и 80 % потребления газа в ЕС будут покрываться за счет импорта), вынуждает Евросоюз находить и реализовывать различные сценарии сохранения и укрепления своей энергетической безопасности. Одним из таких сценариев, причем приоритетным, является использование механизмов, заложенных в Договоре к Энергетической Хартии (ДЭХ).

Энергетическая хартия, подписанная странами Европейского Союза (декабрь 1991 г., а договор к ней – в 1994 г.), призвана служить целям развития открытого и конкурентного рынка энергоносителей. В настоящее время к ней присоединились более 50 государств, являющихся главным образом потребителями углеводородов.

Евросоюз в 2006 – начале 2007 года предпринял беспрецедентное давление на Россию в попытках склонить ее к ратификации ДЭХ при параллельном муссировании информации о множественных планах строительства нефте- и газопроводов из регионов Центральной Азии и Каспия в Европу в обход России.

Основная цель, которой добивается Евросоюз, – обеспечить посредством ратификации Россией ДЭХ свободный для себя доступ к богатым запасам природных энергоресурсов Центральной Азии и Каспия. Ратифицировав ДЭХ, Россия будет обязана обеспечивать, при наличии свободных мощностей, беспрепятственный транзит энергоресурсов из третьих стран по приемлемым тарифам (Россия, безусловно, располагает такими мощностями). Тем самым Россия потеряет монополию единоличного на пространстве СНГ поставщика энергоносителей в Европу, а также монополию на формирование цен на поставки и транзит энергоносителей. Параллельно Евросоюз получит доступ к российским недрам.

Кроме этого, ратификация Россией Договора к Энергетической Хартии представляет жизненно важный интерес для Европейского Союза, поскольку реализация планов строительства обходных трубопроводов может в лучшем случае завершиться не ранее 2010 – 2012 гг. При этом отсутствие подтвержденных количественных данных о запасах энергоносителей на месторождениях Центральной Азии и Каспия делает такие проекты весьма рискованными. Так, уже запущенный в эксплуатацию нефтепровод Баку – Тбилиси – Джейхан не может работать на полную мощность ввиду отсутствия достаточного количества нефти. Согласно прогнозам международных экспертов, пик добычи нефти Азербайджаном наступит в 2015 году, после чего начнется спад. Кроме того, до настоящего времени практически ни один

из пропагандируемых европейцами обходных трубопроводов не имеет просчитанного технико-экономического обоснования, включая расчет стоимости, определение механизмов финансирования, обоснование наличия достаточного количества природных энергоносителей.

Тем не менее Евросоюз не снижает активности на Центрально-Азиатском направлении, и в последнее время заметно активизировал масштабное энергетическое партнерство с Казахстаном в расчете на доступ европейских компаний к месторождениям Каспия.

Неутешительной для России реалией, усиливающей позиции Евросоюза, является то, что Евросоюз представляет собой не только крупнейшего в мире покупателя энергоносителей, но и крупнейшего потребителя российских энергоносителей. То есть, рынок ЕС для России уже превратился в «рынок покупателя», а Россия, со своей стороны, уже перешла критический порог энергетической «неоколонии». Президент России В. Путин на октябрьской 2006 года встрече в Лахти с лидерами государств-членов Евросоюза признал, что по сути Россия в большой степени зависит от своих потребителей: по газу ЕС покрывает за счет России 44 % своих потребностей, в то время как в общем объеме экспорта российского газа европейские потребители занимают 67 %. Европейцы понимают это свое преимущество.

Вместе с тем, Россия, Норвегия и Алжир – страны-поставщики природного газа в Европу – ратифицировать договор не намерены. Россию не устраивает транзитный протокол, прилагаемый к энергетическому договору с европейцами, где содержится норма, предписывающая обеспечить свободный доступ к транспортировке энергоносителей по транзитным трубопроводам. Россия воспринимает это требование как уступку контроля над российскими нефте- и газопроводами в обмен на право осуществлять инвестиции на европейском рынке. Но по европейским правилам «Газпром», являющийся и производителем, и транспортером, и продавцом газа, не может произвести встречные инвестиции в странах ЕС. К тому же Россия не согласна с условием, предписывающим формирование транзитных тарифов только на аукционах.

Кроме этого, по мнению Российской Федерации, главное, чего не хватает механизмам ДЭХ, – это содействия обеспечению как безопасности предложения, так и безопасности спроса; установления баланса интересов производителей, потребителей и транзитеров; нахождения «золотой середины» между либерализацией рынков и усилением роли института долгосрочных контрактов.

Заметным событием во внутренней жизни Евросоюза стало обнародование Еврокомиссией пакета инициатив в области регулирования энергетического рынка ЕС. Новые законодательные предложения Брюсселя преследуют две взаимосвязанные цели: дальнейшую либерализацию внутреннего рынка электроэнергии и газа в Евросоюзе и усиление защиты от внешних конкурентов, в первую очередь от «Газпрома».

Эти инициативы Европейской комиссии, прямо вытекающие из поручения глав государств и правительств ЕС, данного на июньском 2007 года саммите Евросоюза, вызвали резкую критику как со стороны компаний монополистов в Германии и Франции, так и «Газпрома». Вместе с тем, можно с большой вероятностью прогнозировать, что в основном они будут приняты.

Также следует особо отметить, что демарш Эстонии в отношении российско-германского проекта газопровода «Северный поток» укладывается в русло новой политики Еврокомиссии и США по ограничению российского влияния на европейский энергетический рынок.

В такой системе разнонаправленных интересов консенсус между Европой и «Газпромом» (Россией) может быть достигнут только на основе сбалансированных подходов, учитывающих обоснованные интересы всех участников «газовой цепочки» – от добычи до конечного потребления. Надежность газоснабжения стран ЕС не может быть обеспечена, если не принимать во внимание интересы производителей, поскольку основу поставок газа в Европу реально обеспечивают менее десяти уникальных месторождений, расположенных всего в четырех странах (Нидерланды, Норвегия, Алжир и Россия), три из которых не являются членами ЕС.

Страны - транзитеры (их пояс растянулся от Балтики до Черного моря) еще более зависимы от России в плане энергетики, чем европейские потребители. Во-первых, у них не такие мощные и высокотехнологичные экономики, чтобы с легкостью справляться с повышением цен. Во-вторых, они все в свое время входили в социальную систему и имеют единую энергосистему, завязанную на российские месторождения. В-третьих, альтернативными источниками и путями доставки нефти и газа Восточная Европа, в отличие от Западной, озаботилась сравнительно недавно. А это требует много времени и финансов. Поэтому в спор с Россией страны - транзитеры вступают гораздо чаще, чем остальные потребители. Более того, Россия, используя свой энергетический вес, проявляет политическую волю в отношении

стран-соседей. Вместе с тем, в ближайшее время вряд ли стоит ждать кардинальных перемен в энергетическом балансе Восточной Европы. Поэтому постепенно все страны стали договариваться с Россией. Тем более, что и России надо продемонстрировать западным партнерам, что она является надежным партнером.

Так, по итогам заседания совета глав правительств СНГ шесть стран (Россия, Казахстан, Беларусь, Киргизстан, Таджикистан, Армения) в мае 2007 года в Ялте подписали соглашение о формировании общего энергетического рынка государств-участников СНГ.

Концепция формирования общего электроэнергетического рынка (ОЭР) участников СНГ предусматривает, что страны - участники ОЭР должны обеспечивать возможность инвестиционной деятельности для субъектов энергетики, включая возможность покупки и продажи генерирующих, сетевых и других активов на договорных условиях между собственниками.

Цель создания общего рынка – формирование единого рыночного пространства в электроэнергетике, базирующегося на принципах равноправия участников, добросовестной конкуренции и взаимной выгоде. Основными принципами создания общего энергорынка СНГ призваны стать прозрачность естественно – монопольных видов деятельности, недискриминационные условия доступа к технологической и коммерческой инфраструктуре для всех участников.

Участники ОЭР принимают на себя обязательства по созданию условий для преобразования предприятий, предлагающих услуги по передаче электроэнергии и оперативно-диспетчерскому управлению в электроэнергетике, в самостоятельные юридические лица, отделяя их от организаций, ведущих производство и куплю - продажу электроэнергии.

Участники ОЭР в соответствии с договорами выполняют транзит электроэнергии через свои территории вне зависимости от места происхождения, места назначения и владельца электроэнергии, а также обеспечивают создание общей унифицированной системы таможенного регулирования в сфере деятельности ОЭР с унифицированными правилами таможенного оформления и контроля, едиными таможенными режимами ¹³. Таким образом, Россия перешла от пассивного поведения к активным действиям, в том числе в области поставок углеводородов на международные рынки и, прежде всего, это касается поставок природного сетевого газа в ЕС.

4. Борьба за контроль над энергетическими ресурсами.

Сейчас в мире за день добывается около 81 млн. баррелей нефти. Эксперты полагают, что к 2030 г. эта цифра упадет до 29 млн.¹⁴ Кроме того, они предсказывают значительное снижение добычи газа, угля и урана, предвещая исчерпание энергетических запасов планеты.

Британский экономист и специалист по энергетике Дэвид Флеминг сказал: «Ожидаемая нехватка поставок может легко спровоцировать пугающие сцены массовых беспорядков... Правительство, отрасль и население не смогут не обратить внимание на происходящее, поскольку ситуация может выйти из-под контроля и привести к полному разрушению общества».

К сходным выводам приходит немецкая организация «Energy Watch Group»: «Мир стоит на пороге структурных изменений экономической системы. Их спровоцирует уменьшение запасов ископаемого топлива. Они затронут практически все аспекты повседневной жизни»¹⁵.

В этой связи в мире ведется активная борьба за контроль над энергетически важными районами с применением всех доступных методов: политических, дипломатических, экономических, военных.

Впервые «нефтяное оружие» применили арабские страны в 70-е годы XX века в ответ на поддержку, оказанную западными странами Израилю в войне с Египтом. Арабские страны объявили нефтяное эмбарго всем «пособникам сионизма». В течение одного года цена на нефть выросла в 4 раза. В дальнейшем ирано-иракская война привела еще к одному двукратному скачку цен. В итоге Америка, Европа, Япония пережили тяжелейший шок: промышленное производство сократилось сразу на 15 %, инфляция и безработица вырвались из-под контроля. И только резкое увеличение к началу 80-х годов в 1,5 раза объемов добычи нефти неарабскими странами и в 2 раза – СССР, широкое комплексное развитие программ энергообеспечения позволили резко сократить энергоемкость национальных экономик и выйти из энергетического кризиса.

Примерно в это же время США при содействии Саудовской Аравии начали вести большую энергетическую войну против Советского Союза, экономика которого «сидела на нефтегазовой «игле». Саудовская Аравия резко увеличила добычу нефти, что повлекло за собой «обвал» мировой цены и существенно повлияло на экономическое положение СССР. Сама Саудовская Аравия в связи с тем, что себестоимость добычи нефти очень низкая, не только не пострадала, но

и выиграла. В конечном итоге данная ситуация во многом повлияла на экономическое положение СССР и развал Союза.

В дальнейшем в «Стратегии национальной безопасности США для нового столетия», принятой в 1997 году, впервые появился тезис, согласно которому перспектива истощения природных ресурсов планеты оценивается исключительно с точки зрения национальной безопасности США. При этом возможность того, что «другие страны» будут «неограниченно эксплуатировать» их собственные природные ресурсы, расценивается как прямая угроза национальным интересам США. Поэтому согласно Стратегии США вправе делать все, что может потребоваться для защиты их интересов, в том числе и при необходимости применять «в одностороннем порядке» свои вооруженные силы¹⁶. В связи с этим наибольший интерес для США представляют «Мировые Балканы», в которых сосредоточена большая часть мировых залежей нефти и природного газа. В 2002 году на обозначаемый понятием «Мировые Балканы» ареал приходилось 68 % разведанных мировых запасов нефти и 41 % природного газа; его доля в мировой добыче нефти составляла 32 %, газа – 15 %. Ожидается, что в 2020 году на этой территории (вместе с Россией) будет добываться примерно 49 млн. баррелей нефти ежедневно, то есть 45 % от общего объема мирового производства (107,8 млн. баррелей в день)¹⁷.

В ключе «нефтегазового оружия» следует рассматривать вторжение в Ирак, систематические угрозы Ирану, попытки «запретить» ОПЕК и создание «газового» ОПЕК, навязывание России энергетической Хартии ЕС.

В начале 90-х годов обострилась борьба за каспийскую нефть. Целенаправленно США распространяют свое влияние и ставят под контроль страны региона (сначала Азербайджан, потом – Грузия). Затем «оранжевая революция» (2005 г.) в Украине, по территории которой проходят основные российские нефте- и газопроводы в Европу. Более того, в целом по отношению к России у некоторых западных политиков существует идея – перевести запасы российских недр, в первую очередь углеводородные ресурсы, в разряд «общего достояния человечества».

В свою очередь, в 2005 году «Газпром» предъявил ультиматум Украине, потребовав оплаты за поставляемые энергоресурсы по рыночным ценам. В 2006 году американской компании, задействованной в проекте «Сахалин-2», были предъявлены обвинения в создании экологической угрозы региону. С 2004 года Россия встала на путь национа-

лизации нефтедобывающих компаний, чем резко увеличила поступления в бюджет.

Россия и ее основные конкуренты на глобальном энергетическом рынке реализуют определенную тактику. Суть ее в том, что основные активы должны контролироваться национальными корпорациями, которые в обмен на миноритарные доли в этих активах должны получать доли в сбытовых и транспортных компаниях за рубежом.

В связи с этим все больше и больше правил разных стран осуществляют в своих странах явную или неявную национализацию нефтегазового комплекса. Сегодня уже 80 % резервов нефти находятся на балансе национальных нефтяных компаний и поэтому все больше и больше они становятся закрытыми для международных нефтяных гигантов из США и ЕС. Таким образом, прежние ведущие игроки нефтяного рынка вытесняются из мировой добычи нефти. Уже через 10 лет, когда основная часть запасов Северного моря и американского шельфа в Мексиканском заливе будет близка к исчерпанию, их роль в глобальной нефтедобыче будет второстепенной.

Стало реальностью превалирование интересов национальной энергетической безопасности даже над союзническими обязательствами.

В докладе шведского Агентства оборонных исследований «Северный поток», Швеция и безопасность Балтийского моря» отмечается, что проект «Северный поток» усилит рычаги прямого влияния России на Польшу, Украину и Беларусь, а также на те страны, которые будут соединены газовой трубой – Германию. Кроме этого по мнению Агентства, «Северный поток» - наглядное подтверждение тому, что у государств Евросоюза двусторонние отношения превалируют над общими приоритетами ЕС.

Действительно, подобные тенденции все больше начали проявляться среди стран-партнеров

по Европейскому Союзу. Отдельные государства – члены ЕС под предлогом обеспечения национальной безопасности проводят политику дискриминации не только в отношении компаний третьих стран, но и применительно к компаниям самих стран Евросоюза. Так, например, слияние крупных энергетических компаний если и происходит, то, как правило, в рамках одной страны (Е-ОН и Рургаз в Германии; Эксон и Мобил, Шеллон и Тексако в США). Попытки занять заметные позиции в энергетических секторах других стран наталкиваются на жесткое сопротивление даже в странах-соседях по Евросоюзу. Ярким примером стала попытка итальянского концерна Энел купить франко-бельгийскую компанию Суэц. Тут же о слиянии с Суэц заявила государственная компания Газ де Франс, причем французы пошли ради этого на изменение своего национального законодательства.

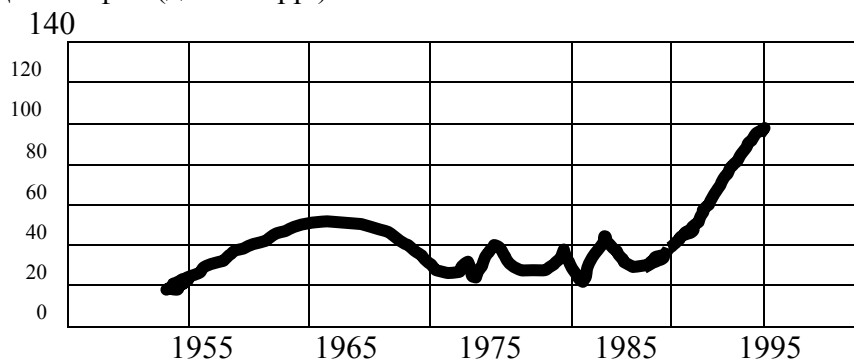
К примерам дискриминации со стороны государств-членов ЕС в отношении российских компаний можно отнести решения Греции, Польши и Литвы применительно к Лукойлу, а также действия Великобритании по недопущению покупки Газпромом пакета акций британской газовой компании Центрика. Правительство Великобритании приступило к рассмотрению вопроса об изменении режима контроля сделок по слияниям с целью получения возможности блокировать их, если эти сделки угрожают «национальной безопасности».

Аналогичную политику, в том числе применительно к своим партнерам и союзникам, проводят государства-производители энергоресурсов. Так, например, Россия проводит постоянную политику препятствования самостоятельному выходу государств региона Центральной Азии (Казахстана, Азербайджана, Туркменистана и Узбекистана) на международные рынки.

Диаграмма 3

Мировая цена на нефть

Цена нефти (долл./барр.)

В энергетической борьбе используется продолжающееся значительное ежегодное увеличение цены на нефть. Активное развитие мировой экономики, ограниченность энергоресурсов во многих регионах мира вызвали резкий рост мировых цен на нефть и газ (Диаграмма 3).

Цены на нефть в ходе торгов на Нью-Йоркской товарной бирже 2 января 2008 года впервые поднялись до отметки в 100 долларов США за баррель. Аналитики связывают продолжающийся с 2007 года резкий рост цен на углеводороды с ожиданиями экспертов относительно дальнейшего спроса на нефть и нефтепродукты за счет мощного роста экономики ряда стран, в частности, Китая и Индии. Рост цен выгоден, в первую очередь, США, которые являются не только крупнейшим потребителем, но и добытчиком нефти: увеличиваются налоговые поступления в бюджет; за счет снижения курса доллара увеличивается экспорт; возрастает политическое и экономическое влияние на страны, которые не могут платить высокую цену за энергоресурсы. Причем, и это следует особо отметить, единицей расчетов за энергоносители является доллар, который в последние годы не только сильно слабеет, но и печатается в США по мере необходимости и ничем реально не обеспечен. Поэтому реальная цена нефти для США выросла незначительно. Кроме этого экономический рост США не очень чувствителен к нефтяным ценам, так как его основу составляет финансовая сфера и малоемкие в энергетическом отношении производства.

Заинтересованность США в нынешней ситуации на нефтяном рынке подтверждает и то, что власти США по-прежнему не пускают «в дело» огромные национальные резервуары нефти, с помощью которых можно было бы серьезно скорректировать общий уровень цен на энергоресурсы. Не спешит наращивать объем добычи и ближайший союзник США Саудовская Аравия, чем поддерживается на нефтяном рынке строгий баланс спроса и предложений.

Все это еще раз подчеркивает, что данная ситуация с резким ростом цен на энергоресурсы выгодна США.

С другой стороны, высокие нефтяные цены – серьезный тормоз на пути развивающихся экономик, не имеющих (или имеющих в недостаточном объеме) собственных энергоресурсов. В первую очередь это относится к Китаю и Индии, которым в этой ситуации все сложнее вести конкурентную борьбу с США.

Таким образом, мировая энергетика окончательно трансформировалась из чисто экономического

в стратегический политический вопрос. Вследствие таких реалий, как нехватка энергоресурсов и, соответственно, высокие цены на них, перебои с поставками энергоресурсов и резко возросшее негативное воздействие энергетики на окружающую среду, энергетика сегодня превратилась в один из ключевых факторов, определяющих основы взаимоотношений ведущих государств мира.

Стало очевидным, что интересы государств-производителей и государств-потребителей энергоресурсов не только не совпадают, но и существенно противоречат друг другу. В современный обиход уже вошли такие понятия, как «энергетический национализм», «энергетическая бедность» и «интернационализация природных ресурсов».

В дальнейшем в силу обострения различных факторов: дефицита энергоресурсов и их высокой стоимости (прогнозируется, что в 2050 году спрос на энергоносители в мире будет на 90 % выше, чем в 2003 году), перебоев в энергопоставках, пагубного влияния энергетики на окружающую среду, бесспорной международной тенденцией станет усугубление в обозримом будущем энергетических противоречий в глобальном масштабе. При этом и страны-производители, и страны-потребители энергоресурсов будут сталкиваться с новыми вызовами и угрозами.

Вместе с тем в последнее время практически все мировые государства приходят к пониманию невозможности отдельно взятой стране, даже крупной и экономически мощной, самостоятельно обеспечить свою национальную энергетическую безопасность. Поэтому начатый на саммите в Санкт-Петербурге в июле 2006 г. глобальный энергетический диалог стран «Группы восьми» вселяет надежду о возможности построения системы глобальной энергетической безопасности.

На встрече «Группы восьми» на высшем уровне в Санкт-Петербурге был утвержден План действий по энергетической безопасности¹⁸

В этом плане признается неотложная необходимость заняться на основе коллективной ответственности решением глобальных энергетических проблем, включая перебои в поставках и транзите, посредством более тесной координации проводимой политики.

Входящие в «Группу восьми» страны заявили о своей приверженности ряду целей, принципов и подходов и приняли решение повышать глобальную энергетическую безопасность, осуществляя деятельность в следующих областях:

- повышение прозрачности, предсказуемости и стабильности глобальных энергетических рынков;

- улучшение инвестиционного климата в энергетическом секторе;
- повышение энергоэффективности и энергосбережения;
- диверсификация видов энергии;
- обеспечение физической безопасности жизненно важной энергетической инфраструктуры;
- сокращение масштабов энергетической бедности;
- решение проблем изменения климата и устойчивого развития.

План действий «большой восьмерки» - весьма значимый документ, представляющий собой прорыв в формировании консенсуса среди ведущих мировых держав по ряду сложных и наиболее важных вопросов. Помимо этого, в нем признается важность энергетики в обеспечении социального благополучия на всей планете и подчеркивается важная роль, которую может играть Российская Федерация в обеспечении надежных и безопасных энергопоставок. Реализация Плана действий «Группы восьми» может существенно приблизить мир к выработке эффективного комплекса мер по преодолению многих из тех вызовов, с которыми он сегодня сталкивается.

Литература:

1. Корнеев А.В., Соколов В.И. Природно-ресурсный потенциал США: состояние и перспективы использования // США – Канада: Российская академия наук. Институт США и Канады.
2. Караганов С.А., Гончаренко А.В. Мировая энергетика: взгляд на десять лет вперед // Россия в глобальном мире, № 6, ноябрь-декабрь 2006.
3. A.National Security Strategy For a New Century. – May, 1997, Wash. // <http://4uth.gov.ua/usa/english/politics/executive/strategy.htm>
4. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. – М.: Международные отношения, 2006.
5. Прыкин Б.В. Глобалистика. – М.: ЮНИТИ, 2007.

(Endnotes)

- ¹ Прыкин Б.В. Глобалистика. – М.: ЮНИТИ, 2007. – С. 135.
- ² Коэн Ариэль. Снизить зависимость от ближневосточной нефти // Россия в глобальной политике, № 3, май-июнь 2006 г.
- ³ РБК daily №32 (342), 22 февраля 2008 г.
- ⁴ Корнеев А.В., Соколов В.И. Природно - ресурсный потенциал США: состояние и перспективы использования // США – Канада: Российская академия наук. Институт США и Канады. – С. 7, 10.
- ⁵ Герхард Шредер. «Россия и будущее европейской энергетической безопасности». Лекция в Колумбийском университете.
- ⁶ Караганов С.А., Гончаренко А.В. Мировая энергетика: взгляд на десять лет вперед // Россия в глобальном мире, № 6, ноябрь-декабрь 2006.
- ⁷ Там же.
- ⁸ Яхнин Е.Д. Размышление о Разуме, Боге и будущности человечества. – М.: ХГС, 1997.
- ⁹ Беларусь. Бизнес сегодня (по материалам агентства экономической информации ПРАЙМ-ТАСС) // Бюллетень Министерства иностранных дел Республики Беларусь, № 98, 28 мая 2007 г.
- ¹⁰ Сигер Эшли. Предчувствие глобальной войны за «черное золото» планеты // Газета «Коммерсант Plus», № 40, 26 октября 2007 г.
- ¹¹ Коммерсант плюс, Черноморско-балтийский гамбит России.
- ¹² Мамедов Сахбет. Бухарест выходит на Каспий // Независимая газета, 16 октября 2006 г.
- ¹³ Беларусь. Бизнес сегодня (по материалам агентства экономической информации ПРАЙМ-ТАСС) // Бюллетень Министерства иностранных дел Республики Беларусь, № 98, 28 мая 2007 г.
- ¹⁴ Черное золото // Планета. Беларусь и мир. – № 11 (13), 2007 г. – С. 4.
- ¹⁵ Сигер Эшли. Предчувствие глобальной войны за «черное золото» планеты // Газета «Коммерсант Plus», № 40, 26 октября 2007 г.
- ¹⁶ A.National Security Strategy For a New Century. – May, 1997, Wash. // <http://4uth.gov.ua/usa/english/politics/executive/strategy.htm>
- ¹⁷ Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство. – М.: Международные отношения, 2006. – С. 87.
- ¹⁸ <http://en.g8russia.ru/docs/11.html>.

CERINȚELE PRIVIND PUBLICAȚIILE

Stimați colegi!

Vă reamintim cerințele privind manuscrisele prezentate spre publicare:

1. Articolul sau studiul se prezintă sub formă de manuscris (în două exemplare) și în format electronic (WinWord). Pe manuscris se indică data prezentării (revizuirii) articolului. Manuscrisul este semnat de către autor.

2. Textul: Word, Times New Roman; Font size 12; Space 1,5. Paginile urmează a fi numerotate.

3. Referințele: Notele bibliografice se prezintă la sfârșitul textului în formă originală: numele autorului, denumirea lucrării, anul și locul ediției, pagina. În format electronic: Word, Times New Roman; Font size 10; Space 1.

4. Volumul: textului articolului sau studiului științific să nu depășească o 1c.a., aproximativ 20 de pagini, comunicărilor științifice -10-12 pagini; al recenziilor maximum 5 pagini.

5. Rezumat. Articolele trebuie să fie însoțite în mod obligatoriu de rezumate traduse în limbi de circulație internațională (engleză, rusă) în volum până la 200 de cuvinte. În format electronic: Word, Times New Roman; Font size 11; Space 1. (Comunicările mici și recenziile nu conțin asemenea rezumate).

6. Extras din procesul verbal al ședinței catedrei (secțiilor, sectoarelor instituțiilor academice) cu recomandarea spre publicare.

7. Recenzia articolului cu recomandarea spre publicare prezentată de 1-2 specialiști cu grad științific de doctor/doctor habilitat în domeniul respectiv (pentru doctoranzi și competitori).

8. Materialul ilustrativ se prezintă în format A4, în formă grafică clară, cu numerotarea poziției fiecărui obiect, însoțit de o legendă. Fotografii și desenele trebuie să fie numerotate și însoțite de explicații.

9. Date despre autor:

a. Numele, prenumele;

b. Data, luna, anul nașterii;

c. Gradul și titlul științific;

d. Locul de muncă cu indicația funcției;

e. Datele CPAS (codul asigurării sociale);

f. Adresele de la serviciu și domiciliu, cu indicarea: telefon, fax, e-mail;

g. Datele buletinului de identitate;

h. Codul personal de identificare.

i. Numele, prenumele și titlul articolului în limbile română, engleză și rusă.

Manuscrisele și varianta în format electronic pot fi prezentate direct la Colegiul de redacție al Revistei (IISD al AȘM, 31 August str., 82, MD-2012, Chișinău, MD 2012) sau trimise prin e-mail: aburian@mail.md; alexandrururian@mail.ru; alexandrururian@yahoo.com. Telefon: (37322) 23-33-10.

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РУКОПИСЕЙ

Уважаемые авторы!

Напоминаем требования к оформлению рукописей, представляемых для опубликования:

1. Рукопись представляется **в двух экземплярах вместе с ее электронной копией** (программный редактор WinWord).
2. Текст должен быть отпечатан через 1.5 компьютерных интервала 14 шрифтом, сноски - 10 шрифтом. Страницы должны быть пронумерованы.
3. Нумерация сносок **постраничная, сквозная**.
4. Автором текст статьи (цитаты, цифры, сноски) должен быть вычитан и сверен.
5. Объем статьи и информация о научных конференциях не должен превышать **20-22** машинописных страниц, научного сообщения – **10-12**, а рецензии - **5** страниц.
6. К рукописи должны прилагаться:
  - 1) **справка об авторах (соавторах)** с указанием:
    - а) фамилии, имени, отчества;
    - б) числа, месяца, года рождения;
    - в) ученой степени, ученого звания;
    - г) основного места работы, должности;
    - д) номера страхового свидетельства Пенсионного фонда (CPAS);
    - е) домашнего и служебного адресов и телефонов;
    - ж) паспортных данных (серия, номер, кем и когда выдан);
    - з) персонального идентификационного номера.
  - 2) транслитерация фамилии и инициалов автора и перевод заглавия рукописи на английский язык.
  - 3) резюме статьи на английском, русском и молдавском языках (до 200 слов).
  - 4) Рецензия и выписка из протокола заседания кафедры о рекомендации к печати (для аспирантов, докторантов и соискателей).
7. Автором должен быть подписан **первый** экземпляр рукописи.
8. Рукописи, направленные автором на доработку, подлежат возврату в редакцию в рекомендованный срок с производственными изменениями и исправлениями в тексте (**в отпечатанном виде**) и с **электронной копией**.
9. Рецензии присылаются вместе с рецензируемыми книгами. В противном случае рецензии опубликованы не будут.
10. Статьи направляются **по почте** (не заказной) на адрес редакции: МД 2012, Республика Молдова, Кишинев, ул. 31 августа 1989 года, № 82 или по электронной почте: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com . Телефон: (37322) 23-33-10.

REQUIREMENTS REGARDING SCIENTIFIC PUBLICATINOS

Dear colleagues!

We want to remind you the requirements regarding manuscripts presented for publication:

1. The article or the study presented in written (two copies) and electronic formats (WinWord). On the written version to be indicated: date of presentation (revision) of the article. The written version is signed by the author.

2. The text: Word, Times New Roman; Font size 12; Space 1,5. Pages shall be numbered.

3. References: bibliographical notes to be presented at the end of the text in the original form: author's name, work's title, year and place of publication, page. In electronic format: Word, Times New Roman; Font size 10; Space 1.

4. Length: article of study text shall not exceed 20-22 pages; for scientific presentations -10-12 pages; for reviews – maximum 5 pages.

5. Summary. Articles shall be obligatorily accompanied by a summary translated into an international language (English and Russian), comprising not more then 200 words. In electronic format: Word, Times New Roman; Font size 11; Space 1. (Short presentations and reviews do not contain such summaries).

6. Extract from minute of the chair's meeting (sections, sectors of the academic institutions).

7. Review to the article with the recommendation for publication, presented by 1-2 professionals holding the scientific degree of Doctor in Law/Doctor Habilitat in the corresponding field (for doctoral students and competitors).

8. Illustrative material to be presented in A4 format, in a clear graphic form, the position of each object numbered, accompanied by a legend. Photographs and pictures shall be numbered and accompanied by explanations.

9. Data about the author:

j. Name, surname;

k. Date, month, year of birth;

l. Degree or scientific title;

m. Working place with the indication of function;

n. CPAS data (code of the social insurance);

o. Working and home addresses, with the indication of the telephone, fax, e-mail;

p. Data from the Identity Card;

q. Personal Identification Code;

r. Title of the article in Romanian, English and Russian languages;

Written and electronic versions can be presented directly to the Editorial Board (I.H.S.L. of the A.S.M., 82, 31 August Str., MD-2012, Chisinau, Republic of Moldova) or sent by e-mail: aburian@mail.md; alexandruburian@mail.ru; alexandruburian@yahoo.com . Telephone: (37322) 23-33-10.

DATE DESPRE AUTORI

ARHILIUC Victoria. Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Șef Secție Drept Internațional și Relații Internaționale, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BĂIEȘU Aurel. Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

BOLOGAN Dumitrița. Studentă, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

BURIAN, Alexandru. Doctor habilitat în drept, profesor universitar, director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

BICHERSCHI, Tatiana. Magistru în relații internaționale, competitor, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CHIRTOACĂ, Natalia. Doctor în drept, conferențiar universitar, secretar științific al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

CUCOȘ, Diana. Doctor în drept, cercetător științific superior, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

GROSU, Ruslana. Magistru în drept, competitor, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

HARUȚA, Ana. Doctorand, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

LAPTI, Renata. Magistru în științe politice și administrative, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

LAZĂR, Tudor. Doctor în drept, conferențiar universitar interimar, vicedirector la Universitatea de Studii Europene din Moldova

LYSENKO, Vlada. Doctor în drept, conferențiar universitar

MORARI, Cristina. Magistru în relații internaționale, Universitatea de Stat din Moldova

NICHIFOR, Rodica. Magistru în relații internaționale, cercetător științific stagiar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei

RADU, Ghenadie. Doctor în drept, Universitatea din Grenobl, Franța (Université de Grenoble 2, France)

SACAGIU, Vladimir. Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

SACOVICI, Vasiliu. Doctor habilitat în științe politice, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Belarusi în Republica Moldova

SOLCAN, Natalia. Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova.

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**Publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică
fondată de Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei
și Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova**

ISSN 1857-1999

Apare de 4 ori pe an

Nr. 2, 2008

Tiraj 150 ex.

Отпечатанно в типографии «Бизнес-Элита»
Верстка: Дюкарева Виктория